MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYIN NO: 509
ATATÜRK EĞİTİM FAKÜLTESİ YAYIN NO: 14

XV. YÜZYIL OSMANLI AĞAÇ İŞÇİLİĞİ

Yrd. Doç. Dr. Ayla Ersoy

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYIN NO: 509
ATATÜRK EĞİTİM FAKÜLTESİ YAYIN NO: 14

XV. YÜZYIL OSMANLI AĞAÇ İŞÇİLİĞİ

Yrd. Doç. Dr. Ayla Ersoy

İSTANBUL - 1993

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ISBN 975 - 400 - 077 - 8
Marmara Üniversitesi
Teknik Eğitim Fakültesi
Döner Sermaye İşletmesi
Matbaa Biriminde Basılmıştır.

İSTANBUL - 1993

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ÖNSÖZ

Ağaç dokusuyla kendine özgü kokusuyla, dayanıklılığı ve sıcaklığıyla tarih öncesi çağlardan başlayarak günümüze dek kullanım sürekliliği gösteren bir malzeme. Bu uzun zaman süreci içinde ağaç işçiliğinin nerelerde, nasıl hangi tekniklerle kullanıldığını bir tek çalışma içinde toplamak ve değerlendirmek oldukça zor. Bu sebeple dönem veya yüzyıl olarak ele almak gerekli oluyor. Benim için de XV. yüzyıl Erken Osmanlı döneminde yapılmış olan ağaç eserlerle çalışmamı sınırlandırmak bir zorunluluk oldu. Daha çok mimariye bağlı olarak kullanılan ağaç malzeme kapı, pencere kepenkleri, tavan, sütun v.s. gibi mimari organlarda yoğunlaşmaktadır. Ağaç malzeme ile tamamlanan yapıların her biri Anadolu'nun çok değişik yörelerinde inşa edilmiştir.

XV. yüzyıla ait Osmanlı ilk devir ağaç işçiliğinin örneklerini tek tek yerlerinde yaptığım inceleme ve araştırmalarla kronolojik bir sıra içinde bir araya getirmeye çalıştım. Bu araştırmaların sırasında bazı küçük mahalle mescitlerinin yıkıldığını, bazılarının onarıldığını gördüm. Bu yapıların kuşkusuz korunmak amacıyla onarımları gerçekleştirilmiş. Ancak bazı mescitlerde ağaç sütunların, tavan ve minberlerin üzerleri renkli yağlıboya ile bilinçsizce boyanarak, tüm orjinallikleri kaybolmuş ya da orjinalleri çıkarılarak yerlerine sıradan ağaç malzeme ile yapılmış basit kapı ve pencere kepenkleri takılmış. Bazıları da sahipsizlik ve bakımsızlık yüzünden parçalanmış ve kopmuş.

Kültür varlıklarımız olan bu tür eserlerin gelecek nesillere sağlam ve orjinal olarak aktarılması en büyük dileğimiz olduğundan bu tür örnekleri görmek çok üzücü oldu. Bu çalışmamla gelecek nesillere aktarım konusunda kendi payıma ufak bir katkı yapmış olacağıma inanıyorum.

Çalışmamın Marmara Üniversitesi yayınları içinde basımını sağlayan Sayın Dekanım Prof.Dr. Coşkun Alptekin'e ve Marmara Üniversitesi yayın kuruluna teşekkür ederim. Çalışmamın başlangıcından bitimine kadar fikirleri, önerileri ve kaynakları ile yardımlarını esirgemeyen Sayın Prof.Dr. Selçuk Mülayim'e, çalışmamı yayınlanmadan önce okuyan Sayın Prof.Dr. Metin Sözen'e, görsel malzemenin hazırlanışında önemli katkıları olan Sayın Prof. İsmail Avcı'ya, fotoğraflarını çekimlerini yapan Sayın Hulki Erdem ve Sayın Tayyip Yılmaz'a, şekillerin çizimlerini yapan sevgili öğrencim Banu Vural'a, kitabın hazırlanmasında emeği geçen tüm dostlara ve öğrencilerime ayrı ayrı teşekkür ederim.

Şubat 1993

Yrd.Doç.Dr. Ayla ERSOY

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

İÇİNDEKİLER

Önsöz

A- Giriş 1
a. İslamlıktan önce Türklerde ağaç işçiliği 2
b. Erken İslam ağaç işçiliği 2
c. Selçuklu Devri ağaç işçiliği 5
B- Katalog
1. Bursa Ulu Camii (1400) 9
2. Ankara Hoca Hundi Mescidi (XV. yüzyıl başı) 11
3. Ankara Geneği Mescidi (XV. yüzyıl başı) 11
4. Ankara Karanlık Mescid (XV. yüzyıl başı) 12
5. Ankara Poyracı Mescidi (XV. yüzyıl başı) 12
6. Ankara Hacı İvaz Mescidi (XV. yüzyıl başı) 13
7. Ayaş Ulu Camii (XV. yüzyıl başı) 13
8. Ankara Ahi Elvan Camii (1413) 14
9. Merzifon Çelebi Mehmet Medresesi (1414-1417) 17
10. Amasya Beyazıt Paşa Camii (1419-1424) 18
11. Bursa Yeşil Cami (1419-1424) 19
12. Bursa Yeşil Türbe (1424-1425) 21
13. Bursa Muradiye Camii (1424-1425) 22
14. Merzifon Çelebi Sultan Mehmet Camii (1426-1427) 23
15. Ankara Hacı Bayram Veli Camii (1428) 24
16. Ankara Hacı Bayram Veli Türbesi (1428) 25
17. Edirne Beylerbeyi Camii (1429) 26
18. Bursa Cem Sultan Türbesi (1429) 27
19. Osmancık Koca Mehmet Paşa Camii (1430-1431) 27
20. Edirne Muradiye Camii (1436) 28

21. Ankara Karacabey Camii (1440) 29
22. Tire Yeşil İmaret Camii (1440) 29
23. Bursa Şehzade Ahmet Türbesi (1441) 30
24. Edirne Üç Şerefeli Camii (1443-1447) 30
25. Bursa II.Murad Türbesi (1450) 34
26. Bursa Hacılar Mescidi (1470) 35
27. İstanbul Fatih Camii (1470-1471) 35
28. Bursa İnegöl İshak Paşa Camii (1475-1481) 36
29. Bursa Şirin Hatun Türbesi (1480) 36
30. Alaşehir Şeyh Sinan Camii (1481) 37
31. Afyon Gedik Ahmet Paşa Camii (1482) 37
32. Manisa İvaz Paşa Camii (1484) 37
33. Edirne II. Bayezıd Camii (1484) 39
34. Amasya Mehmet Paşa Camii (1485) 40
35. Tokat Hatuniye Camii (1485) 41
36. Amasya II. Bayezıd Camii (1486) 41
37. Bursa Gülşah Hatun Türbesi (1486) 43
38. Manisa Hatuniye Camii (1490) 44
39. Bursa Başçı İbrahim Camii (1491) 45
40. Bursa Altıparmak Camii (XV. Yüzyıl sonu) 45
41. İstanbul Fatih Karadeniz Medresesi
(XV. yüzyıl sonu) 46
42. İstanbul Yatağan Mescidi (XV. yüzyıl sonu) 46
43. Osmancık Koyun Baba Türbesi (XV. yüzyıl sonu) 47
C- Malzeme ve Teknik 49
Ç- Fonksiyon 54
a. Kapı ve pencere 54
b. Minber 55
c. Tavan 58
d. Rahle, Kur'an Mahfazası 61
e. Diğerleri 64
D- Tipolojik gelişim 67
a. Kompozisyon 67

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

b. Motifler 69
E- Değerlendirme 71
F- Sonuç 75
G- Resim listesi 77
H- Bibliyografya 80

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ 1883

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

A- GİRİŞ

İslam yaşam teorisinin esasını din teşkil eder. İslam dini tanrıya itaattir. Bu kesin ve sınırlı görüş müslümanların tüm yaşamlarını etkilediği gibi sanatını da etkiler. İslam sanatı tamamiyle bezemeci bir sanattır. İslam eserlerindeki bezeme kullanışına baktığımızda, bezemeleri her yana yaymakla birlikte bunların belli bölgelerde toplanmış olduğunu farkederiz. Bu özellik mimarlıkta veya diğer kullanım eşyalarında da aynıdır. Yaratılan her eser geometrik bir bütün olarak düşünülmüştür. İslam Sanatına ait taş veya ahşap eserleri dikkatlice izlediğimizde bunların organik bir bütünlüğe kavuştuğunu ve işlevsel bir nitelik kazandığını görebiliyoruz. Başlangıçtan beri soyuta yönelmiş olan bezeme sanatı organik bir oluşum kazanırken, kullanılan hiç bir çizgi veya motif rastgele değildir. Her biri düşünülerek kullanıldığı gibi evrenin düzenini ifade eden birer semboldür.

Özgün İslam bezemesinin anatomisini şu dört özellik oluşturmaktadır. 1-Elemanların soyutluğu - 2- Çizgilerin çokluğu - 3 - Organların kaynaşması - 4 - Başlangıç ve bitiş noktalarının olmayışı.

Böylece kuru, cansız yığınlar yerine dinamik, canlı, insanları düşünmeye sürükleyen özgün bezemeler yaratılmıştır. (1)

Türk sanatının en az tanınan kollarından biri ağaç işçiliğidir. Son yıllarda araştırmacıların ilgisini çekmeye başlamış ve bu konu ile ilgili makalelere daha sık rastlanır olmuştur. Müzelerde cami ve diğer yapılarda bulunan ağaç eserler de tek tek ortaya çıkarılmaya, incelenmeye başlanmıştır. Cami, mescid kapı ve pencere kepenkleri, mihraplar, minberler, rahleler, Kur'an Mahfazaları, vaiz kürsüleri,

(1) İsmail Hakkı Baltacıoğlu - **Türk Plastik Sanatları**, Ankara, 1971, s. 113-114

türbelerdeki lahitler ağaç işçiliğinin ne denli gelişmiş olduğunu göstermekte, her biri ayrı ayrı birer sanat eseri olarak değer ve önem taşımaktadır. Genellikle geometrik şekillerin oluşturduğu süslemenin ağaç üzerine uygulanışının en güzel örneklerini bu eserlerde görmekteyiz.

Üzerlerinden yüzyıllar geçtiği halde eğilme, çatlama veya çarpılma görülmeyen bu sanat şahaserleri sıcağa ve rutubete dayanıklı malzeme olarak ceviz, elma, armut, gül ağaçlarından elde edilen tahta levhalar kullanılarak yapılmıştır.

a. İslamlıktan Önce Türklerde Ağaç İşçiliği

Orta Asya'da yaşayan Türklerden günümüze kalan eserler arasında taşınabilir eşyalar üzerinde süsleme sanatının ileri gitmiş olduğunu yapılan kazılardan elde edilen veriler göstermektedir. Özellikle taş ve tahta oymacılığının bu tür eşyalar üzerindeki örneklerine Pazırık ve Noin Ula kazılarında çıkarılan Asya Hunlarına ait masalar, at koşum takımları verilebilir. Çinliler masayı Türklerden öğrenmişlerdir.

Tahta oymacılık Türk saraylarında daha ileri gitmiştir. 448 de Atilla'yı ziyaret eden Bizans elçisi Priskos bu konuda geniş bilgi vermektedir.Bütün odaların ve eşyaların ağaçtan yapılmış olduğunu, sarayın her tarafının oyma süsleme ile donatıldığını ve sarayın ağaç sütunları olduğunu yazmaktadır. İnsanoğlunun kullandığı eşyaları süsleme tutkusu, değişen zaman içinde güzeli arama isteği ve çabası, dolap kapaklarından tavanlara, sütun başlıklarından kapı ve pencerelere dek her yüzeyi oyma ve kakma gibi süslemelerle donatmalarına sebep olmuştur.

b. Erken İslam ağaç işçiliği

İslamın beşiği Arabistan'da daha VII. yüzyılın ortalarından itibaren İslam bezemelerinin en eski yerli kültür miraslarını kendi içinde toplayarak, özümleyip yeni bir sentezе ulaştığı görülür. Yakın zamanlarda yapılan kazılar özellikle arabesk ve İslam süslemesinin

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

kaynağı ve gelişimine yeni boyutlar getirmiştir. Süsleme İslam sanatının ruhunu oluşturur. Sanat eserlerinin anlamını kavramanın esasıdır. İslam sanatının her dönemi kendine özgü süsleme üslubuna sahiptir. Eski motiflerin değişimi ve stilize edilişi ile sürekli yeni motifler yaratılarak farklı bir tarzda sanatsal eğilim üstün gelir.

Erken İslam ağaç süslemesine ait bir grup tahta oyma eser, Bağdat'ın kuzeyinde Dicle nehri üzerinde Takrit'te bulunarak bugün Metropolitan müzesine getirilmiştir. Bu parçalar üzerine uygulanan ağaç işçiliği VII. yüzyıl ile IX. yüzyıl arasındaki ağaç süsleme hakkında bilgi vermektedir.Bu parçalar üzerinde asma dalları, üzüm salkımları, palmetler, çam kozalağı, yonca ve kıvrık dallar motif olarak kullanılmıştır. Alçak röliyef olarak dekorlanmış bordürlerde kıvrık dallar, dört yapraklı rozetlere yer verilmiştir.

Üzüm salkımı Erken Hıristiyan sanatında ve Helenistik devirde de çok sevilen bir motiftir. İslam dünyasında da sevilmeye devam etmiştir. Fakat yavaş yavaş üslupsal değişime uğrayarak asma dalları soyut bir süslemeye dönüşmüştür. Yine Takrit'te, Meşatta'da ve diğer erken İslam eserlerinde çok sık uygulanan yonca yaprağı geniş kalp şeklinde palmet, yarım palmet ve asma yaprakları arasında ucu hafifçe öne doğru kıvrılmış palmetler Sasani sanatından gelir ve erken İslam sanatının şekillenmesinde önemli bir rol oynar (2).

Abbasi sanatının önemli bir örneği olan Kayrevan Seydi Ukba Camisi'nin 867 de Bağdat'da hazırlanmış olan ahşap minberi üzerindeki süslemenin olağanüstü işçiliği ve geometrik motiflerin çeşitliliği, yıldız, haç, gamalı haçlarla gelişen düzenleme yonca biçimleri, yaprak ve dallar, yarım palmetlerle IX. yüzyılın ağaç işçiliğinin en zengin örneklerinden birisini oluşturur. Eğilmiş gövdesi ile palmet ağacı, çam kozaları ile çevrilmiş motif Emevi motifidir. Kudüs'deki Mescid-i Aksa'nın bronz kaplı kirişlerinde de aynı motif var-

(2) Maurice S. Dimond-" Some Aspects of Omaiyad and Abbasid Ornement" **Ars Islamica**, MCMXXXVII- VOL IV. NewYork, 1968, s. 294

dır. Doğu Hıristiyan sanatındaki akantus yaprakları IX. yüzyıl Abbasi sanatında da yer alır. Motifler arasında Kayrevan Seydi Ukba Camisi minberinde ve Takrit'te en önemli rolü çam kozası motifi oynar. Çeşitli gruplar içinde yapraklar arasına yerleştirilmiştir. Abbasi dönemi çam kozası motifini de Emevi süslemesinden almıştır. Mescid-i Aksa, Meşatta ve Kasr-el Tuba'da da aynı motifi bulmak mümkündür. Bu motifin kullanım alanı sınırlandırılamaz. Mısır tahta oymalarında da uygulanmıştır. Emevi ve Abbasi eserlerinde motiflerle Samarra "C" grubu tezyinatı da yakın benzerlikler göstermektedir (3).

Fatimi devri ağaç işçiliği X. ve XII. yüzyıl Mısır, Suriye taş röliyeflerinden etkilenmiştir. El Ezher Camii Müzesindeki XI. yüzyıla ait kapı ve Hakim Camii ağaç işleri bu döneme örnek gösterilebilir. Geç devir Fatimi eserlerinde hayvan üslubuna doğru gidiş vardır. Newyork Metropolitan müzesinde ve Kahire müzesindeki kapılar bunun örneğidir. Av sahneleri, simetrik tek kuş ve hayvan grupları vardır. Bu uslup daha sonra Memluk sanatına da etki etmiştir. Burada tüm yüzeyi kaplayan zengin bir tabaka olmuştur. Günlük yaşamdan sahneler, av ve saray eğlenceleri görülür. (4) Taşkent, Semarkant ve Buhara çevresindeki Selçuklu fethinden önceye ait bazı kufi kitabeli eserlerden de pek az örnek kalmıştır. Kufi kitabeli bazı kapılar devrin taş tezyinatı ile çok yakın benzerlikler göstermektedir. Bu döneme ait Metropolitan müzesindeki bir rahle ile Hoca Ahmet Yesevi Camisi kapılarından ikisi üzerindeki zengin kıvrık dal ve rumi desenleri ile diğerlerine benzemektedir. Ayrıca Hermitage müzesi'nde Timur türbesinin kapıları ile Semerkant Şah Zinde Camisi kapısı da Timur devri ağaç işlerinden günümüze kalan örneklerdir.

Türk sanatında ahşap cami geleneğinin en erken örneklerini Orta Asya'da Gazneli ve Karahanlılara ait kalıntılarda görüyoruz. Gazne'de Sultan Mahmud'un yaptırmış olduğu Arus-ul Felek Cami-

---

(3) D. Talbot Rice, **Islamic Art**, London, 1965, s. 37
(4) Erdem Yücel, "Türk Mimarisinde Ağaç İşleri", **Arkitekt**, 1968, No: 325, s. 21-26

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

si'nin çatısı ağaç direklerle taşınan ve içi çok zengin süslemeler ile göz kamaştıran bir eser olarak bilinir. Böyle düz çatılı ahşap ayaklı camilere X. ve XII. yüzyıllarda Semerkant'ın doğusunda Oburdan ile Kurut ve Buhara'nın batısındaki Hive'de de rastlanmaktadır (5).

c. Selçuklu Devri Ağaç İşçiliği

Anadolu Selçuklu ağaç işçiliği XIII. yüzyılda belirli bir üslup olma özelliği kazanmıştır. XII. yüzyılda Saltuklu, Artuklu ve Mengücüklü beylikleri bu üslubu hazırlayan bir dönem olarak değerlendirilebilir. Selçuklu devri sanatı içinde özellikle ağaç işçiliğinin önemli bir yeri vardır. Genellikle dinsel yapılar için hazırlanan bezemelerde geometrik ve bitkisel ögelerin ön plana çıktığı görülür. Bezeme zemin üzerine kabartma olarak yapılmıştır. Rumilerden oluşan sular esas kompozisyonu tamamlar çevreler oluşturur. Bunlar içiçe girift bir desen ortaya koyarlar. Çok nadir olarak bu girift desenler arasına insan veya hayvan figürleri yerleştirilmiştir. Düz, kırık veya yuvarlak hatlı çizgilerin çeşitli yönlere dönerek oluşturduğu şekiller sonsuzluğu ifade ettiği gibi, sayısız şekillerde çoğaltılabilme özelliği de kompozisyon zenginliği kazandırmaktadır. Bu kompozisyonların ilk bakışta anlaşılması ve çözümlenmesi oldukça güçtür. Ahşaba uygulanan bu değişik kompozisyonlar arasında bir iki örnekte figüre rastlanabilmiştir. Ankara Hacı Hasan Camisi'nin Ankara Etnoğrafya Müzesi'nde bulunan kapısı üzerine işlenmiş simetrik arslan figürleri ile Akşehir Kileci Mescidi pencere kepenklerindeki çift başlı kartal ve ejder başları istisna örneklerdir.

Selçuklu devri ahşap eserleri mihrap, minber, rahle, kürsü, mimariye bağlı olarak tavan kirişleri, sütun başlıkları, kapı ve pencere kapenklerinde görüldüğü gibi, süs ve kullanım eşyalarında da uygulanmıştır. Ancak taşınabilir küçük eşyaların kalıcılığı diğerlerine göre daha azdır. Ağaç işçiliğinin en zengin ve çeşitli örneklerine Selçuklular devrinde rastlıyoruz. Selçuklu ustaları her çeşit ağacı kullandıkla-

(5) Rüçhan Arık, **Batılılaşma Dönemi Türk Mimarı Örneklerinden Anadolu'da Üç Ahşap Cami**, Ankara, 1973, s. 8

rı gibi, çok değişik teknikler de uygulamışlardır. Hangi tür ağaca hangi tekniğin uygulanması gerektiğini de çok iyi bilmektedirler. En çok kullanılan malzeme arasında ceviz, elma, armut, abanoz, gül ve sedir ağaçlarını sayabiliriz (6).

Selçuklulardan günümüze kalan ahşap eserlerde geometrik desenlerin yanı sıra bitkisel motifler, yazı ve çok az figür kullanılmıştır. Bitkisel motiflerde dinamik çizgilerden oluşan kıvrık dallar bezemenin esasını oluşturmaktadır. Rumi motiflerinden teşekkül eden yeni bir üslup kaynağını Türkistan içlerine kadar uzanan dekoratif bir sistemden almaktadır. Taş, maden ve tezhipde de rumili bezeme görülür. Anadolu Selçuklularda ise rumili bezeme en üst düzeye ulaşmıştır. Yıldız, sekizgen, altıgen, dörtgen daire gibi geometrik bölmelerin oluşturduğu bir sistem içinde rumiler tam ve yarım palmetlerle doldurulan yüzeylerle dinamik bir görünüm kazanır.

Ağaç işlerinde sık kullanılan bir motif de dörtlü saç örgüsüdür. Artuklulara ait XII. yüzyıldan kalma Harput Ulu Camisi'nin ahşap minberi bu motifin kullanıldığı güzel örneklerden birisidir. Selçuklulara ait XIII. yüzyıl da hazırlanmış Ayaş Ulu Camisi mihrabının korkuluklarında ve Sivrihisar Ulu Camisi üst kısmında da kullanılmıştır. Minberler XIII. yüzyıldan günümüze uzanan ağaç işçiliğinin şahaserleridir. Anadolu Selçuklu devrinde en erken minberler XIII. yüzyılda sert bir ağaç üzerine çeşitli ağaç parçalarla doldurularak şekillenmiş ve birbirine uydurulmuş oluklar birleştirilerek yüzey geometrik formlarla ve yıldız şekilleriyle dekorlanmıştır. Daha sonra XII-I. ve XIV. yüzyılda teknik gelişerek kalın ahşap bloklar üzerine küçük mozaik parçalar yerleştirilmiştir. Esas alanların yüzeyleri geometrik ve bitkisel motifler ve yazı ile bezenmiştir. Bu bezemeler yıldız ve çokgenler içinde kullanılmıştır. Selçuklu minberlerindeki yazılar çiçekli kufi ve Selçuklu sülüsü ile yazılmıştır. Kesin tarihi bilinme

(6) Gönül Öney, **Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları**, Ankara, 1978, s. 11)

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

mekle beraber en eski örnekler arasında Aksaray Ulu Camisi'nin minberi sayılabilir. (7) Ermenek Sare Hatun Camisi minberi, Siirt ulu Camisi minberi, Birgi Ulu Camisi minberi, Ürgüp Damse Köy Taşkın Paşa Camisi mihrabı ve minberi ile Ankara Etnoğrafya müzesindeki Kızılbey Camisi'nden alınan kürsü, Ali Şerafeddin'in sandukası XII. yüzyıl ağaç işçiliğinin güzel örnekleridir. XII. yüzyıl sonlarına doğru Türkler Anadolu'ya yerleşme çabalarının yanı sıra çeşitli eserler yaparak Anadolu kültürüne de katkıda bulunuyorlardı. Bu eserler Anadolu'nun zengin yerel kültürü ile Türklerin Anadolu'ya getirdikleri kültürün bir bileşkesini oluşturmaktadır.

XIII. yüzyılda Selçuklu ağaç işçiliği nitelik ve nicelik bakımından gelişme göstererek yüzyılın taş süslemesinde görülen zengin kompozisyon anlayışına yaklaşan olgun bir döneme ulaşmıştır. Hatta Anadolu Selçuklu ahşap sanatı bir üslup bütünlüğüne ulaşmıştır. Divriği Ulu Camisi'nin özgün ahşap kalıntıları ve minberindeki oniki kollu yıldızlar, beş köşeli yıldız, dörtgen ve altıgen bölmeler, yatay kırık çizgilerle üç şeritli örgü motifleri ya da Beyhekim Camisi'ne ait olduğu kabul edilen Ankara Etnoğrafya müzesinde bulunan ahşap kapı kanatlarındaki on kollu yıldızlar gibi geometrik desenlerin ara dolguları da bitkisel motiflerle doldurulduğu görülmektedir (8).

XIII. yüzyıldan XIV. yüzyıl sonlarına kadar geometrik kompozisyon anlayışı devam eder. Bu geometrik bölmelerin içi ise rumi ve palmetlerle doldurulurken bazan bir kitabe de kompozisyona ilave edilmektedir. XIV. yüzyıl Selçuklu sanatı Batı Anadolu'dan başlayarak tüm Anadolu'yu egemenliği altına alacak olan Osmanlı sanat üslubuna geçişi hazırlayan bir dönemdir. Beylikler döneminin dar imkanlarıyla daha küçük ve derli toplu eserler verilmiş, her çeşit teknik de uygulanmıştır.XIV. yüzyıl ahşap eserleri Selçuklu ahşap sanat üslûbunun son örnekleri ve Osmanlı sanat üslubunun hazırlayıcısı ve belirleyicisidir.

---

(7) Oktay Aslanapa, **Turkish Art and Architecture**, London, 1971, s. 267
(8) Selçuk Milayim, **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süsleme**, Ankara 1982, s. 37

XV. yüzyıl içinde Anadolu'da siyasi varlık değişmiş Osman oğulları siyasal birliği sağlamış, sınırları genişleterek Akdeniz'den Karadeniz'e, Tuna boylarına dek uzanmışlardır. Siyasal birlik Osmanlı toplumunun ikdisadi ve kültürel varlığını da belirleyerek yüceltmiştir (9).

(9) Mahmut Akok, **Anadolu Selçuklu Mimarisinde Geleceğin Türk Sanatına Kaynak Olan Varlıklar**, Ankara, 1972, s. 44

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

B- KATALOG

I- BURSA ULU CAMİİ (1399)

Minber:

Manisa Ulu Camisi'nin minberini de yapan Antepli Daki oğlu Abdülaziz oğlu Hacı Mehmet tarafından hazırlanmıştır. Minberin sağ yanında yer alan kitabeden 802H/1399M tarihinde Yıldırım Bayezıd'ın emriyle yapıldığı bildirilmektedir. Minberi yapan Hacı Mehmet ustanın imzası da bulunmaktadır. Sert ceviz ağacından olan minber ağaç işçiliğinin en güzel örneklerinden birisidir (10). Bir kaç kez siyaha boyandığı için süslemenin detayları kaybolmak üzeredir. Minberin iki yan yüzünün süslemeleri birbirinden farklıdır. Doğu yüzünde iri kabara başları, batı yüzünde düz güller yer alır (II). Yan yüzlerde oniki kollu yıldız motifleri, geometrik şekiller ve bunların içleri kıvrık dallar ve rumilerle oyma ve kabartma olarak doldurulmuştur. Yan yüzlerin etrafı geniş bordürle çevrilidir. Bordürün içi de rumi ve palmet motifleri ile doldurulmuştur. Korkuluk şebekelerinin doğu ve batı süslemeleri farklıdır. Doğuda sonsuzluk ifade eden bir kompozisyon, batıda beş pano yer alır. 1, 3, 5. panolar dolgulu kafes tekniğinde, 2. ve 4. panolar sade kafes tekniğindedir. Yan yüzlerin alt kısımları dikdörtgenler içine yerleştirilmiş mihrap şeklindedir. İki yanlarda içi rumi desenli sütunlar yer alır. Minber korkuluğu iki bölme geçme geometrik şekillerle kafeslidir.

Minberin kapı kanatları üzerleri oymalı süslemeli silmelerle üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm yıldız ve baklava motiflerinden oluşmuştur. Kapı kanatlarının hemen üstünde bitkisel süsler arasında sülüs yazı ile yazılmış girift bir kitabe yer alır.40x100 cm boyutla-

(10) Kazım Baykal, **Bursa'da Ulu Camii**, İstanbul, 1950, s. 5
(11) Oktay Aslanapa, **"Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı" XIV. yüzyıl Mimarı** İstanbul, 1977, s. 24

rında olan kitabede "Murad han oğlu yüce sultan Bayezıd'ın emriyle bu minber 802 yılında yapıldı." yazılıdır (12). Kafes şeklindeki kapı tacı altın yaldızlarla boyanmış, tepesinde iri bir palmet motifi vardır. Minber kapısının sağ tarafında ve dışta aşağıdan yukarıya nesih ile kabartma olarak ustanın imzası yer alır. Minber şerefesi dilimli kemerle üç yöne açılmıştır. Şerefenin doğu yüzünde kemerin üstünde sülüs bir hadis kitabesi yerleştirilmiştir. (R-3-4-5-6)

Müezzin Mahfili:

Sade çok zarif sekiz direk üzerine oturtulmuş güzel ve sağlam bir eserdir. Ceviz ağacından yapılmıştır. Etrafındaki korkuluklar birbirine geçmiş daireler, ortaları dilimli çiçek motifleri ile birbirine bağlanmıştır. Alt ve üst kısımlarında yer alan bordür baklava dilimine benzeyen rölyeflerden oluşur. Diğer kısımları düz bırakılmıştır. (R. 7-8)

Caminin doğu kapısı:

Abanoz ağacından yapılmıştır. Caminin en eski kapısıdır. 4,30 x 1,30 m boyutlarındadır. İnce yatay şeritlerle üç panoya ayrılmıştır. Üst yapay pano ve ortadaki dikdörtgen pano geometrik geçmeler arasında altı köşeli yıldız, altıgen ve üçgen şekillerden oluşur. Geometrik motiflerin içini rumi, palmet ve kıvrıkdallar doldurmaktadır. Panonun tam ortasında bir yıldız motifi yer alır. Çok köşeli satıhlar takdit kündekari tekniğindedir. Alt pano ise yan yana iki kare levha ortalarına köşeli yerleştirilmiş bir karenin her bir kenarı uzatılıp bir yönde dış kareyi kesip, diğer yönde kare kenarına paralel dönerek ortaya çıkan süsleme diğer karenin de simetriğidir. Panolar arasında madeni rozetler bulunur. (R. 1-2)

---

(12) M. Zeki Oral, "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler", **Vakıflar Dergisi**, Cilt 5, 1962, s. 23-74

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Caminin batı kapısı:

Ceviz ağacından yapılmıştır. Kapı özengi seviyeleri farklıdır. Kapı kanatları 5 x 1,80 m dir. Enine ve boyuna yerleştirilmiş farklı boyutta dikdörtgen ile aralarında içi boş bırakılmış bezemesiz kareler halindedir. Geçme tekniği ile yapılmıştır.

ANKARA HOCA HUNDİ MESCİDİ (ÖRTMELİ MESCİD) (XV. yüzyıl başı)

Taş temelli kerpiç duvarlı ahşap kiriş ve direkli küçük bir mahalle mescididir. Ahşap tavan üç bölümlüdür. Mahfil direklerinin taşıdığı bir ikinci ana kiriş daha vardır. Orta bölüm yanlardan daha yüksek tutulmuştur. Bu yükseklik küçük takozlar yardımıyla sağlanmıştır. Kirişlerin uçlarına bir cm lik ince tahtadan oyulmuş süsler yapıştırılmıştır. (13)

Ahşap tavanın kiriş çıta ve diğer kısımları üzerinde aşı boyalarla meydana getirilmiş kalem işi bezeme uygulanmıştır. Büyük kirişin alt yüzündeki meandr şeklinde düzenlenmiş bordürün içi altıgen ve altı köşeli yıldızların oluşturduğu geometrik bir desenle süslenmiştir. (14) Yan pervazlardaki bordür rumi ve palmet desenleriyle bezenmiş olmakla birlikte ayrıntılar pek belli değildir. Çıtalar üzerinde yapraklı bordür, kiriş süslerinde ise rozetler ve bunlardan çıkan yaprak desenleri görülür. (R. 9-10-11)

ANKARA GENEĞİ MESCİDİ (XV. yüzyıl başı)

Kerpiç duvarlı ahşap direkli ve kirişli mahalle mescididir. Son cemaat yeri yan tarafındadır. Ahşap kirişler ve direklerin başlığı üzerine kırmızı aşı boyası ile kalemişleri yapılmıştır. Başlıklarda serbest fırça kullanımıyla şekillenmiş hatayi ve nar çiçeği motifi görülür. Kiriş-

(13) Ekrem Hakkı Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Murad Devri (1403-1451)**, İstanbul, 1972, s. 253

(14) Yıldız Demiriz, **Osmanlı Mimarisinde Süsleme Erken Devir (1300 - 1451)** İstanbul, 1979, s. 202

lerde ise daha simetrik düzenlenmiş bordürler içinde basit güller, büyük yapraklar ile alt bordürlerde girift rumiler, nar çiçekleri, iri rozetlerden oluşan geçmeler ve hatayiler bir arada kullanılmıştır.

ANKARA KARANLIK MESCİDİ (XV. yüzyıl başı)

Taş kaide üzerine ahşap kirişli ve direkli basit bir mahalle mescididir. Cümle kapısı ahşaptır. Bu gün İstanbul Türk ve İslam Eserleri müzesinde bulunmaktadır. (15) Kapı kanatları 1,88 x 1,12 m eninde yekpare tahtalar geniş çıtalarla altı yatay bölüme ayrılmıştır. Her iki kanat üzerinde de aynı kompozisyon düzeni görülür. Yatay bölmelerden her ikisinden biri alternatif olarak dikey bölümlere de ayrılmıştır. (16) İkiye ayrılmış üç bölümde oniki pano üzerinde simetrik rumi kompozisyonlarla doldurulmuştur. Diğer bölümlerden üstte olan kıvrık dal bezeme içine nesih, alttan ikinci pano da ise çiçekli kufi yazı yer alır. Kanatların ortasındaki yatay panolar ise orjinal değildir. Düz tahta ile kapatılmıştır. Panoları birleştiren çıtalar çok basit çizgilidir. Kapı binisi iki baştan bitkisel desenli diğer kısımlar ise ince balık pulu süslemelidir. Kanatlar üzerindeki yazı dekorlu panolar derin oyma, bitkisel dekorlu panolar oluklu derin oyma tekniğindedir. Kapı üzerinde yer yer madeni kabaralar, menteşeler ve kapı tokmakları vardır. Yatay panoların alt ve üstünde yer alan küçük panoların rumi palmet desenleri kapı bingisindeki bitkisel desenlere benzer. (R. 12-13-14)

ANKARA POYRACI MESCİDİ (XV. yüzyıl başı)

Ahşap hatıllı kerpiç duvarlı küçük bir yapıdır. Önceden tekke olarak kullanılmıştır. Kaplama tahtalarının üzerine çakılı çıtalar baklava ve üçgen şekiller meydana getirmektedir. Ahşap tavanın kiriş, konsol gibi kısımlarına aşı boya ile elle çizilmiş motifler işlenmiştir. Simetrik olarak düzenlenen lotus, palmet, rumi motifleri arabeskler, basit geçmeler oldukça serbest bir üslupla uygulanmıştır. Kırmızı ve

(15) Yıldız Demiriz, **a.g.e.**, s. 214
(16) Gönül Öney, **Ankara'da Türk Devri Yapıları**, Ankara, 1

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

lacivert zemin üzerine sarı ve beyaz renklerle motifler, alternatif tekrarlanan kartuş süslemeler görülür.

ANKARA HACI İVAZ MESCİDİ (XV. yüzyıl başı)

Taş temel üzerine kerpiç duvarlı ahşap kirişli ve direkli basit bir yapıdır. Bursa Yeşil Camisi'nin mimarı olan Hacı İvaz Paşa tarafından yaptırılmış olabilir. Yapının ahşap tavan kirişlerine çakılan ince levhalar üzerine palmet ve sivri uçlu motifler tığ şeklinde dizilmiştir. Çok basit bir süslemesi vardır. Tavan iki parça halindedir. Ortada kalın bir sütun yer alır. Bu sütunun başlığı taştandır. Yan direklerin uçlarına oyma süsler oturtulmuştur. (17)

AYAŞ ULU CAMİSİ (XV. yüzyıl başı)

Ayaş'ın Cumhuriyet meydanında yer alan bu cami ağaç direkler üzerine üç nefli dikdörtgen bir yapıdır. Caminin dış cephesinde ağaç hatıllar cepheyi enine bölerek değişik boydaki taş çephe düzenini meydana getirir.

Kapısı:

Doğu cephesinde minare kaidesinin solunda yer alan giriş kapısı ahşaptır. Kapı kanatlarını üzerindeki madeni kabaralar üç bölüme ayırmaktadır. Bunlar ortada dikdörtgen, altta ve üstte kare şeklindedir. İçleri içiçe geçmiş geometrik bir kompozisyon düzenine sahiptir. Kapı kanatlarının üst bölmelerinde iki levhanın ortasına hadis-i şerif oyulmuştur. "Vakti gelmeden namaz kılmalı, ölüm gelmeden tövbe etmeye acele etmeli" yazılıdır. Kapının üst ve orta bölümleri arasına rastlayan kısmındaki kabaralar arasında kabartma olarak harf ve tarih yer alır. Bu kapının Tekke köyünde bulunan eski Karakoyunlu köyü camisi'nden Ayaş'a getirilmiş olduğu varsayılır. (18) (R. 18-19)

---

(17)- N. Çan Gülekli, **Ankara tarih arkeoloji**, Ankara, 1948, s. 123
(18) Mehmet Aldan, **Ayaş**, Ankara, 1985, s. 32

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Minber:

Zengin bir süslemesi vardır. Aynalık kısmında geometrik şekiller ve yıldızlardan oluşan bölmelerin iç kısımları palmet, rumi ve kıvrık dallarla doldurulmuş olarak bezenmiştir. (19) Aynalık kısımlarının üstünde yer alan merdiven korkulukları ajur tekniği ile işlenmiş, birbirine bağlanan sekizgenlerin oluşturduğu dörtlü düğüm motifi şeklini almıştır. 1256H/1840M yılında onarım görmüştür. Minber köşkünün alt kısmındaki dikdörtgen bölmelerde iki yanda simetrik sekizgenler birbirine bağlanarak orta kısımda dört köşeli yıldız şekilleri meydana getirmişlerdir. Bu geometrik düzenlemelerin orta dolgularını da yine bitkisel motifler oluşturmaktadır. (R. 15-16-17)

İç mekan:

Kıble duvarına dik gelen nefler silindirik gövdeli üçer ağaç sütunla ayrılmaktadır. bu sütunlar yukarı doğru hafifçe incelmekte ve ahşap tavanı taşımaktadır. Mihraba bakan sütunlar daha itinalı işlenmiş olmakla birlikte diğerleri gibi mukarnaslı başlıklar taşımaktadır. Tavan neflere dik gelen ağaç kirişlerle desteklenmiştir. Orta nefin iç kısımlarında çift, yanlarda ve dış kısımlarda tek kademeli konsollar yer almaktadır. Ortadaki çift kademeli konsollar yüzünden orta nef daha yüksek gibi görünmektedir. Ahşap tavanla ağaç kirişler arasındaki çıtalar baklava dilimi şeklinde düzenlenmiştir. Yan neflerin duvarlara bağlandığı kısımlarda da ikişer bölüm halinde çift kademeli konsollar yer almaktadır. (R. 20)

ANKARA AHİ ELVAN CAMİİ (1413)

Meyilli bir arazi üzerine inşa edilmiş olan yapı dıştan çok sade bir görünüşe sahiptir. Duvarların alt kısmı taş, üstü terpiç iç kısmı ise ahşaptır. Minber kitabeleri caminin yapılışı ile ilgili bilgiler vermektedir. Yapılış tarihi 731-732 H/1331M yılıdır. (2:) 816H/1413M

---

(19) Otto Dorn K., **Sedschukische Holzsaulenmoscheen in Kleinasien,** Aus Der Welt der Islamischen Kunst, Festschrift für Ernst Kühnel. Berlin, 1959, s. 72

(20) Yusuf Akyurt, **Resimli Türk Abideleri Ankara Şehri,** Cilt XI, 1942, s. 23 (Basılmamış)

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

yılında da bir onarım görmüştür. Banisi Hacı Elvan Mehmet bey bin Necmeddin İsa bin Nizamettin Zehrabdır. Minberin sol korkuluğundaki usta kitabesinde de Harputlu Beyazıt oğu Mehmet adlı sanatkarın adı okunmaktadır. (21)

İç Kısım:

Ahşap direkler üzerine ahşap çatılı dört nefli bazilika planına benzer bir iç mekana sahiptir. Nefleri ayıran 12 sütunun üzerleri boyalıdır ve muntazam aralıklarla yerleştirilmiştir. Sütun başlıkları korent ve dor nizamında Roma devri devşirme malzemesidir. (22) Tavan konsolları yan sütunlarda tek, orta nefte çift kattır. Tavan kirişleri arasındaki çıtalar baklava dilimi şeklindedir. Mihraba dik uzanan hatıllarla kirişlerin birleştiği yerde konsol sıraları yer alır. Caminin kuzey tarafında yer alan ahşap sütun sıralarına kadar uzanan kısmındaki iki katlı mahfillerin alt kat çatma korkulukları ilgi çekicidir.

Minber:

Ahşap minber ağaç işçiliğinin güzel örneklerinden birisidir. Ceviz ağacından yapılmıştır. Bu gün harap durumda olan minberin aynalık kısımlarında taklit kündekari tekniği ile yapılan bazı parçaların dökülmüş olduğu görülüyor. Minberin diğer kısımları yuvarlak ve yivli yüzeyli oyma olarak hazırlanmıştır. (23)

Yan aynalıklara altıgenler, yıldızlar ve baklava şekillerinden oluşan geometrik bir kompozisyon düzeni hakimdir. Bu kısımdaki geometrik bölmelerin içi oyma ve kabartma olarak çok ince kıvrık dal ve rumilerle doldurulmuştur. Minber külahının alt kısmı röliyef olarak kıvrık dal ve rumilerle desenlenmiştir. Aynalığın arka tarafında kalan bölmelerin üst kısımlarında iki sırada üç tane çok kollu yıldız

(21) - Nurettin Can Gülekli, **Ankara Tarih Arkeoloji**, Ankara, 1948, s. 114
(22) - Gönül Öney, A.g.e. s. 20
(23) Yıldız Demiriz, **A.g.e.**, s. 174

yer alır. Aynalığın en alt kısmı da dilimli kemerli kör arkad olarak düzenlenmiştir. Aynalığın etrafını çift rumili iki friz dolaşmaktadır. Minber korkulukları ince geometrik geçmelerle kafes şeklindedir. Sol korkuluğun orta kısmında minberi yapan ustanın ismini veren kitabe yer alır. Minber kapısının etrafı çok ince işçilikle işlenmiş rumi ve kıvrık dal desenlidir. Kapı kemeri dilimlidir. Dilimlerin arasında küçük lale motifleri, köşe dolgularında arabesk motifler kullanılmıştır. Kapı aynalığında iki kitabe tablası bulunur. Bu kısımlarda da bölümleri dar bordürler ayırır. Minber kapısı Ankara Etnoğrafya Müzesindedir. (R.21-22-23-24)

Pencere kepenkleri:

İstanbul Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesinde bulunan bu kepenkler de minber gibi ağaç işçiliğinin güzel örneklerindendir. Sert bir cins ağaç üzerine oyma tekniği ile işlenmiş olan kepenk 383-384 Enventer numarasını taşır. 1,60 x 1,50 m boyutlarında özenli bir işçilik göstermektedir. Kepenklerin 0,25 x 0,18 m ölçülerindeki kitabeliklerinde kufi yazı ile "Allah hü ekber" yazılmıştır. Kitabeliklerin etrafını ince bir bordür çevreler. Kitabenin boşlukları ise çiçek motifleri ile doldurulmuştur. Oniki köşeli beş rozet yüzeylere dikey inen kartuşlan birbirine bağlamıştır. Birbirini kesen rozetlerin aralarındaki geometrik yüzeyler ise küçük yaprak ve çiçek motifleri ile boş bırakılmayacak bir şekilde doldurulmuştur. Bordürlerde ise stilize palmet motifleri alternatif olarak sıralanmıştır. (24) Kepenklerin binilerinde bezeme olmayışı bu kısımların sonradan eklendiği izlenimini vermektedir.

Envanter No 382-388 olan kepenk sert bir ağaçtan mail kesim tekniğinde yapılmıştır. 1.64 x 0.50 m boyutlarındadır. Tüm yüzeyler yedi dikdörtgen bölmeye ayrılmış, üç yatay parçanın arasına ikişer yatay parça yerleştirilmiştir. En üst kısmında yer alan yatay parçada Selçuklu sülüsü ile yazılmış kitabe yer alır. Kitabeliğin altındaki

(24) Erdem Yücel, "Ahi Elvan Camii Pencere Kapakları", **Sanat Tarihi yıllığı VII**, İstanbul, 1977 ayrı basım, s. 168-171

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

yatay parçalarda oyma tekniği ile yapılmış rumilerden oluşan bir su yer alır. Dikey parçalar içinde ise stilize palmetler ve rumiler birbiri üstüne sıralanışı ile yapılmış farklı bir desen görülür. Kepengin binisinde balık puluna benzer bir süsleme yer alır. Bininin iki başında ise palmet, rumi ve kıvrık dallardan oyma tekniği ile yapılmış bezeme görülür.

Diğer değişik bir kompozisyon gösteren kepenk 385-386 Envanter numaralıdır. Yine sert bir ağaçtan yapılmıştır. Kündekari tekniği uygulanmıştır. 1,64 x 0,50 m boyutlarındadır. Ön ve arka yüzeylerdeki bezeme birbirinin aynıdır. Üzerlerinde yine kitabelik kısmı vardır. Kitabeliğin altındaki tüm yüzeyin kenarları oyma silmeli dikdörtgenlere ayrılmıştır. Bu parçalardan biri dik, ikisi de üst üste olmak üzere üç parçadır. 0,20 x 0,10 m boyutlarında bölmelerdir. Binisinde oyma tekniği ile balık pulu süsleme vardır. Ortasına mührü süleyman motifi yerleştirilmiş, iki uçları rumi ve kıvrık dal desenleri ile bezenmiştir. Bu kepenk ile Beyşehir Eşrefoğlu Camisi süslemeleri arasında benzerlikler olduğu görülmektedir.

MERZİFON ÇELEBİ MEHMET MEDRESESİ (1414-1417)

Çelebi Sultan Mehmet yapımına başlatmış, Emir Umur bey bin Ali bey tarafından tamamlatılmıştır. (25) Kapısı üzerindeki kitabeye göre Şamlı Muhammet-el Nuseymin'in oğlu Ebu Bekir adlı bir mimar tarafından yapılmıştır (26). Kare avlu üzerine dört eyvanlı kubbeli bir yapıdır (27). Bu gün kütüphane olarak kullanılmaktadır.

Kapısı:

Bu gün Ankara Etnografya Müzesinde bulunmaktadır. Kapı kanatları ceviz ağacındandır. Yalancı kündekari tekniği ve oyma tekniği kullanılmıştır. Kapı kanatları düz tahtadandır. Binisi yoktur.

(25)- Yıldız Demiriz, **A.g.e.**, s. 621
(26) Hüseyin Hüsamettin, **Amasya Tarihi**, Amasya, 1953, s. 597
(27) Albert Gabriel, **Monuments Turcs d'Anatolie**, Paris, 1931, Cilt II,

Üçer pano ya ayrılmıştır. Panolar dar kıvrık dallı bordür ile çevrelenmiştir. Üst panonun etrafı yarım daire şeklinde iki ince frizle çevrilmiştir. Birinci friz ince rumi geçmeli, ikinci friz ince sülüs yazı ile bir üçgen oluşturacak şekilde dolanmaktadır. Orta kısım yine rumi, palmet ve kıvrık dal ile doldurulmuştur. Ortadaki dikdörtgen pano yalancı kündekari tekniği ile yapılmış 12 köşeli iri yıldızların oluturduğu sonsuzluk ifade eden geometrik örgü sistemi ile şekillendirilmiştir. Etrafı aynı ince bordürle çevrilidir. Geometrik şekillerin içleri değişik rumi ve palmet desenleri oyma tekniği ile doldurulmuştur. (R. 25) Kapı kanatlarının en alt panoları kareye yakın yatay dikdörtgenler şeklindedir. Daha yüzeysel olarak desenlenmiş olan bu kısmın etrafını da rumiler ve kıvrık dallardan oluşan örgülü bir bordür dolaşmaktadır. Panoların içinde ise dört yönde yerleştirilmiş dilimli palmetlerin oluşturduğu bir dekor görülür. Kapı kanatlarının yüzeylerinde hemen hemen hiç boşluk bırakılmadan süslenmiş olması dikkati çeker.

AMASYA BEYAZID PAŞA CAMİİ (1419-1424)

Zaviyeli camilerden olan Bayezıd Paşa Camisi Çelebi Sultan Mehmed'in lalası Amasya muhafızı ve veziri Bayezıd paşa tarafından yaptırılmıştır. Kitabeye göre mimarı Şamlı Ebu Bekir bin Muhammed Müşeyneş'dir. (28)

Kapısı:

Ceviz ağacından oyma tekniği ile yapılmıştır. İki kanatlıdır. Kanatlardan biri 75x240 cm, diğer 80 x 240 cm dir. Anadolu ağaç işçiliğinin en güzel örneklerinden olan bu kapı yekpare bir parçadır (29).

Kapı kanatları yatay üç panoya ayrılmış, üst panoda nesih yazı ile kitabe yer almıştır. Etrafı ise bitkisel motiflerle doldurulmuştur.

(28) Yıldız Demiriz, **A.g.e.**, s. 154
(29) E.H. Ayverdi, **A.g.e.**, s. 20

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Bu süsleme nesih yazılardan sade bir silmeyle ayrılır. Doğu kanattaki süsleme, batı kanattakinden daha girifttir. Ortadaki dikdörtgen panonun içinde beş ve on köşeli yıldızların oluşturduğu geometrik geçmelerden meydana gelir. Bu yıldızların etrafı ve içi nar çiçeği, rumi ve hatayi gibi bitkisel motiflerle bezenmiştir. Çok ince bir işçilikle motif zenginliği dengeli bir şekilde uygulanmıştır. (R. 26-27) En alttaki yatay panonun içinde ise kıvrık dallar, palmet ve rumilerden oluşan bir desen yer alır. Panoların etrafını sade bir silme dolaşmaktadır. Kapının binisinde en üst ve altta birer küçük dikdörtgen pano, ortada ise palmet ve sivri uçlarla bölünen beş rozet yer alır.

Pencere Kepenkleri:

Dört pencereye ait sekiz kepenk mevcuttur. Ölçüleri farklıdır. Üstte onikigen geometrik dolgulu, ortada altıgenlerin keşismesinden oluşan altıgen yıldız motifleri, altta ise içiçe geçmiş çokgenlerin keşismesiyle şekillenen bir süsleme gösterir. Süsleme düz tahtaya çıtalar çakılarak yapılmıştır. Altta ve üstte çarkı felek, ortada dörtgen ve yıldız uçları ile köşelere bağlanmaktadır. Bu kanatlar çok harap şekildedir.

BURSA YEŞİL CAMİİ (1419-1424)

Zaviyeli camilerden olan Yeşil Cami Çelebi Sultan Mehmed tarafından yaptırılmıştır. Mimarı Hacı İvaz bin Ahi Bayezıd'dır. Caminin ahşap işlerini Tebrizli usta Ali bin İlyas Ali yapmıştır. Osmanlı ahşap işçiliğinin önemli örneklerinden birsidir. süslemeleri çok kalitelidir. (30)

Kapısı:

Kapı kanatları 3,5 x 1,10 m boyutlarında kara ağaçtan kündekari tekniğinde hazırlanmıştır. Kanatlar üçer pano halinde düzenlenmiştir. Panoları geniş bordürler ayırmaktadır. Üst panolardan sağ panoda başlayıp sol panoda tamamlanan sülüs yazı ile "Yarabbi sen bize hayırlı kapılar aç" yazılıdır.

(30) Yıldız Demiriz, **A.g.e.**, s. 377

Ortadaki büyük dikdörtgen panonun deseni geometrik çok köşeli şekillerden oluşur. Altı kollu yıldız motiflerinin içi rumi, kıvrak dal, palmet ve rozet gibi bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Ortadaki altı kollu yıldızın her kolunu dağılan ve ortadaki çiçeğin yapraklarından gelişen dallar iki tarafta simetrik olarak yerleştirilmiştir. Yıldızın köşeleri de rumi, palmet ve yapraklarla doldurulmuştur. Bu bitkisel dolgular düz satıhlı derin oyma tekniği ile yapılmıştır. Altıgen şekillerin içinde de benzer motiflerin yanı sıra yaprakların arasına çiçek motifleri de yerleştirilmiştir. Kapının binisi ve üst yatay panolar hizasında zincir geçme, orta kısımda balık sırtı desenlidir. (R.28-29-30)

İç Kapı:

Caminin esas mekana girişini sağlayan ikinci bir kapısı vardır. Ihlamur ağacından 2,95 x 0,95 m boyutlarında sade kafes tekniğinde hazırlanmıştır. Enlemesine üç dikdörtgen, boylamasına yedi kare bölüme ayrılmıştır. Alt ve üst panoda eksenleri iki yönde kaydırılmış dört kare içine köşeli yerleştirilmiş küçük karelerle kompozisyon sağlanmıştır.

Alt kattaki odaların pencere kepenkleri:

2,27 x 0,80 m boyutlarında ıhlamur ağacından yapılmış bu kepenkler de üç panoya ayrılır. Üst yatay panoda kufi, alt yatay panoda örgülü kufi ayet kitabesi bulunur. Ortadaki dik dörtgen panoda ise büyük bir madalyon alt ve üstte damla şeklinde küçük yuvarlak madalyonlarla birleşir. Orta madalyondaki sekizgenin içinde iç içe geçmiş yıldız şekilleri ile araları kıvrık dal, rumi ve çiçek motifleri ile dolgulanmıştır. Alt ve üstteki küçük madalyonların içleri de benzer şekilli bitkisel motif dolguludur. Köşe boşluklarına da rumi, palmet, şakayık ve kıvrık dallar yerleştirilmiştir. Çok girift bir bezemeye sahip olan bu kepenkler düz satıhlı derin oyma tekniği ile hazırlanmıştır. Pencere bingisi balık pulu desenlidir. (R. 34-35)

Mihrabın sol tarafındaki pencere kepengi:

Mihrabın sağ taraf penceresi ile sol yan duvardaki pencere ke-

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

penklerinde de aynı kompozisyon düzeni uygulanmıştır. Kündekari tekniği ile yapılmış olan bu kısmın üst panosunda kufi ayet kitabesi yer alır. Alt yatay pano arabesk, rumi ve dallarla geometrik bölmeler içinde birbirine dolanarak çok sık bitkisel bir tezyinat oluşturur. Ortadaki dikdörtgen panoda ise onköşeli bir yıldız motifinden gelişen geometrik şekiller üzerine kıvrıkdallar, çiçek rumi ve palmetlerle dolgulanmaktadır. Pencere bingisi çok ince rölyeftir.

Sağ üst pencere kepengi:

Üst panoda kufi bir kitabe, ortada onköşeli yıldızdan çoğalan geometrik bölmelerin içi bitkisel dolgulu, mail kesim oyma tekniği ile desenlenmiştir. Alt yatay pano ise çubuklu şaşırtmacalı desenlidir.

BURSA YEŞİL TÜRBE(1424-1425)

Çelebi Sultan Mehmet ve ailesinden bazı kimselerin yattığı bu türbe sekizgen planlı kubbeli bir yapıdır. Mimarı Hacı İvazdır. Ahşap işlerini Tebrizli Ali bin Hacı Ahmet adlı sanatkarın yaptığını ahşap kapı üzerindeki kitabeden öğreniyoruz. (31)

Kapısı:

Ceviz ağacındandır. Kündekari ve düz satıhlı oyma teknikleri ile yapılmıştır. Kapı kanatları 2,50 x 0,90 m boyutlarındadır. Geniş bordürlerle üç panoya ayrılmıştır. Etrafını nesih yazılı kabartma bir friz çevreler. Üst panoda ortada "El sultanel mağfur Mehmet bin Murad bin Orhan bin Osman", altında "Bi işaret-i vezir sahib-i tedbir Hacı İvaz bin Ahi Bayezid" en alttan daireler içinde "Amel-i Hacı Ali bin Ahmet Tebrizi" ustanın adı yazılıdır. Alt ve üst panolar altı kollu yıldız yıldız etrafına geometrik şekillerden oluşur. Oyma tekniği ile geometrik bölmelerin içleri hiç boşluk bırakılmayacak şekilde çiçek ve yaprak gibi bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Ortada dikdörtgen

(31) Macit R. Kural, "Çelebi Mehmed'in Yeşil Türbesi", **Güzel Sanatlar dergisi**, sayı 5, 1944, s. 53

pano kündekari tekniği ile yapılmış, geometrik örgü motifleri arasında ortada on kollu bir yıldız ve içinde bir çiçek motifi vardır. Yıldızın kollarına dağılan rumiler köşelerde palmet ile sonuçlanır. Rumiler arasında kıvrık dallarla birbirine bağlanan rozet şeklinde bir palmet sırası vardır. Zemin oyulmak suretiyle desenlerin örnekleri belirtilmiştir. Kapı binisi alt ve üstte zincir geçmeli, ortada balık pulu desenlidir. (R. 35-36-37)

Pencere kepenkleri:

Ceviz ağacından çok sadedir. 2,10 x 0,73 m boyutlarında üç pencere kepengi vardır. Bunlar alt ve üstte yatay içiçe geçmiş çıtalarla oluşturulmuştur. Orta alanların içi düz bırakılmıştır. Sadece birinde içiçe geçmiş çıtalar arasında kalmış dikdörtgen levhada iki ucu palmetle biten dilimli kartuş vardır.

BURSA MURADİYE CAMİİ (1424-1425)

Zaviyeli camilerden olan Muradiye Camisi II. Murad tarafından yaptırılmıştır.

Kapısı:

Ahşap kapı kanatları 2,85 x 0,95 m boyutlarında abanoz ağacındandır. Yalancı kündekari tekniği uygulanmıştır. Üç pano şeklinde ayrılan kapı kanatlarından sağ kanadın üst panosunda nesih ve kufi yazı kıvrık dal süslemeleri arasında yer alır. "Ey bütün gizliliklerin inceliklerini bilen kullarına rıfk ile muamele Allahım korktuğumuz şeylerden bizleri koru" yazılıdır. Ortadaki dikdörtgen panonun tam ortasında on köşeli bir yıldız ve etrafında gelişen geometrik çokgenli geçmelerden oluşan kompozisyon yer alır. Çokgenlerin içleri oyma olarak stilize kıvrık dal, rumi ve çiçek motifleriyle doldurulmuştur. Alt pano ise ince çıtalı çerçeve içinde dar bir dikdörtgen şeklindedir. (R. 38-39-40)

Mahfil Tavanı:

Zemin altın yaldızlı çıtalarla geometrik bölmelere ayrılmıştır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

üzerleri çok renkli kalem işi nakışlarla bezenmiştir. Bu kısımda yıldızların içi palmet, çiçek ve yaprak motifleriyle bezenmiştir. Bu kısmın etrafı alternatif sıralanmış çiçek ve yapraklardan oluşan bir bordürle sınırlıdır. Çok ince ve kaliteli bir işçiliğe sahiptir.

Giriş Eyvan Tavanı: -

Büyük ve küçük altıgenlerin oluşturduğu geometrik düzenleme içinde ortalarına küçük rozetler işlenmiştir. Hatayi motifli dar bir bordürle sınırlandırılmıştır. (R. 41)

MERZİFON SULTAN MURAD CAMİİ (1426-2427)

Medreseönü camisi olarakta bilinen bu yapı Çelebi Sultan Mehmed Medresesinin yanında ahşap direkli bir camidir. Sultan II. Murad tarafından yaptırılmıştır.

Kapısı:

İki kanat olan kapı 85 x 2,15 m boyutlarındadır. Yekpare ağaç üzerine oyma tekniği ile yapılmıştır. Bu kapı Ömer adlı bir sanatkar tarafından yapılmış, ancak usta kitabesi tam okunamadığı için ustanın nereli olduğu öğrenilememiştir. (32) Cami birkaç kez onarılmış, son onarım sırasında doğu cephesine bir cümle kapısı daha açılmıştır. Bu kapı XV. yüzyıl başlarında Çelebi Sultan Mehmed'in yaptırdığı camiden buraya getirilmiştir. Kapının üst kısmında arapça "Besmele" ve "Udhula" yazısı kabartma olarak yazılmıştır. Kapının her iki kanadında dikdörtgen bir çerçeve yapar şekilde bir bordür dolanır. Bordürün içinde palmetin uçlarından çıkan saplarla diğer bir palmete bağlanan bir desen uygulanmıştır. Her iki kanatta da desen aynıdır. Kanatların ortalarında iri birer madalyon ile alt ve üstte daha küçük damla şeklinde madalyonlar yer alır. Madalyonların içleri daha de

(32)İlhami Bilgin, "Merzifon'da bulunan bir çift ahşap kapı kanadı", Türk Tarih Kurumu Basımevi, İsmail Hakkı Uzunçarşılı armağanı'ndan ayrı basım, Ankara, 1975, s. 414

rin, etrafı ise daha yüzeysel oyulmuş rumilerle doldurulmuştur. Burada süslemenin tamamını rumiler oluşturur. Geometrik hiç bir motif kullanılmamıştır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Yapının kuzeyindeki esas giriş kapısı ise farklı bir teknikle ve daha çok sade bir süslemeye sahiptir. Düz tahta panolar baklava şeklinde düzenlenmiş, bu levhalar demir çivilerle tutturulmuştur. Orta kısımdaki baklavalar altıgen ve yıldız şekli oluşturmakta, alt ve üstte daha iri baklavalar dört kollu yıldız meydana getirmektedir.

ANKARA HACI BAYRAM VELİ CAMİİ (1427)

Bu caminin Hacı Bayram Veli'nin ölümünden (1429) iki yıl önce 1427 de yapıldığı tahmin ediliyor (33) Mehmed bin Ebu Bekir Hemedani tarafından yapılmış. XVI. yüzyılda mimar Alaattin tarafından onarım görmüş, bütün nakışları da Nakkaş Mustafa tarafından yeniden yapılmıştır. (34) Taş kaideli, tuğla duvarlı, kiremit çatılı uzunlamasına dikdörtgen planlı bir yapıdır.

İç Mekan:

Ahşap tavanlıdır. Mahfil tavanları sade çıtalıdır. Tavanın kenarları çeşitli çiçek motifleriyle süslü bir pervazla çevrilidir. Aynı pervaz kadınlar mahfilinin altındaki balkon çıkıntısında da görülür. Tavanın ortasında yer alan altıgen büyük rozetin çevresini altı sıra bordür dolaşır. Bu bordür lacivert, kırmızı ve patlıcan renkli zemin üzerine çiçekli nakışlardan oluşur. Kadınlar mahfili tavanının ortasında da aynı rozet daha küçük boyutlardadır. Kadınlar mahfilinin batısındaki tavan ortasında dikdörtgen bir pano içinde benzer bir süsleme görülür. (35) Pencereler üzerinde ki ahşap pervazlar nakışlıdır. İri karanfil motifleri oval yapraklar arasına yerleştirilmiş olarak bu pervazları dolanır. Pervazların üst kısmında ahşap üzerine boyama ile "Kelime-i Tevhid" yazılıdır.

---

(33) Nurettin Can Gülekli, **A.g.e.**, s. 118
(34) E.H. Ayverdi, **A.g.e.**, s. 240
(35) Gönül Öney, **A.g.e.**, s. 67

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Minber:

Yalancı kündekari tekniğinde yapılmıştır. Kaliteli bir işçilik gösterir. Minber aynalıklarındaki bütün yıldız ve çokgen şekillerin içleri sarı, yeşil ve kiremit kırmızısı çiçek motifleri ile boyanmıştır. Alınlığın etrafında altta iki, üstte üç bordür geniş bir kuşak olarak dolanır. Bordürlerin içlerinde karanfil, rozet ve hançer yaprağı motifleri görülmektedir. Orta bordürde ise kartuşlar içinde gül ve benzeri çiçekler yerleştirilmiştir. Minber korkuluğu sekizgen ve yıldızlardan kafes şeklinde düzenlenmiştir. Minber kapısının üstünde yarım daire içinde tuğra biçiminde "besmele ve" kalime-i tevhid" yazılmış, etrafını palmetli bir friz dolanmıştır. Minber külahı da ahşaptır.

Kapısı:

Caminin bütün kapı ve pencereleri değiştirilmiş, çok temiz bir işçilikle meşe ağacından yeniden yapılmıştır. Sade çıtalı bölmelerden ibarettir.

HACI BAYRAM VELİ TÜRBESİ (1429)

Ağaç işçiliğinin güzel örneklerinden olan türbenin iç ve dış kapıları bu gün Ankara Etnoğrafya Müzesinde korunmaktadır.

Dış Kapı:

Çift kanat olan bu kapı dikdörtgen bir çerçeve içine alınmıştır. Bindirmeli düz bir kapıdır. Kapı kanatlarının etrafında oyma olarak yapılmış ince rumili bir bordür dolanır. Yekpare tahta üzerine ortasında birer büyük madalyon, alt ve üstte damla şeklinde küçük madalyonlar olarak düzenlenmiştir. Bunların içleri yine derin oyma tekniği ile ince rumi ve kıvrık dal desenleri ile doldurulmuştur. Diğer kısımlar boş ve düz bırakılmıştır. Kapının üst panolarında yay şeklinde rumili bir bordür yer alır. Bunun altında iki pano halinde yazılar yerleştirilmiştir. Alt panoların ortaları dikdörtgen şeklinde düzenlenmiş, içleri benzer motiflerle doldurulmuştur. Dövme demirden çivi başları ve kapı tokmağı mevcuttur. Kapı binisi düz yüzeylidir. Kapının etrafındaki çerçeve bordür ile aynı süslemeye sahiptir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

İç Kapısı:

Dış kapıdan oldukça farklı olan iç kapı yalancı kündekari tekniği ile yapılmıştır. Kapı kanatları simetrik eksene göre düz satıhlı geniş parçaların birbirine eklenmesiyle meydana getirilmiştir. Üst panoda ince çıtalarla ayrılan kare ve dikdörtgen bölmelerin yüzeyi rumilerle bezenmiş, ortadaki yatay dikdörtgen içinde yer alan nesih yazının alt ve üstündeki küçük kareciklerin içlerine sedef yerleştirilmiştir.

Orta dikdörtgen pano geometrik geçmelerden oluşan bölmelerin içlerine ince rumi desenli oluklu derin oyma tekniği ile işlenmiş, aralara yıldız ve altıgenlerden bazılarına sedef, üç kollu yıldız şeklinde de zümrüt yerleştirilmiştir. En alt kare panolar da ise ortada sekiz kollu sedefli bir yıldız ile etrafında stilize bitkisel desenlerden bir süsleme uygulanmıştır. Kapı binisi alt ve üst uçları desensiz olarak başlayıp ortaya doğru yivli bir sütunce şekli almaktadır. Ortasında iki ucu palmetle biten kartuş şeklinde bir dekor görülür. Kapı Panoları arasına üçerli gruplar halinde madeni kabaralar yerleştirilmiştir.

Pencere kepengi:

Halen türbede bulunmaktadır. Düz ince dilimli çerçevelerle üç kısma ayrılmıştır. Alt ve üst kısımlar kare, orta kısım dik dörtgen şeklindedir. Karelerin ortasına alternatif yerleştirilmiş üçgen şekiller yapılmış, etrafında ise aynı dilimli bordür yer almıştır. Dikdörtgen panonun ortası kafes şeklinde altı dolgulu, içi üçgen şekillerden oluşan bir pencere görüntüsündedir. Hafif ince saplı minik çiçekli bir bezeme ile etrafı süslenmiştir. Kafesler derin oyma olarak yapılmıştır.

EDİRNE BEYLERBEYİ CAMİİ (1429)

Küçük bir imaret camisidir. Rumeli beylerbeyi Sinaneddin Yusuf paşa tarafından yaptırılmıştır. (36) Prof.Yıldız Demiriz ceviz ağa-

(36) Osman Nuri Peremeci, **Edirne Tarihi**, İstanbul, 1940, s. 68.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

cından oyma tekniği ile ahşap bir kapı ve pencere fragmanından söz ederse de (37) yaptığımız araştırmalar sırasında bu parçaları yapıda göremedik. Yapı onarım görmüş, kapı ve pencereleri yenilenmiş durumdaydı.

BURSA CEM SULTAN TÜRBESİ (1429)

Altıgen bir yapıdır. fatihin 1429 da ölen oğlu şehzade Mustafa için yaptırılmış, 1499 da şehzade Cem de buraya gömülmüştür.

Kapısı:

Meşe ağacından iki kanatlıdır. 2,25 x 0,80 m boyutlarında yalancı kündekari tekniği ile yapılmıştır. Üst pano kesik daire yaylarının kesişmesinden meydana gelen geometrik motiflerden oluşur. Bu motiflerin içi düz bırakılmıştır. Orta pano dikdörtgen şeklinde geometrik geçmelerle şekillenmiştir. Ortadaki on kollu yıldızın Kenar uzantıları arasındaki çokgen yüzeyler üçgen ve yıldızların içleri birbirine dolanan kıvrık dallarla simetrik bir düzenlemeyle doldurulmuştur. Alt pano çeşitli yönlerde paralel olarak çizilen çizgilerin oluşturduğu çokgen ve beş kollu iki yıldızla tamamlanır. Panoların aralarındaki boşluklarda madeni kabaralar yer alır. (R. 43-44)

Pencere kepenkleri:

2,10 x 0,73 m boyutlarındadır. Dikdörtgen şeklinde iç içe geçme çıtaların meydana getirdiği düz ve sade satıhlardan ibarettir

OSMANCIK KOCA MEHMET PAŞA CAMİİ (1430-1431)

Zaviyeli planda yapılmış bir imaret camisidir. II.Murad'ın sadrazamı Koca Mehmet Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Kapısı

Amasya Bayezıd camisi'nin kapısında olduğu gibi yekpare tahta üzerine oyma ve kabartma kısmen de kündekari tekniği ile hazırlan-

(37) Yıldız Demiriz, **A.g.e.**, s. 466

mıştır. Kapı kanatları 0,75 x 2,35 m boyutlarındadır. Kanatların etrafını stilize dal kıvrımlı basit bir su çevirir. Ceviz ağacındandır. Kapı yatay olarak beş bölüme ayrılmıştır. Üstten ilk bölümde rumi ve çiçek motifleri derin oyma tekniğinde yapılmış, onun altındaki bölmede rumilerle süslü bir zemin üzerine kabartma yazılar yerleştirilmiştir. En geniş orta bölmede oniki köşeli yıldız oluşturan geometrik geçmeler bu bölüm üzerine yapıştırılmıştır. Geometrik şekillerin içleri kıvrık dal, palmet ve bunları bağlayan düğüm ve kıvrımlarla doldurulmuştur. İki alt bölümde ise kıvrımların oluşturduğu bir süsleme hakimdir. Orta bölümde teknik farklıdır. Geometrik tezyinatı getiren çıtalar yapıştırma, çakma kündekari tekniğindedir. (R.45-46)

EDİRNE MURADİYE CAMİİ (1436)

II. Sultan Murad tarafından yaptırılmış olan bu cami ters "T" plan şemasındadır. Teknik ve üslup bakımından Bursa yapılarına bağlanmaktadır.

Minber:

Yapı ile beraber yapılmış olan bu minberin üzerine vernik çekilmiştir. Minber aynalıkları yatay ve dikey dikdörtgenlerin alternatif sıralanmasıyla oluşturulmaktadır. Aralarında da küçük kareler yer alır. Minber kürsüsünün yan tarafları kündekari tekniğinde yapılmış yıldız ve geometrik geçmelerdendir. Minber korkuluğu sekizgen geçmelerle kafes şeklinde düzenlenmiş, içleri boş bırakılmıştır. Minber kapısının iki yanında yarım burmalı sütuncelер, üstünde de rumi desenli bir alınlık yer alır. (R.49)

Kapısı:

Meşe ağacındandır. Kündekari tekniği ile yapılmıştır. Üç panoya ayrılır. Orta ve alt panonun desenleri aynıdır. Geometrik geçmeler ve yıldızlardan gelişen bir kompozisyon hakimdir. Üst panoda ortada yazı, etrafında geometrik desenler yer alır. (R. 47-48)

Vaiz Kürsüsü:

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Ceviz ağacından kafes tekniğinde geometrik sekizgen, geçmeler şeklinde hazırlanmıştır. Ön kısım onarılarak orjinalliğini kaybetmiştir. (R. 50)

Pencere kepenkleri:

Sade çubuklarla bölmelere ayrılmış çok basit bir işçilik gösterir.

ANKARA KARACABEY CAMİİ (1440)

Bu cami eyvanlı çift kubbeli bir yapıdır. Türbe, çeşme ve bugün olmayan çift hamam ile iki medreseden oluşan bir külliyedir. Caminin bitişiğindeki kitabeye göre 844H/1440M yılında Karacabey tarafından yaptırılmıştır. Yapan üstanın adı portal kitabelerinden soldakinde Ebubekir oğlu Ahmet olarak geçmektedir. Ahşap tavanları ve minberi yenilenmiştir.

Kapısı:

Çok güzel ve temiz bir işçiliğe sahip olan ahşap kapısı iki kanattır. Kanatlar altışar dikdörtgen panoya ince çıtalı yollarla ayrılmıştır. Bunlardan iki, dört ve altıncı panolar ortadan bölünmüştür. En üst bölmelerde sülüs yazılar, yukardan aşağıya birinci bölmede de girift örgülü çiçekli kufi yazılı ayet yer alır. Diğer bölmeler girift arabesk bir ağ ile doldurulmuştur. Kapı binisinin alt ve üst kısımları oyma yarım palmet ve rumi desenlerle, orta kısmı balık pulu ile kaplı dik bir çubuk şeklindedir. (R. 51)

TİRE YEŞİL İMARET CAMİİ (1440)

Zaviyeli camilerdendir. II. Murad'ın emriyle Halil Yahşi bey tarafından yaptırılmıştır. Bu gün müze olarak kullanılmaktadır.

Cümle kapısı:

Kapı kanatları kıvrık dal desenli bordürlerle üç panoya bölünmüştür. Alt ve üst panolarda simetrik düzenlenmiş merkezi kıvrık dal desenleri yer alır. Orta pano ise sekiz köşeli yıldız ve geometrik şekillerden oluşur. Bu bölmelerin içleri simetrik kıvrık dal desenleri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ile hiç boşluk bırakılmadan doldurulmuştur.

Yan kapılar:

Oyma olarak hazırlanmıştır. Alt ve üst panolar basit geometrik bezemeli, orta pano ise sonsuz düzende kıvrık dal desenlidir. Karşılıklı gelen panolarda farklı süsleme uygulanmıştır.

Pencere kepenkleri:

Geometrik biçimlerle çok güzel bir şekilde işlenmiş ahşap şebekelerle örtülmüştür. İki taraf böylece birbirini rahatça görebilir.

BURSA ŞEHZADE AHMET II TÜRBESİ (1441)

II. Murad türbesi'nin sol tarafında yer alan bu türbe II. Bayezid'ın oğlu Şehzade Ahmet için 1441 tarihinde yapılmıştır.

Kapısı:

Harap olmuş ahşap kapı kanatları 1964 yılında Vakıflar deposuna kaldırılmıştır. Meşe ağacından olan kapı kanatları 2,85 x 1,10 m boyutlarındadır. Çakma ve yapıştırma kündekari tekniğinde yapılmış olan kapı kanatları üç pano halindedir. Bu gün üst pano yoktur. Orta pano dikdörtgen şeklindedir. Simetri ekseni üzerinde on köşeli yıldızlardan gelişen geometrik geçmeler, çokgen şekiller oluşturur. Bunların içleri rumi, hatayi, şakayık, kıvrık dal ve yaprak gibi bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Şakayıklar karşılıklı yerleştirilmiş kıvrık dallarla birbirine bağlanmıştır. Palmet motiflerinin iki tarafında uçları düğümlü rumiler birleşerek küçük bir palmet veya etrafında yapraklarla rozet çiçekleri görülür. (R. 52)

EDİRNE ÜÇ ŞEREFELİ CAMİİ (1443-1447)

II. Murad tarafından yaptırılan bu caminin mimarı belli değildir. Dikdörtgen planlı bir yapıdır. Mihrap önüne ilk kez kubbe altı paye üzerine oturtulmuştur. Altıgen plan şemasının öncüsüdür. Ahşap malzeme hemen hemen bütün kapı ve 24 adet pencere kepenklerinde kullanılmıştır. Çoğu ceviz ağacındandır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Avlu orta kapısı:

4,40 x 1,35 m boyutlarındadır. Ceviz ağacından kündekari ve düz satıhlı derin oyma tekniğinde hazırlanmıştır. Üç pano halindedir. Kapı kanatlarının üst panolarında oyma tekniği ile yazılar yer alır. Yazının etrafı hakiki kündekari tekniği ile üçgen, baklava ve dörtgen şekilli geçmelerden oluşmaktadır. Orta pano yine kündekari tekniğinde geometrik geçme, yıldız, okucu ve çokgen şekillerden gelişir. Ortada on kollu bir yıldız yer alır. Alt pano tahrip olmuş, düz bir tahta ile kapatılmıştır. Kapının üzerinde ki madeni halka ve yuvarlağında palmet ve rumi motifleri kullanılmıştır.

Avlu sağ giriş kapısı:

4,45 x 1,35 m boyutlarında kündekari tekniği ile hazırlanmıştır. Üst panoda yazının etrafında kare bölmeler içinde kurdela motifleri yer alır. Orta panolar çok yıpranmış vaziyettedir. On kollu yıldızdan gelişen ortada üç, yanlarda ikişer yarım geometrik kompozisyonlar yer alır. Alt pano tahta ile kapatılmıştır. (R. 53-54)

Sağ duvardaki kapı:

2,70 x 80 cm boyutlarındadır. Kapı kanatlarının üst panolarında sülüs ile oyma olarak yazılar yer alır. Sağda "Her kimki ilim öğrenmek isterse cennette onu ister", solda "her kim mariyet isterse cehennem de onu ister" yazılıdır. Orta ve alt panolar harap durumdadır. Benzer kompozisyonlara sahiptir.

Kapısı:

4,80 x 1,38 m boyutlarındadır. Her iki kanattaki kitabeler düz satıhlı derin oyma tekniği ile kufi yazıyla yazılmıştır. Kitabe panoları yekparedir. Bunun etrafında yer alan çerçeve ve kirişler köşelerde birbirine eklenmektedir. Kitabenin dışında kalan kısım kündekari tekniği ile yapılmıştır. Orta panolar kandekari ile yıldız, üçgen, altıgen ve ok uçlarından oluşur. Ortada beş yuvarlak motif, köşelerde çeyrek, yanlarda da yarım motifler kullanılmıştır. Alt panonun ortasında yuvarlak tek bir motif, etrafı da üçgen, beşgen, baklava gibi geometrik geçmelerden yapılmıştır. (R. 55-56)

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Cephe sağ giriş kapısı:

4 x 1,18 m boyutlarındadır. Sağ kanat kitabesinde sülüs yazı ile "Dünya müminin hapishanesi, kafirin cennetidir.", sol kanat kitabesinde "Her iş niyete göredir." yazılıdır. Bu yazılar düz satıhlı derin oyma tekniği ile yapılmıştır. Kapının diğer kısımları kündekari tekniğindedir. Kapı kanatlarının etrafındaki çerçeveler yekparedir. Panoları ayıran kısımlarda madeni kabaralar yer alır. Kapının binili kanadı üzerinde bir sürgü ile çiçek motifleriyle işlenmiş kafes şeklinde halka yeri vardır.

Sol giriş kapısı:

4 x 1,16 m boyutlarındadır. Üst panolardaki sülüs yazıların panoları yekparedir. Yazılar düz satıhlı derin oyma tekniği ile yapılmıştır. Etrafındaki çerçeve bordo renktedir. Diğer kısımları geometrik geçmelerden oluşur. Orta pano kündekari tekniğinde geometrik şekillerin meydana getirdiği benzer kompozisyonlara sahiptir. Alt panoda yer alan kafesler üç oyukludur. Bu ayrı bir özellik katar. Bütün geometrik parçaların içleri düz bırakılmıştır.

Sağ taraftaki pencere kepenkleri:

Kuzey duvarı sağ taraf birinci pencere sade içiçe geçmiş çıtalardan ibarettir. Sağ taraf ikinci pencere sade çubuklarla üç panoya ayrılmıştır. Ortadaki dikdörtgen kısmı yukarı doğru perspektif vermektedir. Bu kısmın iki ucu iç içe küçük kareler şeklindedir. Sağ taraf üçüncü pencere: kündekari tekniğinde yapılmıştır. Üst panoda yazı yer alır. Orta panoda altıgen ve yıldız motifleri ile geometrik bir kompozisyon vardır. Alt panoda ise birbirine dönük iki geometrik motif arasında ve üst köşelerde üçgenler yer alır.

Mihrap duvarı sağdan ilk pencere:

Üç pano şeklinde düzenlenmiştir. Alt pano kafesler içine küçük altıgen ve baklava dilimli ince bir desenle bezenmiştir. Orta pano kündekari geometrik geçmelerden, üst panoda da yazı yer alır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Mihrap duvarı sağ orta pencere:

Çok zengin ince bir işçilik göstermektedir. Alt ve üst panoların etrafını iç içe üç çerçeve şeklinde bir bordür dolanır. Bordürlerin içini de ince dört yapraklı çiçek ve dal motifleri doldurur. Üst panoda bu çerçevenin içinde yazılı pano bulunur. Onun etrafında örgülü geçmeden bir kuşak, en dışta da çiçekli bordür dolaşır. Orta pano dikdörtgen şeklinde ince çubuklarla ayrılmıştır. Etrafını aynı çiçek ve dal desenli bordür dolanmaktadır. Bu bordür kısımlarında eğri kesim oyma tekniği kullanılmıştır. Asıl yüzey üzerindeki geometrik şekillerde kündekari tekniğidir. Geometrik şekillerin ortaları ince çiçek bezemelidir. Sedef ve gümüş de kullanılmıştır. (R.57-58-59)

Mihrabın sağ yanındaki pencere:

Üst panoda yine yazı yer alır. Orta pano kündekari tekniğinde benzer geometrik şekillerle doldurulmuştur. Alt panonun etrafı geçme çubuklu bir çerçeve içine alınmıştır. Çerçevenin orta kısmında çok ince eğri kesim oyma tekniği ile çiçek, rumi ve dal desenleri yer alır.

Mihrabın sol yanındaki pencere:

Üst panoda çok ince bir yazı levhası vardır. Alt pano geometrik geçmelerden oluşur. Orta panoda bir yıldız, iki altıgen şeklin alternatif sıralanmasıyla şekillenen bir kompozisyon düzeni vardır.

Mihrap duvarı sol üçüncü pencere:

Orta pano kündekari tekniğinde yıldız ve uzatılmış altıgenlerin bir sıra yatay, bir sıra dikey olarak yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Dikey altıgenler arasında yıldız motifi yoktur.

Mihrap duvarı sol dördüncü pencere:

Çubuk şeklinde çıtalarla bölmelere ayrılmış sade bir örnek verir. (R. 60-61-62-63)

Vaiz kürsüsü:

Kündekari tekniği ile işlenmiştir. Pencere kepenklerindeki kompozisyon düzeni aynı şekilde burada da uygulanmıştır. (R.64)

BURSA II. MURAD TÜRBESİ (1450)

Kare planlı içten sütunlarla taşınan kubbeli bir yapıdır. Kesme küfeke ve tuğla ile inşa edilmiştir (38). Mimarisinin sadeliğine karşı kapı üzerinde uzanan görkemli saçakları ahşap üzerine renkli kalem işi nakışlarla süslenmiştir (39). Türbenin hemen önündeki çınar ağacına düşen yıldırım türbenin saçağını da kırmış 1844 yılında onarım görmüştür.

Kapısı

Fatih devrinde çok rastlanan geçmeli, şaşırtmacalı çubuklarla kare ve dikdörtgen bölmelere ayrılmış sade bir kapıdır. Sultan II. Murad'ın ölüm tarihini gösteren kitabesi kapı üzerindedir. 2,25 x 0,80 m boyutlarındadır. Kapı binisi üzerinde ise sarı, kırmızı, yeşil renkte bitkisel motifler boyanarak işlenmiştir.

Saçakları:

Ahşap üzerine oyma ve kalem işi olarak bezenmiştir. Uzun dikey çıtalarla bölmelere ayrılmıştır. Bu bölmeler içine kiremit rengi zemin üzerine iki ucu palmet şekilli sarı ve lacivert kartuşlar yerleştirilmiş, içleri rumilerle doldurulmuştur. İç kısmı ise ince çıtalarla geometrik bölmelere ayrılmıştır. Çokgen, eşkenar dörtgen ve başka geometrik şekillerin iç içe geçmesiyle meydana gelen onüki köşeli yıldızların merkezi rumi ve hatayilerle, Bölmeler arasında kalan yüzeyler kabara ve oyuntularla alternatif olarak hareketlendirilmiştir. Düz bırakılan bölmeler ise altın yaldız, mavi, yeşil ve kahverengi kalem işi olarak ince bir desenle doldurulmuştur. Rumi ve hatayi motifleri ke-

(38)-Kazım Baykal, **Bursa ve Anıtlar**, Bursa 1950, s. 140
(39)-Oktay Aslanapa, **Fatih Devri Abideleri**, İstanbul, 1963, s.8

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

narlardaki yarım yıldızların içlerinde de kullanılmıştır. Süslemelerde simetrik bir düzenleme görülür. Saçakların duvara bağlandığı kısımlarda üç sıra mukarnas yapılmıştır. (R. 65-66)

BURSA HACILAR MESCİDİ (1470)

Kitabesinde bu küçük mescidi yaptıranın bakkal hacı Sinan olduğu yazılıdır. (40)

Mahfili:

Mescidin orjinal kalan yeri ahşap mahfilidir. Girişin orta yerinde bir cumba direkler hizasından öne doğru çıkıntı yapmaktadır. Mahfil tavanının orta kısmı ince çıtalarla sekizgenlere bölünmüştür. Her sekizgen gözüne boyama nakış olarak bir papatya yerleştirilmiştir. Bu kısımlarda zemin kahverengi, lacivert ve kiremit kırmızısıdır. Papatyaları acı sarı olup ortaları laciverttir. Sol yan tavanın ortasında büyük kare panolar içine sarı renkli sekizgenler, etrafına lacivert beş kollu yıldızlar yerleştirilmiştir. Boşluklar ise açık kükürt yeşilidir. Diğer kısımlar ince çıtalarla karelere bölünmüş, kiremit kırmızısı ile boyanmıştır. Sağ yan tavan ise çıtalarla karelere ayrılmış, ortada iki büyük kare mekan oluşturmuştur. Süslemesi sol taraftan farklı özellik gösterir. Kahverengi, acı sarı, kükürt yeşili iç içe karelerin ortasında dört kollu çarkı felek motifleri yer alır. Mahfili tutan konsolların altında ince bir kuşak dolanır. Bu kısım kırmızı ve lacivert yarım palmetlerle bezenmiştir. (R. 67-68-69)

ISTANBUL FATİH CAMİİ (1470-1471)

Fatih Sultan Mehmet zamanında mimar Sinaneddin Yusuf tarafından inşa edilmiştir. Bir yarım kubbelidir.

(40) e.H. Ayverdi, A.g.e., s. 83

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Kapısı:

Çift kanatlı ahşap kapı yalancı kündekari tekniği ile hazırlanmıştır. Tek kanat ölçüleri 4,76 x 1,32 m boyutlarındadır. Kapı üç panoya ayrılmıştır. Üst panonun ortasında yazı levhası yer alır. Etrafı çiçek ve dallarla doldurulmuştur. Yazının etrafında çokgenlerin kesişmesiyle oluşan parçaların yüzeyleri oyma tekniği ile doldurulmuştur. Orta panonun ortasında oniki kenarlı yıldız ve onun kenar uzantılarından oluşan altıgenlerle kapı yüzeyi kaplanmıştır. Bu motifler sonsuzluk ilkesine göre birbirine bağlanarak yerleştirilmiştir. Bu geometrik yüzeyler oyma tekniği ile rumi ve palmetlerle süslüdür. Alt Panonun ortasında güneş ışınları ve uzantılarını oluşturan altıgenlerle daireye yakın bir merkezi motif ile köşelerde de bu merkezi motifin dörtte biri tekrarlar görülür.

İNEGÖL İSHAK PAŞA CAMİİ (1475-1481)

Bursa'ya 45 km uzaklıkta bulunan İnegöl'de İbrahim ağanın oğlu İshak paşa tarafından yaptırılmıştır. Cami, medrese ve türbe ile bir külliye şeklindedir. Caminin minberi ve kapıları ahşaptır. II. Abdülhamid zamanında alt kısımlara ahşap lambiri eklenmiştir. Kapıları içiçe geçme ince çıtalarla bölmelere ayrılmış sade ve süssüz bir görünüşe sahiptir. İshak paşa Medresesinde ve II. Murad'ın eşi Tacünisa hatun için yapılan türbenin de kapıları ahşaptır. Türbe kapısının üzerinde ki dövme çivi başları süsleme unsurlarıdır. (41) Cami kapısı ile aynıdır. Sade çıtalı bir kapıdır.

BURSA ŞİRİN HATUN TÜRBESİ (1480)

Şirin hatun II. Bayezıd'ın eşidir. Basık bir Bursa kemerinin çevrelediği kapı meşe ağacından iki kanatlı bir kapıdır. 1,85 x 0,65 m boyutlarında çok basit ve sade yekpare düz yüzeyli bir kapıdır. Üzerinde deri rozetler bulunur. (R. 70)

(41) Ali Sami Ülgen, "İnegöl'de İshak Paşa Manzumesi" - **Vakıflar Dergisi** Cilt IV, Ankara, 1958, s. 192

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ALAŞEHİR ŞEYH SİNAN CAMİİ (1481)

Şeyh Sinan, Bedrüddin Mahmut efendinin oğludur. Emir Sultan'ın ikinci halifesidir. 865H tarihinde vefat etmiştir.

Kapısı:

İki kanat olan bu kapı Fatih devrinde ahşap işçiliğinde çok sık kullanılmış olan ince çubuklarla çevrilmiş beşer bölümden oluşmaktadır. Sağ kanadın alttan ikinci bölümünde renkli kakma yıldızlar, sol kanadın dördüncü bölümünde de oyma olarak rumilerle bir süsleme yer alır, diğer bölümler değişmiş ve süslemesi bozulmuştur. Bu kapı kalın bir yağlıboya ile boyanmıştır. Üstünde de boya ile yazılmış "besmele" ve "ayet-i kerimesi" yer alır. 1905 te onarım görmüştür. Kol menteşeleri ve tokmakları orjinaldir. (R.71-72)

AFYON GEDİK AHMET PAŞA İMARET CAMİİ (1482)

Medrese ve hamamla birlikte bir külliye şeklindedir. Gedik Ahmet Paşa'nın Anadolu beylerbeyi olduğu sıralarda 1482 yılında inşa edilmiştir (42). XVII. yy da Evliya Çelebi burmalı bir minaresi olduğunu işaret eder (43). Planı ters "T" şemasındadır. (44)

Kapısı:

Caminin sadece kapısında ahşap işçiliği görülür. İki kanat halinde olan kapı üç pano şeklindedir. Üst panolarda kitabeler, orta panolar da on köşeli bir yıldızın etrafından çoğalarak yayılan beşgenler geometrik geçmeler şeklindedir. Geometrik şekillerin içleri rumi ve kıvrık dallarla oyma olarak doldurulmuştur. Alt panolarda da geometrik geçmeler devam etmektedir.

MANİSA İVAZ PAŞA CAMİİ (1484)

1484 tarihinde II. Bayezıd zamanında Abdümkükin oğlu İvaz

(42)- E.H. Ayverdi, **A.g.e.**, s. 252
(43)- Evliya Çelebi, **Seyahatname**, Cilt IX, İstanbul, 1935, s. 32
(44)- Semavi Eyice, "zaviye ve zaviyeli camiler" **İktisat Fak. Dergisi**, 1954, C.21, No:1 'den ayrı basım

paşa tarafından yaptırıldığını kitabesinden öğreniyoruz (45).

Minber:

Kündekari tekniğinde yapılmıştır. Minberin kapı kanatları yoktur. Bir kaç kez verniklendiği için görüntüsü bozulmuştur. Kapının üstünde ki kemer dilimlidir. Etrafındaki kapı sövesi yaprak ve kıvrık dallardan oluşan bir su halindedir. Kemerin köşe dolguları dört yapraklı çiçek, şakayık ve tomurcuklar ile rumi ve kıvrık dalların meydana getirdiği bir desenle doldurulmuştur. (46) Minber korkuluğu ajur tekniğinde 9 ayrı parçanın bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Korkuluğun baş ve son kısmındaki üçgen bölmelerin içleri rumi, palmet şeklinde oyma tekniğinde bezenmiştir. 2, 4, 6, 8. parçalar yıldız şeklinde ajurlanmış ince dikdörtgenlerden, 3 ve 7. parçalar kare ve geometrik ajurludur. Tam ortadaki 5. parça ise yan kısımları rumi ve tomurcukların süslediği bir dikdörtgen şeklindedir. Orta kısım ise onikigenlerin kesişmesinden gelişen geometrik ajurludur. Köşk ve külah orjinal değildir. Köşkün altındaki kısım üç bölüme ayrılmıştır. Alt ve üst dikdörtgen panolar ortada ise daha büyük ve uzun bir dikdörtgen alan yer alır. Etrafı rumili bir friz ile çevrilidir. Üst kısmın iki ucu palmet şeklinde biten içi boş bir madalyondur. Köşeler ise rumi dolguludur. Sol yan aynalık 8 ve 6 köşeli yıldızlardan gelişen geometrik şekillere ayrılmıştır. Sekizgenlerin içi süssüz ve orta kısmı daire şeklinde oyulmuştur. Buralara kabara konmuş fakat dökülmüştür. Altı köşeli yıldızların içinde bir madalyon ortasına dört yapraklı çiçekler yerleştirilmiş, iki uçlarına palmetler ilave edilmiştir. Madalyonun dışındaki boşluklar kıvrık dal ve çiçeklerle doldurulmuştur. On köşeli yıldızların içine ise ortada hatayi, iki yanda birer rumi yerleştirilerek bir daire içine alınmış yine uçları palmetlerle bitirilmiştir.

Sağ yan aynalığın bezemesi sol taraftan farklıdır. Burada on köşeli yıldızlardan gelişen bir kompozisyon hakimdir.

---

(45)- C. Uluçay- İ. Gökçen, **Manisa Tarihi**, İstanbul, 1939, s. 97
(46)- Rudolf M. Riefstahl, **Cenubi Garbi Anadolu Türk Mimarisi**, İstanbul 1941, s. 18

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

EDİRNE II. BAYEZID CAMİİ (1484)

Tunca nehrinin sağ kenarında II. Bayezıd 1484 tarihinde mimar Hayrettin'e yaptırmıştır. Tek ve büyük kubbeli bir camidir. Medrese, darüşşifa, tabhane ile bir külliye şeklindedir (47). Caminin dört pencere kepenkleri, dörder dolap kapakları, hünkar mahfiline çıkan bölümün kapısı ile anıtsal nitelikteki cümle kapısı ahşap işçiliğinin güzel örneklerine sahiptir. (48)

Kapısı:

Cümle kapısı bu gün Edirne Müzesinde korunmaktadır. Elma ağacından kündekari tekniği ile yapılmıştır. Üç pano halindedir. Panoların arasında ve etrafında geniş çiçekli bordür yer alır. Kapı kanatları ve bini üzerine 23 adet kabara yerleştirilmiştir. Bunlar madenden ince rumi desenli hafifçe dilimlidir. Birisi düşmüştür. Kapının kilidi de tombak tekniği ile rumilerden oluşan bir kompozisyona sahiptir.

Kapı kanatlarının üst panolarının ortasında sülüs yazılı kitabelikler yerleştirilmiştir. Etrafları ise hatayili bir bordürle çevrilmiştir. Orta panolar kündekari tekniği ile yıldız ve geometrik şekillerden bir kompozisyon düzeni içinde ortaları hatayi, rumi ve kıvrık dallarla dolgulanmıştır. Tam ortada on kollu yıldız motifi fildişi ile şekillendirilmiş ve bu yıldızın kollarından gelişen beş kollu yıldızlar, kaz ayağı, okuçları, baklava dilimleri gibi yirmi değişik geometrik şekil içinde hatayi, rumi, yaprak ve dal desenleri yer almaktadır. Kapının alt panoları çok harap durumdadır. Benzer geometrik şekiller arasında ortada balık kuyruğuna benzer iki üçgenin birleşmesiyle biçimlenen şeklin içinde yıldız motifi yer alır. Yıldızın köşelerinde üç kollu küçük fildişi ile yapılmış üçgenler yerleştirilmiştir. (R. 73-74)

---

(47)- Osman Nuri Peremeci, **Edirne Tarihi**, İstanbul, 1940, s. 68
(48)- Mehtap Ülkücü, "Edirne Sultan II. Bayezıd Camii Ahşap pencere; kapı kanatları", **Antik-Dekor Dergisi**, İstanbul sayı 9 Aralık-Ocak 1990-91, s. 36

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Pencere Kepenkleri:

11 adet pencere kepenginde ahşap işçilik görülmektedir. Her birinin süslemesi değişik kompozisyonlar göstermektedir. Çınar ağacı olduğu söylenmektedir.

Mihrabın sol tarafındaki pencere kepengi:

İki panodur. 2,34 x 0,76 m boyutlarındadır. Üst panonun ortasında pembe, limonkûfû ile sülüs yazıların etrafında rumi desenleri yer alır. Alt panoda kündekari ile yapılmış üç eşit yıldız motifi bulunur. Yıldızları oluşturan her bir parçanın içi de oyma tekniğiyle rumilerden ince bir desenle doldurulmuştur. Alt ve üst panoyu rumi desenli beş kabara ayırmaktadır. Kepengin en üstünde incecik bir su dolanır. Orta panolarda namazın önemini belirten Hadis-i şerifler yazılıdır. Genellikle pencere kepenklerinin üst panoları sûlûs yazılar etrafına kıvrık dal ve rumilerle bezenmiştir. Orta panolar geometrik geçmelerden oluşan yıldız, üçgen, altıgen gibi geometrik şekillere bölünmüş, içleri ise oyma tekniği ile işlenerek hatayi rumi, şakayık ve kıvrık dallarla doldurulmuştur, aralara fildişi ve gümüş kakmalar yerleştirilmiştir. Sağdan ilk pencere kepenginde orta panoda, ortada on kollu yıldızın etrafından uzaklaştıkça büyüyen, eşit olmayan altıgenlerle, yine panonun alt ve üst kısmında küçülen geometrik şekillerden değişik bir kompozisyon uygulanmıştır. Alt panolar daha dardır. Yine altıgen, baklava ve üçgen şekillerden meydana gelmektedir. İçleri spiral kıvrık dal ve rumilerle bezenmiştir. (R. 75-76-77-78-79)

AMASYA MEHMET PAŞA CAMİİ (1485)

Caminin kitbesinden şehzade Ahmet'in lalası Mehmet paşa tarafından yaptırıldığını öğreniyoruz. Bir külliyeye ait olan cami yan mekanlıdır.

Kapısı

Bu gün Amasya Müzesinde bulunan bu kapı iki kanatlıdır. Çakma ve yapıştırma kündekari tekniğinde yapılmış, 2,50 x 0,67 m boyutlarındadır. Sağ kanadın orta kısmı harap durumdadır. Üç pa-

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

noya ayrılmıştır. Etrafında bordürü yoktur. Üstteki kitabelikleri dökülmüştür. Üst ve orta pano arasında madeni kabaralar yer alır. Sol kanadın orta kısmı ongen yıldızlardan gelişen geometrik bir kompozisyona sahiptir. Aralarına ok uçları, poligonal parçalar ve iki kenarı uzatılmış altıgenlerin iç kısımları oyma tekniği ile palmet ve rumilerle doldurulmuştur. Alt panoda ise sekizgen ve onun kesen yarım sekizgenlerden bir süslemeye sahiptir. (R.80)

TOKAT HATUNİYE CAMİİ (1485)

II. Bayezıd'ın annesi Gülbahar hatun adına 1485 yılında yaptırılmıştır. Meydan camii kapısı da denir.

Kapısı:

2,75 x 0,85 m boyutlarında iki kanatlı kapı çınar ağacından kündekari tekniği ile yapılmıştır. Üç pano şeklindedir. En üstte kitabesi vardır. Kitabe silmelerin içinde tek levha halindedir. Nesih yazı ile yazılmış kitabenin etrafı kıvrık dal desenli ince bir işçiliğe sahiptir. Orta panonun merkezinde on kollu bir yıldızdan gelişen geometrik parçalar yer alır. Bu parçaların içleri bitkisel dolguludur. Alt pano da dairelerin kesişmesinden meydana gelen bir kompozisyon yer alır. Etrafında geniş ve sade bir kuşak dolanır. Kuşağın üzerinde madeni beş adet kabara bulunmaktadır. (R. 81-82)

Pencere kepenkleri:

0,60 0 1,90 m boyutlarında ve daha sadedir. Kündekari tekniği ile hazırlanmıştır. Silmelerle bölümler birbirinden ayrılmıştır. Bir grup pencere kepenginde ise kesişen altıgenlerden geometrik bir desen uygulanmıştır. Bunların üst panoları düz levhalar olarak bırakılmıştır. Kuzey duvardaki pencere kepenkleri ise ince çıtalı ve sadedir.

AMASYA II. BAYEZID CAMİİ (1486)

Kitabesinden 891/H/1486 M yılında mimar Hayrettin tarafından inşa edildiği öğrenilmektedir. Sultan II. Bayezıd Amasya valisi iken yaptırmıştır. Medrese, imaret, tabhane ve bir hattatin okulu ile

külliye şeklindedir. Cami yumuşak sarımsı kesme taştan çift kubbeli bir yapıdır. Caminin portal kapısı, pencere kepenkleri ve hünkar mahfili ağaç işçiliği bakımından önemlidir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Kapısı:

İki kanatlı kapı kündekari tekniğinde hazırlanmıştır. Kapı kanatları üç panoya bölünmüş, orta pano uzunlamasına yerleştirilmiş daha büyük bir dikdörtgen şeklindedir. Bu dikdörtgen içinde ortada on kollu bir yıldızdan gelişen geometrik şekillerin kesişmesiyle oluşan bir kompozisyona sahiptir. Yıldızın tam ortasında yarım küre şeklinde madeni bir kabara yer alır. On kollu yıldızın çevresindeki düzensiz çokgenlerin içleri rumi, palmet, kıvrık dallarla doldurulmuştur. Bu motifler çok titiz bir işçilikle oyma tekniği ile yapılmıştır. Çokgenlerin bazılarında da sedef kakma uygulanmıştır.

Kapı kanatlarının alt ve üst panolarında da simetrik olarak yerleştirilmiş yatay dikdörtgenler yer alır. Bunların ortalarında da yine çok kollu ve yuvarlak hatlı bir yıldızın köşelerinden iki yönc uzanan kollar birer baklava motifi meydana getirir. Konturlara sedef kakma yerleştirilmiştir. (R. 83-84)

Pencere kepenkleri:

Caminin alt katında yer alan pencerelerin kepenkleri çift kanatlı ve ahşaptandır. Bu pencere kepenklerinde de genellikle kündekari tekniği kullanılmış, geometrik bölmelerin içini dolduran bitkisel motiflerle derin oyma ve sedef kakma tekniği uygulanmıştır.

İkinci kubbeli mekanın doğu cephesindeki üç pencereden sağ taraftaki pencere kepengi:

İki kanatlı simetrik düzenlenmiştir. Üç pano halindedir. Alt pano onikigen geometrik şekilleri enine kesercek uçları birleşmeyen baklava motiflerinden oluşan bir süslemeye sahiptir. Ortadaki uzun dikdörtgen içinde on köşeli bir yıldızdan gelişen ve iki yanda birbirini kesen baklava motiflerinden meydana gelen bir kompozisyon uygulanmıştır. Üst panolarda ise iç içe kademeli silmelerle çerçevelenmiş

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

kitabe levhaları yer alır. Bu levhaların üzerleri madeni oval süslemelerle hareketlendirilmiştir.

Doğu cephesindeki orta pencere:

Alt panolar kare şeklindedir. Ortalarında sekizgen yıldızdan gelişerek birbirine dik ikişer kol dört köşede birer kare form meydana getirir. Bunları iki yandan birer baklava motifi keser. Orta panoda oniki kollu yıldızdan gelişerek uzayan geometrik şekillerin yüzeyleri ince bitkisel motiflerle dolgulanmıştır. Üst panolarda ise kademeli silmeler içinde kitabe bölümleri yer alır. (R. 85-86-87-88-89)

Caminin diğer pencere kepenkleri de aynı kompozisyon düzeni içinde benzer geometrik şekiller ve motiflerle düzenlenmiştir.

Hünkar mahfili:

Kubbeyi taşıyan ağır payelerden sağ taraftakine bitişik olan ahşap mahfil dikdörtgen planlıdır. Alt kısmında çokgen gövdeli beş sütuna oturur. Sütun başlıkları stalaktitlidir. Mahfile çıkış kuzeybatı köşesindeki merdivenle sağlanır. Merdiven ve mahfilin çevresinde sade süslemeli ahşap bir korkuluk yer alır. Merdivenin bitiminde ahşap bir kapı mahfile geçişi sağlar. (R. 90)

BURSA GÜLŞAH HATUN TÜRBESİ (1486)

Fatih'in eşi Gülşah hatun için yapılan bu türbenin kapı kanatları 1,90 x 0,65 m boyutlarındadır. Ağaçtan yapılmış panolar iç içe geçmiş çıtalardan oluşturulmuş kare ve dikdörtgen levhaların bir hasır örgüsü gibi sıralanmasıyla meydana gelmiş sade bir dekora sahiptir. Pencere kepenkleri ise 1,75 x 0,60 m boyutlarındadır. İçiçe geçmiş çıtalarla dikdörtgen levhalar halinde sade bir işçilik gösterir.

MANİSA HATUNİYE CAMİİ (1490)

II. Bayezıd'ın hanımı Hüsnü Şah hatun tarafından yaptırılmıştır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Kapısı:

İki kanatlı kapı alt ve üstte kare, ortada uzun dikdörtgenden üç bölüme ayrılmıştır. Karelerin ortalarına daire içine yerleştirilen bir yıldızdan gelişen kompozisyonlar yapılmış, dikdörtgenin içinde birbirini kesen dairelerin meydana getirdiği geometrik bölmelerin içleri rumi, palmet, hatayi ve yaprakla dolgulanmıştır. Kanatların dış bordürlerinde rozet şeklinde içiçe ve yapraklı bir friz dolanır. (R. 93-94-95)

Minber:

Minber kapısı dilimli kemerlidir. Kemerin tepesinde bir palmet motifi yer alır. Kemer köşe dolguları kıvrık dal, hatayi ve şakayık çiçekleri ile yapılmıştır. Minber kapısının sövelerinde su şeklinde rumi ve palmetlerden oluşan bir friz dolanır. Minberin yan aynalıkları sekiz köşeli yıldızdan gelişen geometrik kompozisyona sahiptir. Orta kısmına bir kabara koymak için daire şeklinde bir delik bırakılmıştır. Orta yıldızın kollarının iç yüzleri ortada hatayi, yanlarda rumi ile çevrelenerek bir palmet meydana getirmiş, yıldızın kollarının dışı ise çeşitli çiçek ve rumilerle doldurulmuştur.

Korkuluk şebekeleri kafes tekniğinde 5 parçadan ibarettir. Başlangıç ve son parçalar üçgen şeklinde alanlardır. İçleri rumi ve palmet ajurludur. Diğer üç pano ise oniki köşeli yıldız ve bunu çeviren onikigenlerin içi geometrik ajurludur. Korkuluk dikey kirişleri yarım palmet şeklindedir. Minber köşkünün sövelerinde su şeklinde rumi frizi dolanır. Külah kaidesi sivri kemerlerle dışarı açılmakta, külah ise kubbe şeklindedir. Köşkün alt kısmı üç bölüme ayrılmıştır. Alt ve üstte iki yatay dikdörtgen, ortada ise uzun büyük dikdörtgen şeklindedir. Üst yatay alanın ortasında iki ucu palmetle biten bir kitabelik yer alır. "Bu minber 900 yılı zilhicce ayı sonunda tamam oldu" yazılıdır. kitabeliğin dışı şakayık, rumi, palmet, kıvrık dal ve çiçekle dolguludur. Orta pano yatay ve dikey dikdörtgen ve kare kartuşlarla bölünmüştür. İçleri ise ortada bir çiçek, bunun etrafında madalyonlarla süslüdür. Madalyonların uçlarından çıkan iki rumi ise palmet oluşturur. Alt kısım ise madalyon, çiçek, palmet ve rumi gibi motiflerle süslüdür.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

BURSA BAŞÇI İBRAHİM CAMİİ (1491)

Kitabesinden Başçı İbrahim Ağa tarafından 1491 tarihinde yaptırıldığı öğrenilmektedir. Tek kubbeli bir camidir. Kapısı Fatih devrinin çubuklu kapılarının basit bir örneğidir. Binisi ve madeni kısımları çok güzeldir. Pencerelerden sadece iki tanesi bozulmadan kalabilmiştir. Kıble duvarındaki bu pencere kepenklerinin üç panosu, binisi ve madeni aksama ilgi çekicidir.

Minber:

Çok koyu vernikle boyandığından ağacın cinsini anlamak mümkün değildir. Kündekari tekniği ile yapılmıştır. Bursa Ulu Camisi'nin minberinden sonra ikinci güzel ve göz alıcı örnektir. Minberin kapısı derin silmeli kapı sövelerine tutturulmuştur. İki kanatlıdır. Aynı süslemeye iki kanat üzerinde de görmek mümkündür. Üç pano şeklinde düzenlenmiştir. Üst panoda iç içe geçmiş kareler yer alır. Orta panonun içi altı köşeli yıldızların içlerinin çeşitli motiflerle oyma olarak dolgulanmasıyla şekillendirilmiştir. Etrafında oluklu ahşap kirişlerin çeşitli geometrik şekiller meydana getirecek biçimde birbirine tutturulmasıyla oluşur. En alt pano ahşap parçaların çeşitli yönde çakılmasıyla oluşturulmuştur. Süssüzdür.

Derin silmelerin çevrelediği aynalığın içinde sülüsle Ayet-i kerimesi kabartma olarak yazılmıştır. Minber korkulukları sade kafes tekniğindedir. Altı pano halindedir. Ortadaki iki pano aynı, yanlardaki ikişer pano da aynı sekizgenlerden oluşur. Aynalık kısmı sekizgen, baklava, beş köşeli yıldız şeklinde oluklu ahşap kirişlerinin iç içe geçirilmesiyle oluşur. Bu geometrik parçaların içi süslemesizdir. Minber şerefesi dilimli bir kemerle üç yöne açılır. Kemerin tam ortasından aşağıya bir motif uzanmaktadır. Şerefenin üstünde kasnaksız bir külah vardır.

BURSA ALTIPARMAK CAMİİ (XV. yy sonu)

Caminin iç kapısının üzerinde bulunan türkçe kitabeden XV. yy sonlarında yapıldığı ve 1967 de onarım gördüğü yazılıdır. Mimari

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

özellikleri de XV. yy a ait olduğunu göstermektedir.

Minber:

Üzeri yağlıboya ile boyanmıştır. Minber kapısı çok sadedir. Kapının dikdörtgen aynalığında bir kitabe yer alır. Merdiven korkuluk şebekeleri şerefe altına kadar zik zak şeklinde çakılmış aynı boyda ahşap parçalardan oluşur. Minber yan aynalıklarının ortasında birer rozet yer alır. Rozetin dışı yine yağlıboya çeşitli geometrik şekillerden oluşur.

İSTANBUL FATİH KARADENİZ MEDRESESİ (XV. yy sonu)

Bu gün Karadeniz medresesi ilkokul olarak kullanılmaktadır. Fatih Sahn-ı Seman medresesinin kapısı Topkapı Sarayına getirilerek Hazine dairesi üçüncü salonun kapısına takılmıştır. XV. yüzyıla ait olan bu kapı sağlam vaziyette kullanılmaktadır. Tek kanadın ölçüleri 2,75 x 0,78 m boyutlarındadır.

Kündekari tekniğinde ceviz ağacından yapılmış olan kapı kanatları üç pano halinde düzenlenmiştir. Her kanat uzun bir dikdörtgendir. Üstte ince dört sıra çıtalı çerçeve içine yazı levhası yerleştirilmiştir. Orta panonun merkezinde oniki kollu yıldız yer alır. Etrafı ise beşgen ve birleştirilmiş çift beşgenlerden oluşan geçmelerle çevrilidir. Bu geometrik şekillerin içleri ince rumi, hatayi motifleriyle oyma tekniğinde bezenmiştir. Kapının alt panosu düz olarak bırakılmıştır. Kapının tutma kolu ve kilidi yarım palmet desenlidir. Kilit kısmı armudi bir formda üstü hilal şeklinde madendir. Kapı bingisi yivli olup tam ortasında bir madalyon, iki ucunda iki palmet motifi yer alır. Binginin üst ve alt uçlarında da dilimli kartuşlar bulunmaktadır. (R. 96-97)

İSTANBUL YATAĞAN MESCİDİ (XV. yy sonu)

Fatih'in topçubaşısı Hacı İlyas tarafından yaptırılmıştır. Çatılı bir mescittir. Mihrabı, minberi, mahfili, direkleri, kapısı, pencere kepenkleri, merdiven ve ahşap stalaktitleri, kapı çerçeveleri ağaçtır. (49)

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Minberi:

1007 H tarihinde ikinci bir Hacı İlyas Çelebi tarafından onarılmıştır. Çok sade ve basittir. Kapı aynasında Besmele ve İhlas suresi yer alır. Üstünde oyma taç bulunmaktadır. Mahfilleri sekiz direk taşımaktadır. Direklerin köşeleri yuvarlatılmış, alt ve üstte çok güzel stalaktitler yapılmıştır. Üzerine gelen kiriş de aynıdır. Kirişlerin üzerine gelen armudi dişlerden oluşan takozlarla üst mahfil alttakilerden taşınlarak dışarıya doğru genişletilmektedir. Parmaklıklar dikey şekildedir. Üst kat parmaklıkları da aynıdır. Yalnız bunların babalarının üstlerinde birbirinden farklı sekiz nefis tepelik yer alır. Mahfil tavanı ahşaptan ve orjinaldir. (R. 98-99-100)

İç kapının ahşap kemeri, aynası, rumi ve gül oymalı koltuk takozları vardır. Kemer aynasındaki kalem işleri sonradan yapılmıştır. Tüm pencere kepenkleri ahşaptandır. Üç pano şeklinde düzenlenmiştir. Pencere iç ve dış söveleri de ahşaptır. Üstte iç mahfilin pencere altında hafif kalem izlerine rastlanır. Edirnekari işlerin XV. yy örneklerini gösterir. Dış kapıya ahşap oyma ilk sırada altı tane stalaktitli takoz konmuştur.

OSMANCIK KOYUN BABA TÜRBESİ (XV. yy sonu)

Koyun Baba bir evliya olarak bilinir. Adına Osmancık'ta bir türbe yapılmıştır. Yüksek kubbeli bir türbedir (50)

Kapısı:

Bu gün 9-732-68 Envanter Numarası ile Çorum Müzesinde bulunmaktadır. İki kanatlı bir kapıdır. Her bir kanat 55 x 180 cm boyutlarındadır. Yekpare tahta üzerine panolar rumi ve dal desenli bordürlerle birbirinden ayrılmıştır. Üst panoda ayet kitabesi vardır. Çok girift rumilerle oluşan bir bordür yazı levhasının etrafını dolanır. Orta kısımda zemin oyularak örnek kabartma olarak düzenlenmiştir. Ortada büyük bir madalyon, bunun alt ve üstünde daha küçük beyzi madalyonlardan oluşan bir kompozisyona sahiptir. Madalyonların içi

(49)- E.H. Ayverdi, A.g.e., s. 525
(50)- Çorum İl yıllığı, Ankara, 1967, s. 167

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

rumi ve bitkisel motiflerle bezenmiş, madalyonların dışı düz bırakılmıştır. Alt panonun ortasında da benzer oyma bitkisel desenler yer almaktadır. Orta pano da madalyonların dışında düz bırakılan kısımlar kırmızı boyalıdır. İnce bir bingisi vardır. Binginin üstü balık pulu şeklindedir. Üst ve alt kısımları ise palmet ve rumi oyma desenlidir. Binginin alt kısmı kopmuştur. (R. 101-102)

MARMARA ÜNİVERSİTESİ 1883

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

C- MALZEME VE TEKNİK

XV. yüzyıl erken Osmanlı döneminde ağaç işçiliği Anadolu Selçuklular devrinde uygulanan ve güzel örnekler veren teknikleri kullanmıştır. Bu dönemin teknik alanda çok büyük yenilikler getirdiği söylenemez. Ancak bazı ufak değişiklikler yaptığını da gözden kaçırmamak gerekir. Selçukluların kullandığı kündekari, oyma, çatma v.s. teknikleri kullanmanın yanı sıra sedef, bağa, fildişi gibi malzemeleri kullanarak göz alıcı zengin eserlerin ilk örneklerini vermiş, XVI. yüzyıl klasik Osmanlı ağaç işçiliği ile Anadolu Selçuklular arasında bir köprü görevi yapmıştır. Metal kabaralarla da ahşap eserlerin görünüşüne ayrı bir tad katmıştır.

Ahşap minberler, kapılar, pencere kepenkleri, rahleler, sütun başlıkları, kiriş ve konsollarda uygulanan değişik teknikteki ağaç işçiliği ile mimari yapılara daha sıcak bir atmosfer sağlanmıştır. Bu dönemde malzeme olarak en çok ceviz, elma, çınar, ıhlamur, abanoz ve meşe ağacı kullanılmıştır.

KÜNDEKARİ TEKNİĞİ

Kapı kanatlarında ve minberlerin yan aynalıklarında daha çok kullanılan bu teknik en özgün ve en zor işçilik gerektiren bir tekniktir. İslam sanatında ilk örneklerini XII. yüzyılda Mısır, Halep ve Anadolu'da bulduğumuz kündekari tekniği bu üç merkezde birbirine paralel olarak gelişmiştir. (51) Kündekari tekniği büyük ustalık isteyen zor bir tekniktir. Sekizgen, baklava, yıldız v.s. gibi geometrik şekillerin bir çatma tekniği ile birbirine bağlanmasıyla oluşturulur. Bu ahşap parçalar oluklu ahşap kirişler iç içe geçirilerek bağlanır. Bunlar

(51)- Gönül Öney, "Anadolu Selçuklu ve Beylikler Devri Ahşap Teknikleri", **Sanat Tarihi Yıllığı III**, İstanbul, 1969-70 s. 137

bağlamak için çivi veya tutkal kullanılmaz. Parçalar birbirine geçme olduğundan ağaç kuruduğunda ufalıp parçaların ayrılmaması için satıhların altında ahşap bir iskelet bulunmaktadır. Genellikle geometrik şekillerin oluşturduğu bu parçaların içleri arabesk, rumi, kıvrık dal ve çiçeklerle oyma veya kabartma olarak desenlenmiştir.

Bursa Ulu Camisi minberi (1400), Bursa Yeşil Caminin Kapısı (1419), Bursa Yeşil Türbe kapısı (1419), Edirne Üç Şerefeli Cami kapı ve pencere kepenkleri (1443-1447), Manisa İvaz paşa Camisi minberi (1484), Edirne II. Bayezıd Camisi kapısı (1484), Amasya II. Bayezıd Camisi kapısı (1486) Tokat Hatuniye Camisi kapı ve pencere kepenkleri (1485), Bursa Başçı İbrahim Camisi minberi (1491), hakiki kündekari tekniğinin uygulandığı erken Osmanlı dönemi eserleridir.

YALANCI KÜNDEKARİ

Minber yan aynalıklarında, kapı ve pencere kepenklerinde uygulanan bu teknikte çakma ve kabartmalı, çatma ve yapıştırmalı olmak üzere kendi içinde farklılıklar göstermektedir. Bu tekniğin uygulanışında ayrı ahşap blokların yan yana getirilerek yapıldığı görülmektedir. Bu ahşap bloklar yine sekizgen, altıgen, yıldız veya baklava gibi geometrik şekillerden oluşur. Bu şekillerin içleri kabartma halinde ince bitkisel motiflerle desenlenmiştir. Geometrik şekilleri meydana getiren ahşap bloklar arasındaki çıtalar çiviyle tutturulmuştur. Daha kaba ve daha az ustalık isteyen bu teknikte ahşap bloklar kuruduğu zaman aralarda yarıklar oluşmaktadır. Çakma ve kabartmalı kündekari tekniğinde çıkıntılı satıhların arasına geometrik örgüyü oluşturan kirişler çakılmıştır. Çakma ve yapıştırma kündekaride ise ahşap bloklar üzerine sekizgen, yıldız veya baklavalar ve geometrik kafesi oluşturan ahşap kirişler çakılmıştır.

Ankara Ahi Elvan camisi Minberi (1413), Merzifon Çelebi Mehmed Medresesi dış kapısı (1414), Amasya Mehmet Paşa Camisi Kapısı (1485), Ankara Hacı Bayram Veli Camisi Kapısı ve minberi (1427), Bursa Muradiye camisi kapısı (1424), Bursa Cem Sultan Türbesi kapısı (1429), Bursa Şehzade II. Ahmet Türbesi kapısı (1441), İstanbul

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Fatih Camisi kapısı (1470-71). Bu teknikte yapılmış ilk Osmanlık eserleridir.

DÜZ SATIHLI DERİN OYMA TEKNİĞİ

Bu teknikle yapılan eserlerde ahşap yüzeyi aynı seviyede düz bir satıh teşkil eder. Motifler ahşap yüzeyinden derin oyma ile belirtilmiştir. Ankara Hacı Bayram Veli Türbesi dış kapısı (XV. yy sonu) Osmancık Koyun Baba Türbesi Kapısı (XV. yy sonu), Merzifon Sultan Murat camisi kapısı (1426) bu tekniğin örneklerindendir.

YUVARLAK SATIHLI DERİN OYMA TEKNİĞİ

En çok kullanılan ve yaygın olan bu teknikte rölyefler yuvarlak engebeli bir zemin üzerine işlenmektedir. Kitabelerde, yazılarda, arabesklerde çok değişik örnekler vermektedir. Bursa Yeşil Cami ve Türbesinde (1424), Amasya Beyazıd Paşa Camisi (1419), Edirne Beylerbeyi Camisi (1429), Tire Yeşil İmaret Camisi yan kapılarında (1440) bu tekniğe ait örnekler bulunmaktadır.

ÇİFT KATLI RÖLYEF TEKNİĞİ

Düz satıhlı derin oyma tekniği ile yuvarlak satıhlı derin oyma tekniğinin birlikte kullanıldığı bu teknik daha çok kitabelerde, yazılar da uygulanmaktadır. Yazılar yuvarlak satıhlı derin oyma ile işlenirken altta kalan arabesk ve çiçek, kıvrık dal gibi bezemeler düz satıhlı derin oyma tekniği ile gerçekleştirilmektedir.

EĞRİ KESİM TEKNİĞİ

Anadolu ağaç işçiliğinde çok fazla kullanılmayan bu teknik Orta Asya İskit ahşap, metal işlerinden başlayarak IX. yüzyılda Abbasi alçı ve ahşap işçiliğinde, Mısır'da XI. yüzyılda Gazne ahşap ve mermer işçiliğinde yaygın olarak kullanıldıktan sonra İslam sanatına girmiştir (52). Bu teknikte rölyefli yüzeyler derine birbirini kesen eğri

(52) Gönül Öney, **Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları**, Ankara, 1978, s. 121

yüzeylerle iner. Ankara Ahi Elvan Camisi (1413) pencere kepenklerinde bu teknik uygulanmıştır.

KAFES TEKNİĞİ

Genellikle minber korkuluklarında, taç kısımlarında bu teknik uygulanmıştır. Ahşap kirişlerin geometrik şekiller oluşturacak biçimde bir araya çakılması ile elde edilir. Bazı eserlerde ahşap kirişlerin arasına içi arabesk dolgulu çokgen ve yıldızlar yerleştirerek daha zengin görünüşlü kafesler elde edilmektedir. XV. yüzyıl erken Osmanlı eserleri arasında Bursa Ulu Camisi minber korkuluğu (1400), Bursa Yeşil cami iç kapısı (1413), Ankara Hacı Bayram Veli türbesi pencere kepenkleri (1428), Edirne Muradiye Camisi minberi korkuluğu ve vaiz kürsüsü (1436), Manisa Hatuniye minber korkuluğu (1490), Bursa Başçı İbrahim minber korkuluğu (1491) bu tekniğin uygulandığı eserlerdir.

AJUR TEKNİĞİ

Ahşap yüzeylerin dantel gibi delikli şekilde oyulmasıyla yapılan ajur tekniğinin örneklerini Ayaş Ulu Camisi minber korkulukları ile Manisa İvaz paşa camisi minber korkuluklarında (1484) görmekteyiz.

AHŞAP ÜZERİNE BOYAMA TEKNİĞİ

Ahşah cami ve mescitlerin sütün başlıkları, konsollar, tavan saçak, mahfil ve kirişlerinde görülmektedir. Bu gün çoğu aşınmış olan bu boyalı süslemeler genellikle aşı boyası ile yapılmaktadır. Kırmızı, lacivert, sarı, beyaz, altın yaldız renklerle simetrik bir düzenleme içinde lotus, palmet, rumi, meandr, rozet ve nar çiçekleri, yapraklar kalem işi olarak işlenmiştir.

XV. yüzyılda özellikle Ankara mescidlerinden Hoca Hundi mescidi, Geneği mescidi, Poyracı mescidi, Hacı İvaz mescidi ve Hacı Bayram Veli camisi iç mekanında (1427) bu tekniğin güzel örnekleri yer almaktadır. Ayrıca Bursa Muradiye camisi mahfil tavanı (1424), Bursa II. Murad türbesi saçakları (1450), Bursa Hacılar mescidi mahfil

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

tavanlarında da devrin süsleme özelliklerini gösteren ahşap üzerine boyama tekniği uygulanmıştır.

SEDEF VE FİLDİŞİ KAKMA

Sedef istiridye kabuğudur. Bu kabuklar önce kesilip, eğelenir ve perdahlanır. Sedefin yanı sıra fildişi, kemik, bağa, pelesenk, şimşir, maun, altın, gümüş, yakut ve kıymetli taşlar da kullanılır. (53)

Selçuklu dönemi ahşap işçiliğinde pek görülmeyen kakma tekniğinin ilk örneklerine XIV. yüzyıl da rastlanır. XV. yüzyıl başında yapılan Ankara Hacı Bayram Veli türbesinin iç kapısında geometrik bölmelerin dolguları arasında ahşap içine ahşap ve kemik kakma uygulanmıştır. Daha büyük dolgular arasında kemikten çeşitli yıldız ve baklava motifleri ve yeşim taşları yerleştirilmiştir. Bu döneme ait bir diğer örnek de Amasya II. Bayezıd Camisi pencere kepenkleridir. (1486) Kündekari tekniği ile yapılmış geometrik bölmelerin içlerine bitkisel motifler derin oyma tekniği ile doldurulmuş, aralara da sedef kakmalar yerleştirilmiştir. XV. yüzyılda başlayan kakmalar rozet, yıldız şeklinde serpme olarak aralara yerleştirilirken, Arap sanatının etkisiyle XVI. yüzyıl klasik Osmanlı eserlerinde daha geniş ölçüde kullanılarak silme kakma tekniğinin uygulandığı zengin görünüşlü eserler üretilmiştir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

(53)- Mehtap Ülkücü, "Edirne Sultan II. Bayezıd Camisi Ahşap Pencere kapı kanatları Motifleri", **Antik-Dekor Dergisi**, Aralık-Ocak 1990-1991, sayı 9, s. 39

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Ç- FONKSİYONLARINA GÖRE

a. KAPI VE PENCERELER

Ağaç işçiliğinin sanat olarak tanımlanması, yapılardaki mimari elemanlarda geniş olarak ağacın kullanılmasından doğmuştur. Selçuklular ağaç işçiliğine çok önem vermişler, yapıları süsleyen mimari elemanlarda kullandıkları ağaçları birer sanat şaheseri olarak bezemişlerdir. Osmanlı döneminde de başlangıçta Selçuklu geleneği sürdürülmüş giderek yepyeni bir üsluba yönelinmiştir.

Ağaç işçiliğinin mimari eleman olarak en çok kullanıldığı kısımlar kapı ve pencere kepenkleridir. Yapılara daha sıcak bir atmosfer kazandırma özelliği de göz önüne alınırsa neden bu denli çok ağaç malzeme kullanıldığını anlamak kolaylaşır. Yumuşaklık derecesine göre şimşir, ıhlamur, meşe, ceviz, elma, armut, sedir, gül ve abanoz ağacından yararlanılmış ve kullanılan ağaca en uygun teknikle kapı kanatları ve pencere kepenkleri hazırlanmıştır.

XV. yüzyıl yapılarında ahşap kapı kullanımı oldukça yaygındır. Bursa Ulu Camisi (1400), Ankara Karanlık Mescid, Ayaş Ulu Camisi, Merzifon Çelebi Mehmet Medresesi (1414-1417), Amasya Bayezıd Paşa Camisi, (1419-1424), Bursa Yeşil Cami ve Türbesi (1419-1429), Merzifon Sultan Murad Camisi (1426), Bursa Muradiye Camisi (1425), Ankara Hacı Bayram Veli Camisi (1427), Ankara Hacı Bayram Veli Türbesi (1429), Osmancık Koca Mehmet Paşa Camisi (1430), Bursa Cem Sultan Türbesi (1429), Edirne Muradiye Camisi (1436), Bursa Şehzade Ahmet II Türbesi (1441), Ankara Karacabey Camisi (1440), Tire yeşil İmaret Camisi (1440), Edirne Üç Şerefeli Camisi (1443-1447), Filibe İmaret Camisi (1444), Bursa II. Murad Türbesi (1450), İstanbul Fatih Camisi (1470), İnegöl İshak Paşa Cami ve Medresesi (1475-1481), Bursa Şirin Hatun Türbesi (1480), Afyon Ge-

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

dik Ahmet Paşa Camisi (1481) Alaşehir Şeyh Sinan Camisi (1481), Edirne II. Bayezıd Camisi (1481) Amasya Mehmet Paşa Camisi (1485), Amasya II. Bayezıd Camisi (1486), Tokat Hatuniye Camisi (1485), Bursa Gülşah hatun Türbesi (1486), Manisa Hatuniye Camisi (1486), İstanbul Fatih Karadeniz Medresesi, Osmancık Koyun Baba Türbesi (XV. yy sonu) kapıları dönemin üslupsal özelliklerini gösteren en güzel örneklerdir.

Pencere kepenkleri ahşap olan XV. yüzyıl yapıları da şunlardır: Ankara Ahi Elvan Camisi (1413), Bursa Yeşil Cami ve Türbesi (1419-1424) Ankara Hacı Bayram Veli Türbesi (1427), Bursa Cem Sultan Türbesi (1429), Tire Yeşil İmaret Camisi (1440), Tire Kara Hasan Camisi (1440), Edirne Üç Şerefeli Camisi (1443-1447), Edirne II. Bayezıd Camisi (1484) Tokat Hatuniye Camisi (1485), Amasya II. Bayezıd Camisi (1486), Bursa Gülşah Sultan Türbesi (1486).

b. Minberler

Minber sözcüğü Arapça "Nebr" kökünden gelmektedir. Kaldırmak, yükseltmek anlamı taşır. Minber mekan adı olarak kullanılır. Üzerine çıkılacak yüksek yer demektir. Sözcüğün çoğulu "Menabir" dir.

Camilerde cuma günleri hutbe okumak üzere çıkılan merdivenli yüksek kürsüye "Minber" denir. Camilere minber ilk kez Emeviler zamanında konmuştur.132.hicret yılında da bütün camilere birer minber yapılmıştır. İlk minberler dört beş basamakla çıkılan bir sahanlıktan ibarettir.(54) Ahşaptan yapılanların iki yanına korkuluk ilave edilir.Kahire'de Alburdayni Camisinin minberi bu geleneğin çok eski ve güzel bir örneğidir. Kurtuba'daki Hakam II minberi bu güne kalmamış olmasına rağmen Arap yazarlardan Makkari'ye göre tekerlekler üzerinde yürütülebilen bir minber olup, Halife Ömer'e ait bir

(54)- M. Zeki Oral, "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri", **Vakıflar dergisi**, sayı 5, İstanbul, 1962, s. 23-25.

de Kur'an bulunmaktadır. (55) Kuzey Afrika'da hüküm sürmüş olan Ağleb oğullarından II. İbrahim (875-902) zamanında 17 basamaklı sanatsal değeri olan minberin bezemesi basit, kapı taçının bulunmamasına karşın bu günkü minber şeklinin ilk esaslı örneğidir. Abbasiler zamanında yapılan minberler şekil bakımından ayrı geleneğe sahip olmakla birlikte süslemede kullanılan üzüm salkımları ile İran ve Afganistan'da yapılan minberlerin süslemesine örnek olmuştur. Moğul istilası sırasında pek çok eski minber ortadan kalkmış olmakla birlikte, Meşhed'deki Cavhar Şah Ağa Camisi'nin minberi tezyinat bakımından Abbasi minberlerine benzemektedir. Kakma Hurma hevenkleri ile süslü tahtadan beş köşe ve yıldız şeklinde küçük parçalarla kaplıdır. Timur devri minberlerinin bir örneğini teşkil etmektedir. Mısır ve Suriye'de Fatimiler zamanında (910-1171) yapılan minberler kapıları taçları, şerefeleri ile gelişerek Abbasi minber şekillerini aynı biçimde uygulamıştır. (56)

Minber kapı, gövde ve şerefe/taht olmak üzere üç kısımdan oluşur. Kapı yan söveleri, aynalığı tacı ve kapı kanatlarından ibarettir. Gövde merdiven, korkuluk, yan aynalık, şerefe altı ve süpürgelikten meydana gelir. Şerefe/taht kısmı da sahanlık, kubbe, külah ve alemden ibarettir. Genellikle mihrabın sağ tarafına konur, caminin en önemli ve en süslü kısmıdır.

Ahşap minberlerin iskeletini oluşturan kapı söveleri, merdiven korkulukları, şerefe altları, yan alınlıklar abanoz, ceviz, elma, armut gibi sıcağa ve rutubete dayanıklı sert ağaçlardan yapılmakta, bu çatı arasında kalan yüzlerin zamanla çatlayıp, çarpılmasını önlemek için küçük parçalar çok köşeli geometrik şekiller veya yıldızlarla birbirine geçme olarak bağlanmaktadır. Minberlerin çatısını oluşturan uzun dar ağaç yüzeylere en çok bitkisel süsler ve bunların aralarına da ayet, hadis, kitabe veya bordür tezyinat yerleştirilmektedir. Korkuluk aralarına genellikle çok değişik geometrik şekillerden meydana getiri-

(55)- M.S. Briggs, **Muhammadan Architecture in Eygpt and Palestine**, Oxford, 1924, s. 87

(56)- F. Sarre, **Seldschukische Kleinkunst**, Leipzig, 1909, s. 27

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

len şebekeler konmuştur. Şerefe altları ile yan alınlıklarda ise geometrik şekiller ve yıldızlardan kesilmiş şekillerin parçaları yerleştirilmekte, yüzeyleri rumiler asma dalları, yaprak ve kıvrık dallarla çok ince kabartmalarla süslenmektedir. Genellikle istelaktitlerle genişletilen bir taçla tamamlanmaktadır. Minberlere Ayet-i Kerimeler, Hadis-i Şerifler ve inşa kitabeleri yazı süsleme olarak işlenmiştir.

Anadolu'da ilk Selçuklu ahşap minberleri XII. yüzyılda yapılmıştır. En eski örnek Konya'daki Alaaddin Camisi minberidir. Minber şerefesinin sol köşe direği üzerinde ustanın adı Ahlatlı Hacı Mengim Bertı olarak okunur. (57) Abanoz ağacından yapılmış olan bu minber sağlamlığı ve tezyinatının sadeliği ile çok güzel bir örnektir. Cemalü'ddin Aksarayı adlı ustanın yaptığı büyük boy ve çok görkemli bir minber de Aksaray Ulu Camisi'nin minberidir.

XIII ve XIV. yüzyıllarda yapılan minberler aynı geleneği sürdüren örneklerdir. Ankara Alaüddin Camisi, Harput Sara Hatun Camisi Siirt Ulu Camisi, Kayseri Huand Hatun Camisi, Divriği Ulu Camisi Malatya Ulu Camisi, Ankara Ahi Şerafüddin (Aslanhane) Camisi, Kızılbey Mescidi, Kayseri Lala Paşa Camisi, Beyşehir Eşrefoğlu Camisi, Çorum Ulu Camisi, Birgi Ulu Camisi, Niğde Sungur Bey Camisi, Ürgüp Damse köyünde Taşkın Paşa Camisi, Manisa Ulu Camisi ve Çorum Muzaffer Paşa Camisi minberleri bu dönemin en seçkin örneklerini vermektedir.

XV. yüzyılın başında yapılan Bursa Ulu Camisi minberi Osmanlılardan kalma ceviz ağacından yapılmış en eski minberdir. Manisa Ulu Camisi minberini de yapan (1376)Antepli Daki oğlu Abdülaziz oğlu Hacı Mehmet adlı sanatkarin eseridir. Büyük boyda olan minber çok temiz ve özenli bir işçilik gösteren bir şahaserdir. Minber kapısının üstünde bitkisel süslemeler arasında girift sülüs yazı ile 100x40 cm boyutlarında kitabesi vardır.Kitabede Yıldırım Bayezıd ile babası sultan Murad'ın isimleri vardır. Selçuklu geleneğini sürdür-

(57)- M. Zeki Oral, "Konya Alaeddin Camii ve türbeleri", ilahiyat Fak. Türk ve İslam San'atları Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1956-1957, s. 53

mekle birlikte sahanlık kısmı, değişik oranları ve mimari çizgisiyle yani bir sanat üslubunun habercisi niteliği taşımaktadır. Ankara Ehi Elvan Camisi'nin çok harap minberi Ankara Etnoğrafya Müzesinde korunmakta olan Ürgüp'ün Damsa köyü Taşkın Paşa Camisi minberi bu devrin ağaç minberlerinin en değerli örnekleri arasındadır. Orta boydaki bu minberi yapan sanatkar Harputlu Bayezıd oğlu Mehmet adını taşır. Çelebi Sultan Mehmet zamanında yapılmıştır.

Abdullah oğlu İlyas usta tarafından 1473 de yapılan Kastamonu'nun Küre ilçesinde Hoca Şemsüddin Camisi minberi, Ankara Hacı Bayram Veli Camisi (1427), Edirne Muradiye Camisi (1436) - Manisa İvaz paşa camisi (1484), Manisa Hatuniye Camisi (1490), Bursa Başçı İbrahim Camisi (1491). Bursa Altıparmak camisi, İstanbul Yatağan Mescidi minberleri bu yüzyıldan kalan ilk Osmanlı ahşap minberleridir. Yüzyılın sonlarında yapılan Manisa Hatuniye Camisi minberinde süslemenin değiştiğini, daha kaba bir tezyinat uygulandığı görülmektedir. Manisa İvaz Paşa Camisi minberinin kapısının üstündeki yazı da Siirt Ulu Camisi minberindeki yazıya benzer. "Cenab-ı Hakka tesbih ederim ve Allahü Taalaya hamdeylerim, meth-ü ena ederim, överim" der. Bu hadisin tamamı Bursa Ulu Camisi Minberinde de yazılıdır. Minberin ustası İlyas adını taşır. Ancak kim olduğu net olarak tespit edilememiştir. (58)

c. Tavanlar

Ağaç malzeme tarih boyunca pek çok yerde olduğu gibi Anadolu Türk mimarisinde de üst yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Ahşap direkler, çatıyı taşıyan iç yapı elemanı ya da sundurma veya son cemaat yerini ayakta tutan dış yapı elemanı, direk, kiriş, konsol ve tavan yapımında ağaç malzemenin kullanıldığı çok değişik örnekler vardır. Oymalı ahşap direklerin Türk mimarisinde sürekli ve bilinçli kullanımı Türklerin sürdürdüğü çadır yaşamına da bağlanabi-

(58) Oktay Aslanapa, "Minber", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 8, İstanbul 1971, s. 330

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

lir. Türkmen çadırlarında başları oymalı direkler kullanıldığı bilinmektedir. (59) Bu gelenek Anadolu'da da sürüp gitmiştir. Ağaç malzeme ile meydana getirilen mimari ögeler çok zengin çeşitlilik göstermektedir. Ahşap sütunlar ve bunların taşıdığı ahşap stalaktitli başlıklar, ahşap kirişlemeli tavanları olan pek çok cami ve mescitte kullanılmıştır. Bunlar iki şekilde uygulanmaktadır. Boyutları büyük yekpare ağaçtan oyularak işlenen başlıklar ve küçük boyutlu ağaç parçalar üzerine işlenmiş ve dövme çivilerle birbiri üzerine çakılarak yapılan başlıklar. Bu sütun başlıkları da dekoratif bir özellik taşıdıkları için tavan kirişlerini ahşap sütunların kendileri taşımaktadır. Çakma usulüyle yapılan ahşap stalaktitlerde kullanılan dövme demir çiviler ağaca iyice gömüldüğü için karşıdan bakınca belli olmaz ve yekpare gibi görünür. Üzerlerine nakışlar işlendi ise bunu anlamak daha da güçleşir. (60) Ankara ahi Elvan Camisi'nin oniki ahşap sütunu, Geneği Mescidinin stalaktit başlıklı tek ahşap sütunu, Ayaş Ulu Camisinde kullanılan stalaktit başlıklı ağaç sütunlar XV. yüzyıl eserlerine örnek olarak verilebilir. Başlıkların üzerinde yer alan profilli yastıklar ve kirişlere geçişi sağlayan konsollar XV. yüzyıl eserlerinde Selçuklu devri ahşap cami geleneğini devam ettirmektedir. Tavan hatıl ve kirişlerinin yerleştirilişi de Aslanhane Camisi'nde görüldüğü gibidir. Mihraba dik gelen tavan hatılı camileri iki veya daha fazla sahna böler, ahşap konsollar da tavanı çevreler. (61)

Ahşap örtünün oluşturulmasında da değişik yöntemler uygulanmaktadır. Selçuklularda da kullanılan açıklıkları çatı makası ile örterek altlarına tavan yapma usulü, Ankara mescid ve camilerinde de yaygın bir şekilde uygulanmıştır. 9,40 m açıklıklı Hacı İlyas Camisi, 13,40 m açıklıklığı olan Hacı Bayram Camisi çatı makaslı ve tavanlıdır. (62)Ahşap dikme ve kirişli tavan konstrüksiyonlarında kiriş-

(59)- M.Zeki Oral, **A.g.e.** s. 25
(60)- Aptullah Kuran, "Anadolu'da Ahşap Sütunlu Selçuklu Mimarisi" Türk Tarihi Kurumu Basımevi ayı basım, Ankara, 1972, s. 181
(61)- Yılmaz Önge, "Anadolu Mimari Sanatında Ahşap Stalaktitli Sütun Başlıkları", **Önasya dergisi**, Cilt 4, sayı 38, s.10
(62)- Gönül Öney, **A.g.e.** s. 101

ler arasına çakılan çıtalarla üçgen şekiller meydana getirilmiştir. Geneği ve Hacı İvaz Mescidi bu türün örneklerindendir. Tavan konstrüksiyonunu oluşturan çıtaların arasına aşı boyaları ile nakışlar boyanmıştır. Boyamalarda yeşil, sarı, kırmızı renk hakimdir. Bunların yanı sıra eflatun, açık ve koyu mavi, lacivert, kızıl kahve renklerde kullanılmıştır. Damla, sarmaşık ve stilize veya naturalist çiçek ve yaprak motiflerinin yer aldığı kompozisyonlar boyanmıştır. (63) Geneği, Hacı İvaz, Örtmeli, Sabuni mescitlerindeki aşı boyalı renkli nakışlar XV. yüzyıldan günümüze kalanlardır.

Cami, mescit veya ev, saray gibi binalara yapılan tavanlar yapıların önemli kısımları olduğu gibi, yapının içinde en hakim parçadır. Bu bakımdan sanatkarlar tavanlara özen göstermişler, yer aldığı kısmın önemine göre itinalı bir şekilde süslemişlerdir. (R. 103) Uyguladıkları süslemeler yerin, duvar tezyinatının, niş ve pencere gibi binanın diğer mimari organları ile de tam bir uyum içindedir. (64)

Ahşap tavanları Tahsin Öz yapılışlarına göre dört gruba ayırmıştır. A- Ufak tahtalardan geçme olarak yapılmış, araları çıtalı, üzerleri nakışlı tavanlar, B- Düz tahtalardan yapılmış ve çıtalarla bölünmüş nakışlı ve sade tavanlar, C- Tahta üzerine oymalı ve yaldızlı motifli nakışlı veya sade tavanlar, D- Tahta üzerine bez gerilerek üzeri motifli veya sade nakışlı tavanlar. Bir de Bursa Ulu Camisi'nin sağ tarafındaki kapısının tavanında görüldüğü gibi çıtalar arasına deri gerilerek üzerine tezyini motifler yerleştirilmiş tavanlar vardır. (65)

Bursa II. Murad Türbesi'nin saçak tavanları, Bursa Muradiye camisi mahfil ve eyvan tavanları, Manisa Ali bey Camisi ahşap revaklı çatısı, İstanbul Yatağan Mescidi XV. yüzyıl tavanları arasındadır.

---

(63)- Orhan Cezmi Tuncer, "Selçuklu Ahşap Örtüsü", **Ulusal Kültür**, Ankara, sayı 6, Ekim 1979, s. 155

(64)- Yılmaz Önge, "XVIII. ve XIV. yy da Anadolu Mimari Eserlerini Süsleyen Boyalı Nakışlar" **Önasya** cilt 4, sayı 37

(65)- Tahsin Öz, "Tavanlarımız", **Güzel Sanatlar Dergisi**, Sayı 5 İstanbul, 1944, s. 30

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Bursa Müzesi'nde bulunan ve XV. yüzyıl sonlarına ait olduğu varsayılan bir tavan göbeği vardır. Dış genişliği 124 x 133 cm iç genişliği 107 x 107 cm kenar uzunluğu 53 cm boyutlarında sekizgen şeklindeki göbeğin bir de çevresi vardır. Çevrenin üzerinde iç ve dışa doğru meyilli sarı yaldızla boyanmış küçük nişli bordür yer alır. Bu bordürün ortasında kahverengi boyalı burgu şeklinde ince bir bordür daha vardır. Bu kısımdan sonra düz bir tahta ile göbek kısmına geçilir. Tavan göbeği kündekari tekniği ile işlenmiştir.

Göbeği oluşturan geometrik bölmelerin içi bitkisel motiflerle dolgulanmıştır. Merkezde oniki kollu yıldız ve tam ortasında madeni halka yer alır. Sonsuzluk ilkesine uydurularak sekizgenin dört kenarında dört kare, diğer dört ucunda üçgen şekilleri yapılmıştır. Oniki köşeli yıldızın sivri kenarları uzatılarak oniki tane bir ucu sivri tamamlanan altıgen meydana getirilmiş, bu altıgenlerin sivri kenarları ile yıldızın içeri dönük kenarları arasında ise oniki sivri baklava şekli oluşmuştur. Bu motifler ortasındaki büyük karenin içine yerleştirilmiştir.

d. Rahleler

Kur'an rahleleri küçük, estetik değeri çok yüksek tahta objelerdir. Bunlar merkezde birbirine geçen açılıp kapanan parçalardan oluşur. Bu tipin örneklerine bu gün İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan selçuklu devrine ait ceviz bir parça verilebilir. Üzerinde Selçuklu sultanı İzzeddin Keykavus II'nin ismi yazılıdır. Simetrik düzenlenmiş çizgiler, arabeskler ve rölyefler ve bunların üstünde bir eksenin iki yanında bir sıra halinde yerleştirilmiş palmetler yer alır.

Diğer bir Selçuklu rahlesi 1279 tarihlidir. Konya Mevlana Müzesi'nde bulunmaktadır. Sülüs yazı iki yüzey arasına oyulmuş arabeskler ve kıvrık dallar arasına yerleştirilmiştir. Aynı müzede bulunan bir başka rahlede farklı bir sülüs yazılı bordür ile çevrelenmiş, her iki üst ve alt yüzeylerde arabesk ve palmetler bir merkezde toplanmıştır. Bu rahlenin süslemesinde Zengi mimari dekorasyonuna

bağlanan formlar görülür.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Bir Selçuklu rahlesi de Doğu Berlin İslam Müzesi'nde bulunmaktadır. Bir metre yükseklikte olan bu rahlede çok zengin ve zarif bir süsleme hakimdir. Rahlenin iki bacağı arasındaki alanı çok kollu dekoratif kemer formu ile palmet ve arabeskler oluşturmaktadır. Bir yanı kırılmıştır. Yüzeyin iki yanı arabesklerle çevrilmiş, orta kısımdaki karenin içinde kufi ile "Allah" yazısı yer alır. Harflerin arası ve boşluklar da arabesklerle doldurulmuştur. Yapan ustanın adı Abd-el Vahid bin Süleyman-al Neccar olarak iki dilde yazılmıştır. Ceviz ağacından oyma tekniği ile hazırlanmış olan bu rahle Mevlana Celaleddini Rumi'nin Konya'daki mezarına aittir. (66)

XV. yüzyılda bu kalitede başka bir rahle görmek pek mümkün değildir. Topkapı Sarayı Müzesi'nde Envanter Numarası 4331 olan rahle 0,60 x 0,19 cm boyutlarındadır. Hazine deposunda bulunmakta olan bu rahlenin nereden geldiği kesin olarak bilinmemektedir. Ceviz ağacından dört dişli geçme olarak yapılmıştır. XV. yüzyıla ait olan bu rahlenin üst panolarının dış kısımlarında sedef, fildişi, abanoz v.s. gibi başka cins ağaç kakmalarla yapılmış bir mührü Süleyman motifi vardır. Alt panoların yarıdan fazla kısmı oyma rumi desenlidir. Bu kısmın ortasında ajur tekniği ile yapılmış stilize palmet motifi yer alır. Ayak kısımları da mihrap şeklinde oyulmuştur.

Topkapı Müzesinde Env. No 2118 olan küçük bir rahle daha vardır. 13,5 x 0,9 cm boyutlarında bu rahle bu gün hazine deposundadır. Yekpare yeşim taşından altı dişli geçme olarak yapılmış, ayakları ajur tekniği ile oyulmuştur. Ortada bir tam palmet, yanlarda yarım palmetler yer alır. Rahlenin üzeri altından kakma çiçek, dal ve yaprak desenleri ile bezenmiştir. Bunların aralarına yakut, firuze ve inci gibi kıymetli taşlar yerleştirilmiştir. Üst panoda altın kakma olarak iki sıra çerçeve içine altın harflerle sülüs ile yazılmış bir kitabe yerleştirilmiştir. Kitabede "Ey lütufları gizli olan Tanrı bizi korktuğu-

(66)- Oktay Aslanapa, **Turkish Art and Architecture**, London, 1971, s. 269

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

muzdan kurtar" yazılıdır. Kitabenin zemini de değerli taşlı çiçek, altın kakma dal ve yapraklarla doldurulmuştur. Bu rahle saraya armağan edilmiş olabilir. XV. - XVII. yüzyıl arasına ait klasik bir Osmanlı eseri olabilir.

Ankara Etnoğrafya Müzesinde de XV. yüzyıla ait olan iki rahle bulunmaktadır. Env. No 12781 olan rahle 0,675 x 0,235 m boyutlarındadır. Cevizden altı dişli geçme olarak yapılmıştır. Bu rahle Hacı Bayram Veli Türbesi'nden alınmış Ankara Asar-ı Antika Müzesi'ne getirilmiş, 1931 yılında da Etnoğrafya Müzesine nakledilmiştir. (67) Üzeri çok ince oyma nakışlarla süslü olan bu rahlenin üst panosunda dikdörtgen bir çerçeve içine alınmış, ortada bir, bunun etrafında altı daire içinde altışar köşeli geometrik şekiller yerleştirilmiştir. Bunların içlerine de yine kabartma olarak birer papatya motifi konmuştur. Alt panonun üst kısmının ortasında, kabartma olarak bir gül motifi yapılmış, etrafı dikdörtgen bir bordürle çevrelenmiştir. Dörtgenin köşelerine de dörttebir gül motifleri yerleştirilmiştir. Alt pano yarıya kadar mihrap şeklinde oyulmuş, içine ise rumilerden oluşturulan kafesli bir motif yerleştirilmiştir. Alt ve üst panoların kenarları rölyefli bir bordürle çevrilidir.

Ankara Etnoğrafya Müzesi'nde bulunan diğer XV. yüzyıla ait rahlenin Env. Numarası 12417 dir. 0,31 x 0,10 m boyutlarındadır. İstanbul Çinili Köşk Müzesi'nden buraya getirilmiştir. Tahtadan dört dişli geçme olarak yapılmıştır. Kıraktır. Üst pano ortasında fildişinden üç kollu yıldız şeklinde basit bir süsü vardır. Bu üç kolun İslam inanışında kutsal bir anlamı vardır. (Yaratılış, yaşayış, yaratana dönüş veya bilgi, görgü, oluş) Alt panonun 2/3 mihrap şeklinde oyulmuştur. Mihrabın iki yanı tarafında kabartma halinde rumiler yer alır. Mihrabın üst kısmında da bir çerçeve içinde kufi "Kur'an-ün Mecid" yazısı vardır.

(67)- Cevdet Çulpan. **Rahleler**, İstanbul, 1968, s. 20

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

e. Vaiz Kürsüsü

Edirne Muradiye Camisi (1436) nin vaiz kürsüsü XV. yüzyıldan günümüze kalan tek örnektir. Ceviz ağacından kafes tekniği ile yapılmıştır. Geometrik sekizgen geçmelerin oluşturduğu bu kürsünün ön kısmı onarım görmüş orjinalliğini kaybetmiştir.

f. Çekmeceler

Türk sanat eserleri arasında çekmeceler, Cüz Mahfazaları, Lihye-i Saadet muhfazaları, sandukçalar, mücevher kutuları önemli bir yekun teşkil etmektedir. XV. yüzyıldan itibaren çok çeşitli ve zengin bezemeli örnekleri vardır.

Çekmece kum ve mahfaza olmak üzere üç grupta toplanabilir. Mutlaka içine başka bir maddenin konması ve korunması için yapılmış olan bu eserlerde başta tahta olmak üzere maden veya mukavva da kullanılmıştır. Çekmece mahfazaları kullanılan malzemeye göre örnegin "Sedef çekmece", koruduğu eşyanın cinsine göre "Lihye-i saadet mahfazası", "Cüz mahfazası", bezemesine göre "lake çekmece" veya yapıldığı yerin ismine göre "Edirne işi, İstanbul işi" gibi isimlendirilmiştir. (68)

Topkapı Sarayı Müzesi Env no 2/1846 olan ve hazine dairesinde teşhirde bulunan çekmece 1447-1449 tarihlerine ait 18 x 20 x 30 cm boyutlarında küçük bir çekmecedir. Sandal ağacından yapılmıştır. Açık kahverengidir.Sandık şeklinde altı düz, üstünde ev çatısı gibi biten bir kapağı vardır. Oyma tekniği ile yapılmıştır. Sandığın dört yanı ve kapağı ince oyma rumiler, naturalist çiçek ve yapraklarla bezenmiştir. Kapağın düz kısmında çok ufak fildişi parçalar mozaik tekniği ile yapılmış ince bir friz şeklinde düzenlenmiştir. Kapağın üst kısmındaki ejder motifleri arasında "Hükmü amman üz zaman Uluğ Bey Kürkan" yazısı okunmaktadır. Uluğ Bey Çekmecesi olarak bilinmektedir.

(68)- Kemal Çığ, "Eski Türk Çekmece, Cüz, Lihye-i saadet mahfazaları ve Sanatkarları", **Milletlerarası I. Türk Sanatları Kongresi** Dil ve Tarih Cog. Fak. 19-24 Ekim 1959, Ankara s. 103-104

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

g. Kayıklar

Türk kayıklarının Karadeniz'in yelkenli teknelerinden gelme olduğu düşünülebilir. Kayıklara sanat eseri niteliği veren şekil güzelliği, inceliği ve bezemeleridir.

Kayık sadece Boğaziçinde görülmekte, Beşiktaş'da iskelenin yakınında imal edilmektedir. Bunların bir çift veya iki çift kürekle çekilenleri vardır. Üç çift kürekle çekilenlerine "Ateş Kayığı" üç veya dört çift kürekle çekilenlerine de "Pazar Kayığı" denir. Ateş kayıkları Boğaziçinde insan veya eşya taşımakta, yangın çıktığı zamanlarda da tulumbacıları ve tulumbayı hızla yangın yerine ulaştırmaktaydılar. Pazar kayıklarının merkezi limon iskelesiydi. Bunlarla Boğazın çeşitli semtlerine hububat ve yiyecek taşımaktaydılar. Bir de beş çifte denilen balıkçı kayıkları vardır. Bu kayıkların sahipleri beş, altı balıkçıyı ücretsiz olarak tutarlar, avda elde edilen balıkları da kayık sahibi iki, balıkçılar birer hisse olmak üzere paylaşırlardı.

Kayıkların kürekleri Galata'da Kürkçüler sokağında imal edilmekteydi. Genellikle gürgen ağacı kullanılırdı. Kürek basit bir tahta parçası olan uskura kayışla bağlanır, ara sıra bu kayış yağlanarak küreğin hareketi kolaylaştırılırdı. (69)

Saltanat kayıkları

Sultan kayıkları Topkapı Sarayında yalı köşkünde durmaktadır. Saltanat kayıkları 24 veya 40 kayıkçı ile çekilir. Küçükleri çok zariftir. Beyaz yaldız kabartmalarla süslüdür. Hemen hepsinin boyları uzundur. Arka tarafında uzunluğunun 1/3 nü kaplayan yerde padişahın oturması için yapılmış köşk denen bir kısmı vardır. Bu kısım dört sütunun tuttuğu kırmızı kadifeden bir sayvan ve ipek perdelerle çevrilmiş olup içine bir taht yerleştirilmiştir. Köşkler açık ve kapalı

(69)- Pretextat le Comte, **Türkiye'de sanatlar ve zenaatlar XIX. yy Sonu**, Tercüman 1001 temel eser, 59, s. 210

olmak üzere ikiye ayrılır. Kapalı olanların pencereleri vardır. Köşkler başlı başına birer sanat eseri niteliği taşımaktadır. Yazları köşksüz kayıklar tercih edilmektedir.

XV. yüzyılda padişahların deniz seferine çıkarken bindiği teknelere "Baştarda" denir. Bu kadırgalar Sultan Bayezıd Köşkü yayındaki tersanede yapılmaktadır. 1685 yılına kadar padişahların burada kendilerine yaptırdıkları teknelere "Yeşil Kadırga" ismi verilmiştir. Fatih Sultan Mehmet devrinden kalan görkemli kadırga tarihsel değeri olan çok büyük bir teknedir. Tamamiyle sedef, fil dişi, abanoz ve bakır kakma ile kaplı bir köşk kısmı bulunan eşsiz bir sanat eseridir. Denizcilik tarihinde "Yeşil Melek" ismi ile tanınan tekne de çam gürgen ve incir ağacından yapılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'a aittir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

D- TİPOLOJİK GELİŞİM

a. KOMPOZİSYON

XV. yüzyıl erken Osmanlı ağaç işlerinde uygulanan tezyinatı oluşturan şekil ve kompozisyonlar başlıca üç ana tema etrafında toplanmaktadır. Geometrik tezyinat, bitkisel tezyinat ve yazı. Bu dönemdeki eserlerde hemen hiç figürlü tezyinata rastlanmaz.

Çıtalı-Çubuklu Kompozisyon

Fatih döneminde çok sık kullanılan bu kompozisyon daha çok kapı ve pencere kepenklerinde uygulama alanı bulmuştur. Yatay içiçe geçmiş ince çıtalarla oluşturulan alanların içleri düz ve süssüz olarak bırakılmıştır. Bazı eserlerde de bu çıtalar yatay ve düşey olarak kaydırılmış eksenlerde uygulanarak çubuklu şaşırtmaçalı bir kompozisyon yaratılmıştır. Bursa Yeşil Cami ve Türbesi pencere kepenkleri (1413), Edirne Muradiye Camisi pencere kepenkleri (1450), İnegöl İshak Paşa Cami ve Medrese kapıları (1475), Alaşehir Şeyh Sinan Cami Kapısı (1484), Bursa Başçı İbrahim Camisi kapısı (1491) çıtalı çubuklu kompozisyon düzeni gösteren örneklerdir. (Şekil 1)

Geometrik Kompozisyonlar

İnsanların geometrik kompozisyonlara karşı olan eğiliminin temelinde, insanın doğayı taklit etme isteği vardır. Doğanın yapısında matematiksel bir uyum vardır. İnsan başlangıçtan beri doğadaki bu uyumu görmüş, yarattığı eserlerde de uygulamaya çalışmıştır. Konumuz olan ağaç eserlerde malzeme ve kullanılan tekniklere de çok uygun olduğundan geometrik kompozisyonlar çok sık kullanılmıştır. (70) Kapı ve pencere kepenkleri genellikle üç bölüme ayrılmıştır. Alt

(70)- Selçuk Mülayim, "Ocometrik Kompozisyonların Çözümlenmesine bir Yaklaşım", **Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi** I den ayrı basım, İzmir, 1982, s. 58

ve üst panoların ortasına kitabelikler yerleştirilmiş, bazı eserlerde de üst panonun etrafı yay şeklinde bir kemerle çevrilmiştir. Orta ve alt panoların içlerinde ise form özelliklerine göre sonsuz karekterli bordürlü veya bir merkezi motif etrafında toplanan değişik geometrik şekiller yer almaktadır. Bunlardan merkezi karekterli kompozisyonlar gerçekde sonsuz bir kompozisyondan alınarak sınırlandırılmış kapalı formlardır. (71) Kompozisyonun tam ortasında bir ana eleman, etrafında da yardımcı elemanlar yer almaktadır. (Şekil 2-3)

Geometrik kompozisyonları oluşturan çizgiler dik ve çapraz doğrular şeklinde kesişmekte veya dik bir açıyla birbirine bağlanmaktadır. Çapraz zikzakların kesişmesiyle yıldız veya haç şekilleri doğmakta, kırık çizgilerin kesişmesinden altı köşeli yıldız ve altıgen şekiller oluşmaktadır. Birbirinden çok farklı özelliklere sahip üç kırık çizginin kesişmesinden çok zengin ve değişik kompozisyonlar ortaya çıkmaktadır. Bu kırık çizgilerden ikisi düşey, biri yatay eksene göre gelişmekte, dikey gelişen çizgiler sağa ve sola doğru üç köşeli çıkıntılar yaparken simetriği olan diğer kırık çizgilerle kesişerek kelebek, beşgen "Y3 veya "V" biçminde bölmelerle iki ucu ok şeklinde biten şekiller oluşturulmaktadır. Şekil (4-5-6-7-8)

Kırık çizgilerin sınırlı bir yüzey üstünde geriye dönmeden devam edip sonsuz karekterde kesişmeleri ile kare, üçgen, çokgen ve yıldız gibi geometrik ve kapalı şekillerden geçmeler oluşmaktadır. Bu kompozisyonların etrafında bordürler yer almaktadır. Bordürlerin bazıları sonsuz karekterli kompozisyonlardandır. Bazıları da tek eksen üzerinde iki yönde uzunlamasına gelişen ve ilerleyen kompozisyonlarla şekillendirilmiştir. Geometrik kompozisyonları çizgiden oluşanlar kapalı geçme şekiller ve bir merkezi şekilden gelişerek çoğalan ve yayılan kompozisyonlar olarak gruplandırabiliriz. (Şekil 9-10-11-12)

(71)- Selçuk Mulayim, **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler**, Ankara, 1982, s. 70

Bütün bu kompozisyon şekilleri erken Osmanlı ağaç işlerinde çok yaygın olarak kullanılmıştır. Özellikle kündekari tekniği ile hazırlanan kapı ve pencere kepenklerinde, minber yan aynalıklarında geniş bir kullanım alanı bulmuştur.

Madalyonlu Kompozisyonlar

Bu kompozisyon düzeninde ortada büyük bir madalyon yer alır. Bunun alt ve üst kısımlarına damla şekilli daha küçük iki madalyon eklenir. Etrafını ise bir bordür çevreler. Yekpare ağaç üzerine düz satıhlı derin oyma tekniği ile yapılan ağaç eserlerde bu kompozisyon uygulanmıştır. Madalyonların içi, dış köşe boşlukları ve bordürler bitkisel motiflerle doldurulmuştur. Madalyonların içleri köşe boşluklara ve bordüre oranla daha derin oyularak desenlenmiştir. Merzifon Sultan Murad Camisi kapısı (1426), Osmancık Koyun Baba Türbesi kapısı ve Ankara Ahi Elvan Türbesi dış kapısı (1429) madalyonlu kmpozisyonun uygulandığı eserlerdir. (Şekil 13-14-15-16)

b. MOTİFLER

Geometrik geçmelerden meydana gelen üçgen, yıldız, altıgen, sekizgen gibi bölmelerin, madalyonların içine ve dış köşe boşluklara oyma tekniği ile genellikle bitkisel motifler işlenmiştir.

Bunlar arasında rumi, palmet, hatayi, kıvrık dal, şakayık, ve beş yapraklı çiçekler ve rozetler en çok kullanılan motiflerdir. Bordürlerde ince kıvrık dal ve minik çiçeklerden oluşan bir su veya tam bir palmetin yapraklarının uçlarından çıkan saplardan birinin diğer palmete bağlanması ve öbür sapın küçük bir yaprakla son bulmasıyla oluşan bezemeler dikdörtgen bir çerçeve yapacak şekilde esas yüzeyi dolanmıştır. Geometrik şekillerin içlerinde aynı motiflerin sonsuz değişik şekilde uygulanışı ile birbirinden çok farklı düzenlemelere ulaşılmıştır. İçiçe geçmiş çok kollu yıldızların uçlarına düğümle bağlanan palmetler arasına beş yapraklı çiçekler ve dallarla desenler yerleştirilmekte veya ince kıvrık dal ve rumilerle yüzey doldurulmaktadır. Bu dönemde Anadolu Selçuklu devrinde de çok kul-

lanılan geleneksel motifler binbir şekilde kullanılmış, yüzyılın sonlarına doğru naturalist çiçek motifleri daha çok önem kazanmaya başlamıştır. Hayvan veya insan figürlerine bu dönem ağaç süslemesinde hiç yer verilmemiştir. Yazı ise kitabelerde ve bordürlerde geniş olarak kullanılmıştır. En çok kufi, nesih ve sülüs yazı kullanılmış, yazının boşlukları ve çevresi de aynı bitkisel motiflerle desenlenmiştir. (Şekil 17-18-19)

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ 1883

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

E- DEĞERLENDİRME

XV. yüzyıl erken Osmanlı dönemi eserlerinde ahşap malzeme sütun, kiriş, minber, kapı ve pencere kepenkleri gibi yapıların bazı mimari öğeleri üzerinde en çok kullanım alanı bulmuştur. XI. ve XIV. yüzyıllar arasında Selçuklu sanatında uygulanan geometrik kompozisyonlar XV. yüzyıl başındaki Osmanlı eserlerinde de hakimiyetini sürdürmüştür. XII. ve XIII. yüzyıllarda en yüksek düzeyine ulaşan, Beylikler devrinde bazı bölgesel gruplara ayrılan ve güçlü ekoller oluşturan bu sanat, Osmanlı dönemine gelindiğinde değişik malzemelerle zenginleştirilip daha girift kompozisyonlarla sürmüştür.

Selçuklu ağaç işçiliği XV. yüzyıla dek erken Osmanlı dönemi ağaç işlerini geniş çapta etkilemiştir. Ancak yeni teknik ve süsleme öğeleri ile daha değişik ağaç işleri ortaya çıkmıştır. Selçukluların çok uyguladıkları oyma ve şebekeli oyma tekniğinin yanı sıra kündekari tekniğine de geniş ölçüde yer verilmiştir.

Erken Osmanlı ağaç işçiliğinde geometrik kompozisyonlar ve geleneksel rumi desenlerin yanı sıra basit çiçek motifleri sanat eserlerinde tek tek kullanıldığı gibi bazen de aynı eser üzerinde bir arada kullanılmıştır. Geometrik tezyinat kündekari tekniğinin uygulandığı kapı, pencere, minber, kürsü gibi mimari organlarda daha çok kullanılırken, rahle, çekmece Kur'an mahfazası gibi küçük parçalarda geometrik tezyinat sedef, fildişi gibi ilave maddelerle zenginleştirilmiştir. Geometrik kompozisyonların esasını iki ana bölümde toplayabiliriz. Doğadan kaynaklanan sembolik motifler ve çizgilerin değişik şekilde kesişmesiyle oluşan soyut şekiller. Sembolik motif olarak en çok kullanılanlar yıldız ve güneş ışınlarıdır. Bu motiflerin kaynağı çok eski Türk kavimlerinin dinsel inançlarına uzanmaktadır. Sümer, Hitit ve Selçuklularla Anadolu'ya taşınan ve inanışlardan kaynaklanan bu motiflerin kullanılmasına XV. yüzyılda da devam

edilmiştir. Bunlara ilave olarak Mührü Süleyman motifi de kullanılmıştır. Fatih'in kaftanını da süsleyen bu motife XV. yüzyıla ait pek çok yapıda da rastlanmaktadır. XV. yüzyıl başında bu motif değişikliğe uğrayarak dört yapraklı yonca motifine dönüşmüştür.

Çizgilerin değişik şekilde kesişmesiyle gelişen üçgen, dörtgen, çokgen, yıldız v.s. gibi şekillerin oluştuğu ve çok değişik biçimlerin uygulandığı "arabesk" denilen süslemeler XV. yüzyıl ağaç eserleri ile birlikte tüm diğer sanatlarda da yaygın olarak kullanılmıştır. Sonsuzluk ilkesine temellendirilen arabeskin özünü çizgi unsuru oluşturmaktadır. Merkezi bir çokgen etrafında bu çokgenin kenar uzantılarından gelişerek son derece sistemli, simetrik geometrik şekillerin oluşturduğu örgü şebekesi bu devrin de esası olarak kullanılan kündekari tekniğinde uygulanmıştır. Sedef ve fildişi ancak yüzyılın sonlarına doğru çokgenlerin bazı bölümlerinde serpiştirilmiş olarak kullanılmıştır. Bazı eserlerde bu geometrik şekillerin içleri düz bırakılmış, bazılarında ise alanlar oyma ile rumi, kıvrık dal ve çiçeklerle doldurulmuştur. Böylece geometrik tezyinat ile çiçek motifleri bir arada kullanılmıştır. Giderek çiçekli kısımlar fazlalaşarak bütün üçgen, dörtgen ve çokgenlerin yüzeyleri çiçek, rumi, hatayi ve dört yapraklı yonca motifleri ile daha zengin bir görünüş kazanmıştır.

Bursa Ulu Camisi minberinin iki yan aynalığında birbirinden farklı süslemeler yer almaktadır. Bursa Yeşil Cami ve Türbesi, Amasya II. Bayezıd ve Tokat Hatuniye Camisi Kapı ve pencere kepenkleri, Edirne II. Bayezıd Cami kapısı ve pencereleri, Edirne Üç Şerefeli camisi kapı ve pencereleri kündekari tekniğinde yapılmış kaliteli eserler olduğu gibi, süslemeleri arasında da büyük bir birlik görülmektedir. Bunlardaki bitkisel dolguları oluşturan motifler daha naturalist bir üslup kazanmıştır.

Amasya II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinde Ankara Hacı Bayram Veli Türbesi iç kapısında yıldız şeklinde sedef ve fildişi kakmalar serpme olarak uygulanmıştır.

Osmancak Koyun Baba Türbesi kapısı, Merzifon II. Murad Ca-

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

misi kapısı yekpare ağaçtan oyma tekniğinde yapılmış eserlerdir. Bunlarda kanatların ortalarına birer madalyon ile alt ve üstüne damla şeklinde daha küçük madalyonlar işlenmiştir. Madalyonların alt ve üstündeki dik dörtgen panolar içine kitabelikler yerleştirilmiştir. Bordürler kitabeliğin üst kısmında basık birer kemer meydana getirmektedir. Bu kemerler bazen yazı bandı olabileceği gibi bitkisel motifli bir bordür halinde de olabilir. Madalyonlardaki süslemeler de Selçuklu devrinden farklıdır. Selçuklular devrinde madalyonlarda geometrik süslemeler bitkisel süslemelerden daha belirgindir. Bitkisel süslemeler geometrik şekillere fon olarak kullanılmıştır. XV. yüzyıl kapı madalyonlarında geometrik bölüntü veya kompozisyon yoktur. Sadece merkezi bir çok kollu yıldızın kollarının uzantılarından gelişen girift arabesk madalyonun bütün içini doldurmaktadır.

Çoğunlukla minber korkulukları ve iç mekan bölmelerinde kafes veya ajur tekniğinde şebekeler yapılmıştır. Bu teknikte kompozisyonun ayırdığı bölmeler tamamen oyularak, sadece çıtalarla kafes şeklinde bir kompozisyon kalır. Bursa Ulu Camisi müezzin mahfili, Amasya II. Bayezıt Camisi hünkar mahfili, Ayaş Ulu Camisi, Manisa İvaz Paşa Camisi ve Manisa Hatuniye Camisi minber korkuluklarında görüldüğü gibi.

Ahşap üzerine boyama tekniği Selçuklu ve Beylikler devrinde yapılan ahşap camiler olarak adlandırılan grubun sütun, sütun başlığı kiriş, konsol ve tabanlarında görülmektedir. XV. yüzyılda ahşap üzerine boyamanın uygulandığı Ankara Hoca Hundi Mescidi, Geneği Mescidi, Poyracı Mescidi, Hoca İvaz Mescidi ve Bursa Muradiye camisi mahfil tavanı, Bursa Hacılar Mescidi, Bursa II. Murad Türbesi saçak tavanlarında da Selçuklu geleneğinin sürdüğünü görmekteyiz. Burada kullanılan stilize bitki motifleri daha çok tekstil kökenli ve geometrik özelliklidir.

Osmanlıların ilk devirlerinde Selçuklu oyma sanatı aynı şekilde devam etmiştir. XV. yüzyıl ikinci yarısından itibaren mimari eserlerde sedef ve fildişi işçiliğinin ilk örnekleri görülmektedir. En eski se-

delli parça Edirne II. Bayezıd camisinin kapısına aittir. Kapı kanatlarındaki orta bölmelerde oyma arasında ortada on köşeli yıldız ve etrafında ok ile kenarlardaki ikizkenar dörtgen şeklinde sedefler gömülmüştür. (72) Ankara Hacı Bayram Veli Türbesi iç kapısında ve Amasya II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinde de sedef ve fildişi kakmalar altıgen ve yıldız şeklindeki bölmelerden bazılarına yerleştirilmiştir.

Erken Osmanlı devri ahşap süslemede yazı da önemli bir yer tutmaktadır. Kufi, nesih ve sülüs yazı geometrik ve bitkisel motifler arasında bir süs öğesi olarak kullanılmıştır.

(72)- İsmail Ünal, "Sedefçilik Tarihi", **Güzel Sanatlar Dergisi**, Sayı 6, İstanbul, 1944, s. 135

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

F- SONUÇ

XV. yüzyıl erken Osmanlı dönemi ağaç işçiliği Selçuklular devri ağaç işçiliği ile klasik devir Osmanlı ağaç işçiliği arasında bir geçiş dönemi olmuştur. Yüzyılın başında teknik ve süsleme bakımından Selçuklu geleneğinin sürdüğü eserler ortaya konurken, yüzyılın ikinci yarısından itibaren Selçuklu oyma, şebekeli ve kündekari teknikleri geniş ölçüde kullanılmış olmakla birlikte Selçuklu ağaç işçiliğinin özelliklerinden yavaş yavaş uzaklaşılarak, klasik devir Osmanlı sanatının ilk işaretlerini veren çalışmalar ağırlık kazanmaya başlamıştır. Selçuklu devrinin özünü geometrik bezeme oluştururken XV. yüzyıl eserlerinde bitkisel süslemenin daha ince titiz bir işçilikle önce kitabeliklerde, daha sonra geometrik bölünmüş yüzeylerin ortalarında yaygın olarak uygulanmaya başlandığı görülmektedir. Yüzyılın sonlarına doğru sedef, bağa, fildişi, altın ve gümüş ilavesiyle daha zengin ve değişik bir görünüm kazanmaya başlamakta, XVI. yüzyıl klasik ağaç işçiliğinde çok geniş olarak uygulanan sedef işçiliğinin ilk öncü eserlerini vermektedir. Stilize çiçek, kıvrık dal ve yapraklar bu dönemde geleneksel Türk motifleri olan rumi ve palmetlelerle bir arada kullanılırken klasik Osmanlı ağaç işçiliğin de yerini tamamen çiçekli bezemeye bırakacak ve daha naturalist bir üslup özelliği kazanacaktır.

Osmanlı devri ağaç işçiliğinde teknik olarak Selçuklulardan çok farklı ve değişik teknikler kullanılmamış ve büyük yenilikler getirilmemiştir. Ancak daha değişik bir üslup geliştirilebilmiş ve daha değişik karekterde eserler ortaya çıkmıştır. Osmanlı devri ağaç işçiliği naturalist çiçek motiflerinin ağırlık kazanması, madalyonlu kompozisyonlar yerine daha çok üçgen, yıldız, zikzak, baklava ve çokgen gibi geometrik kompozisyonların kullanılması, hayvan figürlerine ağaç işçiliğinde hiç yer verilmemesi, sedef, bağa, altın ve gümüş gibi yardımcı maddelerin kullanılmasıyla Selçuklu ahşap eserlerinden ay-

rılmaktadır.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

XV. yüzyıl Erken Osmanlı ağaç işçiliğinde uygulanan bezemelerin taş, çini, tezhip v.s. gibi diğer sanatlarda da uygulanan bezemelerle benzerlik gösterdiği ve bir üslup birliği sağladığı görülmektedir.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ 1883

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

RESİM LİSTESİ

1- Bursa Ulu Camisi giriş kapısı
2- Bursa Ulu Camisi giriş kapısından detay
3- Bursa Ulu Camisi minberi
4- Bursa Ulu Camisi minberi alt kısmından detay
5- Bursa Ulu Camisi minber korkuluğundan detay
6- Bursa Ulu Camisi Minberinden detay
7- Bursa Ulu Camisi müezzin mahfilinden detay
8- Bursa Ulu Camisi müezzin mahfilinden detay
9- Ankara Hoca Hundi Mescidi (Örtmeli Mescid) tavanı
10- Ankara Hoca Hundi Mescidi (Örtmeli Mescid) Sütun ve tavanı
11- Ankara Hoca Hundi Mescidi (Örtmeli Mescid) tavan konsolları
12- Ankara Karanlık Mescid Tavan Kirişleri
13- Ankara Karanlık Mescid sütun ve konsolları
14- Ankara Karanlık Mescid tavandan detay
15- Ayaş Ulu Camisi Minberi
16- Ayaş Ulu Camisi Minberinden detay
17- Ayaş Ulu Camisi Minber korkuluğu
18- Ayaş Ulu Camisi kapısı
19- Ayaş Ulu Camisi kapısından detay
20- Ayaş Ulu Camisi ağaç sütun ve ahşap tavan
21- Ankara Ahi Elvan Camisi Minberi
22- Ankara Ahi Elvan Camisi minberinden detay
23- Ankara Ahi Elvan Camisi minber aynalığından detay
24- Ankara Ahi Elvan Camisi minber korkuluğundan detay
25- Merzifon Çelebi Sultan Medresesi kapısı
26- Amasya Bayezıd Paşa Camisi kapısı
27- Amasya Bayezıd Paşa Camisi kapısından detay
28- Bursa Yeşil Camisi kapısı
29- Bursa Yeşil Camisi kapısından detay
30- Bursa Yeşil Camisi kapısından detay
31- Bursa Yeşil Camisi kapılarından biri
32- Bursa Yeşil Camisi kapısından detay
33- Bursa Yeşil Camisi kapısının orta panosundan detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

34- Bursa Yeşil Camisi İç kapısı
35- Bursa Yeşil Türbe kapısı
36- Bursa Yeşil Türbe kapısının orta panosundan detay
37- Bursa Yeşil Türbe kapısının alt panosundan detay
38- Bursa Muradiye camisi minberi
39- Bursa Muradiye Camisi kapısından detay
40- Bursa Muradiye Camisi kapısından detay
41- Bursa Muradiye Camisi giriş eyvan tavanından detay
42- Ankara Hacı Bayram Veli Türbesinin dış kapısı
43- Bursa Cem Sultan Türbesi kapısı
44- Bursa Cem Sultan Türbe kapısından detay
45- Osmancık Koca Mehmet Paşa Camisi kapısı
46- Osmancık Koca Mehmet Paşa Camisi kapısından detay
47- Edirne Muradiye Camisi giriş kapısı
48- Edirne Muradiye Camisi giriş kapılarından biri
49- Edirne Muradiye Camisi minberi
50- Edirne Muradiye Camisi vaiz kürsüsü
51- Ankara Karacabey Camisi kapısı
52- Bursa Şehzade Ahmet Türbesi kapısı
53- Edirne Üç Şerefeli Camisi dış avlu kapılarından biri
54- Edirne Üç Şerefeli Camisi dış avlu kapısından detay
55- Edirne Üç Şerefeli Camisi giriş kapısı
56- Edirne Üç Şerefeli Camisi giriş kapısından detay
57- Edirne Üç Şerefeli Camisi pencere kepenklerinden biri
58- Edirne Üç Şerefeli Camisi Pencere Kepenklerinden biri
59- Edirne Üç Şerefeli Camisi pencere kepenklerinden biri
60- Edirne Üç Şerefeli Camisi Pencere kepenklerinden biri
61- Edirne Üç Şerefeli Camisi pencere kepenklerinden biri
62- Edirne Üç Şerefeli Camisi pencere kepenklerinden biri
63- Edirne Üç Şerefeli Camisi pencere kepenklerinden detay
64- Edirne Üç Şerefeli Camisi vaiz kürsüsü
65- Bursa II. Murad Türbesi saçaklarından detay
66- Bursa II. Murad Türbesi saçaklarından detay
67- Bursa Hacılar Mescidi mahfil tavanı
68- Bursa Hacılar Mescidi mahfil tavanından detay
69- Bursa Hacılar Mescidi mahfil tavanından detay
70- Bursa Şirin Hatun Türbesi kapısı
71- Alaşehir Şeyh Sinan Camisi kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

72- Alaşehir Şeyh Sinan Camisi kapısından detay
73- Edirne II. Bayezıd Camisi kapısı
74- Edirne II. Bayezd Camisi kapısından detay
75- Edirne II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri
76- Edirne II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri
77- Edirne II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri
78- Edirne II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri
79- Edirne II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri
80- Amasya Mehmet Paşa Camisi kapısı
81- Tokat Hatuniye Camisi kapısı
82- Tokat Hatuniye Camisi kapısından detay
83- Amasya II. Bayezıd Camisi kapısı
84- Amasya II. Bayezıd Camisi yan kapısı
85- Amasya II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri
86- Amasya II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri
87- Amasya II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri
88- Amasya II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri
89- Amasya II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri
90- Amasya II. Bayezıd Camisi hünkar mahfili
91- Bursa Şehzade Muhtafa türbesi kapısı
92- Bursa Şehzade Mahmud Türbesi kapısı
93- Manisa Hatuniye Camisi pencere kepenklerinden biri
94- Manisa Hatuniye Camisi Pencere kepenklerinden biri
95- Manisa Hatuniye Camisi Pencere kepenklerinden detay
96- İstanbul Fatih Karadeniz Medresesi kapısı
97- İstanbul Fatih Karadeniz Medresesi kapısından detay
98- İstanbul Yatağan mescidi minberi
99- İstanbul Yatağan Mescidi mahfil konsolları
100- İstanbul Yatağan Mescidi ağaç sütun
101- Osmancık Koyun Baba Türbesi kapısı
102- Osmancık Koyun Baba Türbesi kapısından detay
103- Bursa Yeşil Müzesinde Türk odası tavanı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

BİBLİYOGRAFYA

AĞAOLU Mehmet: " Unpublished Wooden Doors of the Seljuk Period" **Parnassus**, New York, 1938, Vol. 10

ALDAN Mehmet: **Ayaş**, Ankara, 1985

AKOK Mahmut: "Merzifon'da Çelebi Mehmed Medresesi" **Mimarlık IV** 1-2

OKAK Mahmut: "Anadolu Türk Mimarisinde Geleceğin Türk Sanatına Kaynak Olan Varlıklar", **Vakıflar Dergisi**, Ankara, 1972

AKYURT Yusuf: Resimli Türk Abideleri Ankara Şehri, cilt XI, 1942 (Basılmamış)

ARIK Ruçhan: **Batılılaşma Dönemi Türk Mimari Örneklerinden Anadolu'da Üç Ahşap Cami**, Ankara, 1973

ARSEVEN CELAL Esat: **Türk Sanatı Tarihi** Cilt II, İstanbul, 1955

ARSEVEN CELAL Esat: **Les Art Décoratifs Turçs**, Istanbul, 1950

ASLANAPA Oktay: "Anadolu'da Türk Minberleri", **İslam Ansiklopedisi** cilt VIII, Istanbul, 1968

ASLANAPA Oktay: **Türk Sanatı**, Istanbul, 1984

ASLANAPA Oktay: **Fatih Devri Abideleri**, Istanbul, 1963

ASLANAPA Oktay: "minber", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt VIII, Istanbul 1971

ASLANAPA Oktay: **Türkish Art and Architecture**, London, 1971

ASLANAPA Oktay: **Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı XIV. yüzyıl Mimarisi**, Istanbul, 1977

ASLANOĞLU İlhan: "The Karacabey İmaret Ankara", **Environmental**

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Design, Ankara, 1967

AYVERDİ Ekrem: **İstanbul Mimari Çağının Menşei Osmanlı Mimarisinin İlk Devri**, İstanbul, 1966

AYVERDİ Ekrem: **Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri (1403-1451)** - İstanbul, 1972

BALTACIOĞLU İsmail h.: **Türk Plastik Sanatları**, Ankara, 1971

BAŞKAN Seyfi: "Ortaçağ Anadolu Türk Ahşap Sanatı", **İlgi Dergisi**, Sayı 42 Mayıs 1985

BATUR Muzaffer: "Beyşehir Eşrefoğlu Camii", **Arkitekt**, İstanbul, 1949

BATUR Muzaffer: "Beyşehir'de Eşref oğullarına Ait Ağaç Oyma Pencere Kapakları Hakkında", **Arkitekt**, İstanbul, 1949

BAYKAL Kazım: **Bursa'da Ulu Camii**, İstanbul, 1950

BAYKAL Kazım: **Bursa ve Anıtları**, Bursa, 1950

BERRY Burton Y.: "Turkish Door Furnishing", **Ars İslamica** Vol I, MCMXXXIV- New York, 1968

BİLGİN İlhami: "Merzifon'da Bulunan Bir Çift Ahşap Kapı Kanadı" Türk Tarih Kurumu Basımevi İ.H. Uzunçarşılı armağanından ayrı basım, Ankara, 1975

BRİGGS M.S. : **Muhammadan Architecture in Eygpt and Palestine**, Oxford, 1924

ÇELEBİ Evliya: **Seyehatname**, Cilt IX, Istanbul, 1935

ÇORUM İL YILLIĞI: Ankara, 1967

ÇIĞ Kemal: "Eski Türk Çekmece, Cüz, Lihye-i Saadet Muhfazaları ve Sanatkarları", **Milletlerarası I. Türk Sanatları Kongresi**, Dil ve Tarih Coğ. Fak. 19-24 Ekim, Ankara, 1959

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

ÇULPAN Cevdet: **Rahleler,** İstanbul, 1958

DEMİR Ataman: "Anadolu'nun Ahşap Direkli Camileri, Candaroğlu Mahmut Bey Camii Kastamonu", **İlgi Dergisi,** Sayı 41 Ocak 1985

DEMİR Ataman: "Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii", **İlgi Dergisi,** Sayı 43, Kasım 1985

DEMİRİZ Yıldız: **Osmanlı Mimarisinde Süsleme Erken Devir (1300 - 1453)** İstanbul, 1979

DENİKE Boris: "Quelques Monuments de Bois sculpté au Turkestan Occidental", **Ars İslamica** Vol II, MCMXXXV-New York 1968

DİEZ Ernst: "A stylistic Analysis of İslamic Art", **Ars İslamica**, Vol V MCMXXXVIII, New York, 1968

DİMOND M.S.: **A Handbook of Muhammedan Art,** New York, 1947

DİMOND M.S.: "Some Aspeçts of Omaiyad and Early Abbasid Ornament" **Ars İslamica** Vol IV, MCMXXXVII, New York, 1968

DORN K.O.: **Sedschukische Holzsaulenmoscheen in Kleinasien** Aus der welt der İslamischen Kunst, Fertschrift für Ernst Kühnel, Berlin, 1959

DORN K.O.: **Kunst der İslam**, Baden Baden, 1964

ETTİNGHAUSEN Richard: "The Beveled style in the Post Samarra Period **Archacologica Orientalia in Memoriam Ersnt Herzfeld**, New York, 1952

EYİCE Semavi: "Zaviye ve Zaviyeli Camiler" - **İkdisat Fak. Dergisi,** İstanbul, 1954, 1-4 den ayrı basım

GABRİEL Albert: **Monuments Turcs d'Anatolie,** Paris, 1931

GALİP Mübaret: **Ankara I**, İstanbul, 1941

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

GALİP Mübarek: **Ankara II**, İstanbul, 1943

GALİP Mübarek: **Ankara Kitabeleri**, İstanbul, 1928

GASTON Migeon: "Manuel D'Art Musulman", **Arts Plastiques et Industriels I**, Paris, 1924

GÜLEKLİ Nurettin C.: **Ankara Rehberi**, İstanbul, 1943

GÜLEKLİ Nurettin C.: **Ankara Tarih Arkeoloji**, Ankara, 1948

GÜVEMLİ Zahir- Kerametli Can: **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, İstanbul 1974

HERZFELD Ernst + Sarre F.: **Archaologische Reise im Euphrat und Tigris Gebiet**, Vol I. Berlin, 1911-1920

HÜSAMETTİN Hüseyin: **Amasya Tarihi**, Amasya, 1953

KARAMAĞARALI Haluk: "Çorum Ulu Camiindeki Minber", **Sanat Tarihi Araştırmaları I**, İst. Üni. Yay. 1964-1965

KARTAL Mehmet: "Eski Kayseri Evinde Ahşap Süslemeler", **İlgi Dergi** sayı 56, Kış 1989

KERAMETLİ Can: "Türk Sanatında Türk Düşüncesinin Yeri ve Etkileri" **Türk Yurdu Dergisi**, Cilt IV, İstanbul, 1966

KERAMETLİ Can: "Osmanlı Devri Ağaç İşleri Tahta, Oyma, Sedef, Bağa ve Fildişi Kakmalar", **Türk Etnoğrafya Dergisi**, sayı III, Ankara, 1962

KONYALI İbrahim H.: **Ankara Abidelirinden Karacabey Mamuresi Vakfiyesi Tarihi ve Diğer Eserler**, İstanbul, İstanbul, 1943

KUBAN Doğan: **Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları**, İstanbul, 196

KURAL Macit R.: "Çelebi Mehmed'in Yeşil Türbesi", **Güzel Sanatlar Dergisi**, sayı V, İstanbul, 1944

KURAL Macit R.: **İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami**, Ankara, 1964

KÜNHEL Ernst: **İslamische Kleinkunst**, Braunschweig, 1963

KÜNHEL E. O. M.A. : **Meisterwerke Der Archaologischen Museen in Istanbul**-Berlin und Leibzig, 1938

MAYER L.A. : **İslamic Woodcarvers and Their Works**, Genova, 1958

MÜLAYİM Selçuk: **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler**, Ankara 1982

MÜLAYİM Selçuk: "Geometrik Kompozisyonların Çözümlenmesinde bir Yaklaşım **Arkeoloji Sanat Tarihi Dergisi** I ayrı basım, İzmir, 1982

ORAL M. Zeki: "Konya Alaeddin Camii ve Türbeleri", **İlahiyat Fak. Türk ve İslam Sanatları Tarihi Enstitüsü Yıllığı**, Ankara 1956-1957

ORAL M.Zeki: "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler", **Vakıflar Dergisi**, Cilt V, İstanbul, 1962

ORAL M.Zeki: "Ahi Şerafettin Türbesi ve Sandukası", **I. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi**, Ankara, 1962

ÖGEL Semra: "Anadolu Ağaç Oyamacılığında Mail Kesim", **Sanat Tarihi Yıllığı** 1964, 1965, İstanbul, Ed. Fak Yay.

ÖGEL Bahaeddin: "Selçuklu Devri Anadolu Ağaç İşçiliği Hakkında Notlar", **Yıllık Araştırmalar Dergisi**, Ankara, 1956

ÖNEY Gönül: **Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları**, Ankara, 1978

ÖNEY Gönül: **Anadolu'da Türk Devri Yapıları**, Ankara, 1971

ÖNEY Gönül: **Ankara'da Türk Devri dini ve Sosyal Yapıları**, Ank.

Üni. Yay. Sayı 205, Ankara, 1971

ÖNEY Gönül: "Anadolu Selçuklu ve Beylikler Devri Ahşap Teknikleri", **Sanat Tarihi Yıllığı III**, İstanbul, 1969-1970

ÖNGE Yılmaz: "Anadolu Mimari Sanatında Ahşap Stalaktitli Sütun Başlıkları", **Önasya Dergisi**, Cilt IV, Sayı 38

ÖNGE Yılmaz: "XIII ve XIV. Yüzyılda Anadolu Mimari Eserlerini Süsleyen Boyalı Nakışlar, **Önasya Dergisi**, Cilt IV, sayı 37

ÖZ Tahsin: "Tavanlarımız", **Güzel Sanatlar Dergisi**, Sayı V, İstanbul 1944

PEREMECİ Osman N.: **Edirne Tarihi**, İstanbul, 1940

POPE A.Upham: "Architectural Ornament", **Survey of Persian Art**, Cilt II, London, 1939

PRETEXTAT LE Comte: **Türkiye'de sanatlar ve Zenaatlar XIX. yy sonu**, Oxford, 1939, Tercüman 1001 temel eer sayı 59

RİCE D.Talbot: **İslamic Art**, London, 1965

RİCE D. Talbot: **The Seljuks**, London, 1961

RİEFSTAHL Rudolf: "A Seljuk Koran Stand with Lacquer Painted Decoration in the Museum of Konya", **The Art Bulletin**, Cambridge, 1933

RİEFSTAHL Rudolf: **Cenubi Garbi Anadolu Türk Mimarisi**, Istanbul, 1941

RUTHVEN Peter: "Some Egyption Wood Carving in the Collection of the Üniversity of Michigan", **Ars İslamica**, Vol. IV, New York, 1968

SARRE Fricdrich: **Seldschukische Kleinkunst**, Leipzig, 1909

SCHİMMEL Annemarie: "Dinde Sembolün Fonksiyonu Nedir?", **İlahiyat Fak. Dergisi**, III, IV, Ankara, 1954

SCHWEİTZER Bernhard F.: "Geometric Style", **Encyclopedia of World Art**, Vol. VI, Toronto, 1966

SMİTH Myron B.: "The Wood Mimber in the Mosdwid-i DjamiNain", **Ars İslamica**, Vol V, New York, 1968

SPELTZ Alexander: **The Style of Ornemant**, New York, 1959

Sönmez Zeki: **Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar**, Ankara, 1989

Sözer M. Zarif O.: "Türk Tezyini Sanatında Kilit Süsleri, Kapı Kuşak ve Rozasları ile Anahtar Ağızları", **Arkitekt**, Istanbul, 1941-1942

SÖZER Mihriban: "Bir Selçuklu Kapısı", **Arkitekt**, İstanbul, 1949 II, 12

ŞEHSUVAROĞLU Haluk: "Kayıklar", **Cumhuriyet Gazetesi**, İstanbul, 1960

TAMER Vehbi : "Fatih Devri Ricalinden İshak Paşa'nın Vakfiyeleri, Vakıfları", **Vakıflar Dergisi** IV, Ankara, 1958

TUNCAY Rauf: **Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1965

TUNCER Orhan C.: "Selçuklularda Ahşap Örtü", **Ulusal Kültür**, Sayı VI, Ankara Ekim 1979

TUNCER Orhan C.: "Konya-Ilgın Beykonak Köyü Dedeği Mahmut Sultan Mescidi", **Milli Kültür**, Ankara, Eylül 1977

UĞURLU E. : "Ankara Kızılbey Camii Minberi", **Türk Etnoğrafya dergisi**, Ankara, 1968

UZUNÇARŞILI İsmail H.: "Sultan II. Murad'ın Vasiyetnamesi", **Vakıflar Dergisi**, sayı IV, Ankara, 1958

Uzunçarşılı İsmail H.: **Kitabeler**, İstanbul, 1927

ÜLKÜCÜ Mehtap: "Edirne Sultan II. Bayezid Camî Ahşap Pencere ve Kapı Kanatları", **Antik-Dekor Dergisi**, Sayı IX, İstanbul, Aralık-Ocak 1990-1991

ÜLGEN Ali Sami: "İnegöl'de İshak Paşa Manzumesi", **Vakıflar Dergisi** Cilt IV, Ankara, 1958

ÜNAL Ertan: "Kayıklar" **Hayat Tarih Mecmuası**, Sayı XII, İstanbul Ocak 1969

ÜNAL Ertan: "Sedefcilik Tarihi", **Güzel Sanatlar Dergisi**, Sayı VI, İstanbul, 1944

ÜNVER S. - PAKALIN M.Z.: **Fatihin Oğulları Mustafa ve Sultan Cem Türbeleri**, Bursa 1946

YÜCEL Erdem: "Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi", **Arkitekt**, İstanbul, 1970

YÜCEL Erdem: "Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi", **Vakıflar Bülteni**, İstanbul, 1970

YÜCEL Erdem: "Kapanan Vakıf Müzeleri", **Hergün Gazetesi**, 2 Mayıs 1976

YÜCEL Erdem: "Türk Mimarisinde Ağaç İşleri", **Arkitekt**, İstanbul, 1968

YÜCEL Erdem: "Selçuklu Ağaç İşçiliği", **Sanat Dünyamız**, Mayıs 1975

YÜCEL Erdem: "Osmanlı Ağaç İşçiliği", **Kültür ve Sanat**, Ankara Ocak 1977

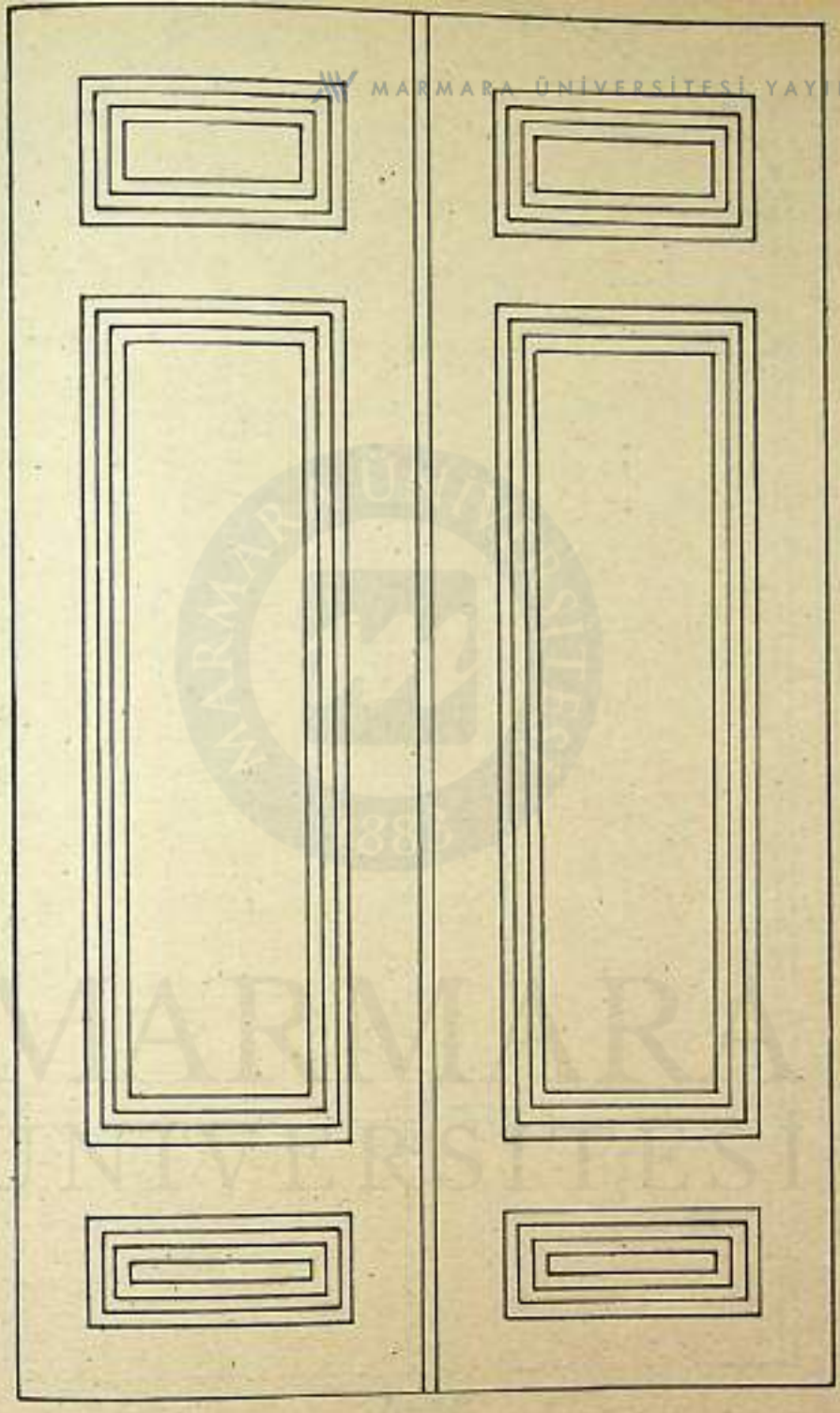
YÜCEL Erdem: "Ahi Elvan Camii Pencere Kapakları", **Sanat Tarihi Yıllığı, III**, İstanbul, 1977, ayrı basım

YETKİN Şerare: "Anadolu Selçuklularının Mimari Süslemelerinde Büyük Selçuklulardan Gelen Bazı Etkiler", **Sanat Tarihi Yıllığı**, 1966-1967, Ed. Fak. Yay.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

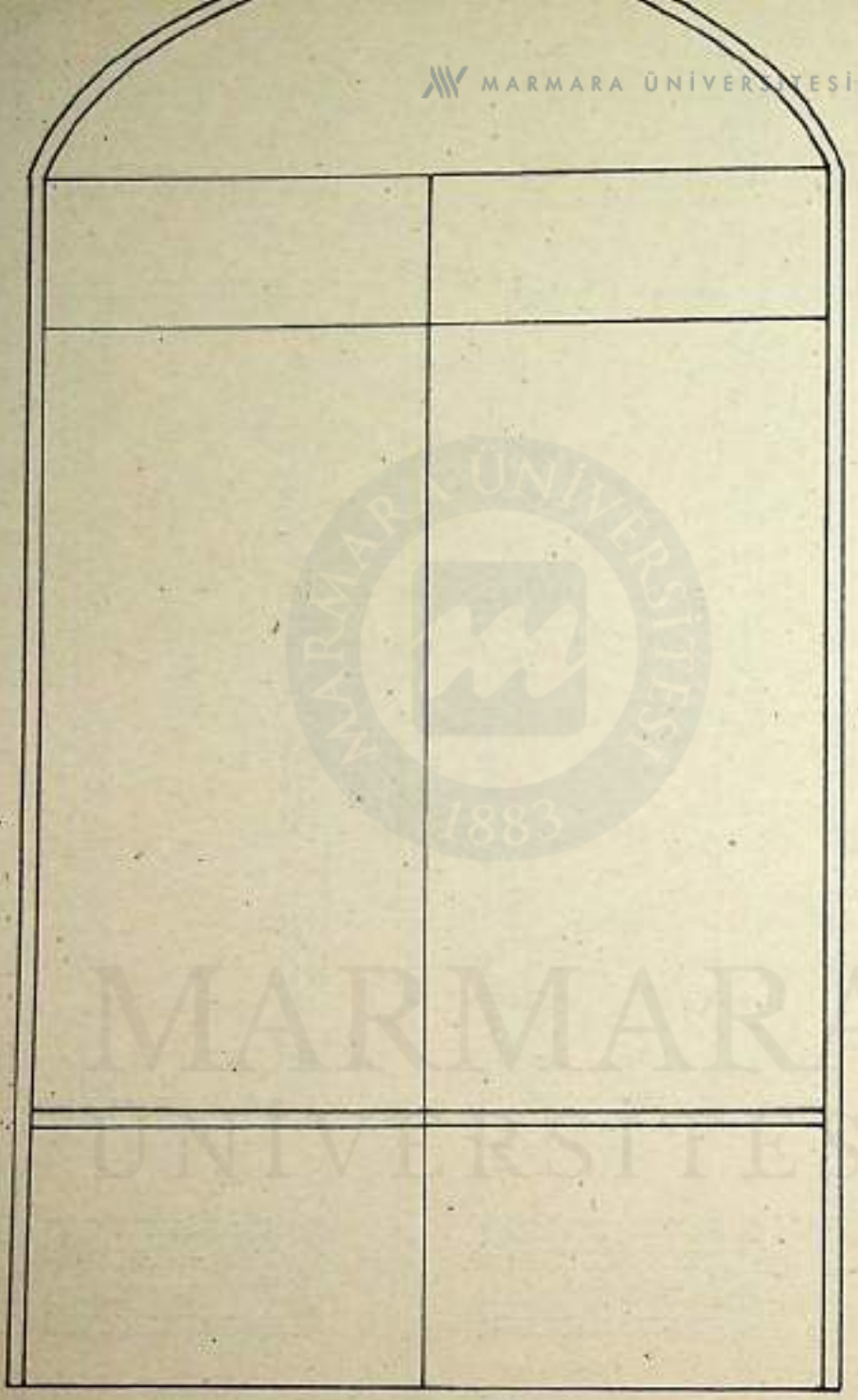
MARMARA ÜNİVERSİTESİ

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Şekil–1

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

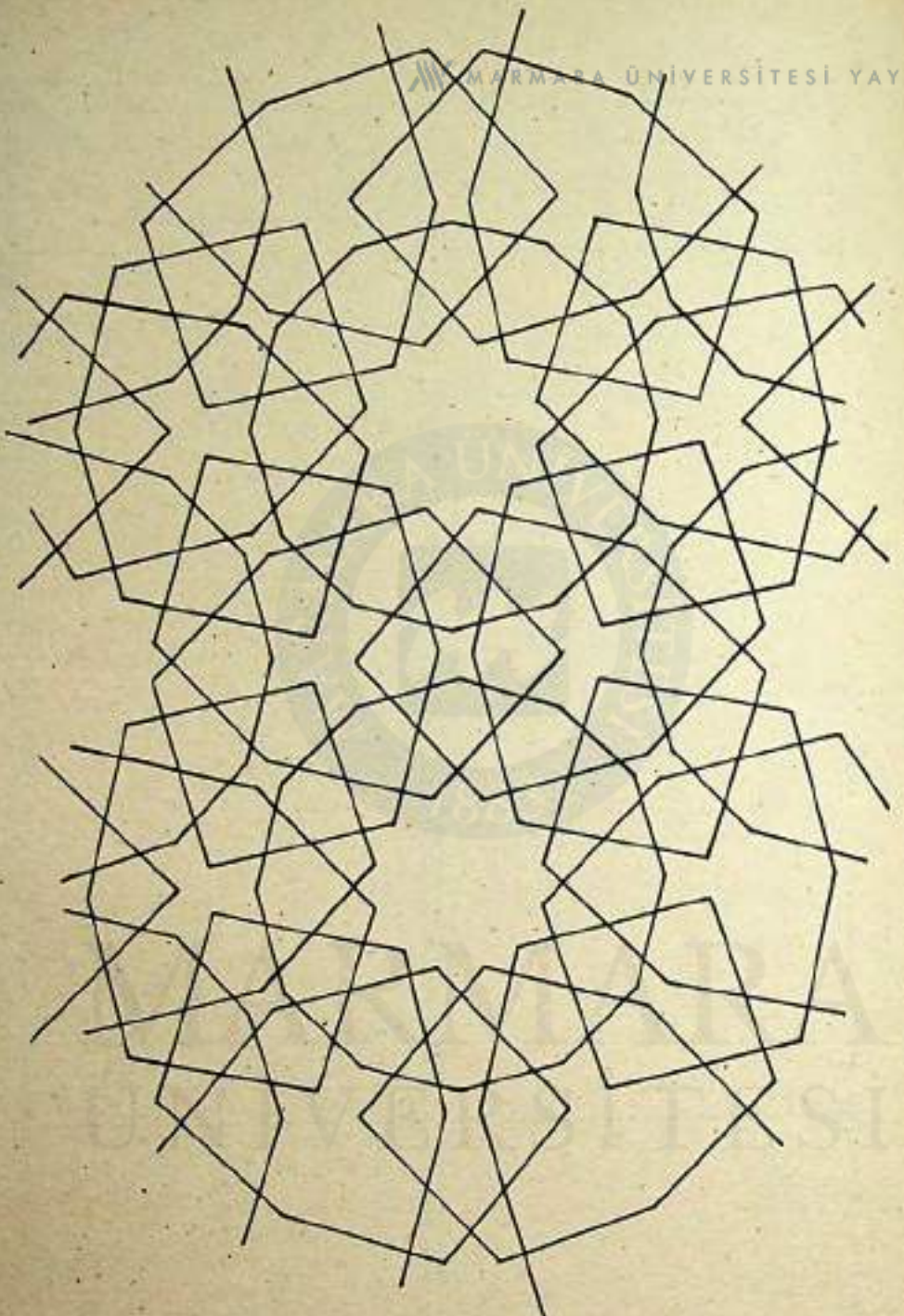
Şekil-2

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

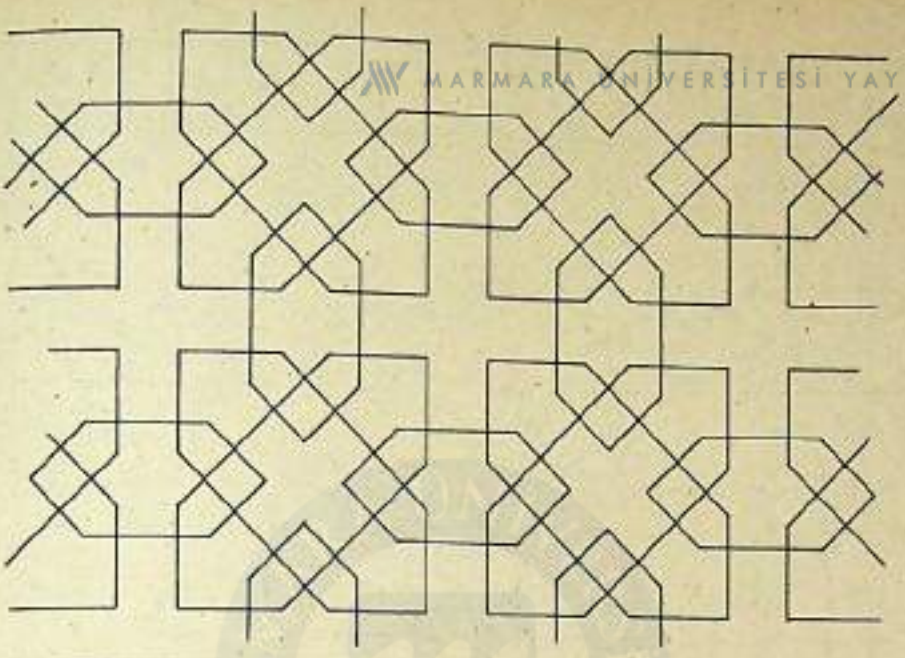
Şekil–3

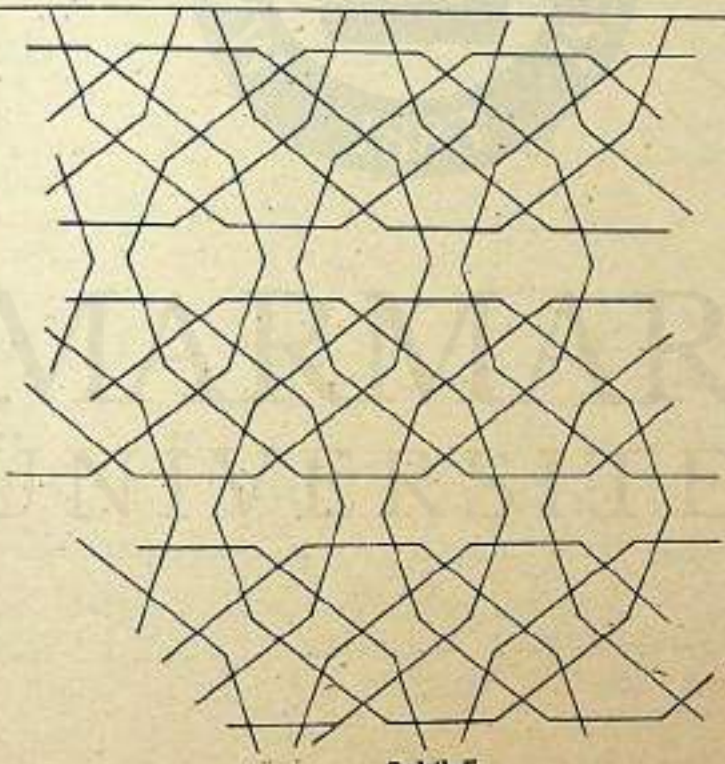
MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Şekil–4

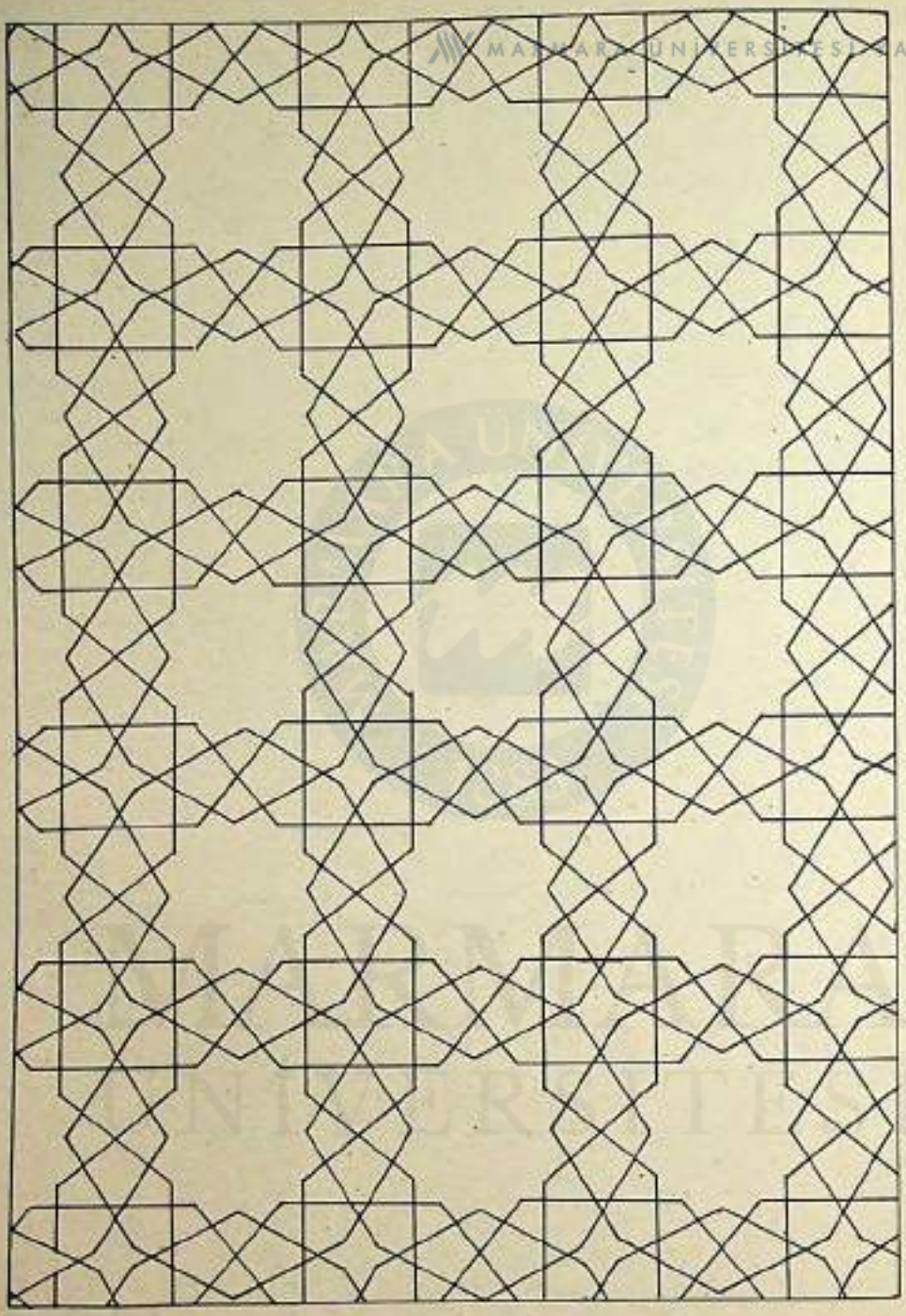
MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

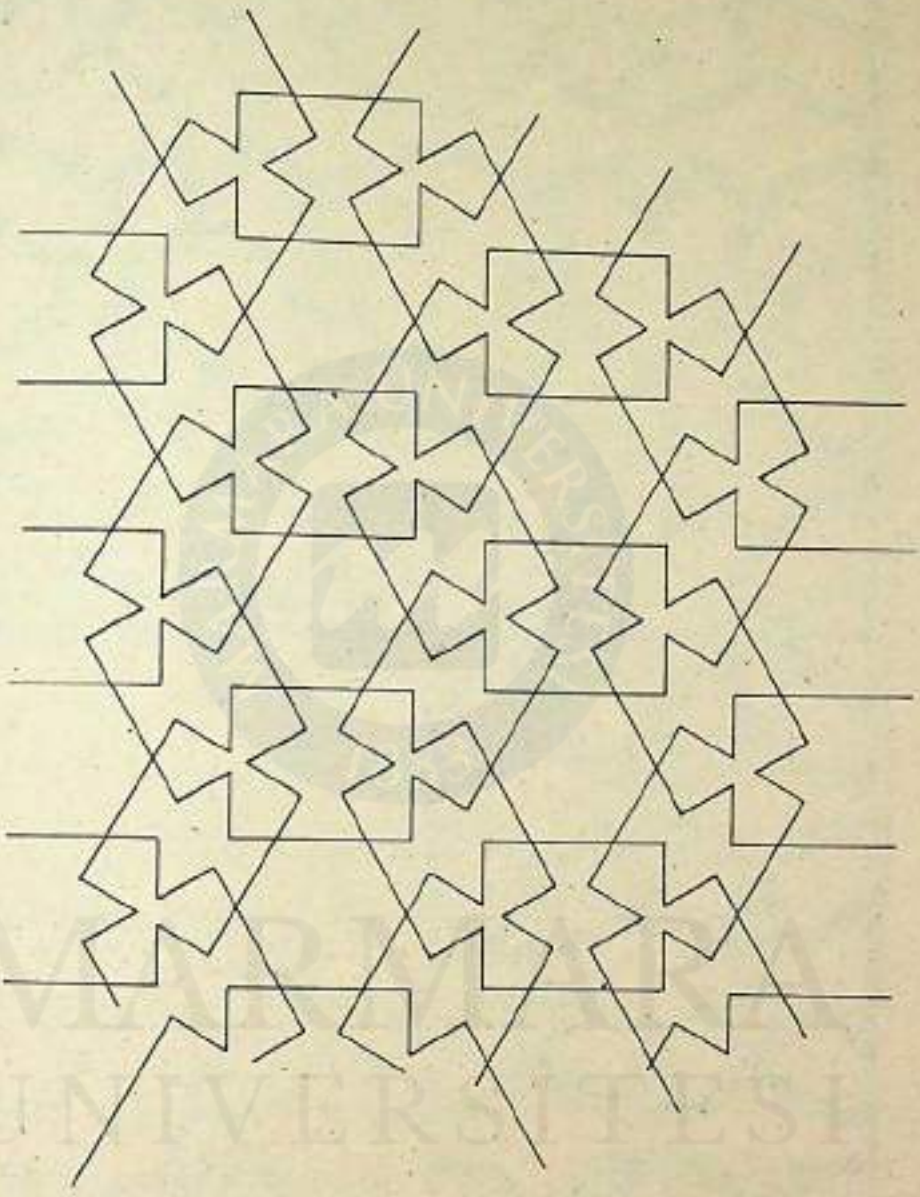
Şekil–5

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

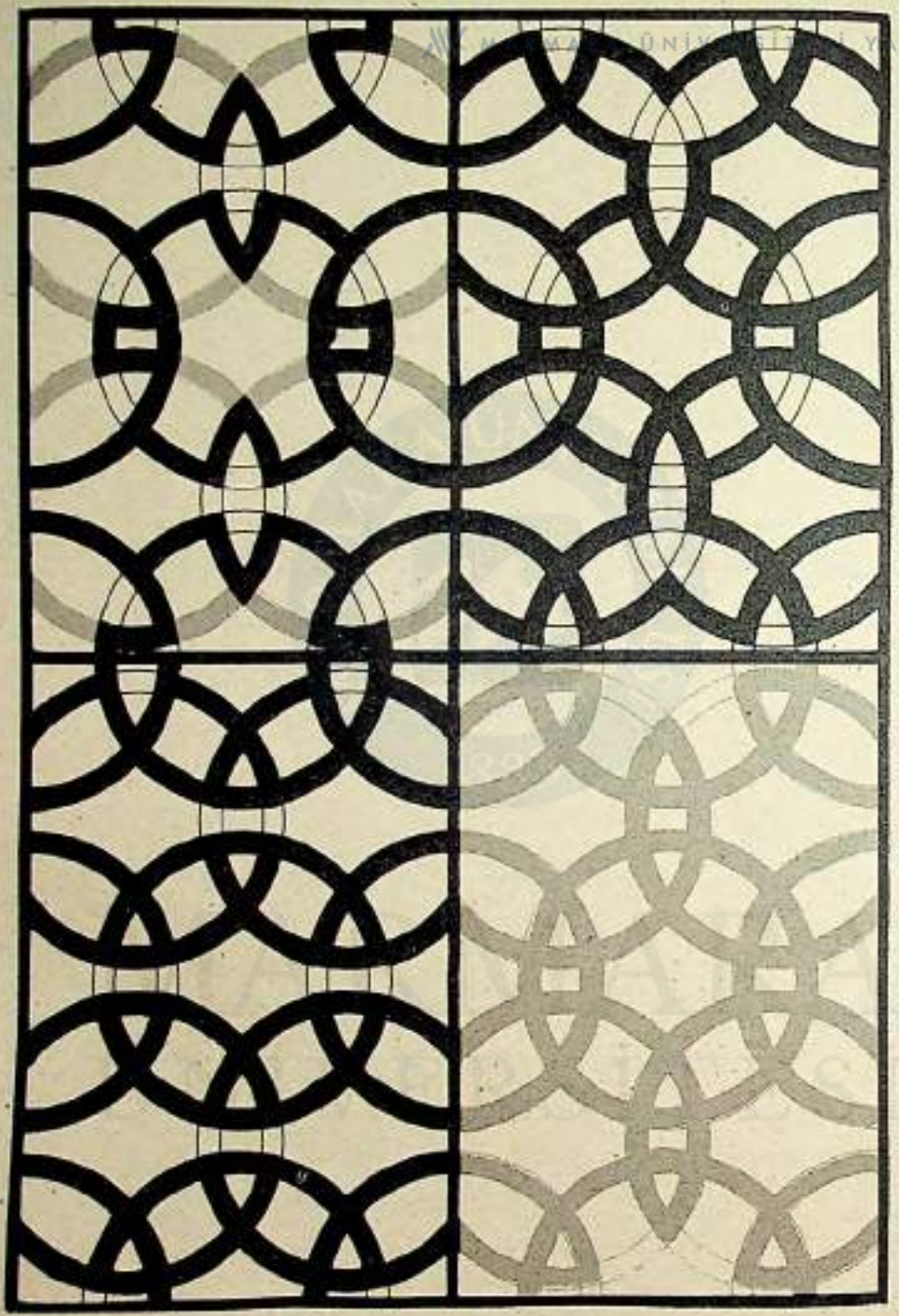

Şekil-6

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

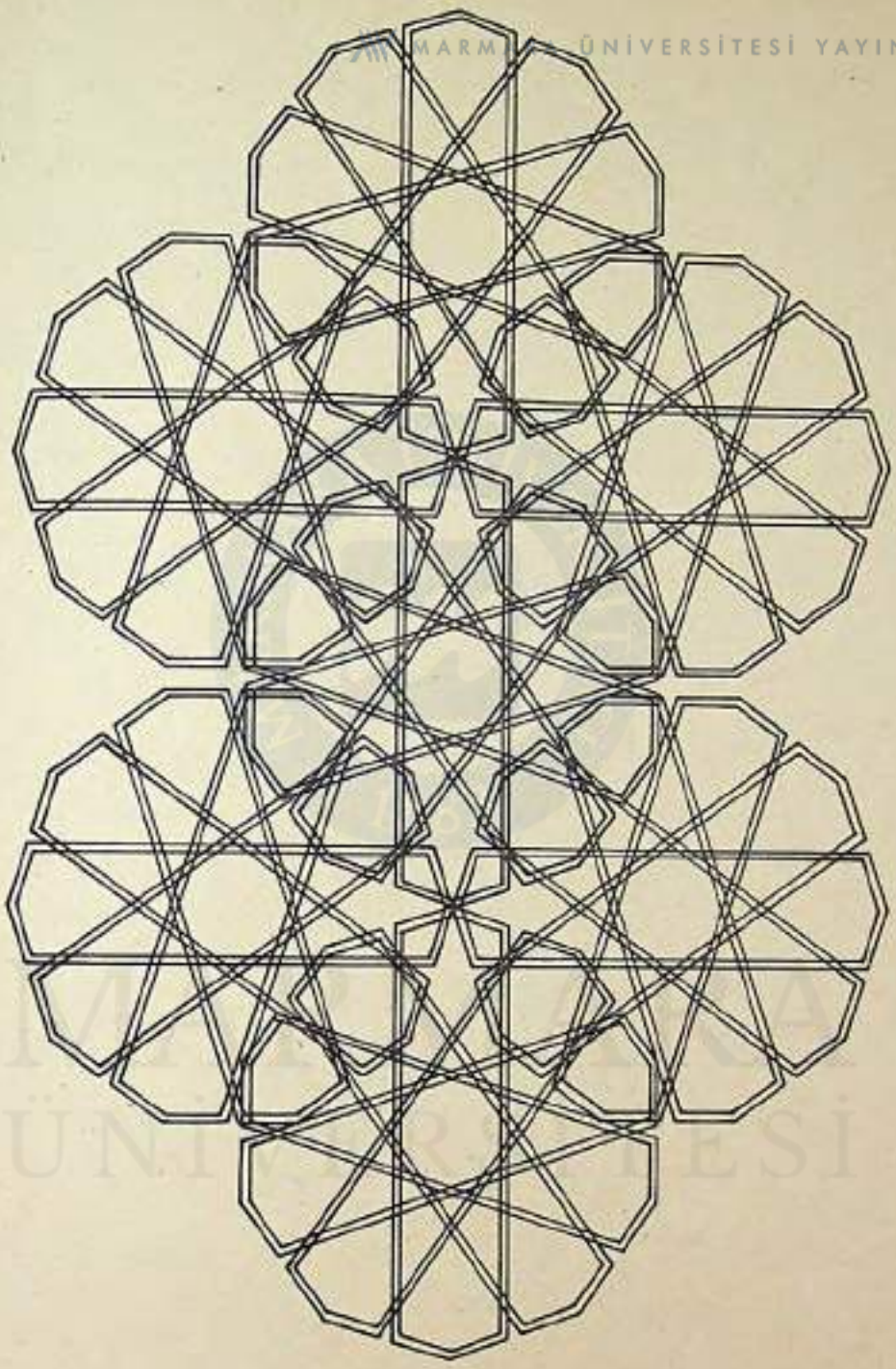

Şekil–7

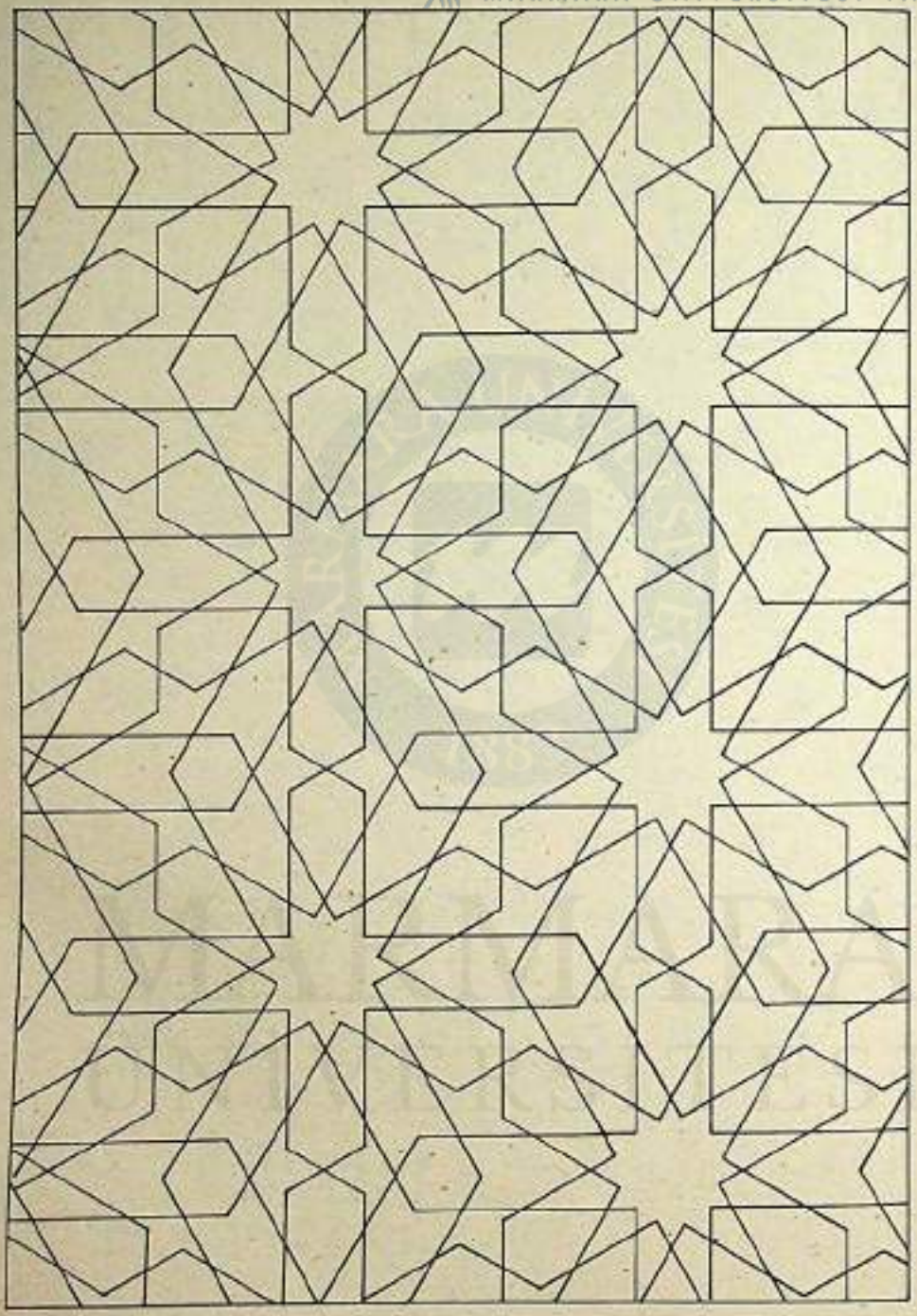
Şekil–8

İSTANBUL MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

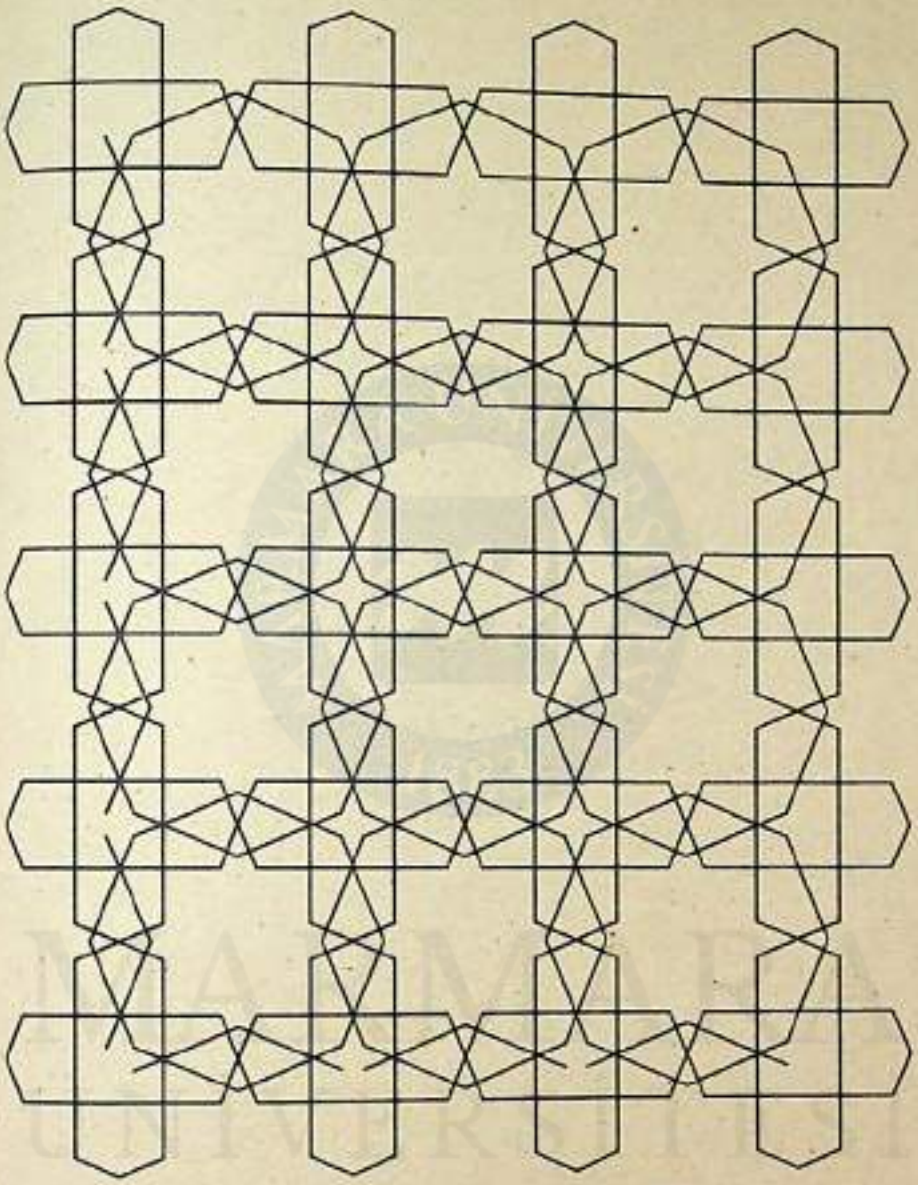
Şekil-9

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

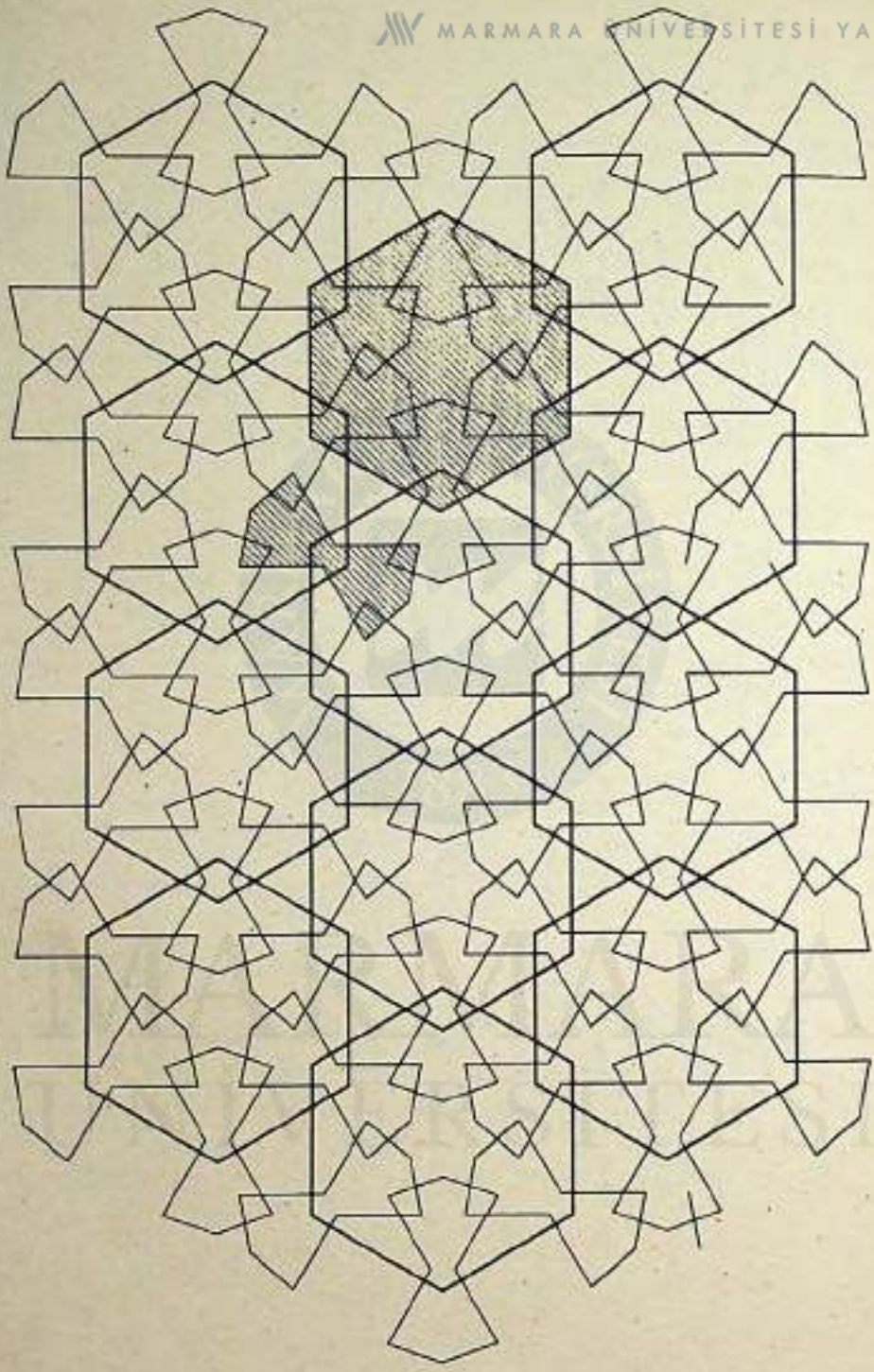
Şekil–10

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

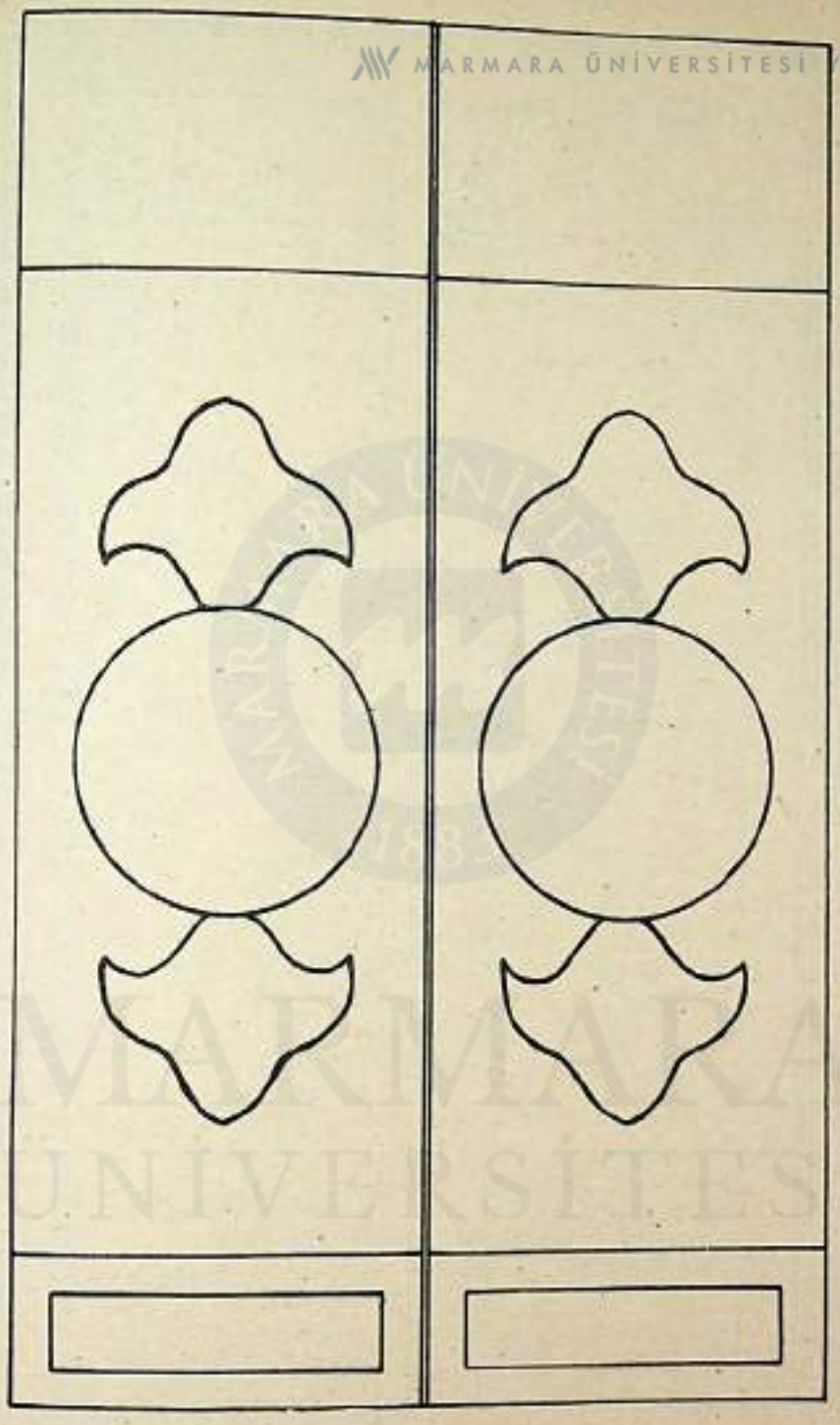
Şekil-11

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

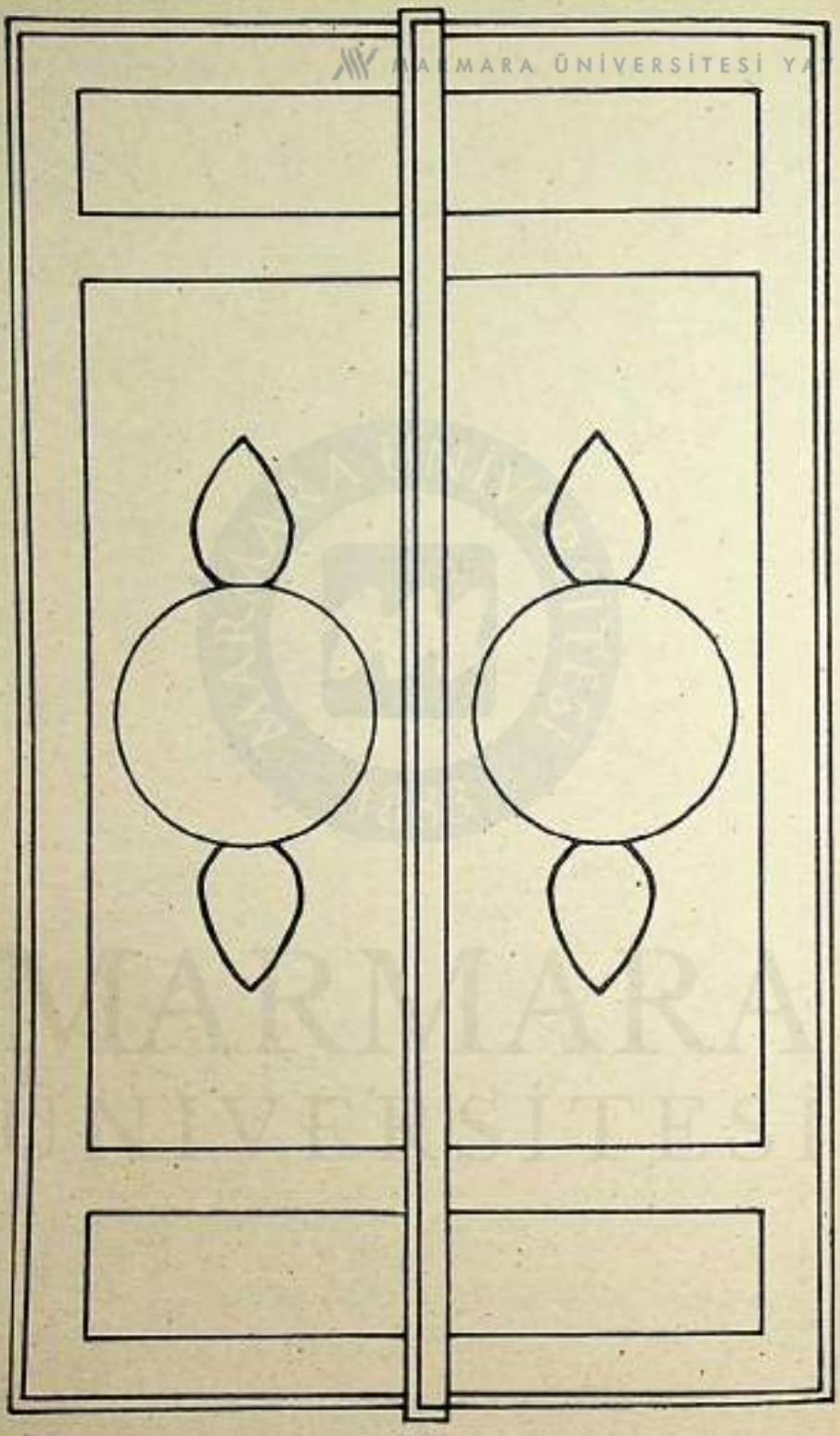
Şekil-12

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

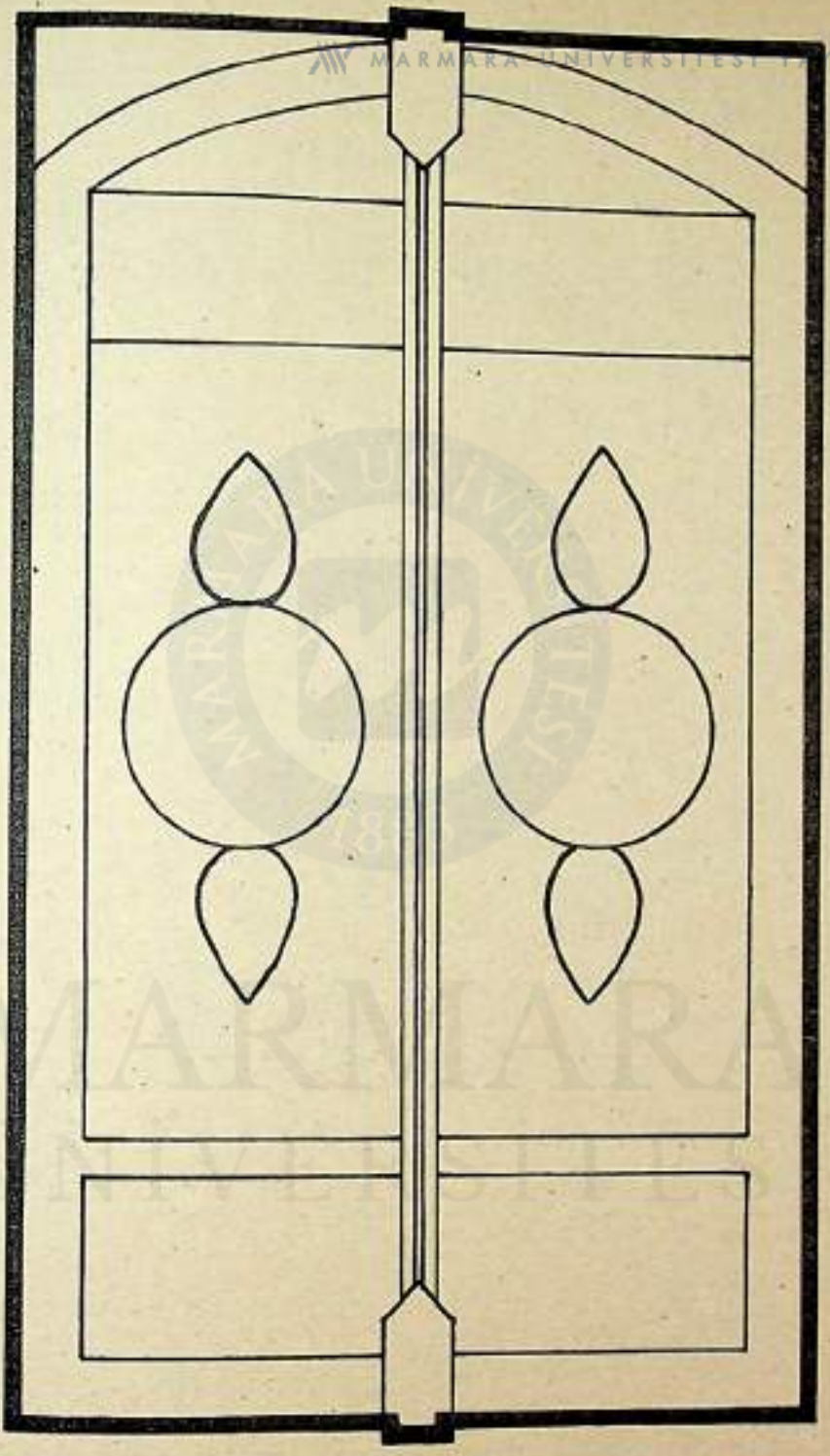
Şekil-13

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

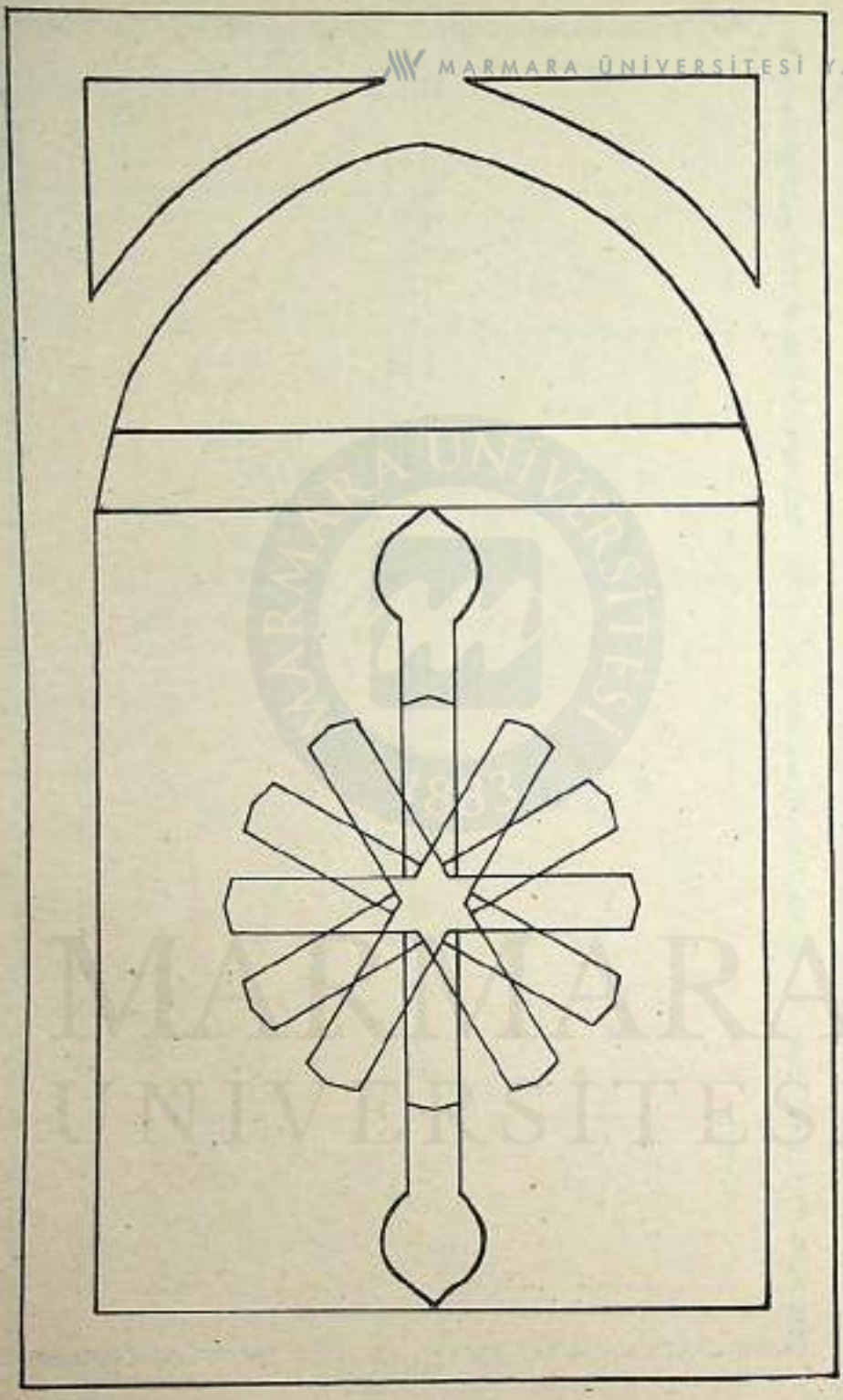
Şekil–14

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

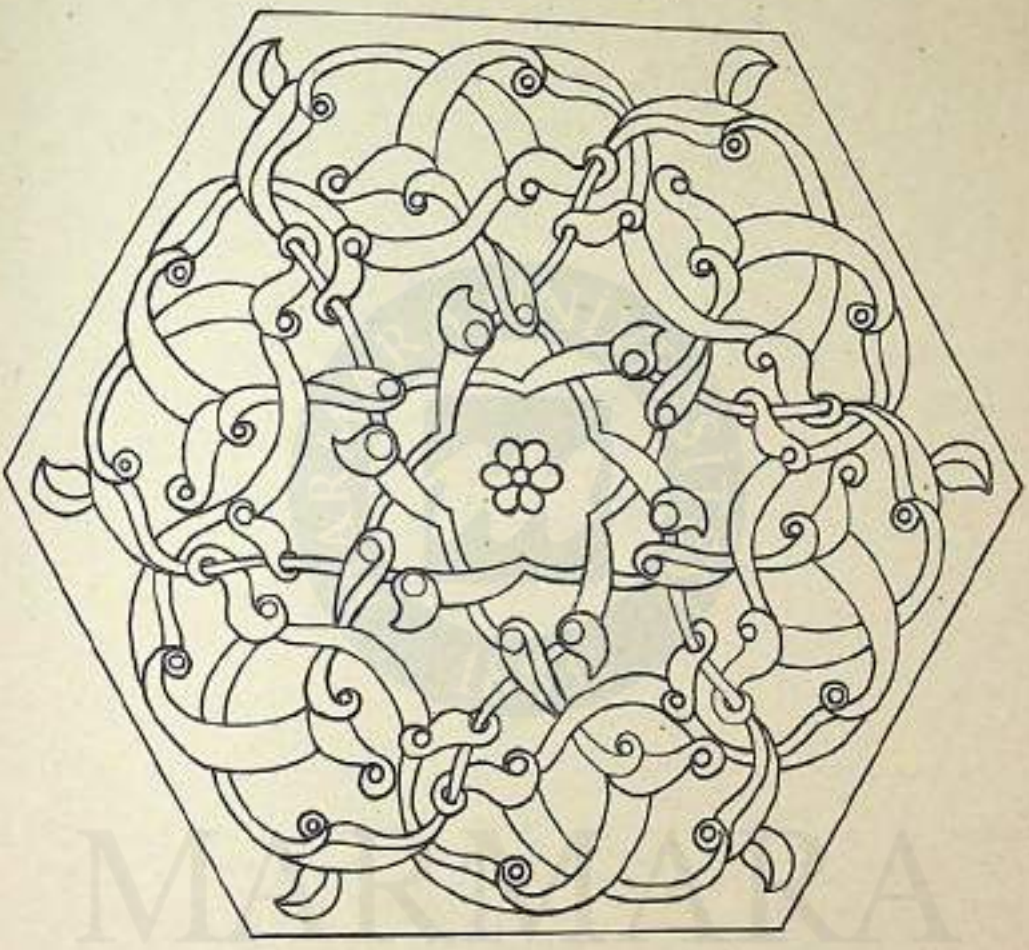
Şekil–15

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Şekil–16

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Şekil-17

ANKARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

Şekil–18

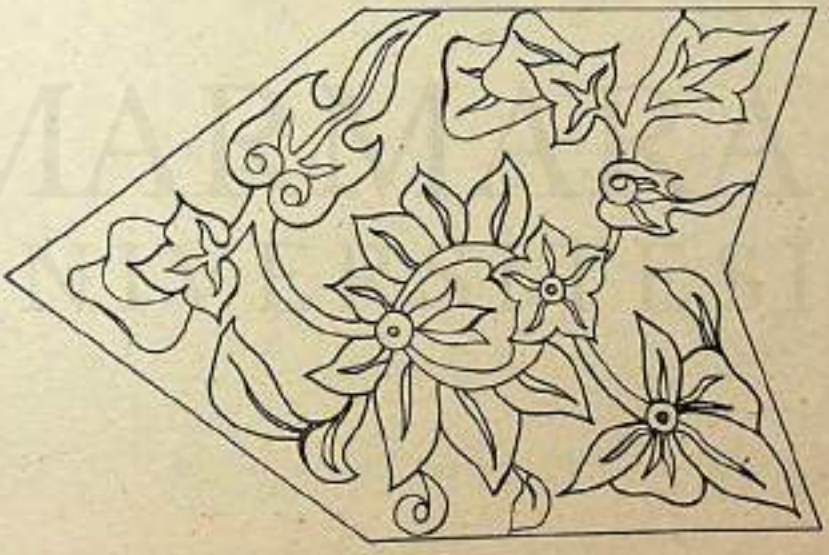

Şekil–19

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

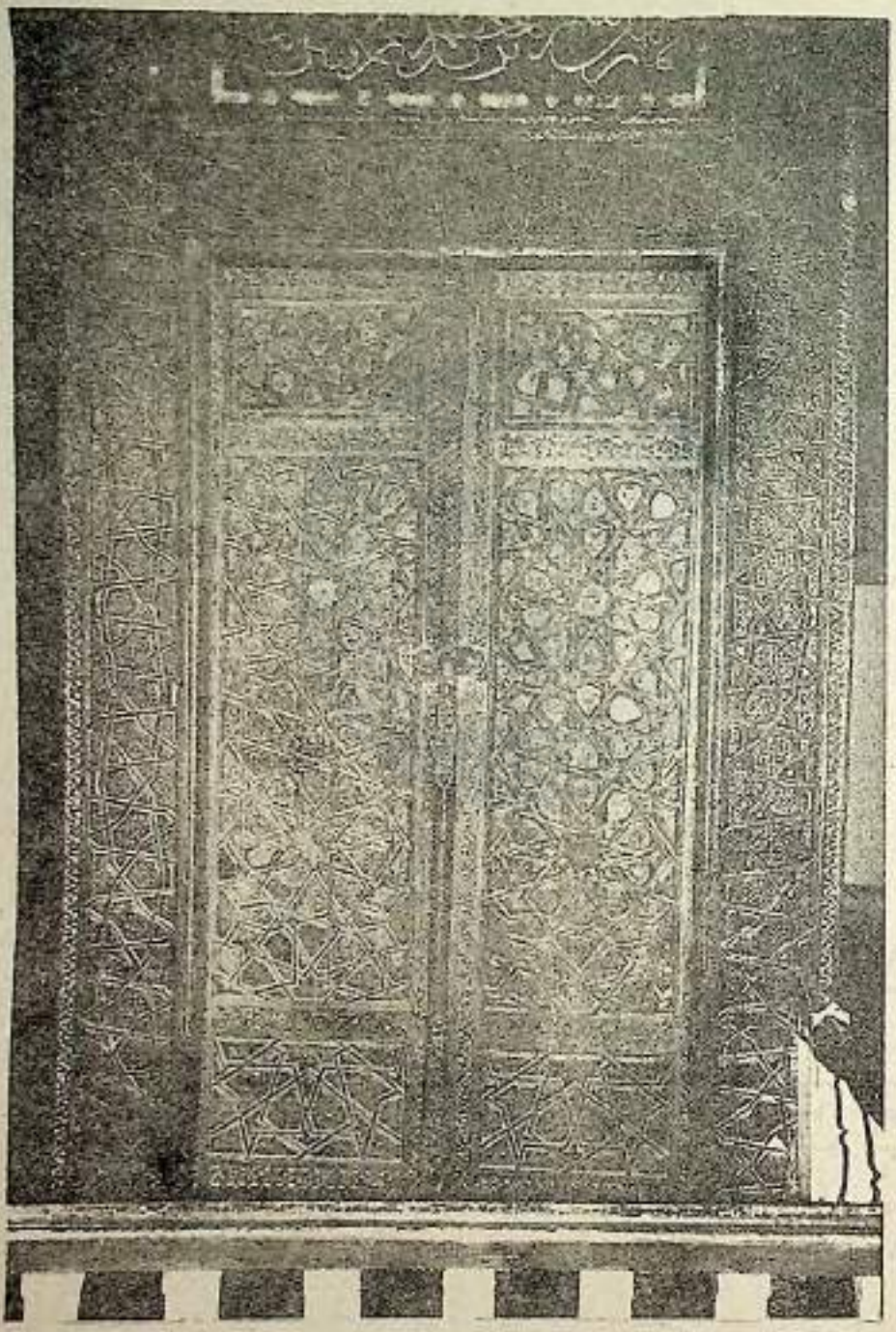

Şekil-20

Şekil-21

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

1– Bursa Ulu Camisi giriş kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

2- Bursa Ulu Camisi giriş kapısından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

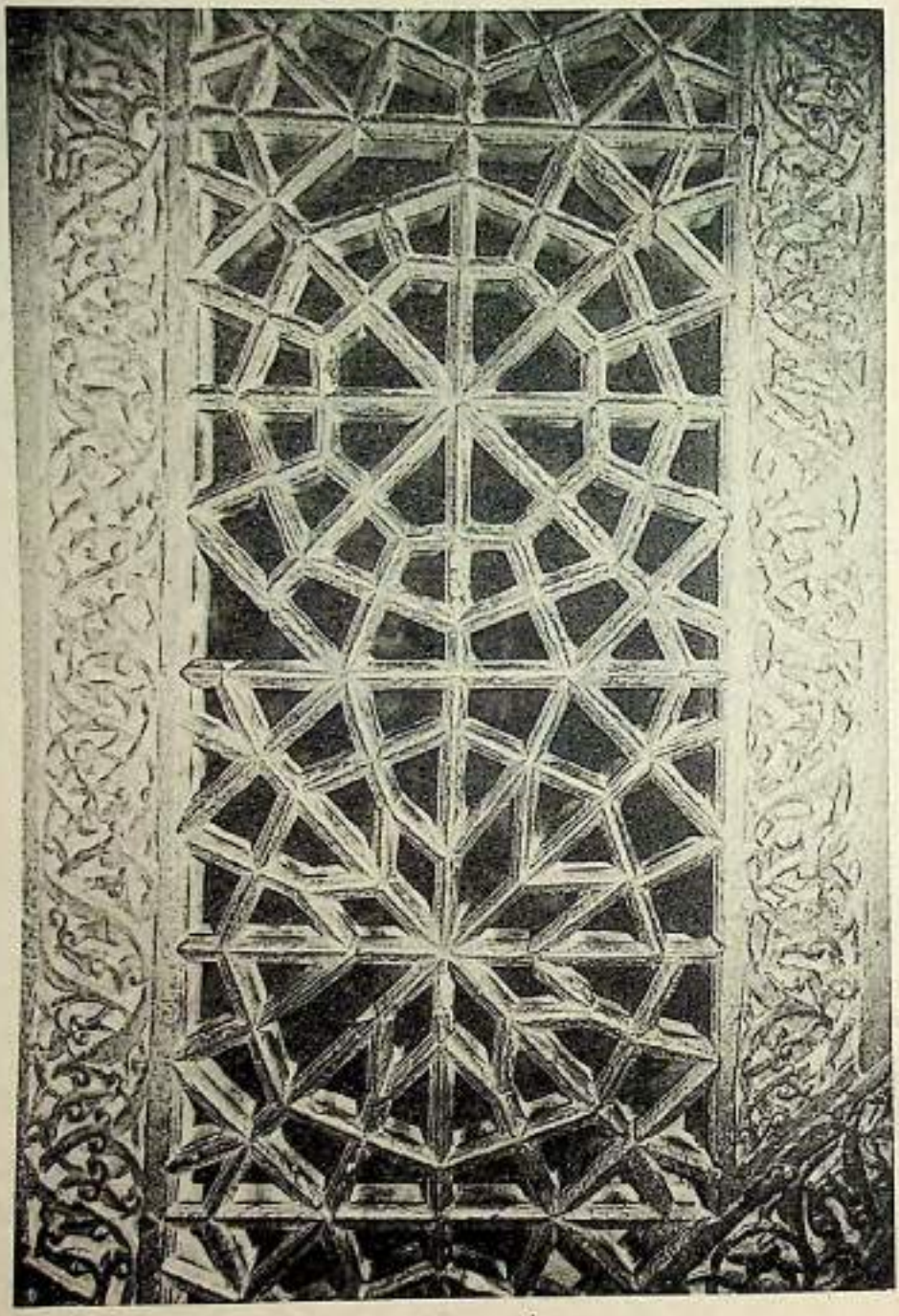
3- Bursa Ulu Camisi mimberi

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

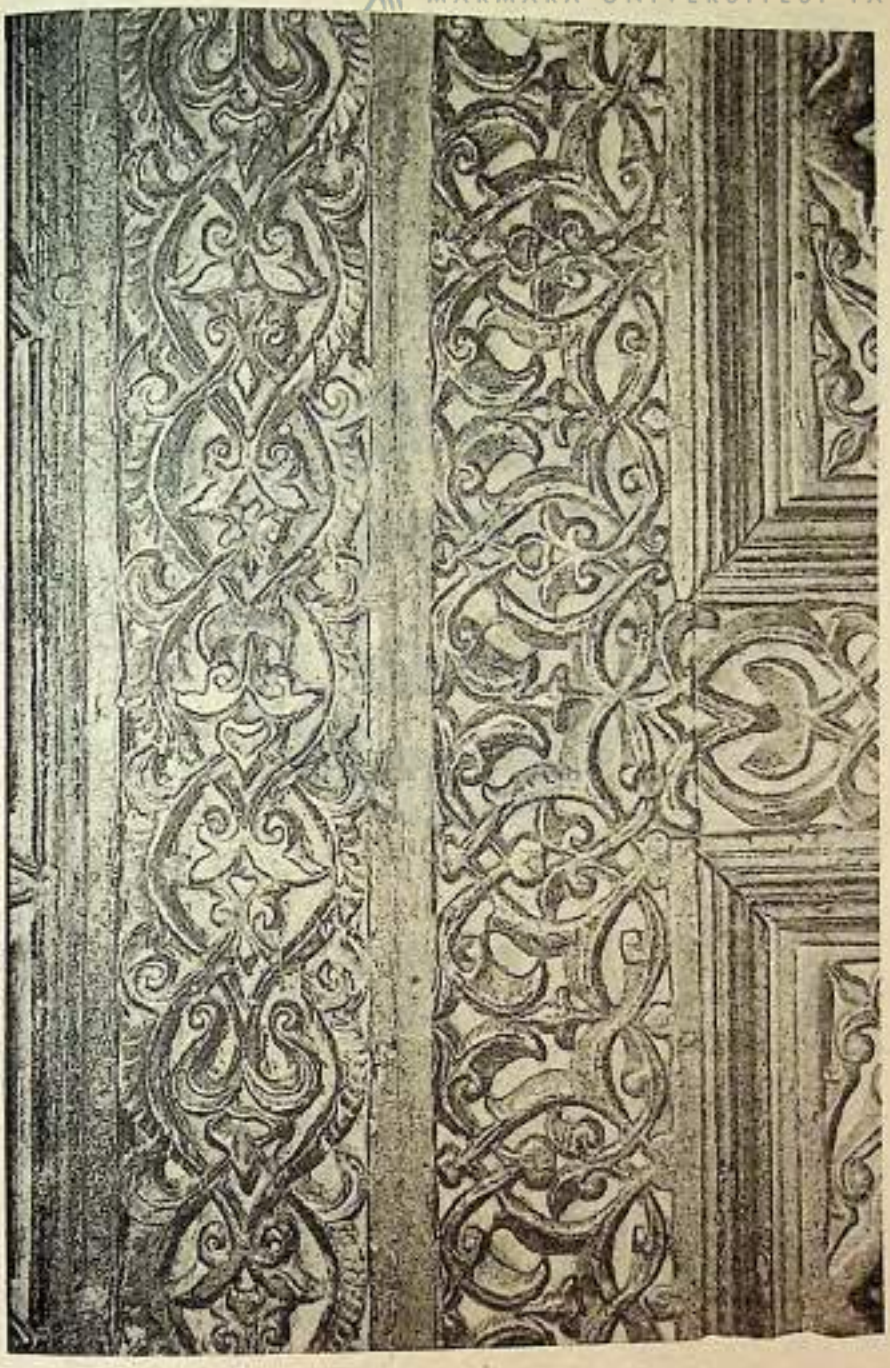
4– Bursa Ulu Camisi minberi alt kısmından detay.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

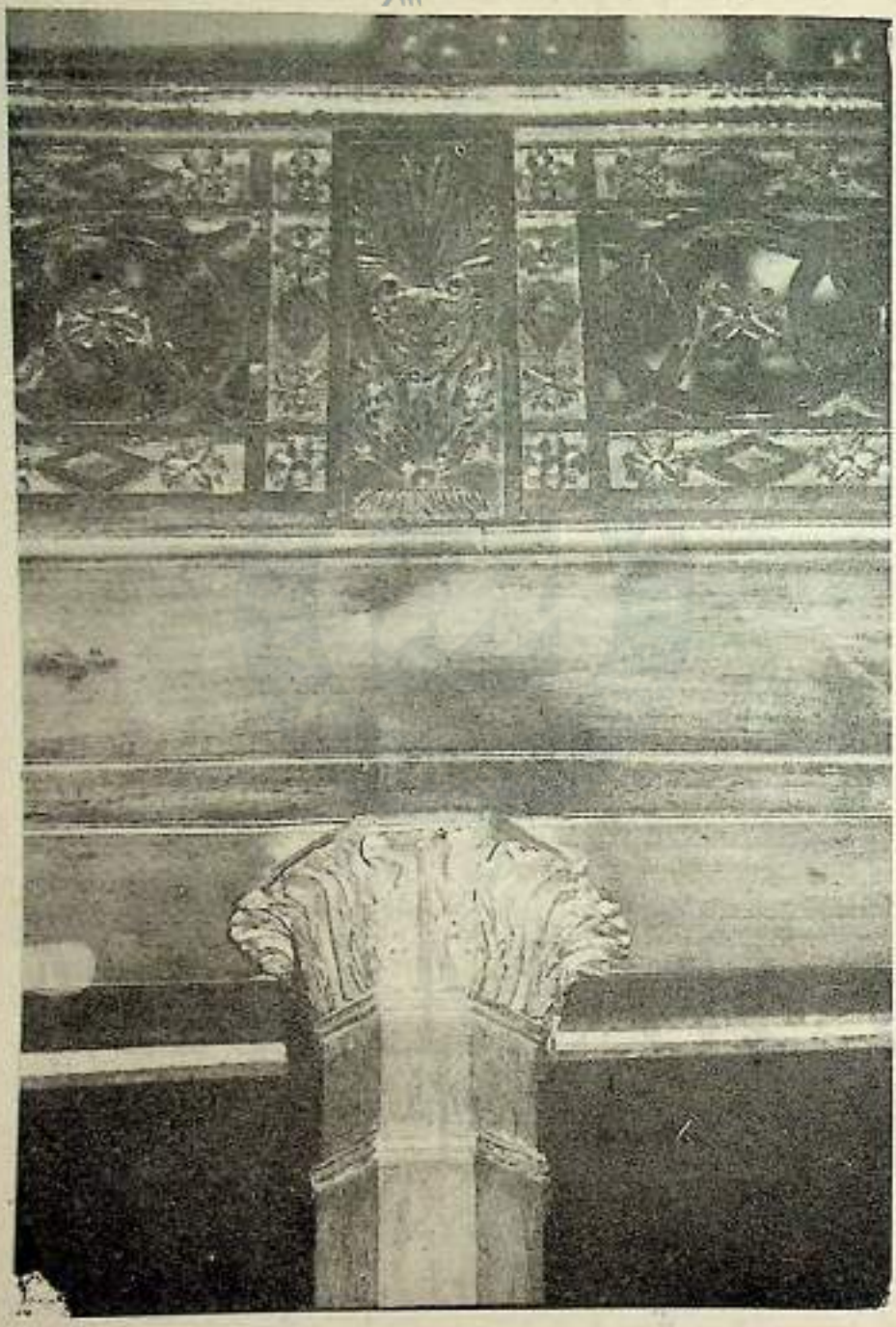
5- Bursa Ulu Camisi mimber korkuluğundan detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

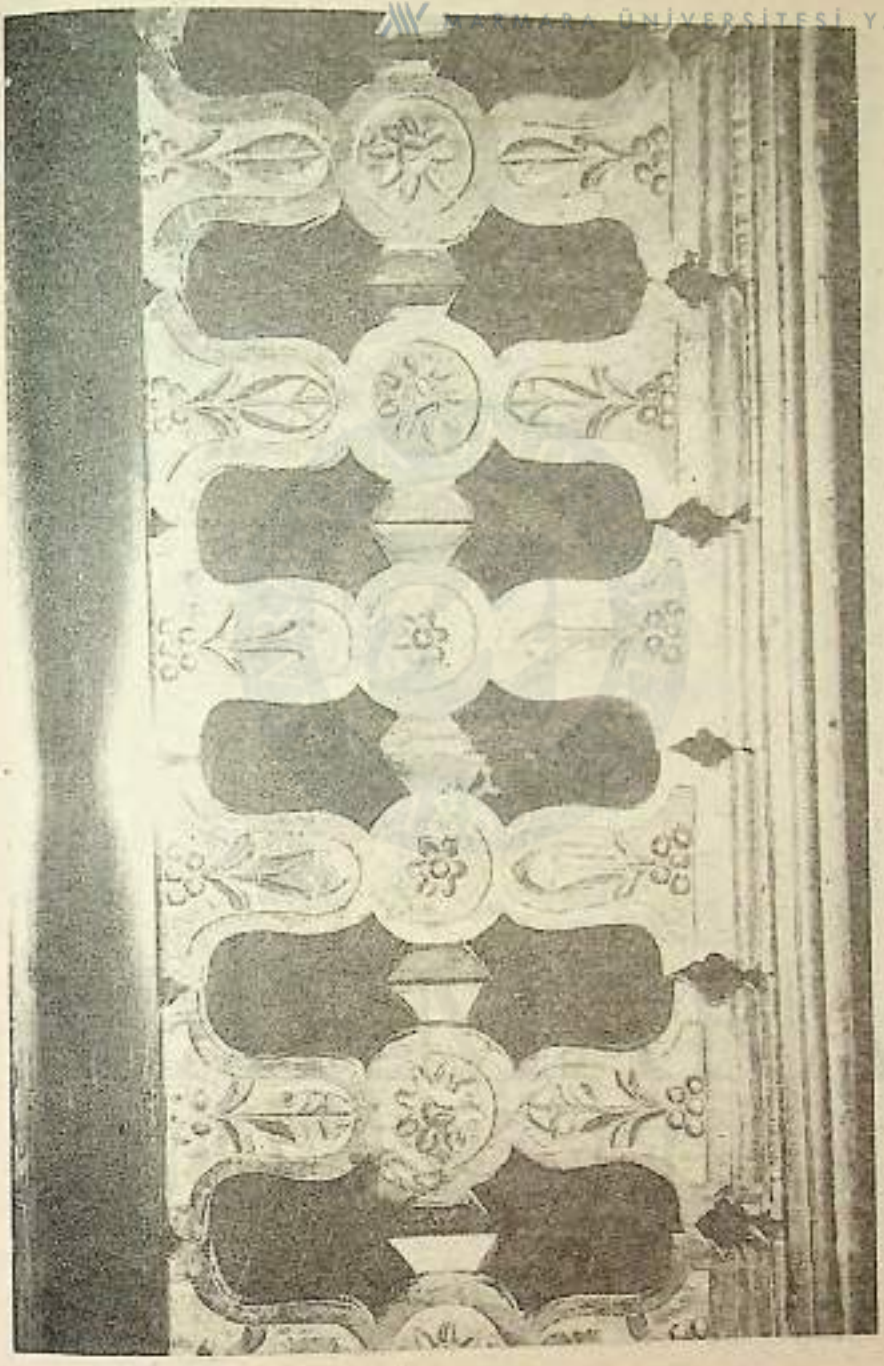
6- Bursa Ulu Camisi Mimberinden detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

7– Bursa Ulu Camisi müezzin mahfilinden detay

ANKARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

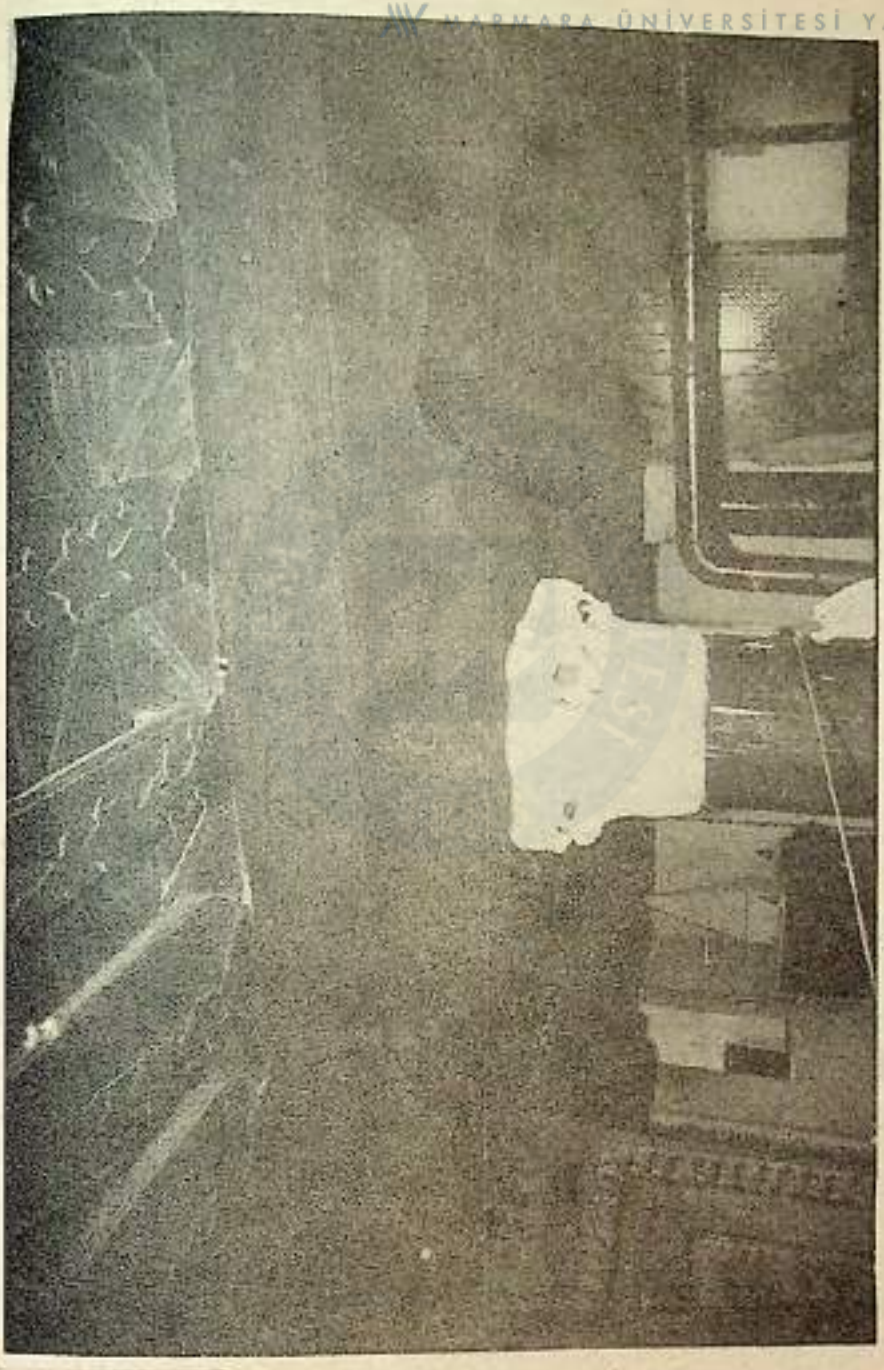
8- Bursa Ulu Camisi müezzin mahfilinden detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

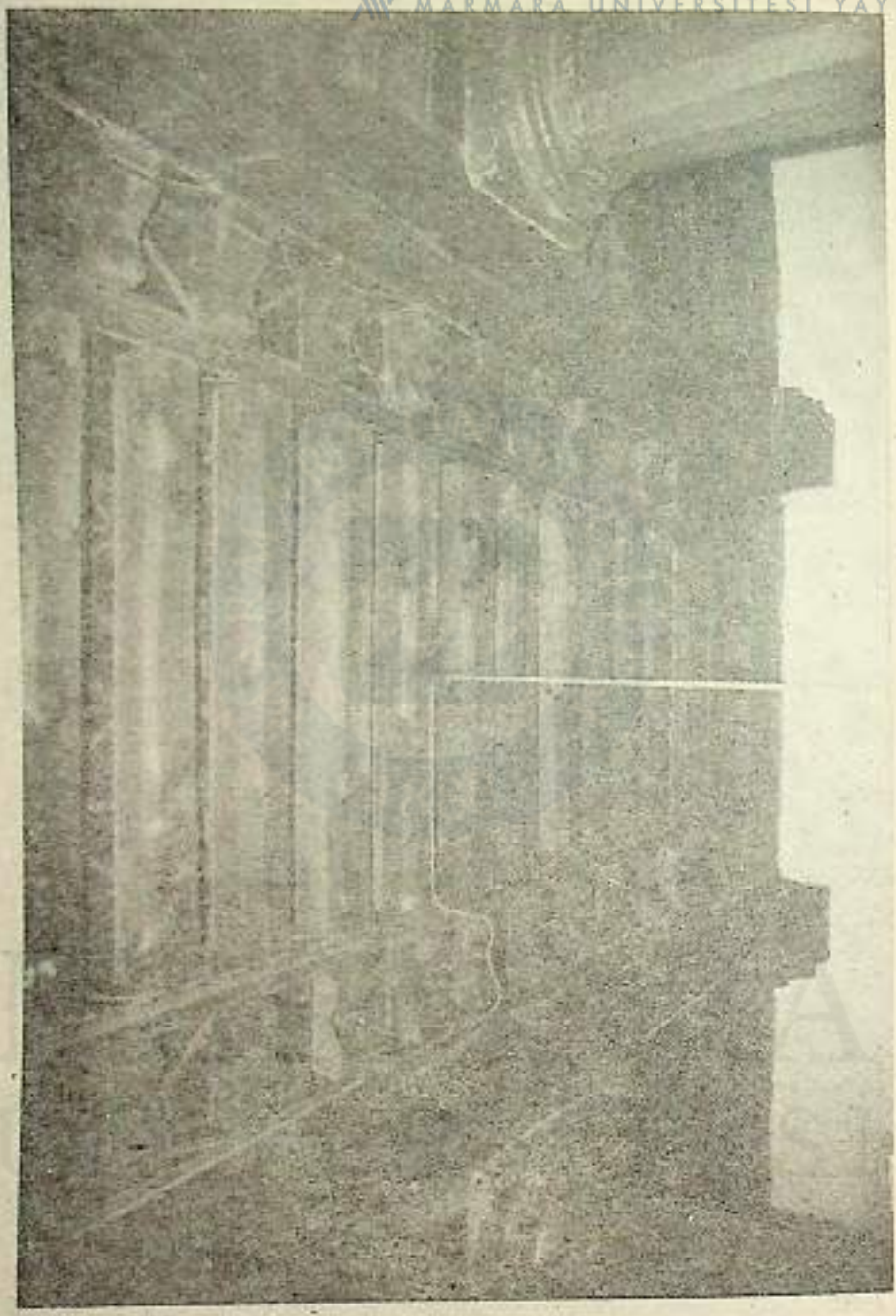
9- Ankara Hoca Hundi Mescidi (Örtmeli Mescit) Tavanı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

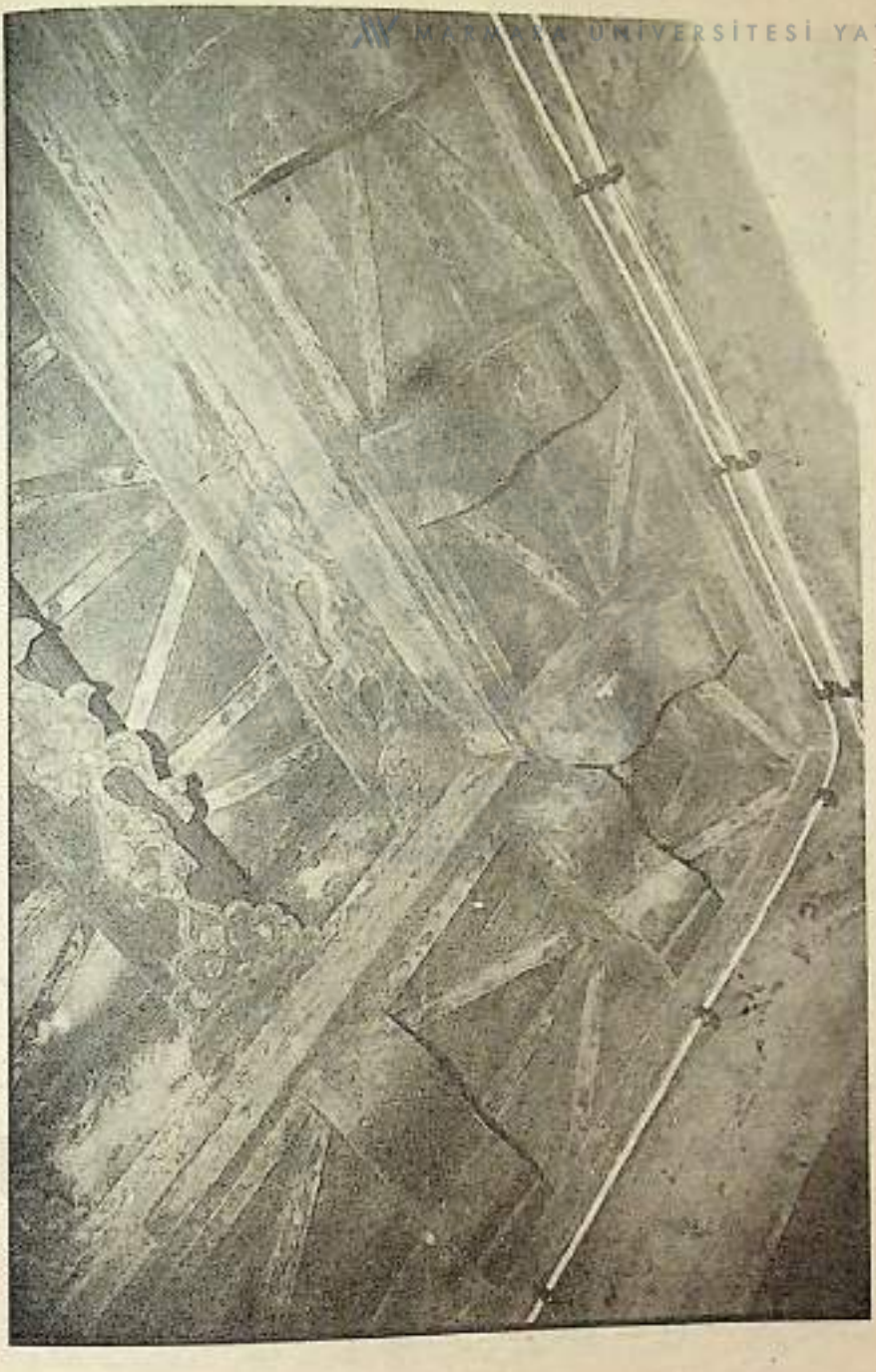
10– Ankara Hoca Hundi Mescidi (Örtmeli Mescit) Sütun ve tavanı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

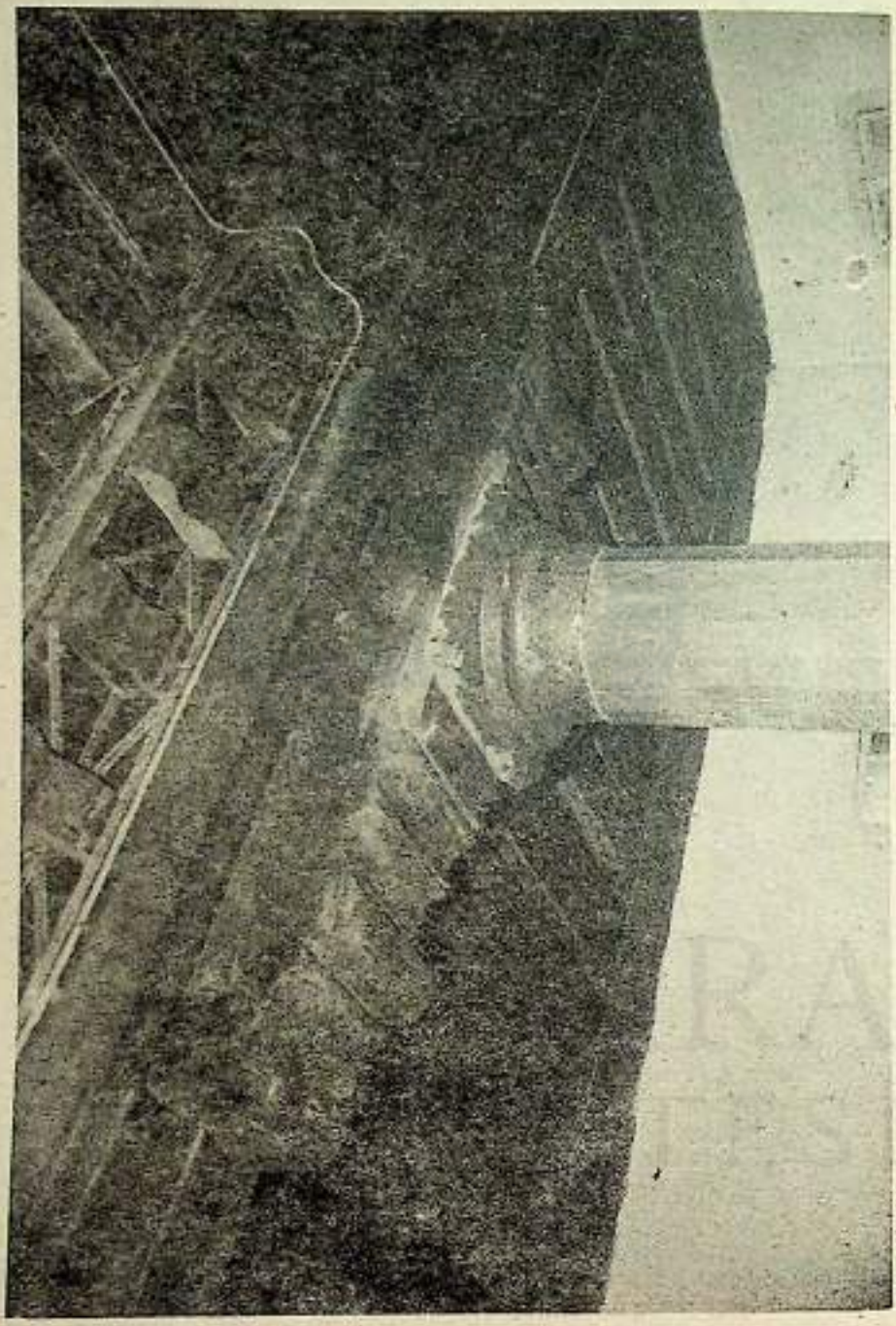
11– Ankara Hoca Hundi Mescidi (Örtmeli Mescit) tavan konsolları

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

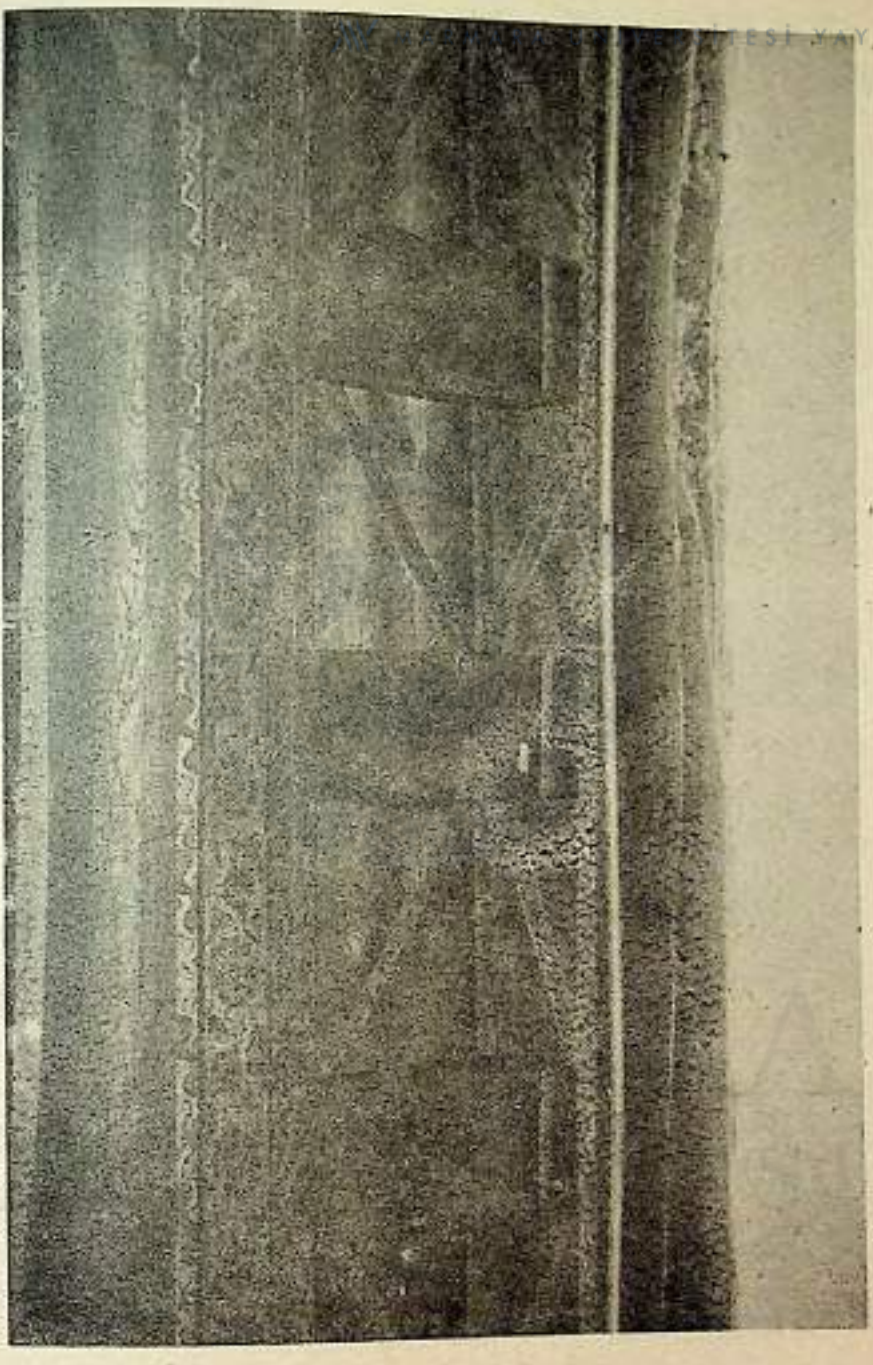

12– Ankara Karanlık Mescit Tavan Kirişleri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

13– Ankara Karanlık Mescit sütun ve konsolları

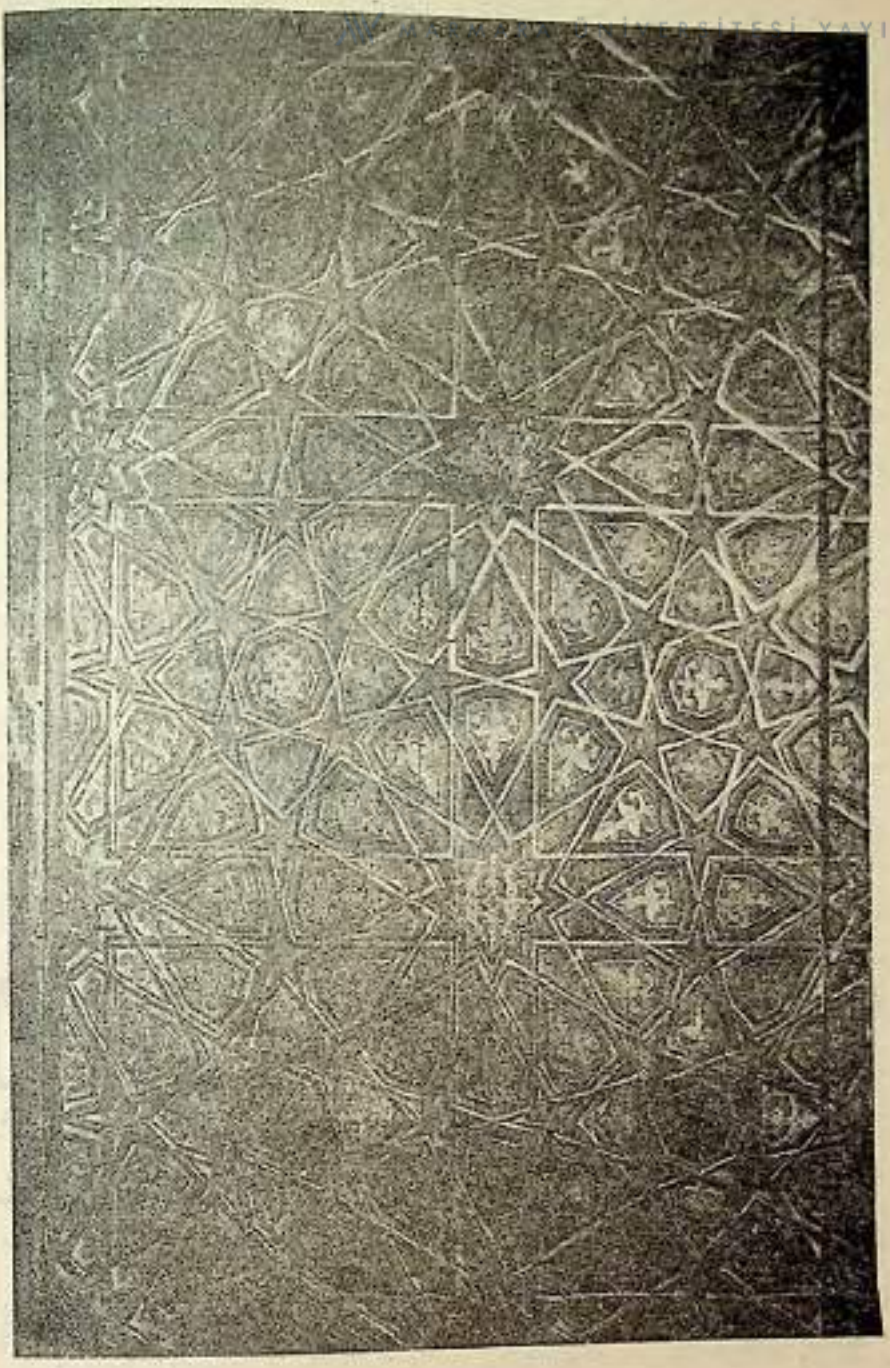
14- Ankara Karanlık Mescit tavanından detay

ANKARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

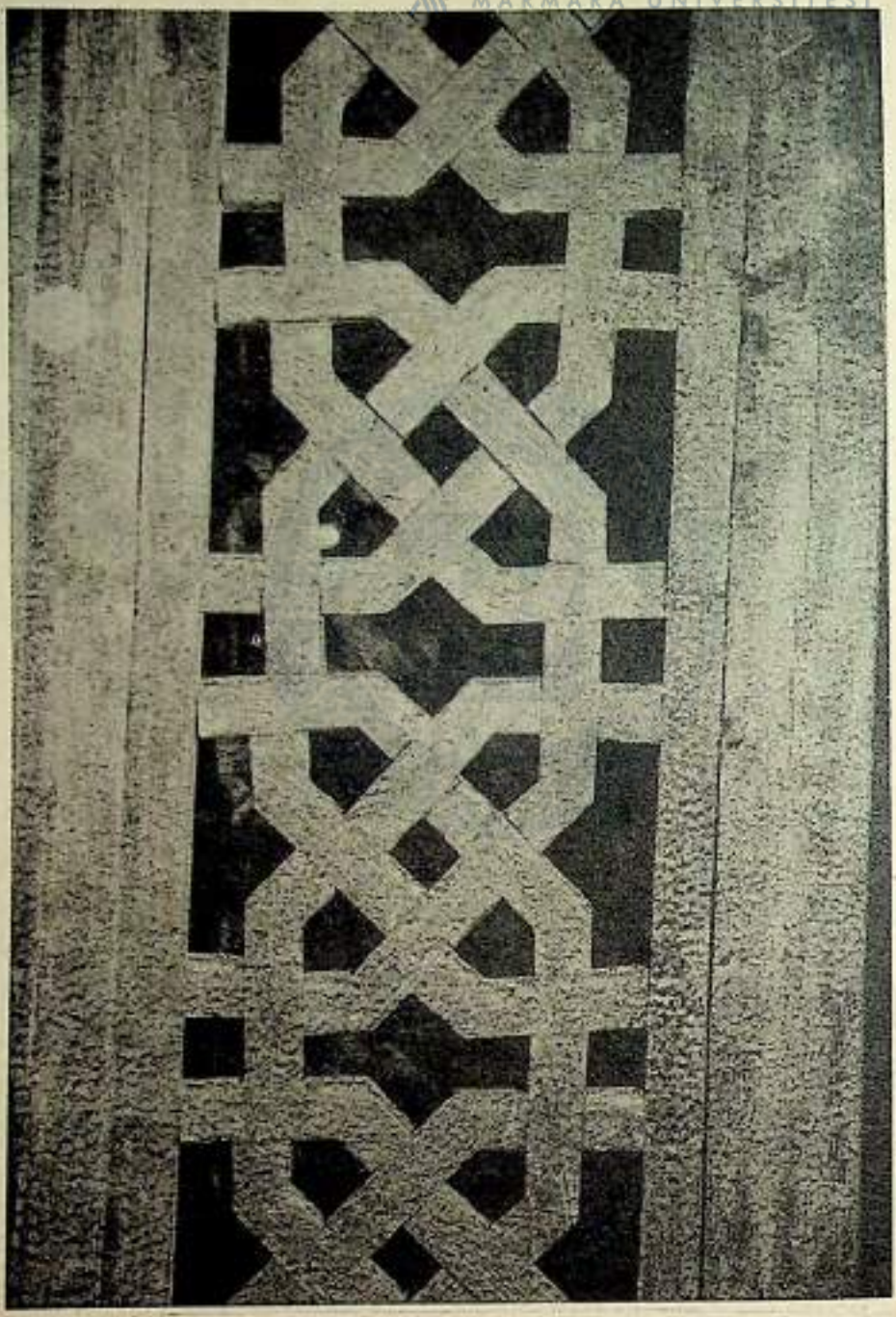
15– Ayaş Ulu Camisi Mimberi

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

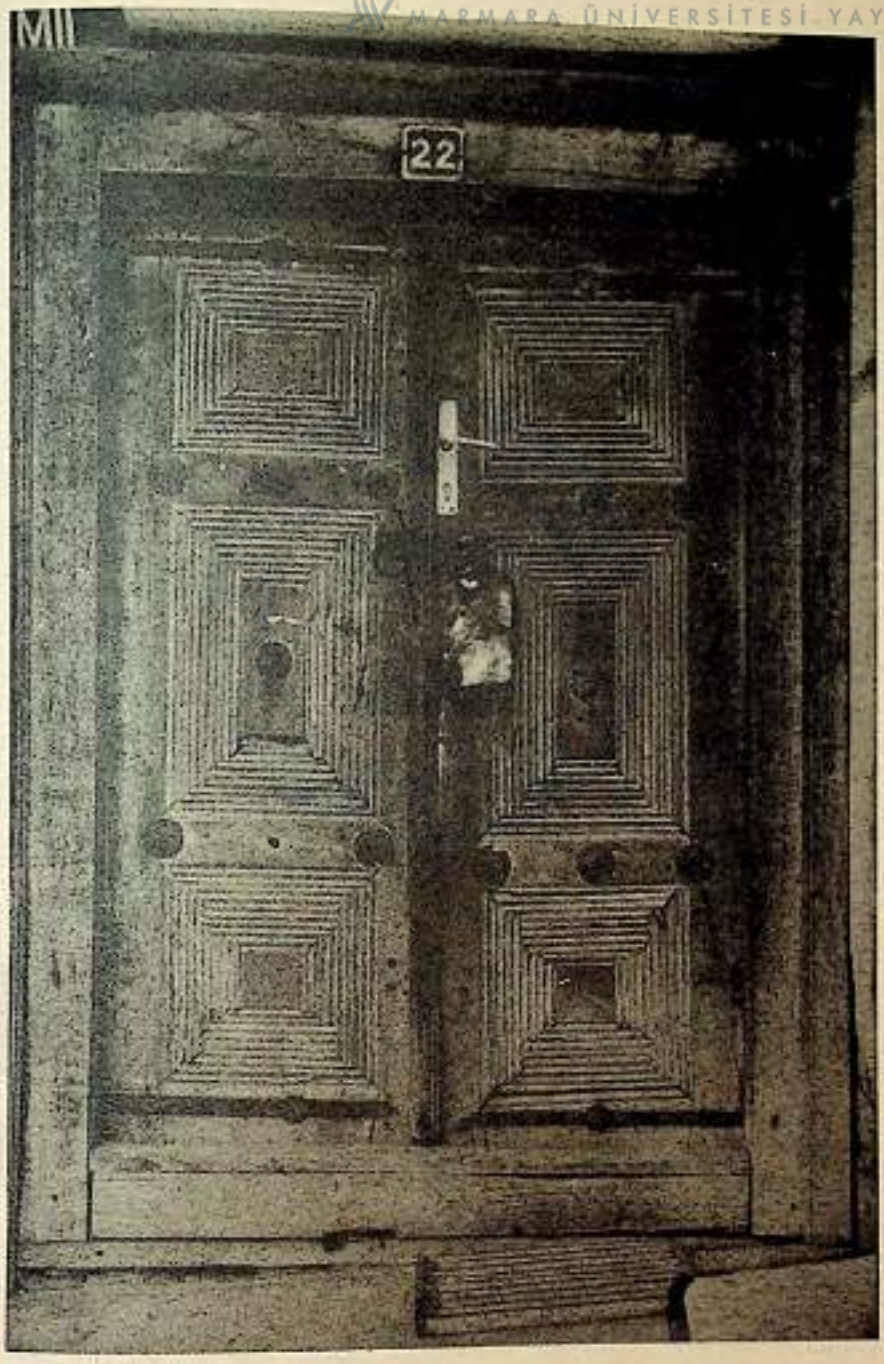
16– Ayaş Ulu Camisi Mimberinden detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

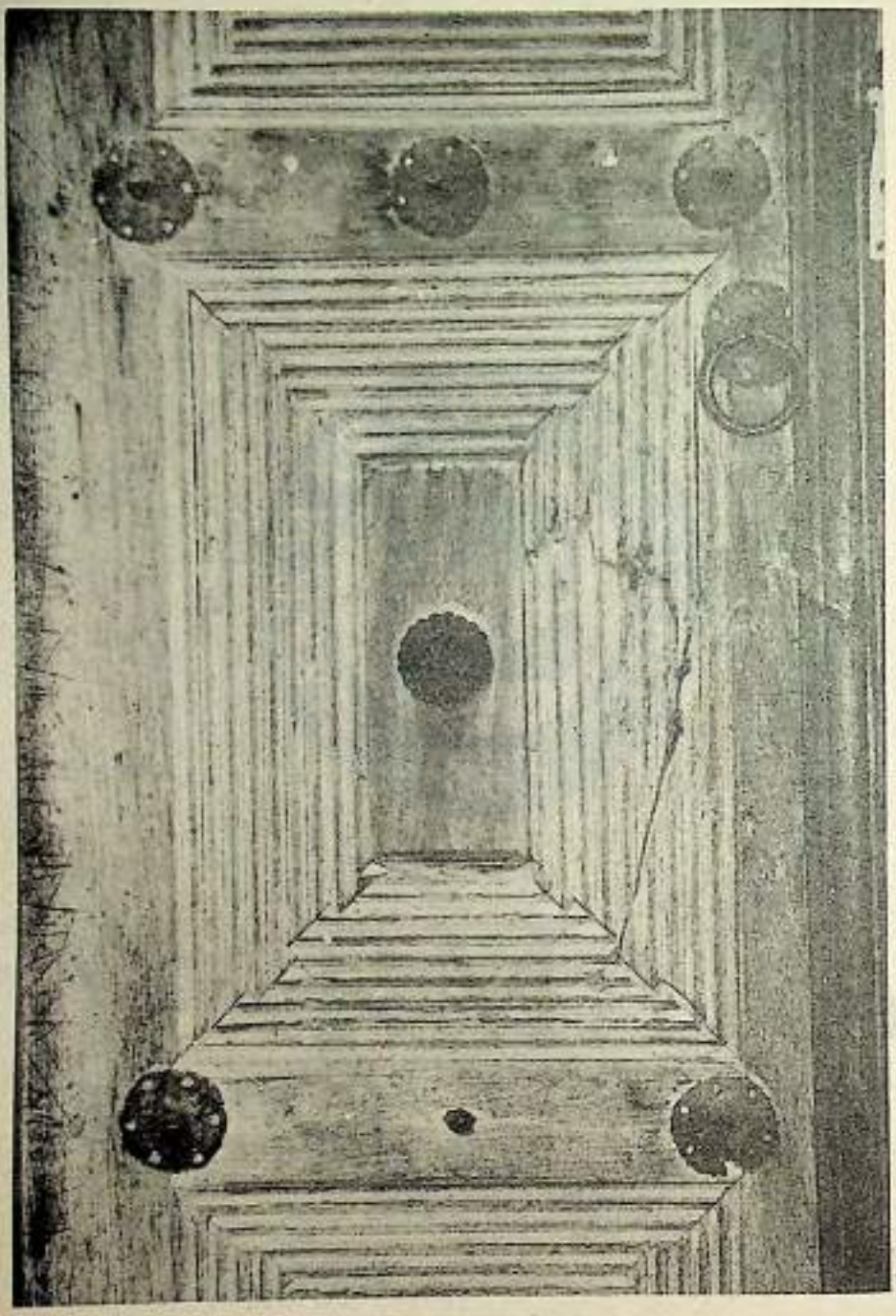
17- Ayaş Ulu Camisi Mimber korkuluğu

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

18– Ayaş Ulu Camisi kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

19- Ayaş Ulu Camisi kapısından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

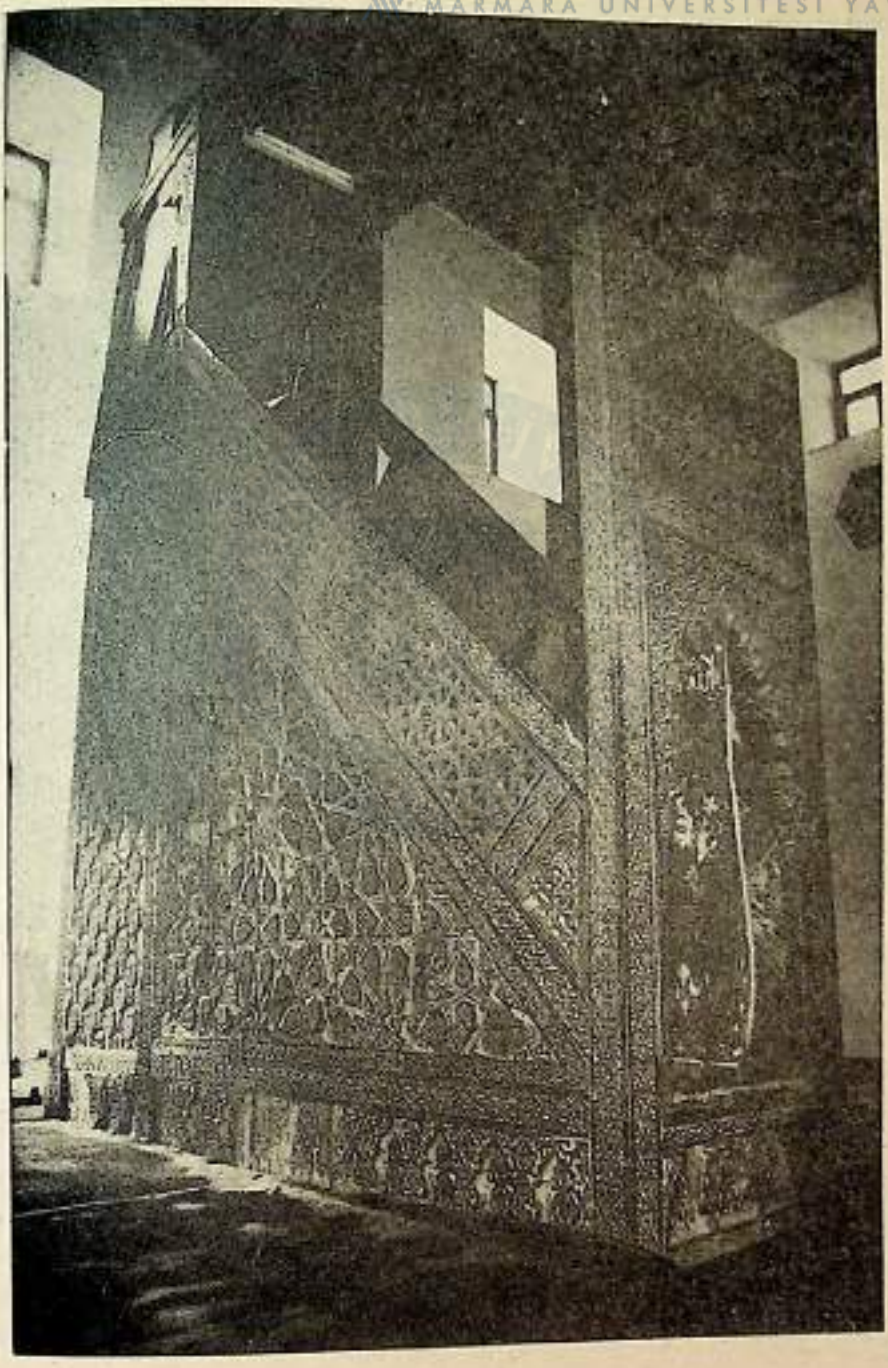
20- Ayaş Ulu Camisi ağaç sütun ve ahşap tavanı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

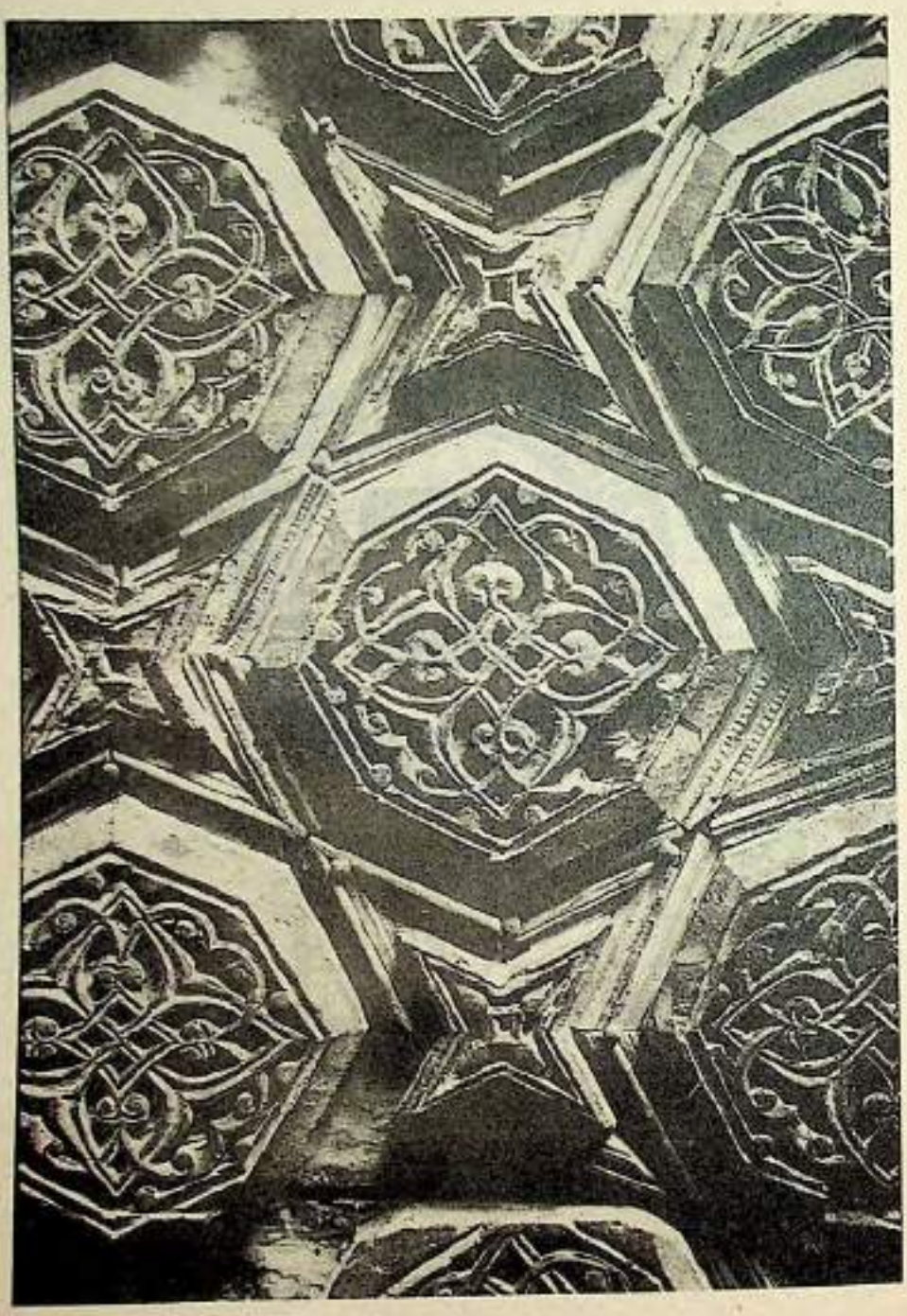
21– Ankara Ahi Elvan Camisi Mimberi

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

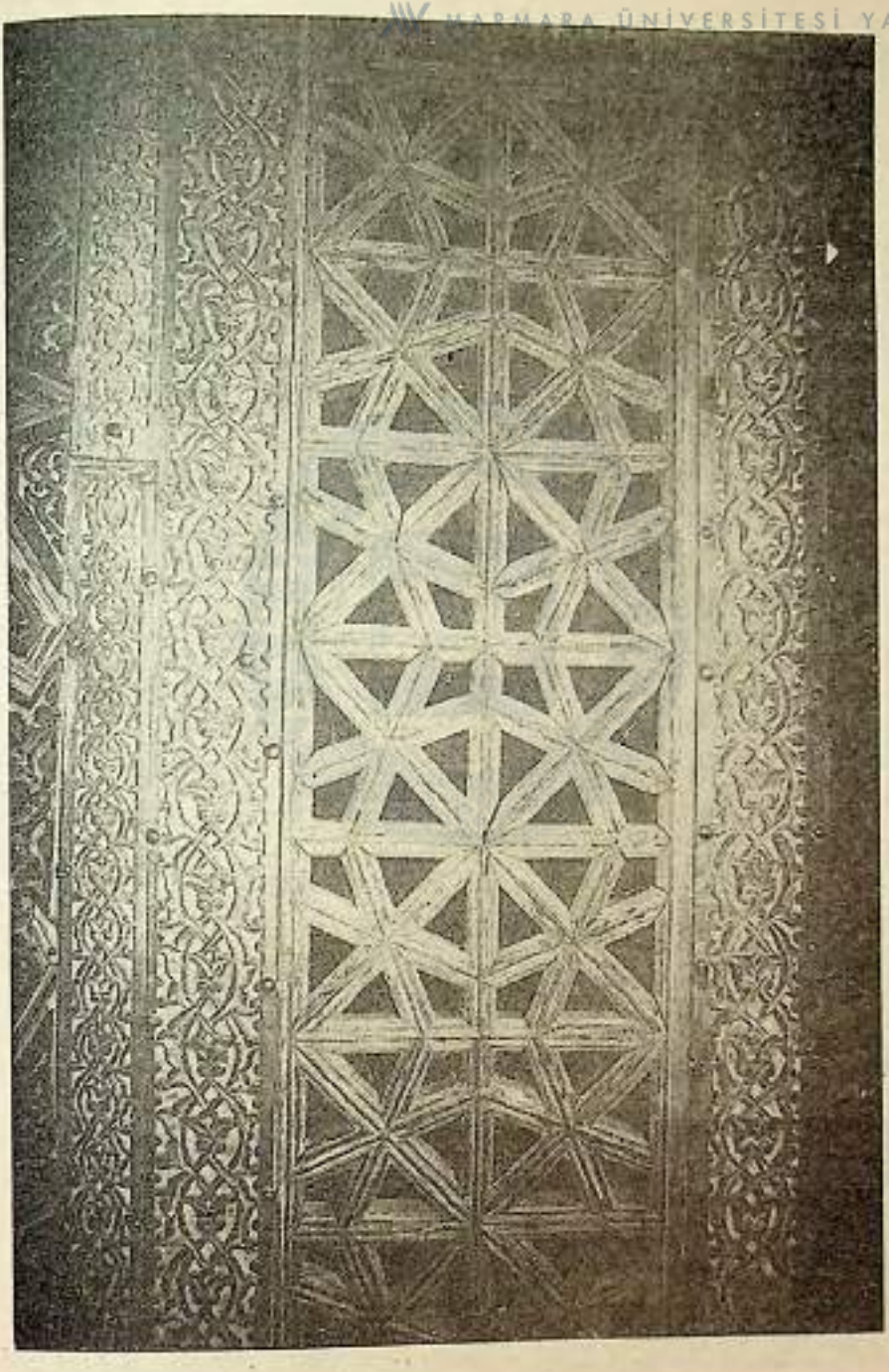
22– Ankara Ahi Elvan Camisi mimberinden detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

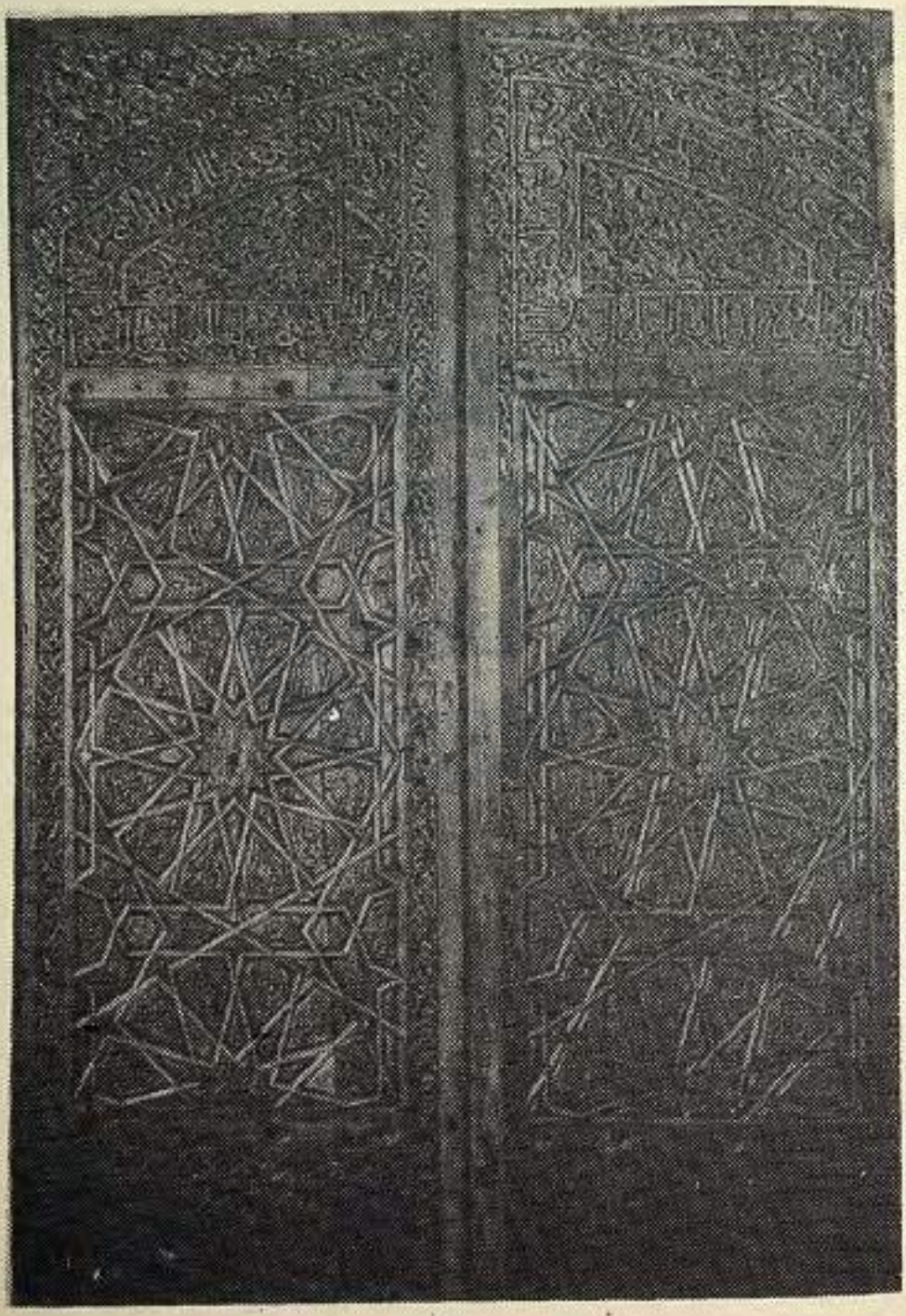
23– Ankara Ahi Elvan Camisi mimber aynalığından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

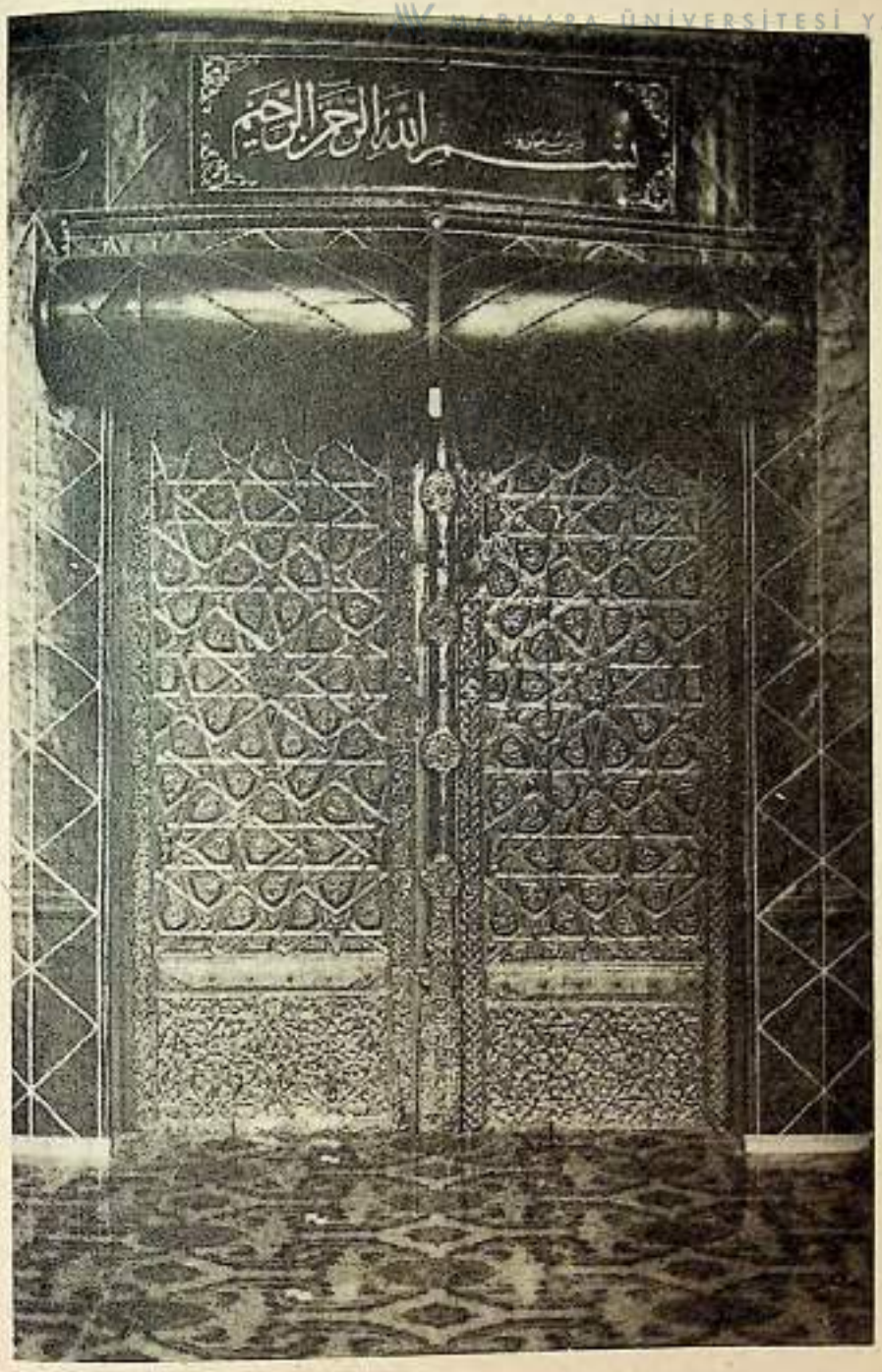
24- Ankara Ahi Elvan Camisi mimber korkuluğundan detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

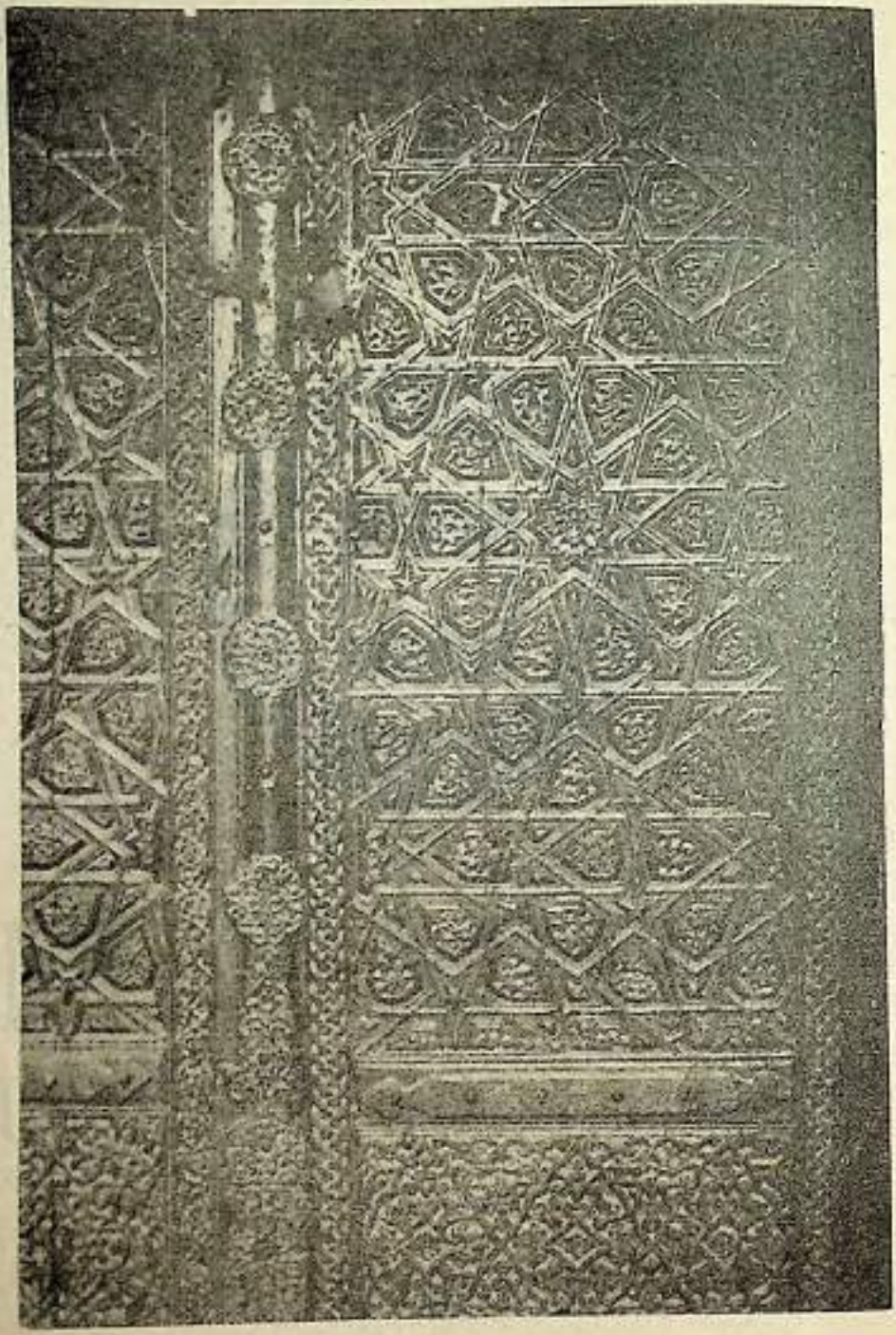
25– Merzifon Çelebi Sultan Mehmet Medresesi kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

26– Amasya Beyazıd Paşa Camisi kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

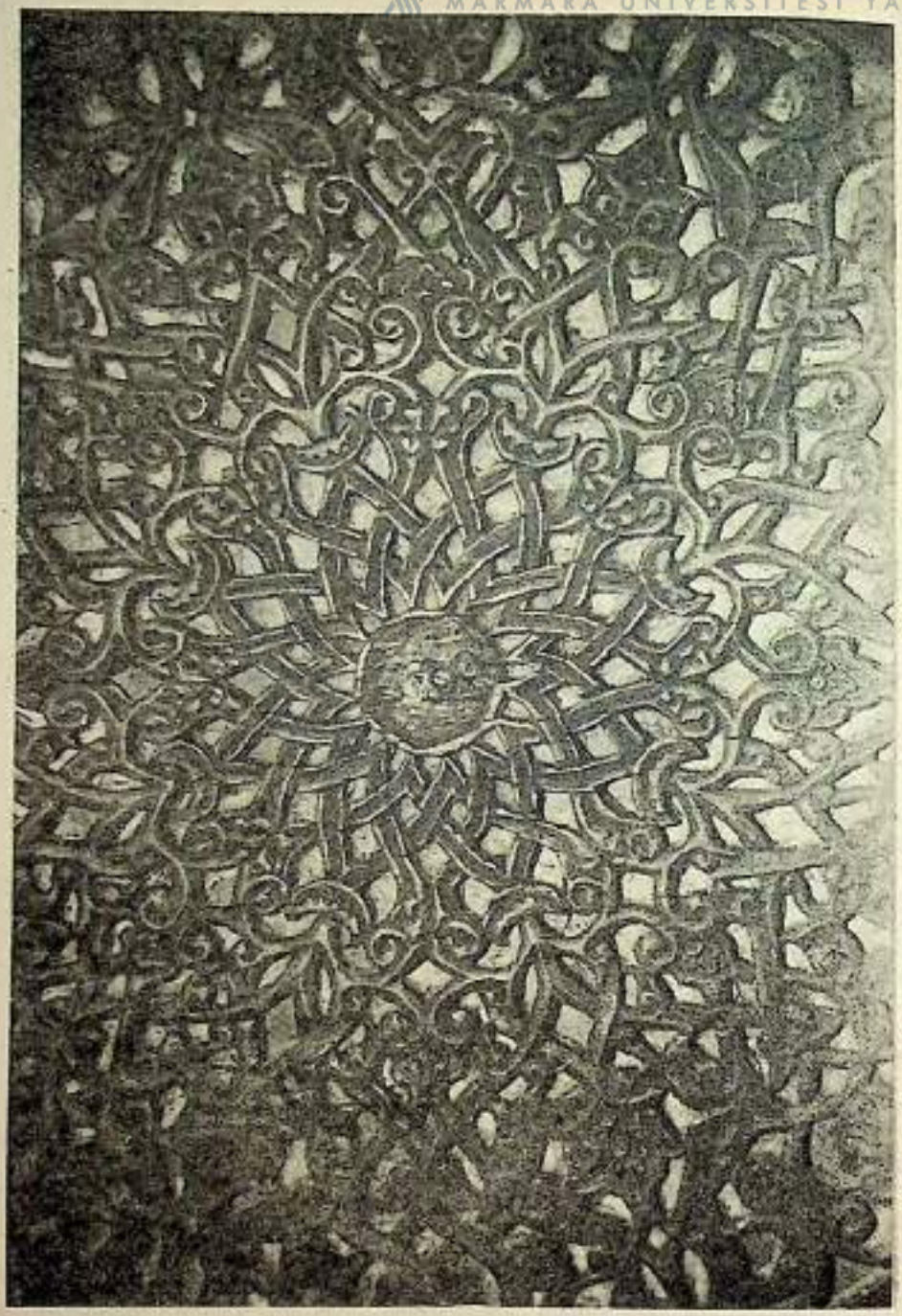
27- Amasya Beyazıd Paşa Camisi kapısından detay

ANKARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

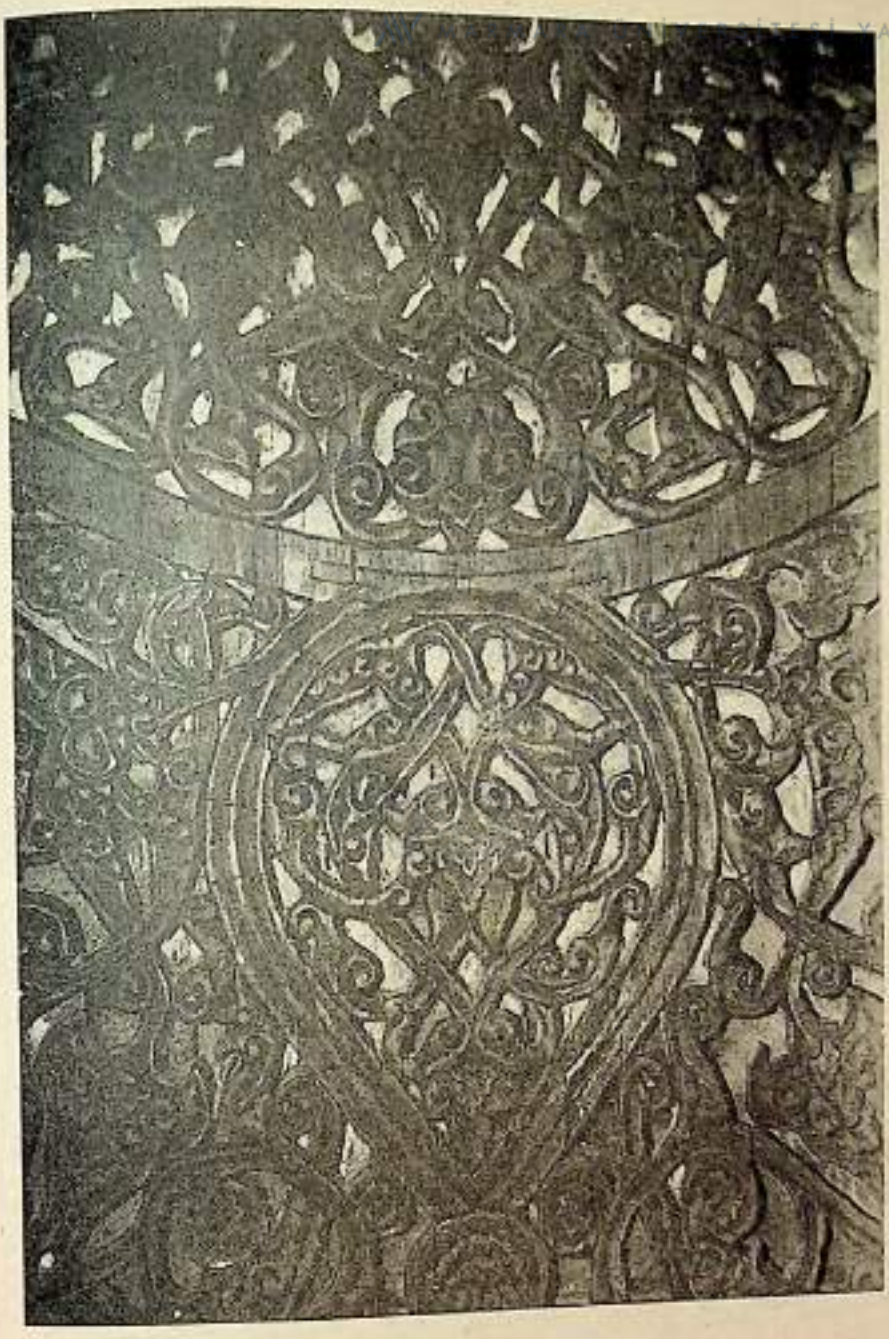
28– Bursa Yeşil Camisi kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

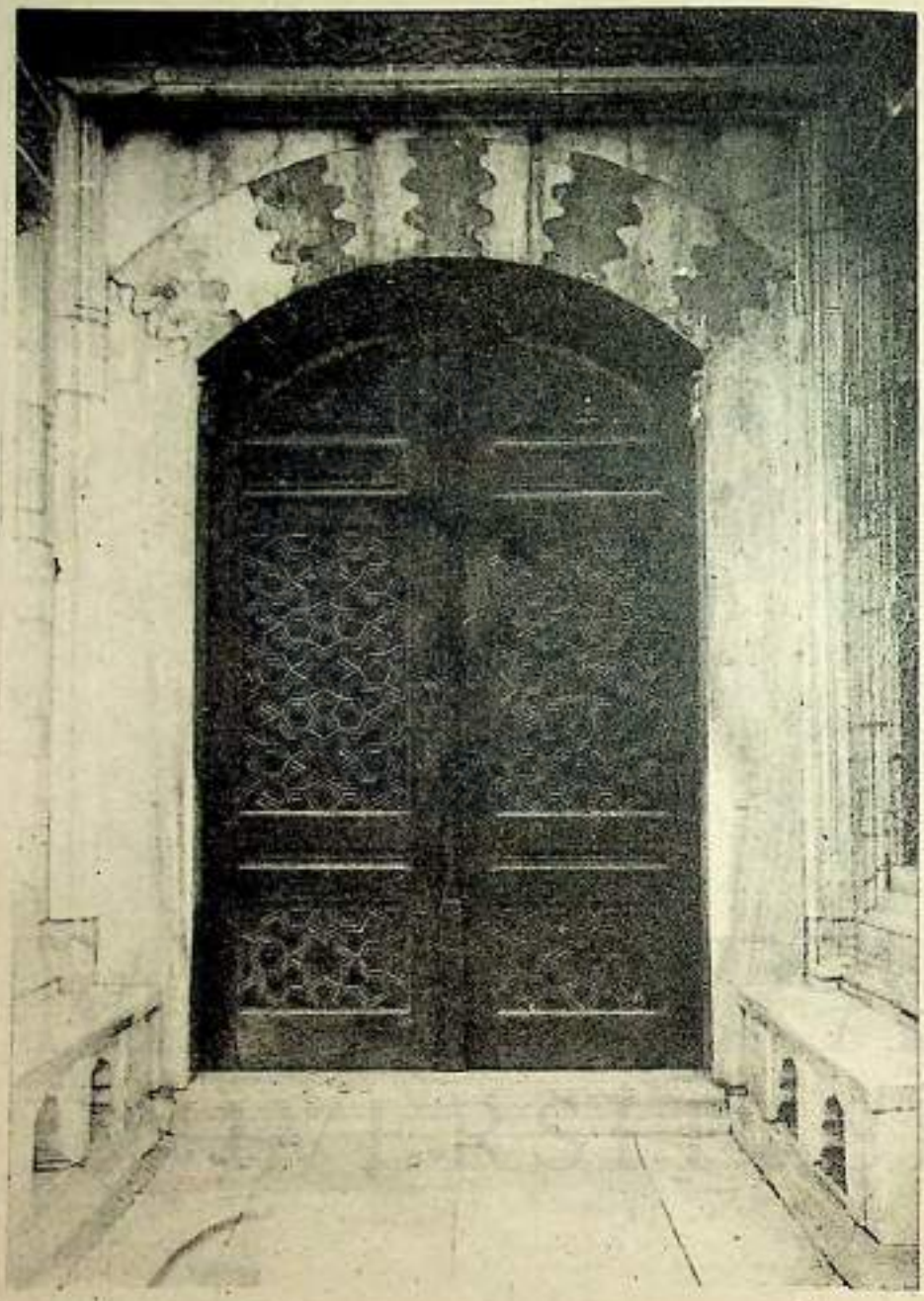
29- Bursa Yeşil Camisi kapısından detay

YAYINEVİ

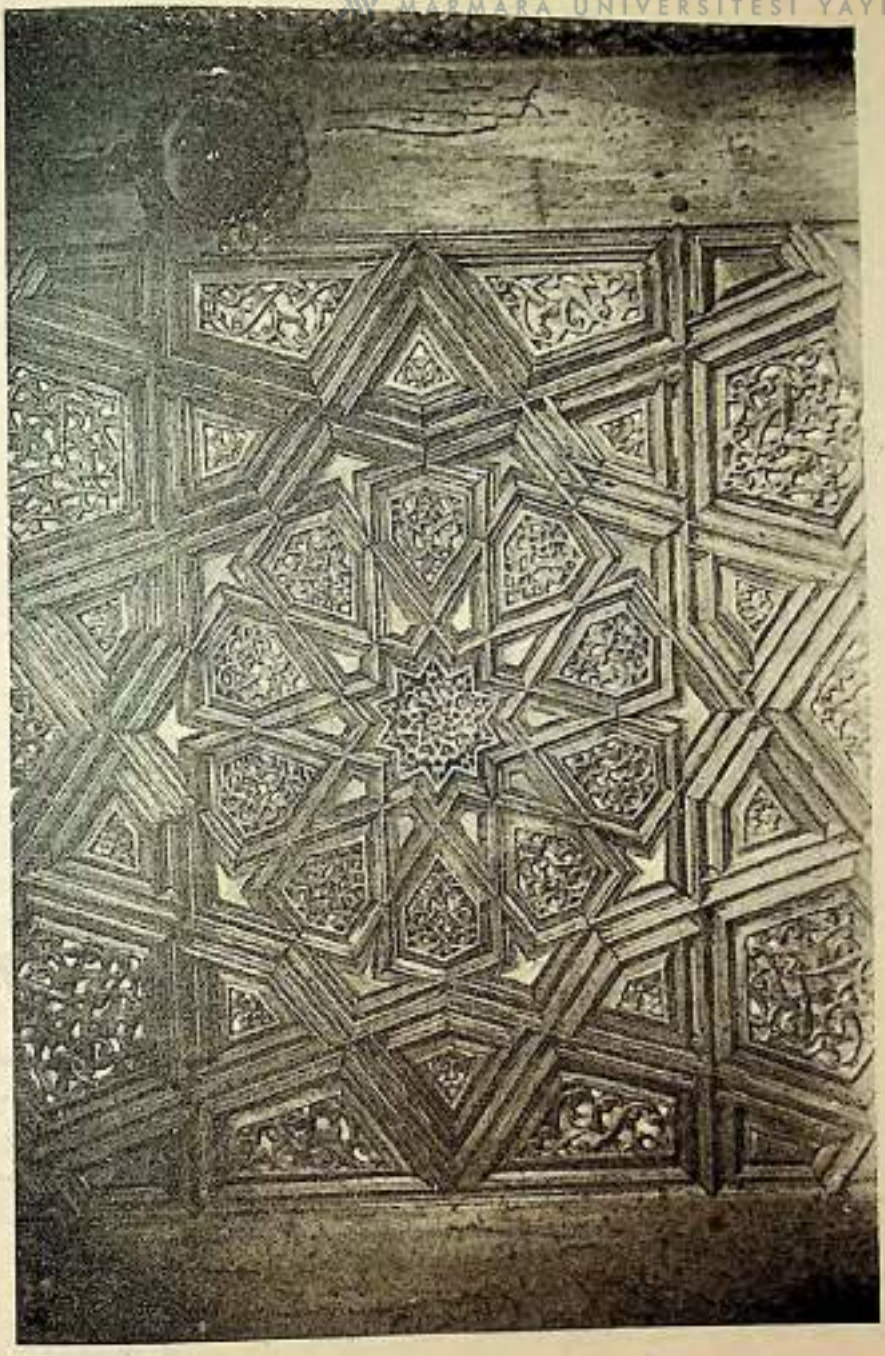
30– Bursa Yeşil Camisi kapısından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

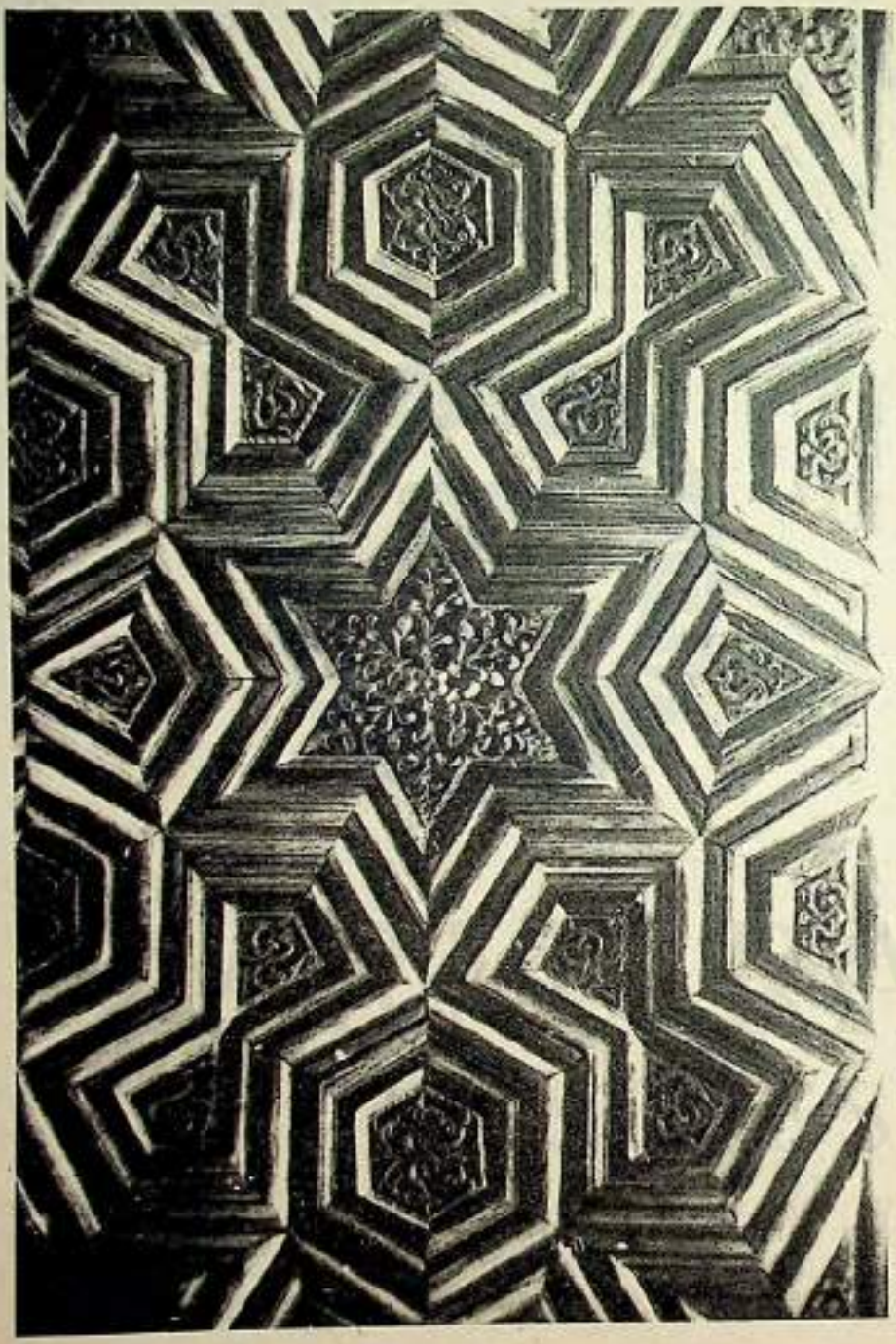
31- Bursa Yeşil Camisi kapılarından biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

32- Bursa Yeşil Camisi kapısından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

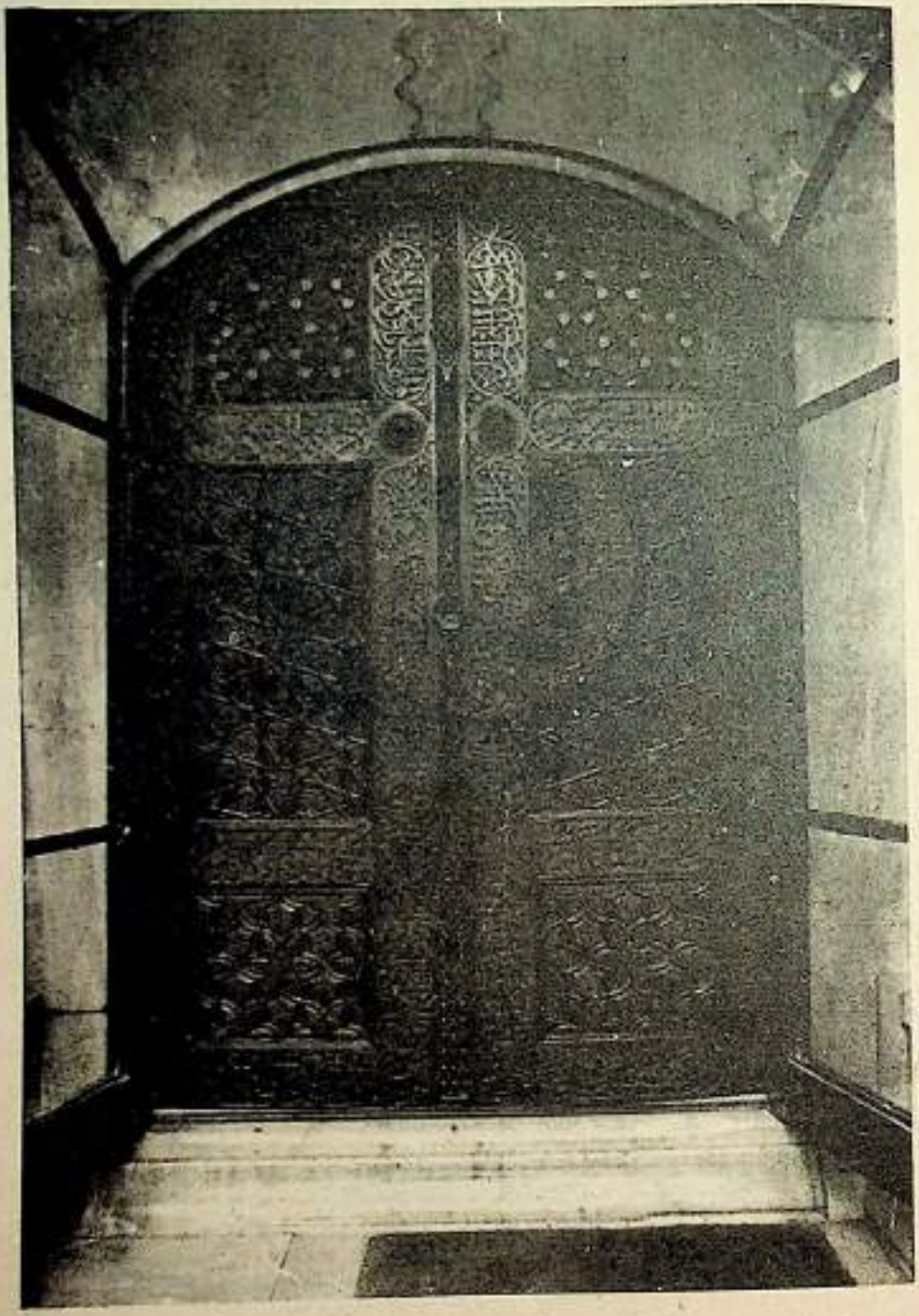
33– Bursa Yeşil Camisi kapısının orta panosundan detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

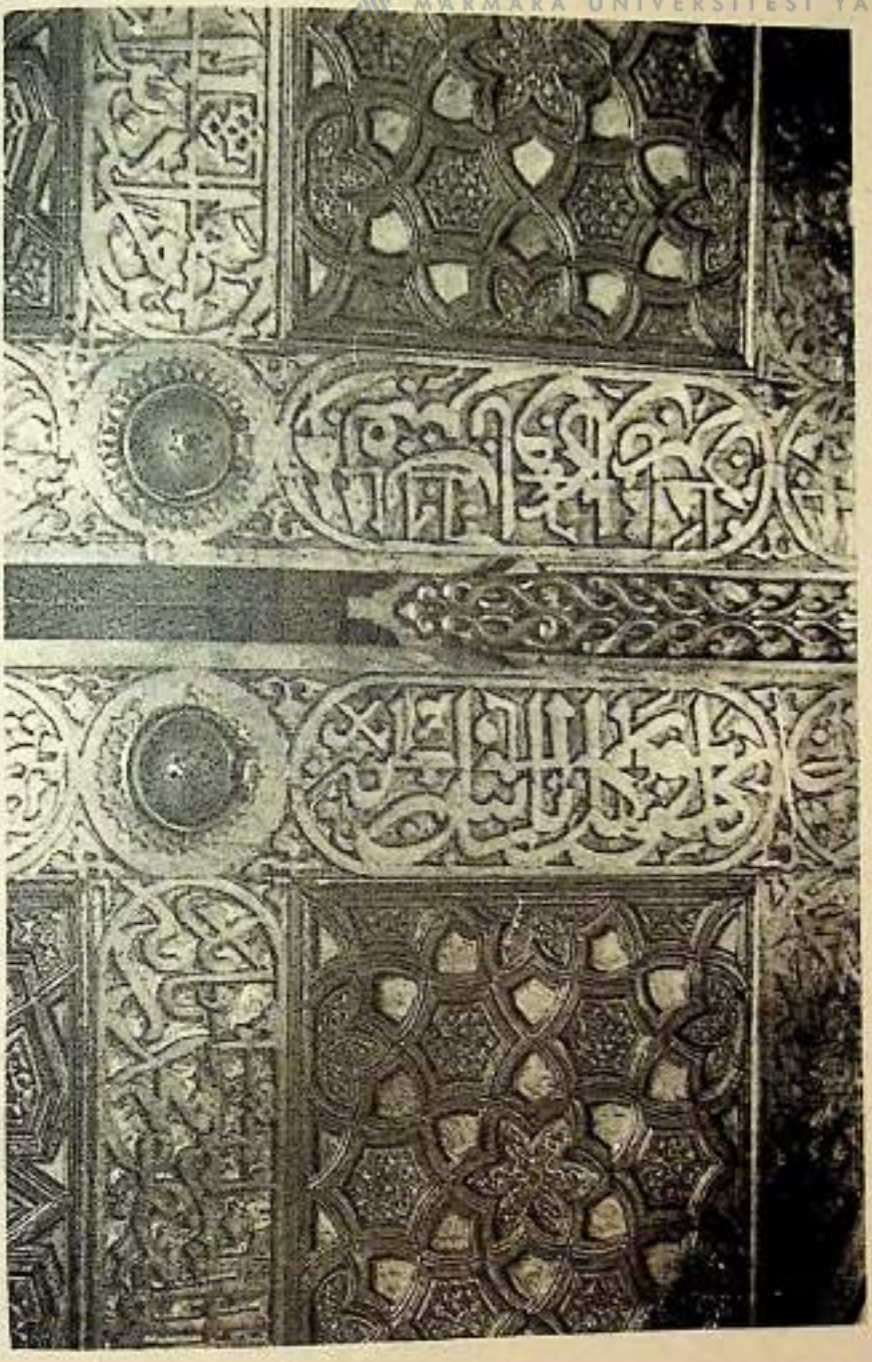
34– Bursa Yeşil Camisi İç kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

35– Bursa Yeşil Türbe kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

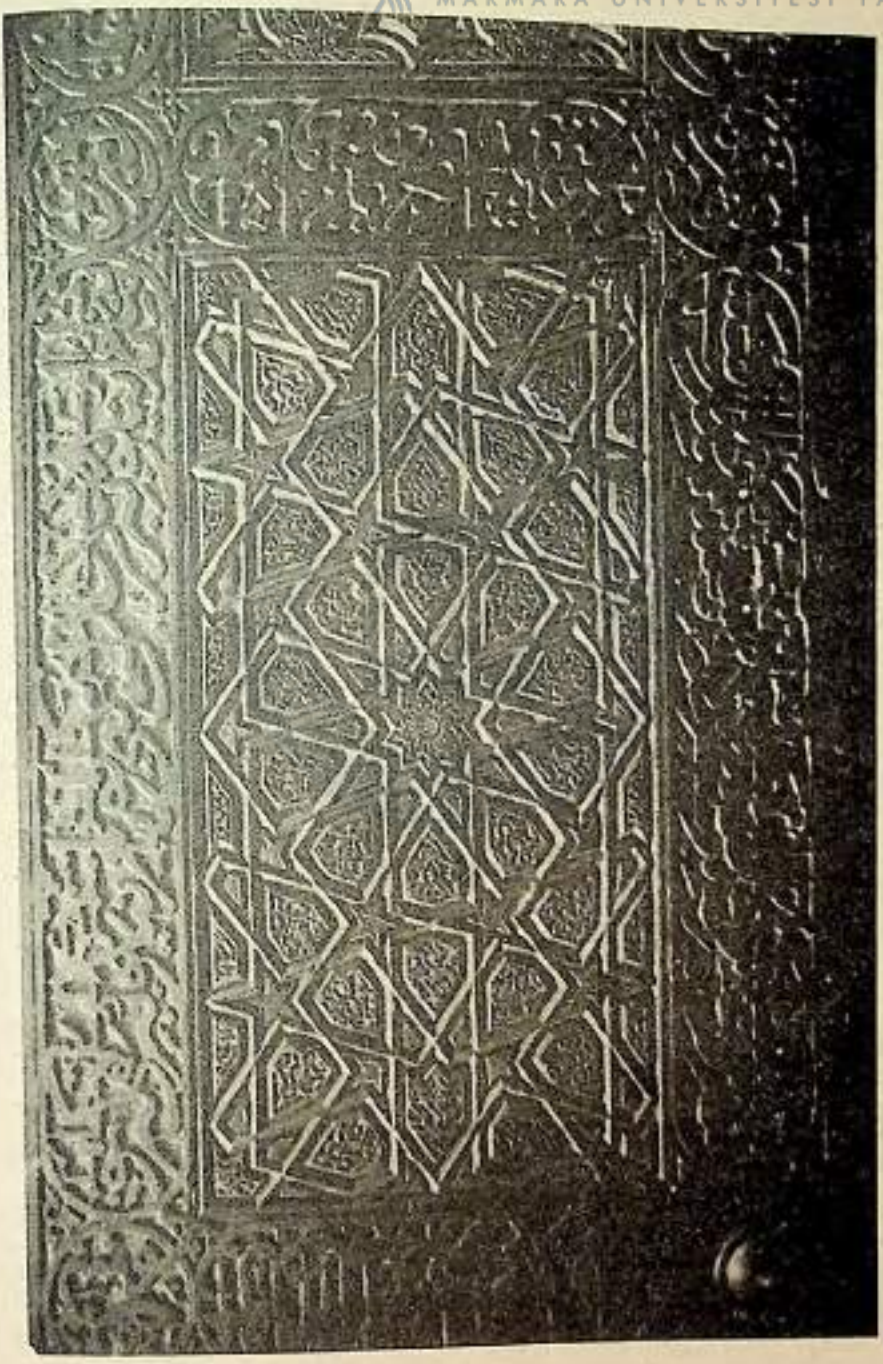
36– Bursa Yeşil Türbe kapısının orta panosundan detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

37– Bursa Yeşil Türbe kapısının alt panosundan detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

38– Bursa Muradiye Camisi mimberi

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

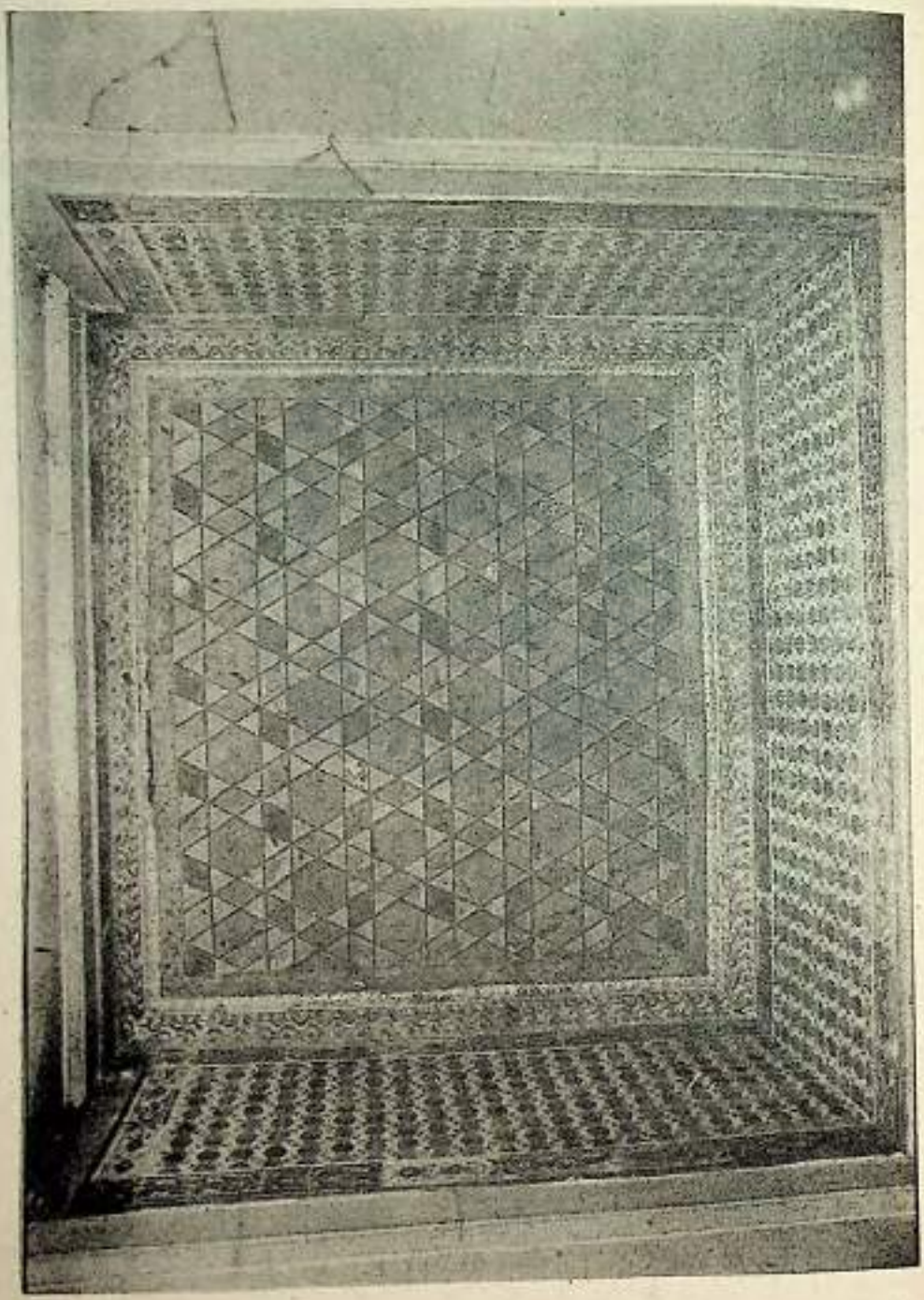
39- Bursa Muradiye Camisi kapısından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

40– Bursa Muradiye Camisi kapısından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

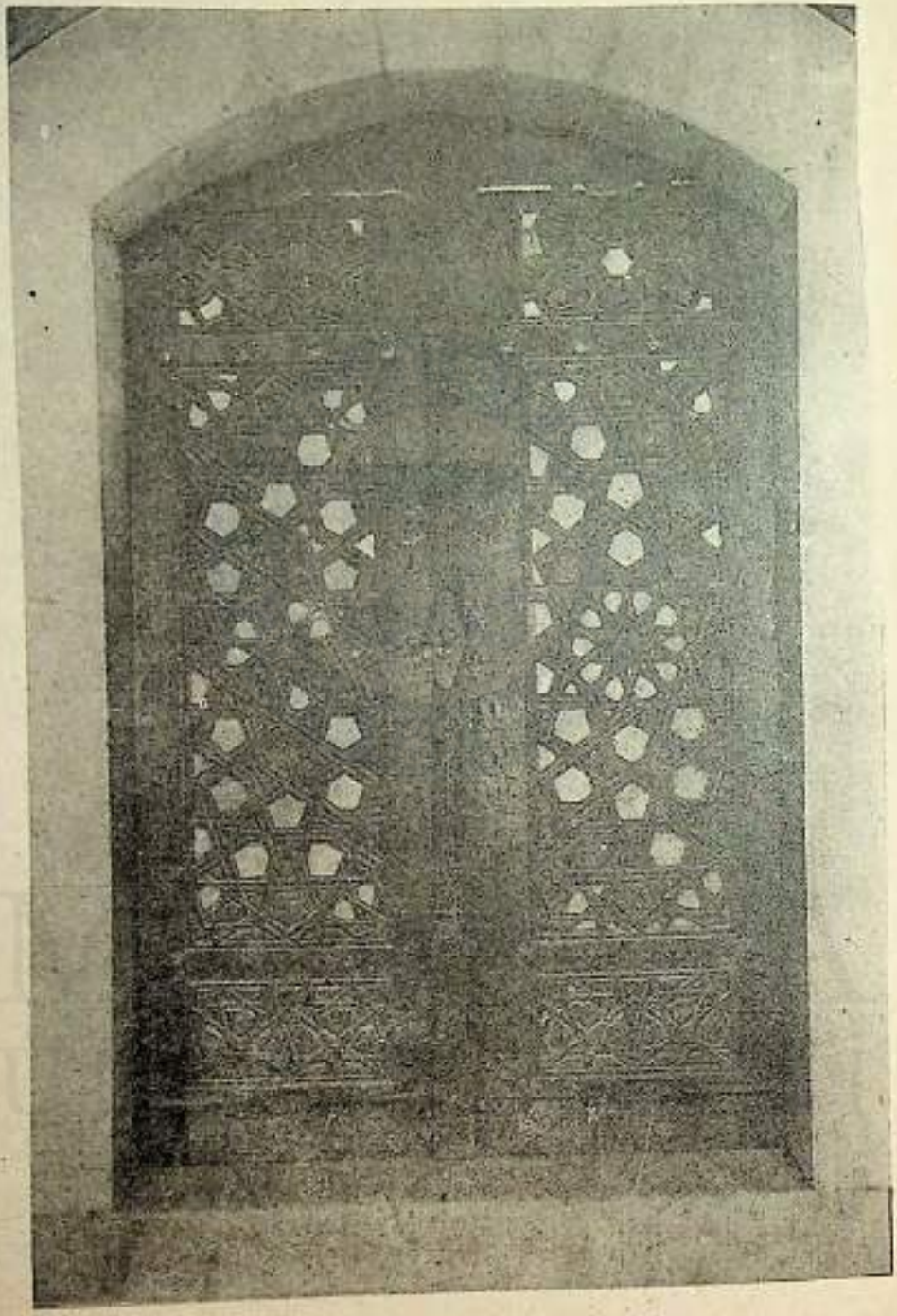
41- Bursa Muradiye Camisi giriş eyvan tavanından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

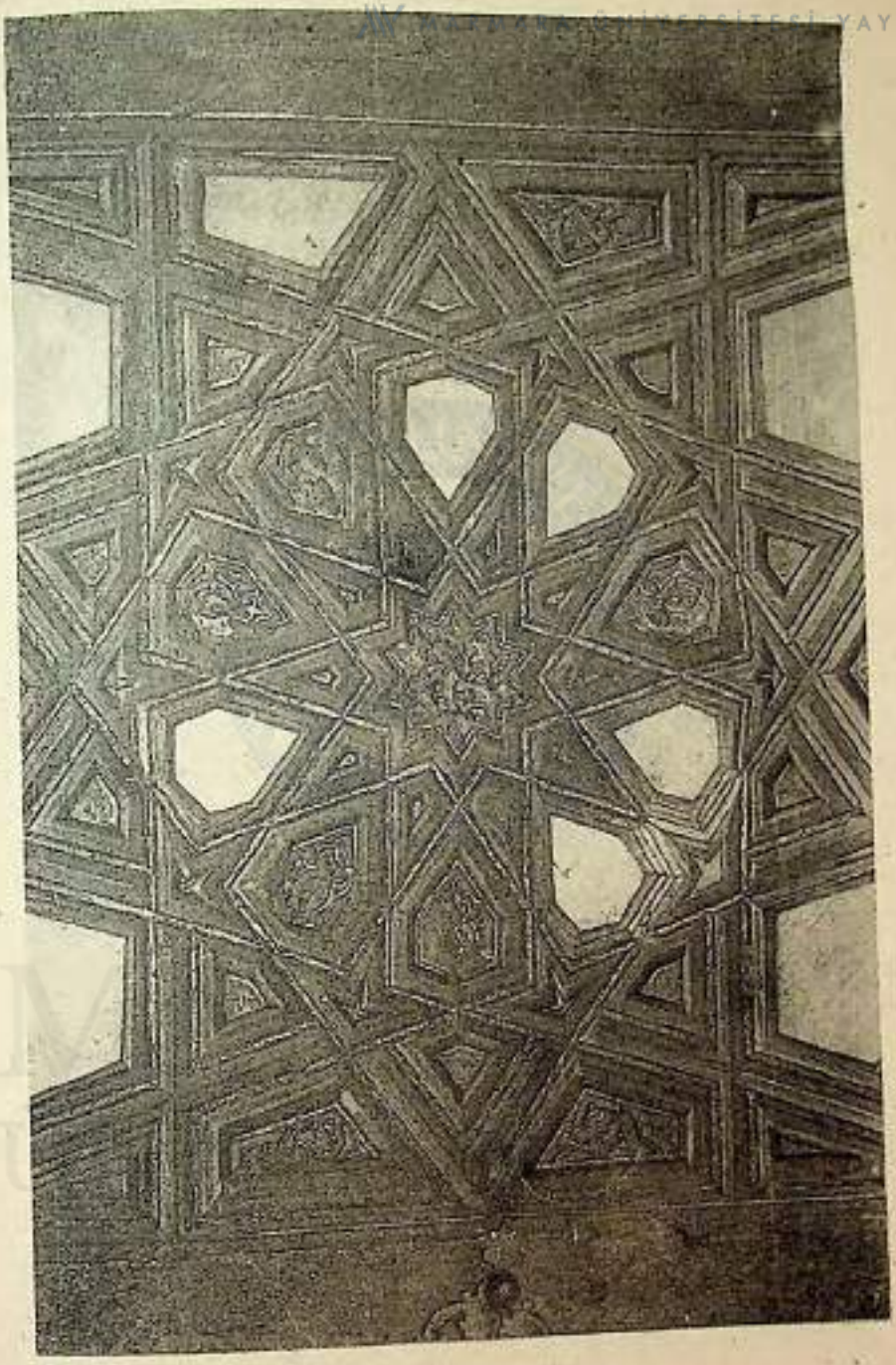
42– Ankara Hacı Bayram Veli Türbesinin dış kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

43– Bursa Cem Sultan Türbesi kapısı

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

44– Bursa Cem Sultan Türbe kapısından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

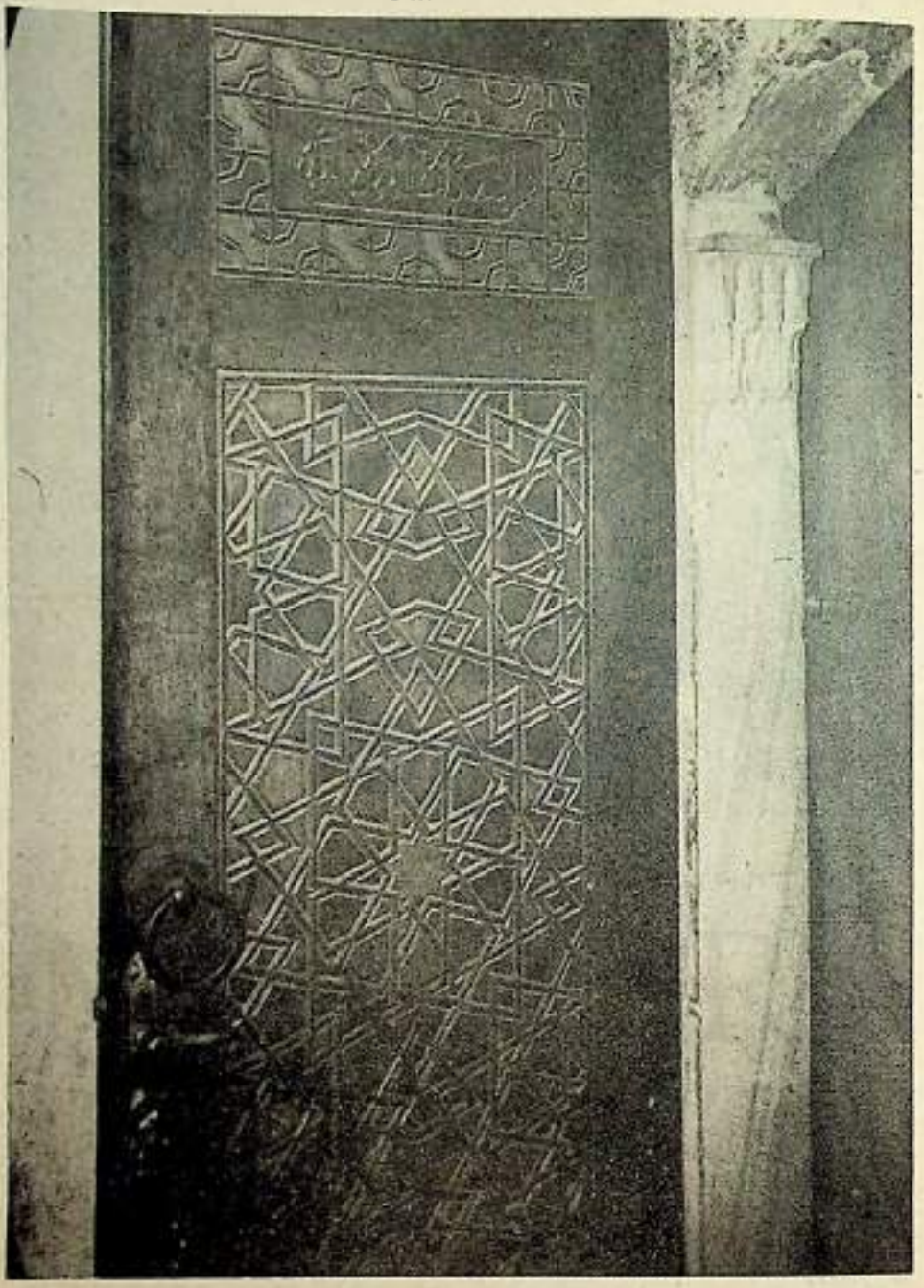
45– Osmancık Koca Mehmet Paşa Camisi kapısı

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

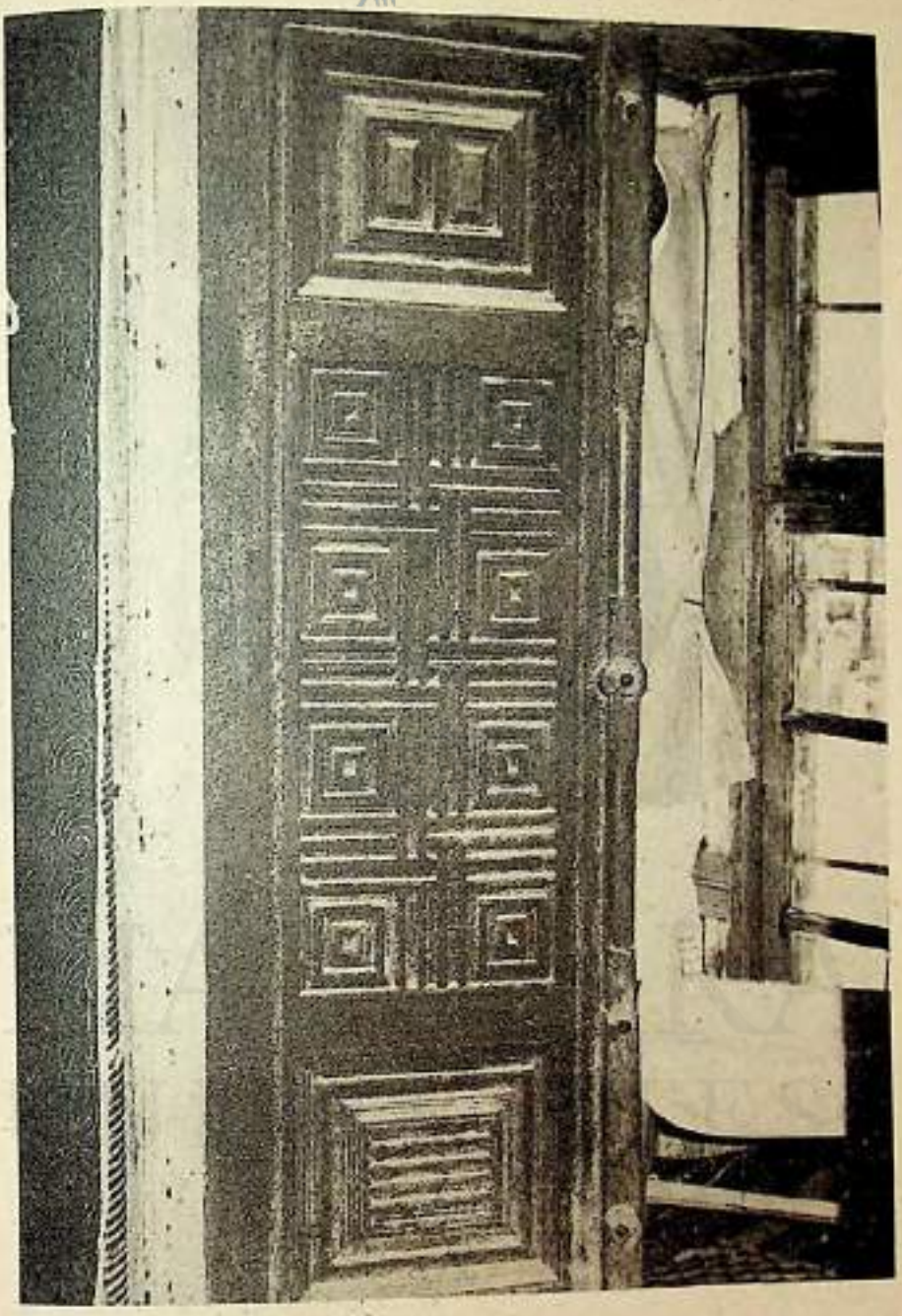
46- Osmancık Koca Mehmet Paşa Camisi kapısından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

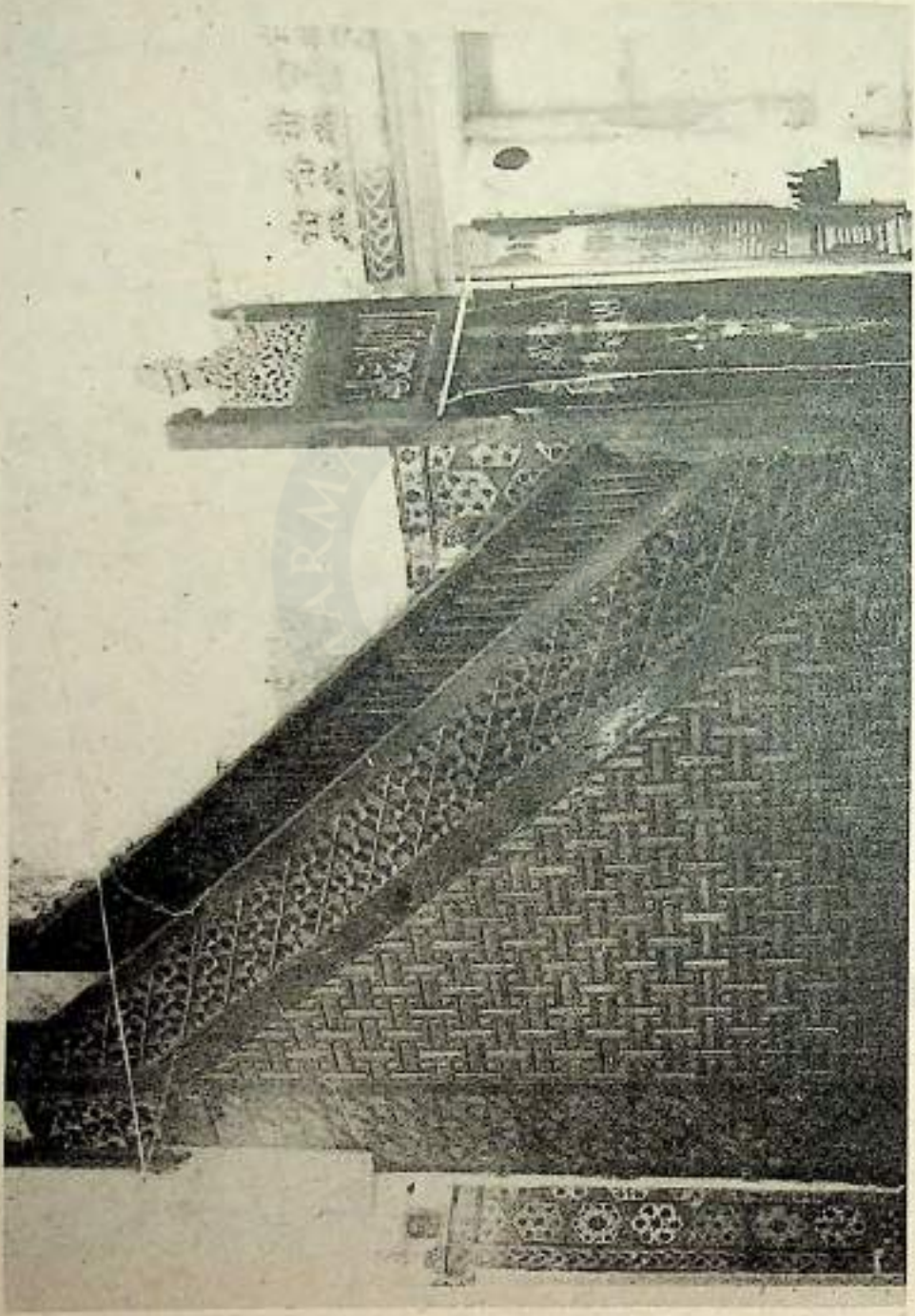
47– Edirne Muradiye Camisi giriş kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

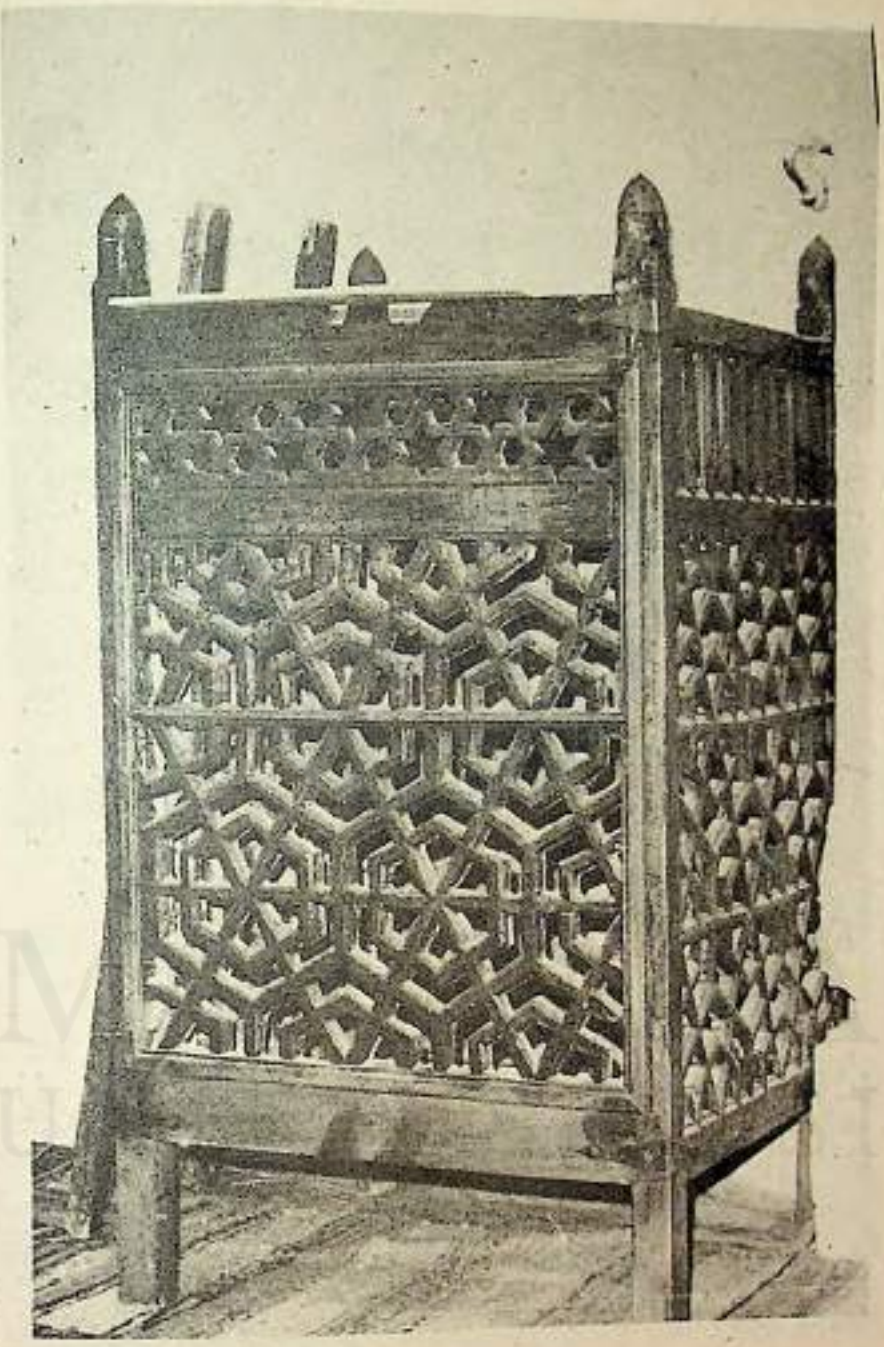
48- Edirne Muradiye Camisi giriş kapılarından biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

49– Edirne Muradiye Camisi minberi

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

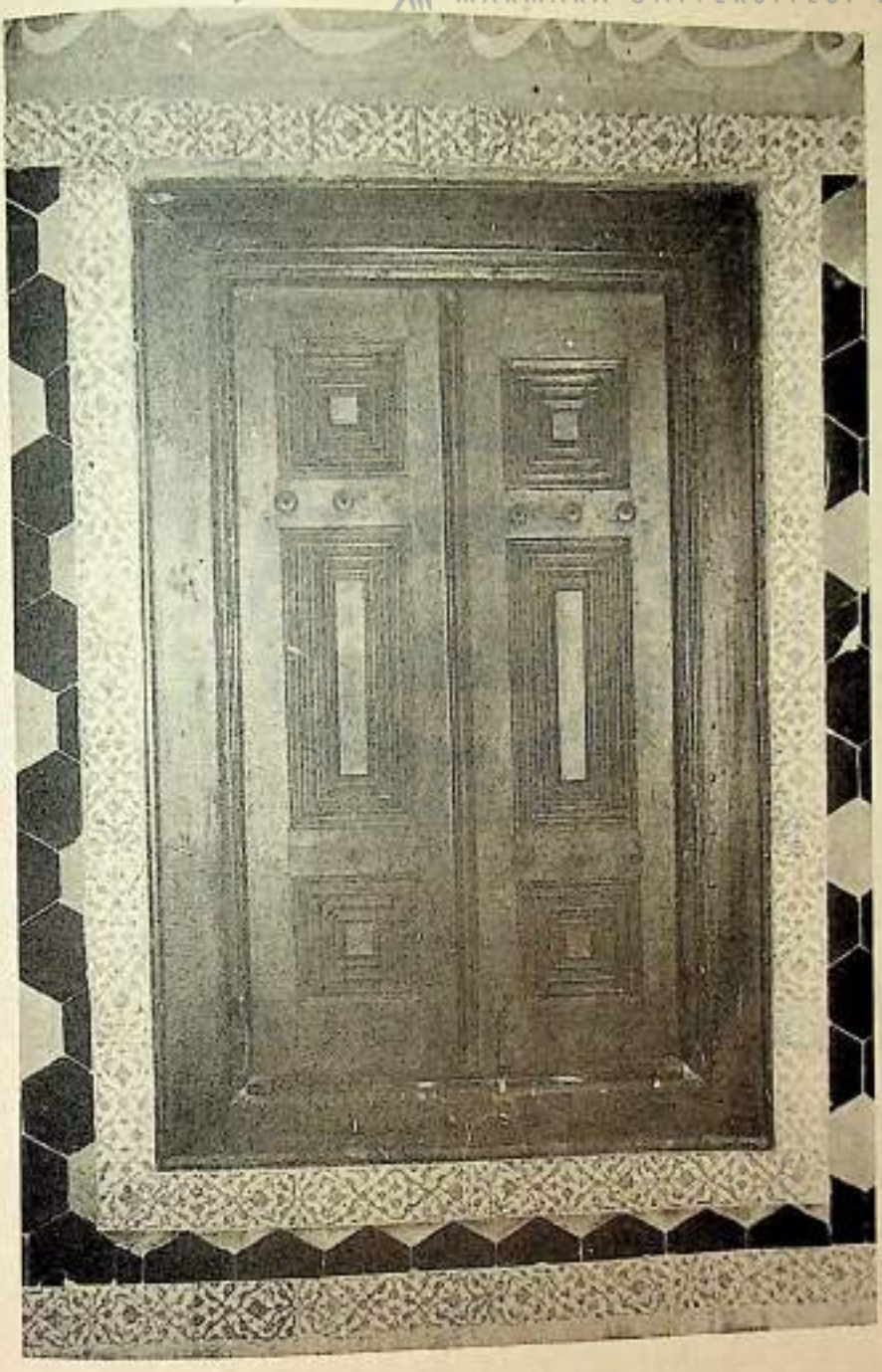
50– Edirne Muradiye Camisi vaiz kürsüsü

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

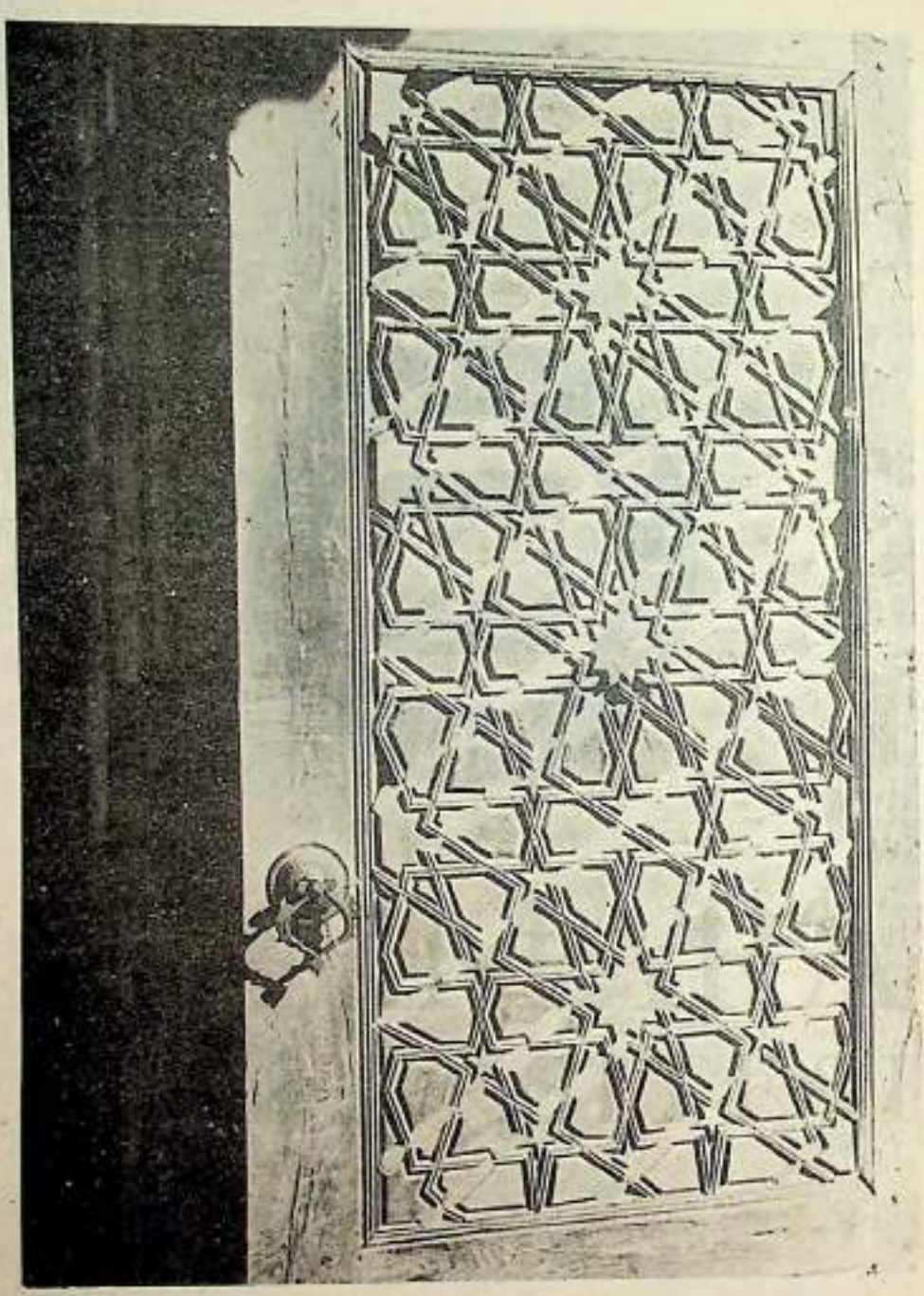
51– Ankara Karacabey Camisi kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

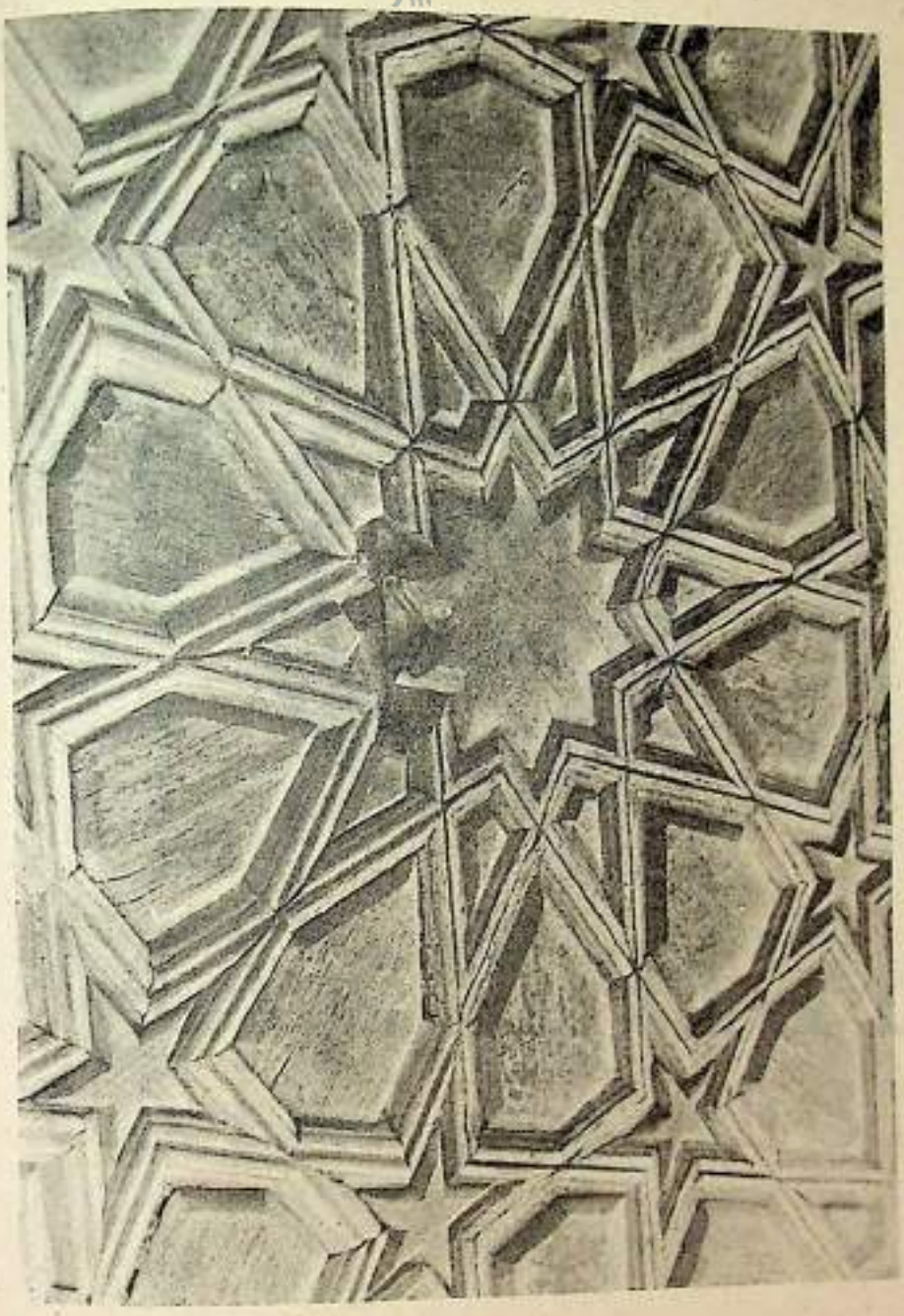
52- Bursa Şehzade Ahmet Türbesi kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

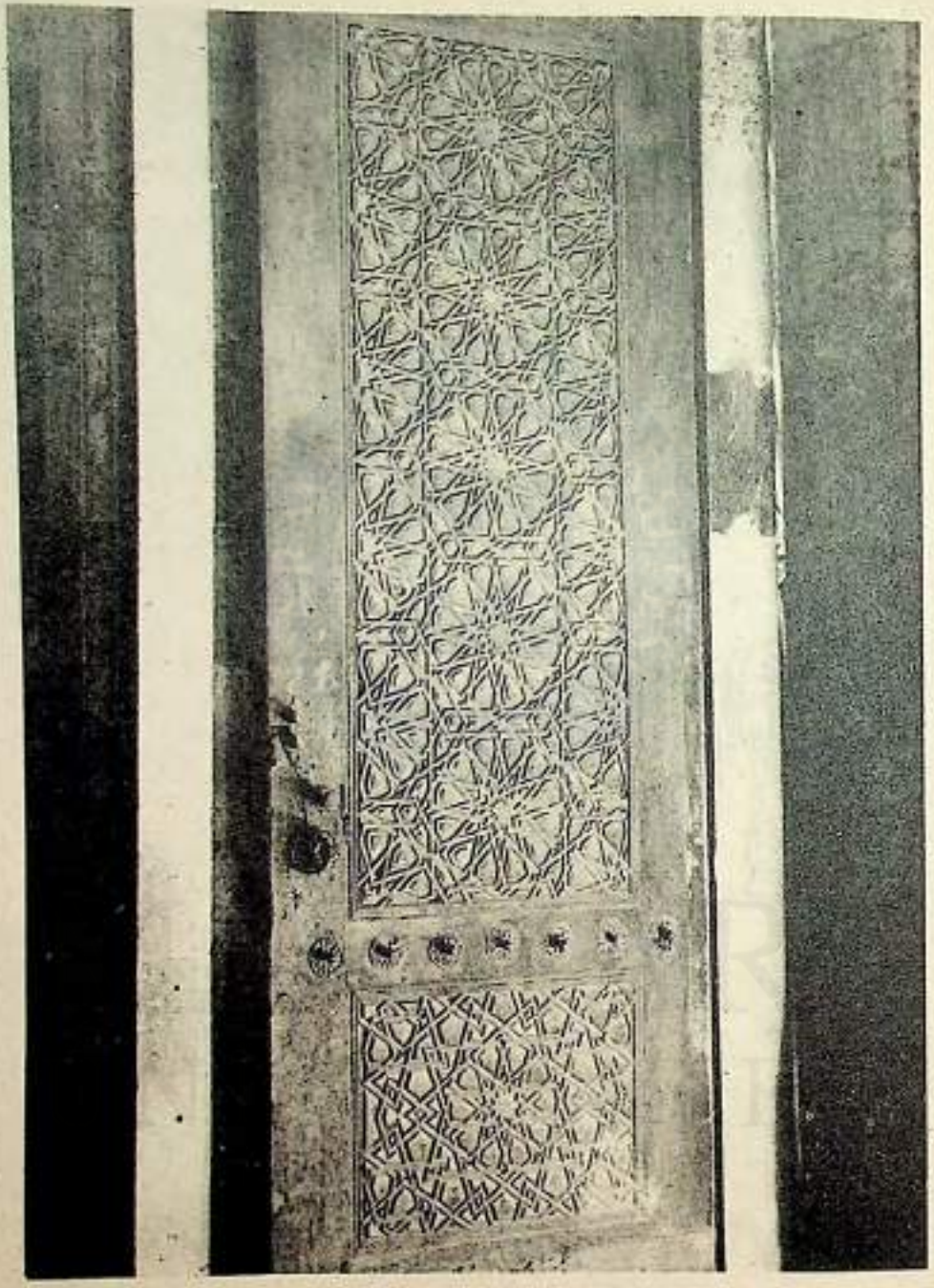
53- Edirne Üç Şerefeli Camisi dış avlu kapılarından biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

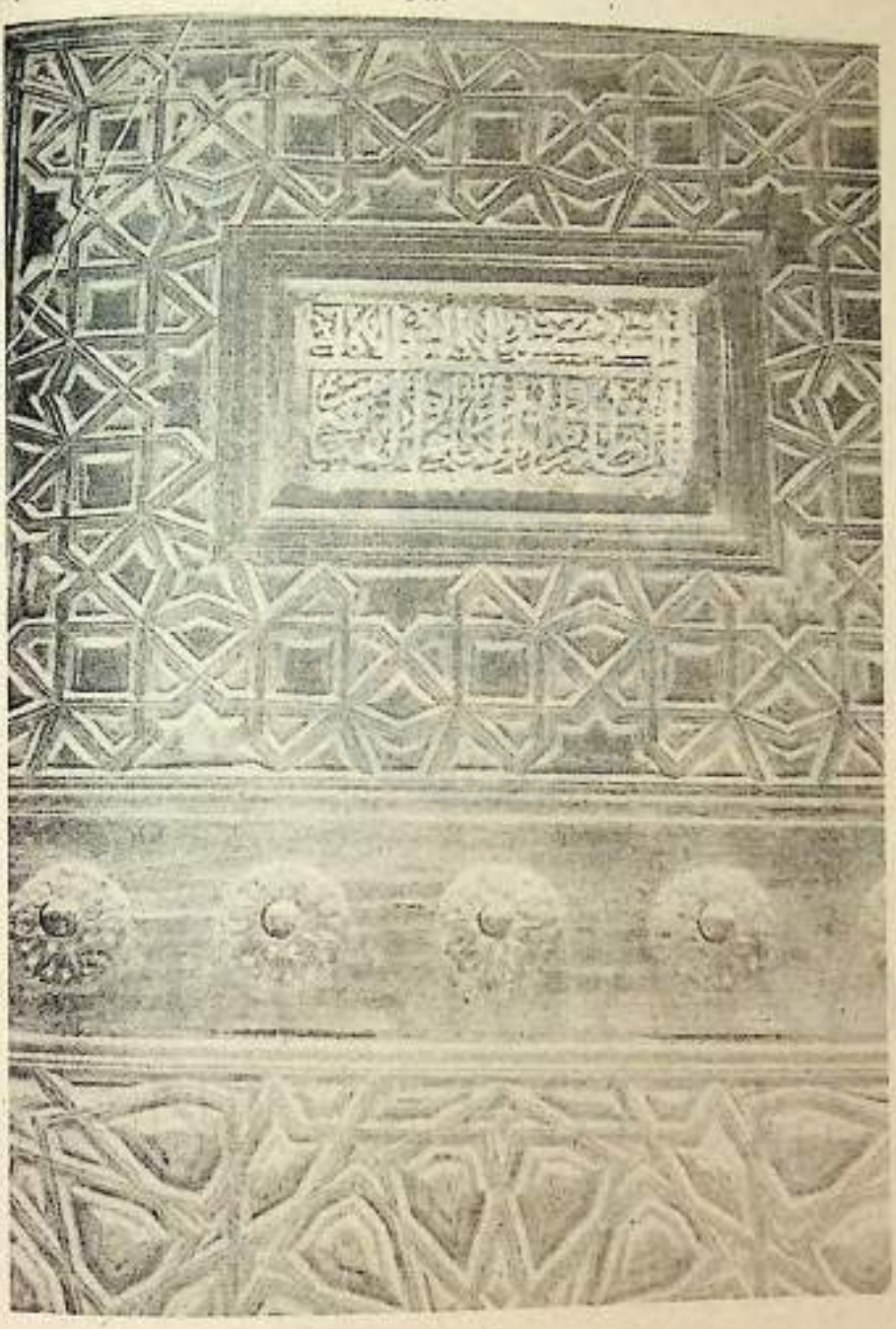
54– Edirne Üç Şerefeli Camisi dış avlu kapısından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

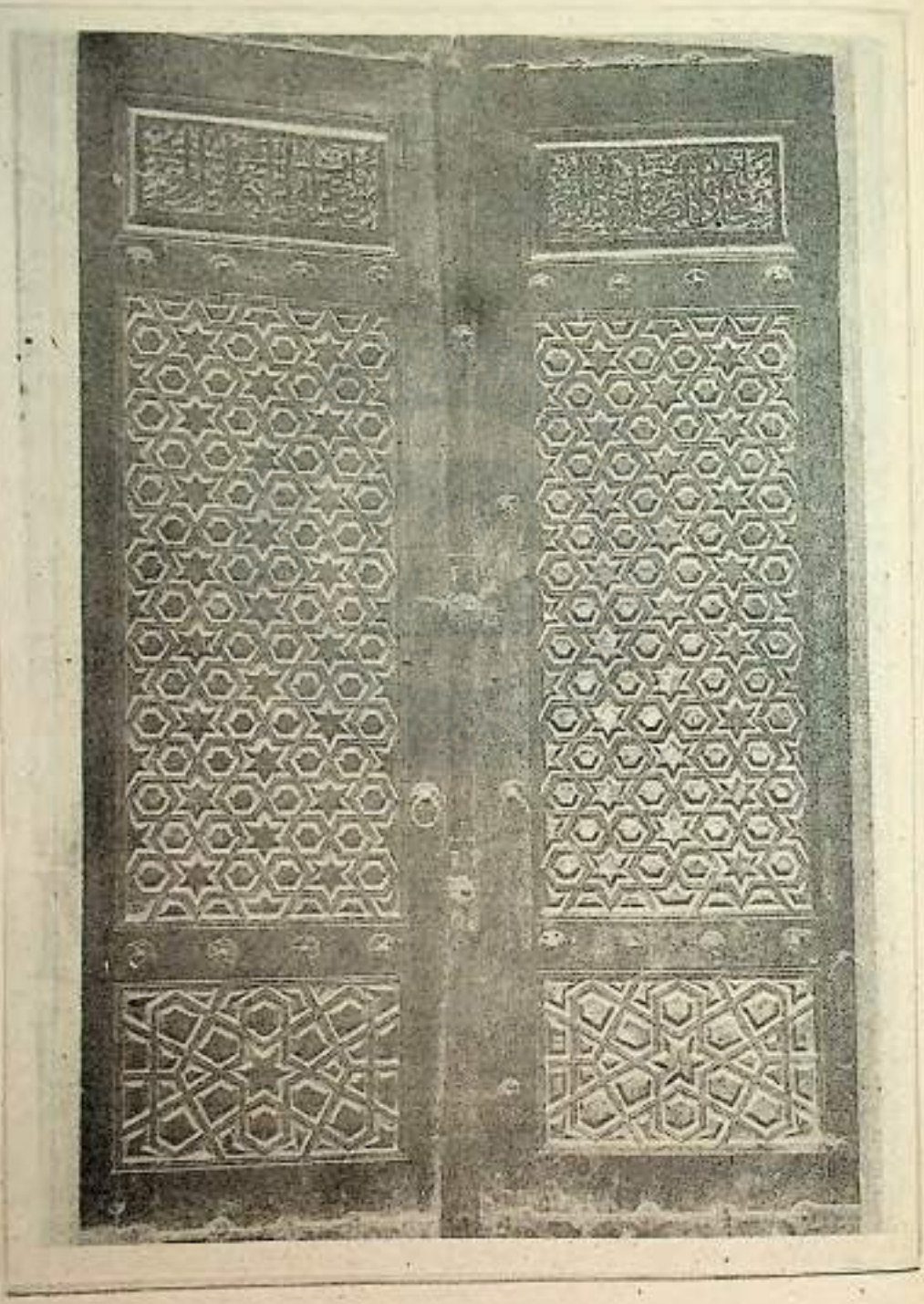
55– Edirne Üç Şerefeli Camisi giriş kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

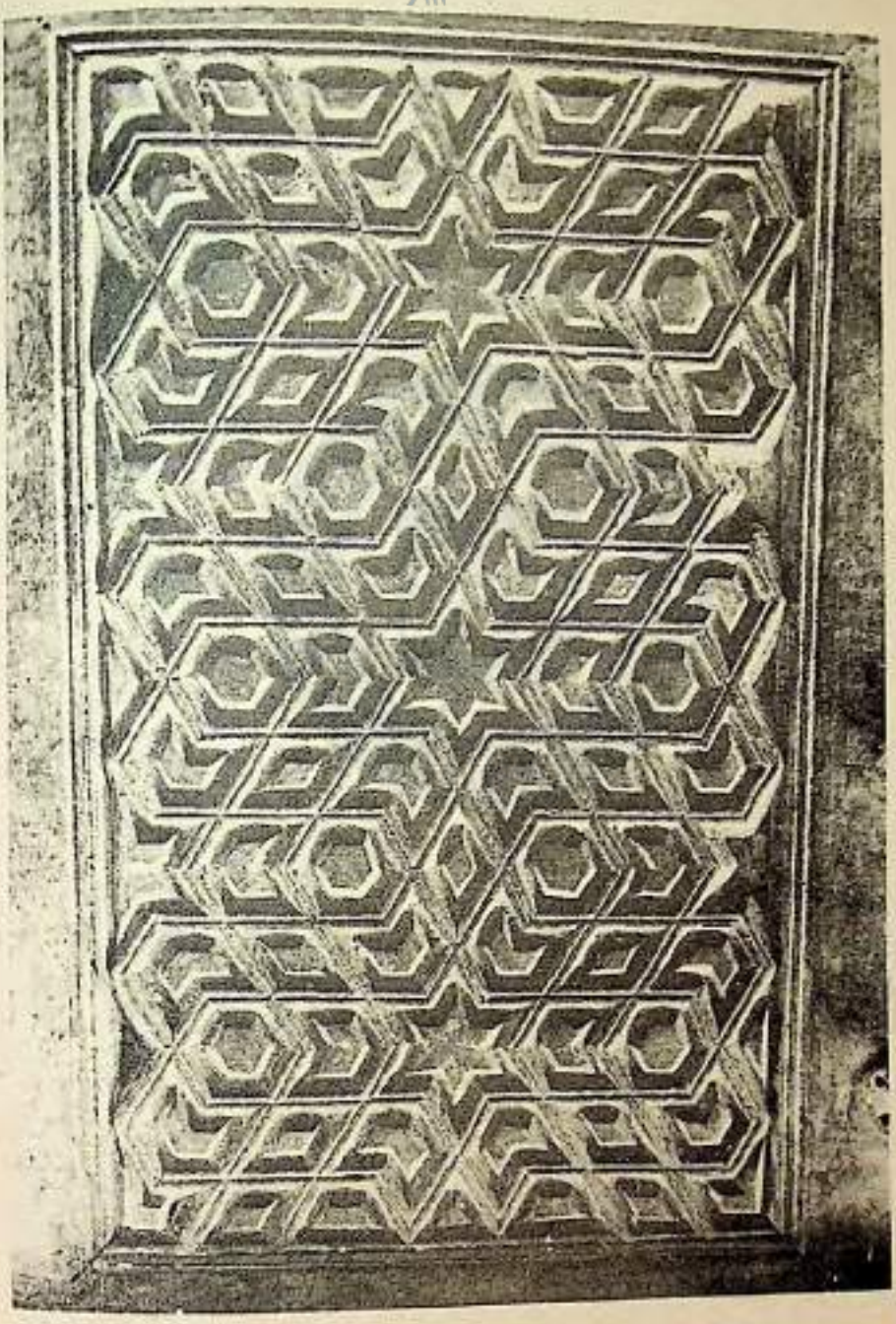
56– Edirne Üç Şerefeli Camisi giriş kapısından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

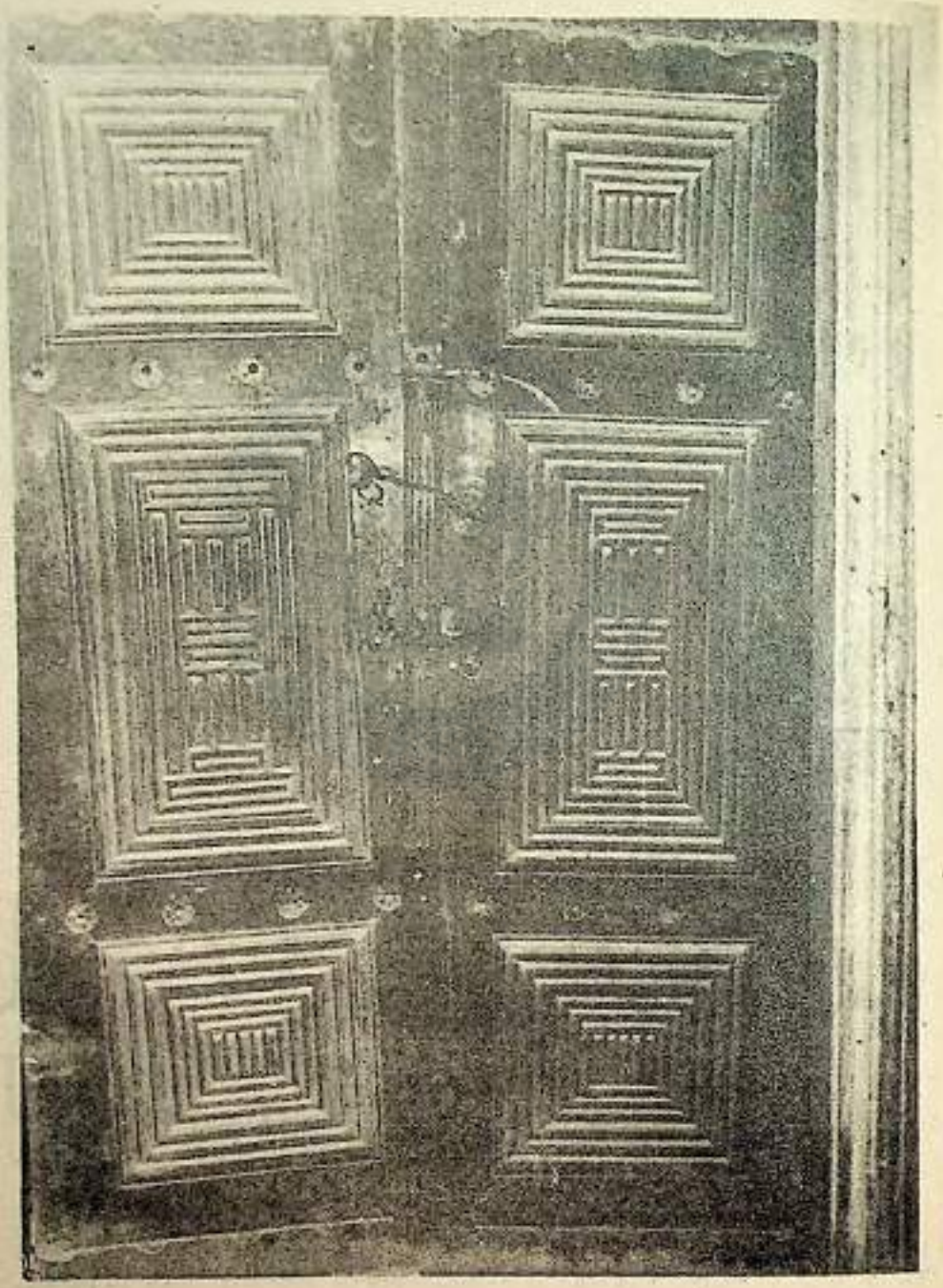
57– Edirne Üç Şerefeli Camisi pencere kepenklerinden biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

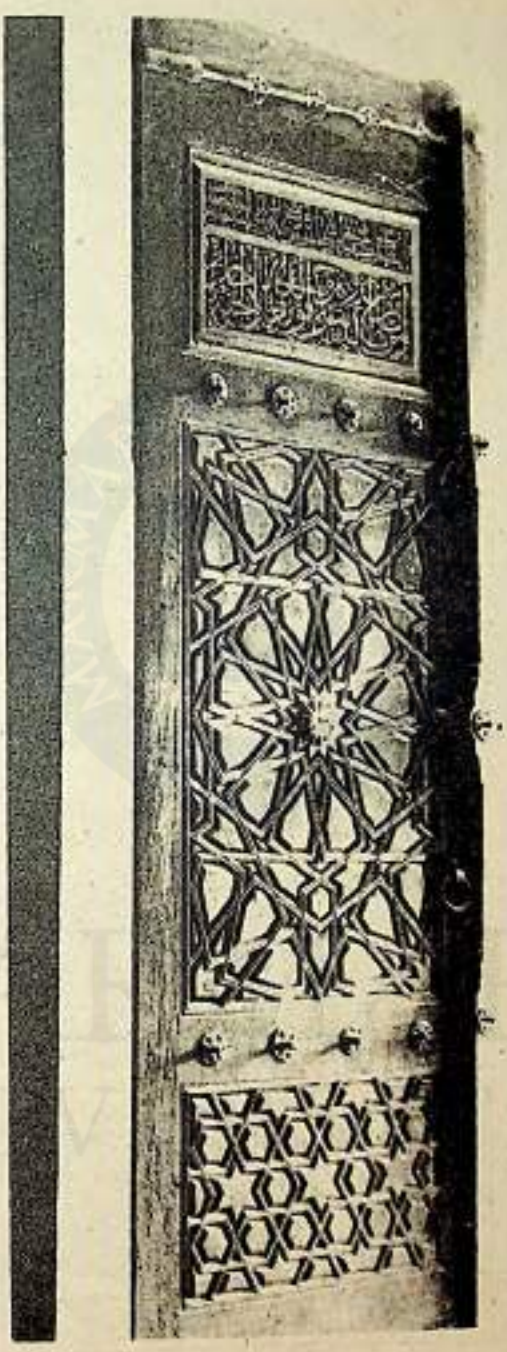
58– Edirne Üç Şerefeli Camisi Pencere Kepenklerinden biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

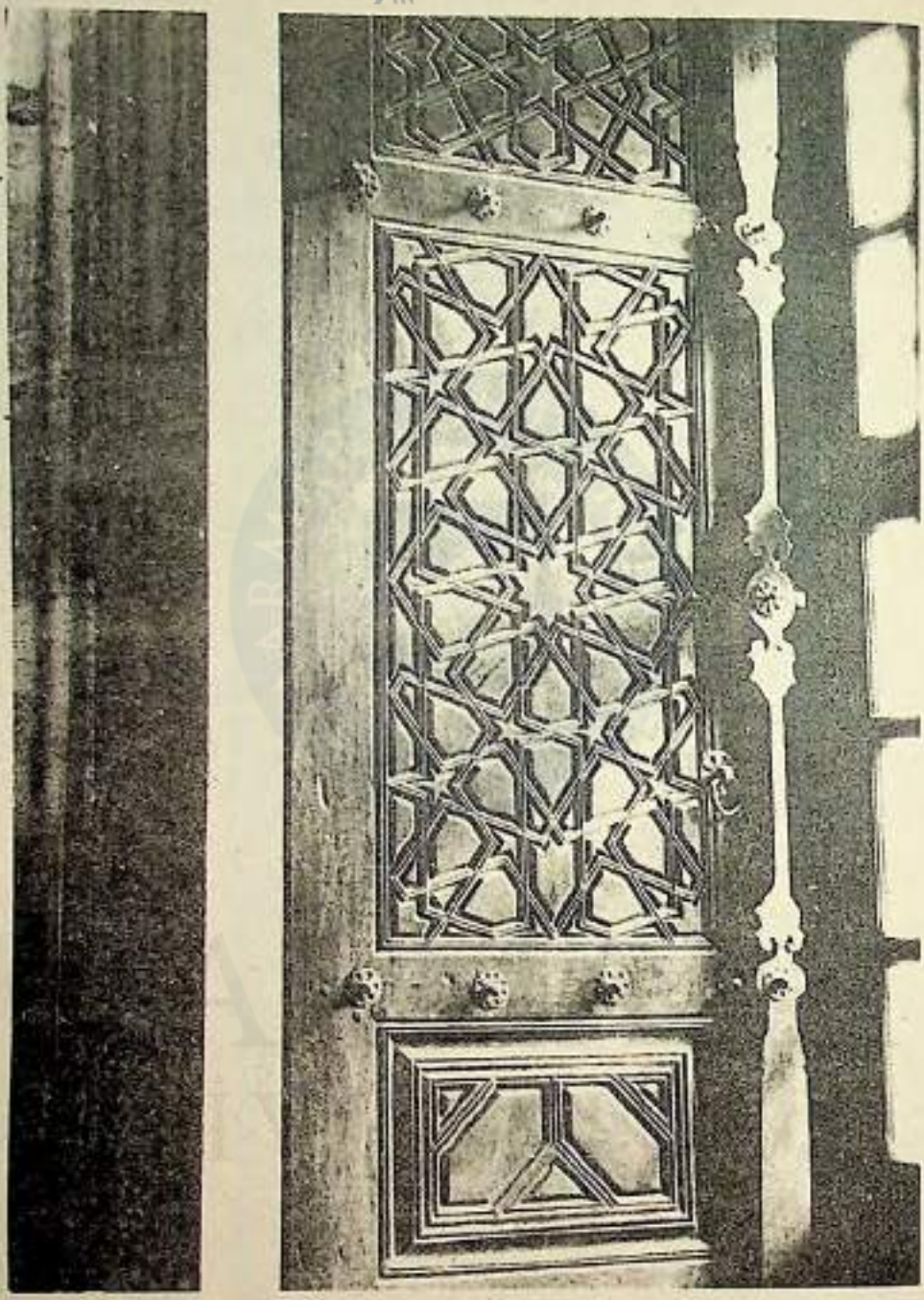
59– Edirne Üç Şerefeli Camisi pencere kepenklerinden biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

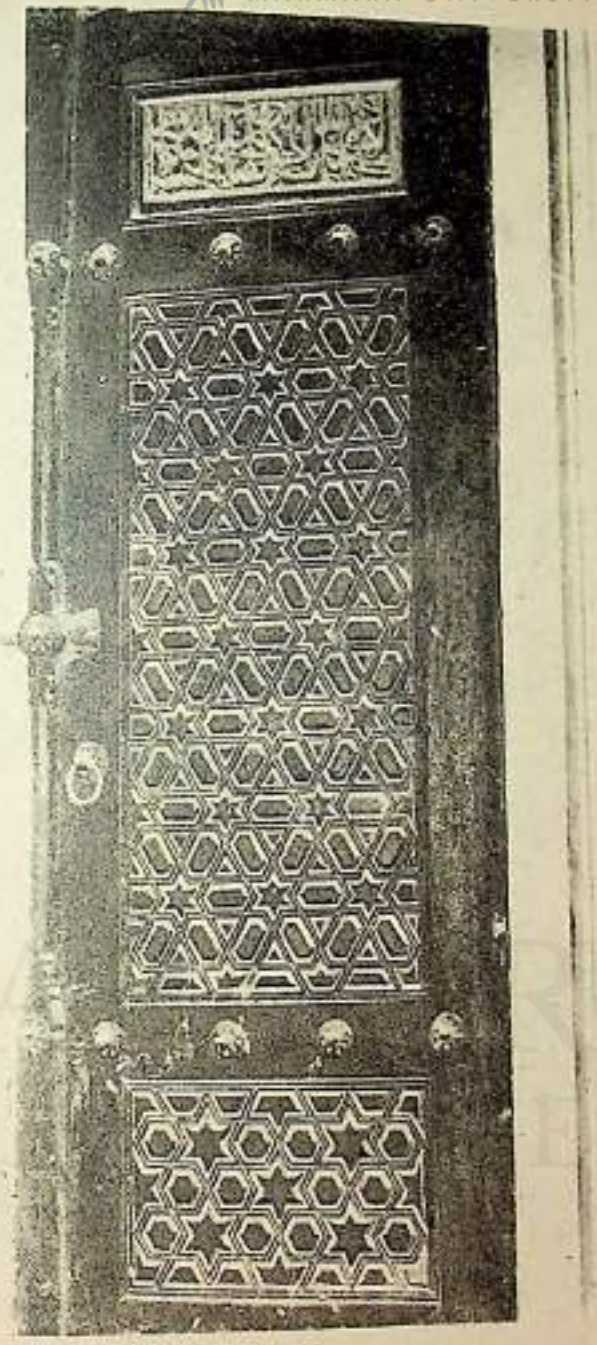
60– Edirne Üç Şerefeli Camisi Pencere kepenklerinden biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

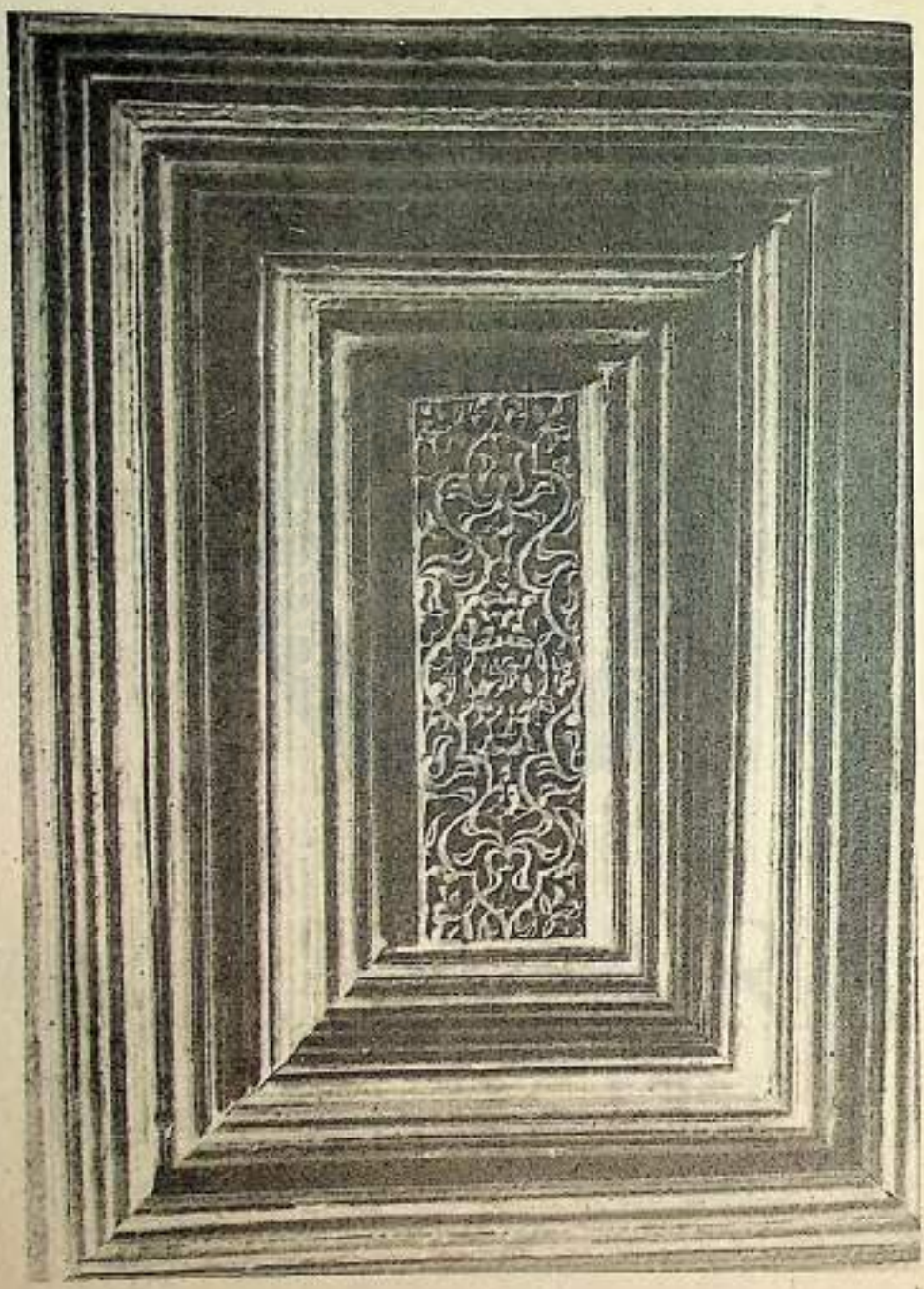
61– Edirne Üç Şerefeli Camisi Pencere kepenklerinden biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

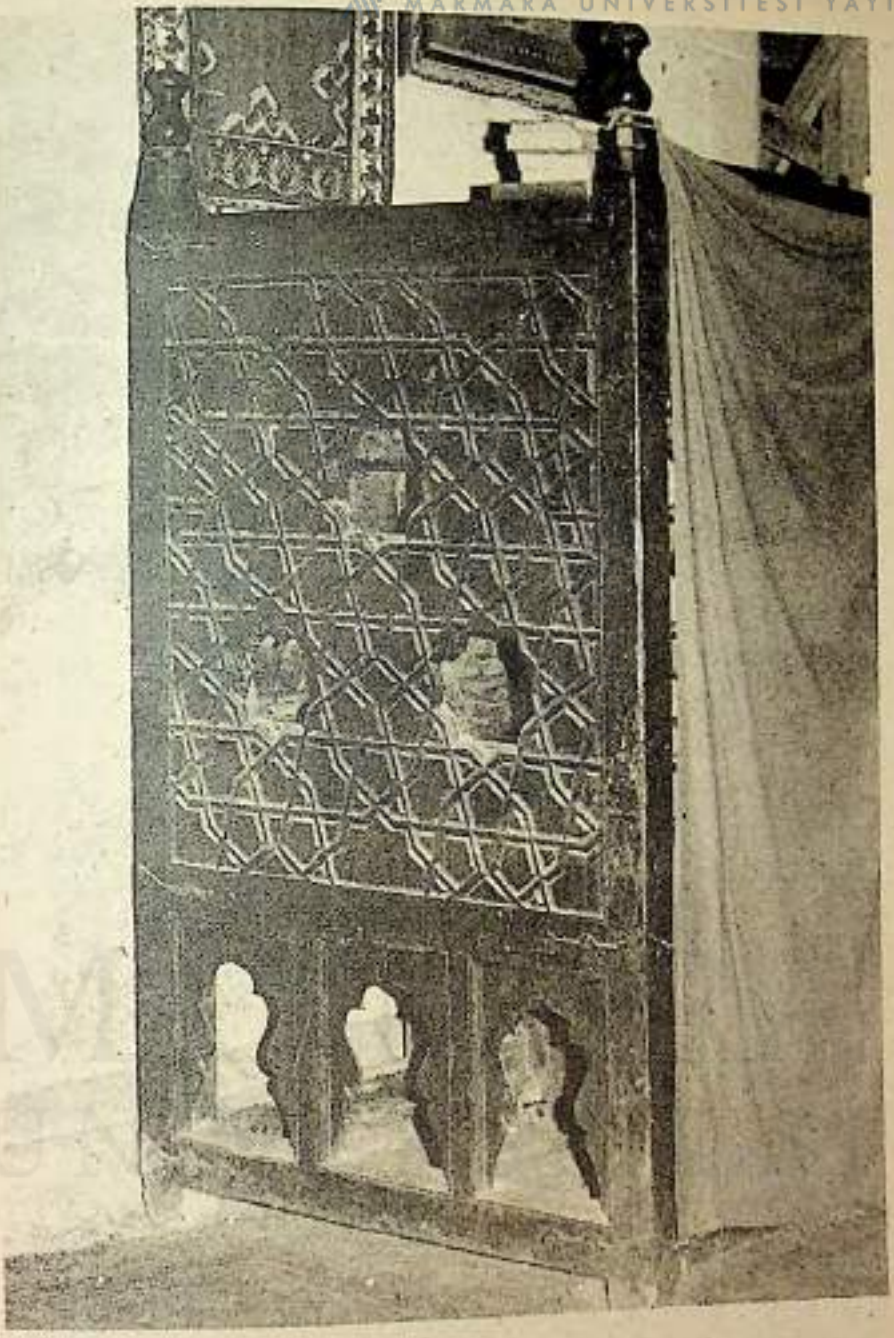
62– Edirne Üç Şerefeli Camisi Pencere kepenklerinden biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

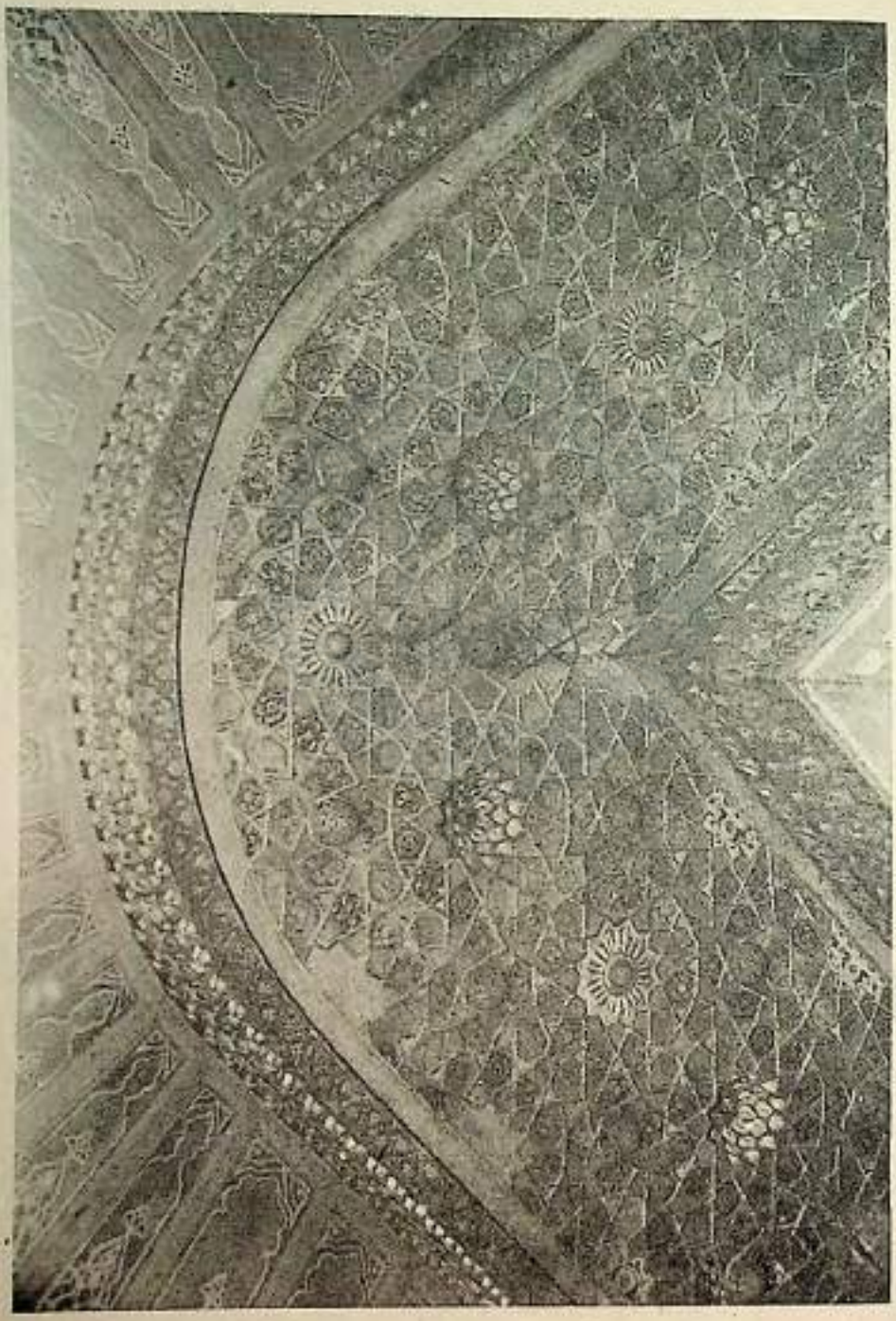
63– Edirne Üç Şerefeli Camisi pencere kepenklerinden detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

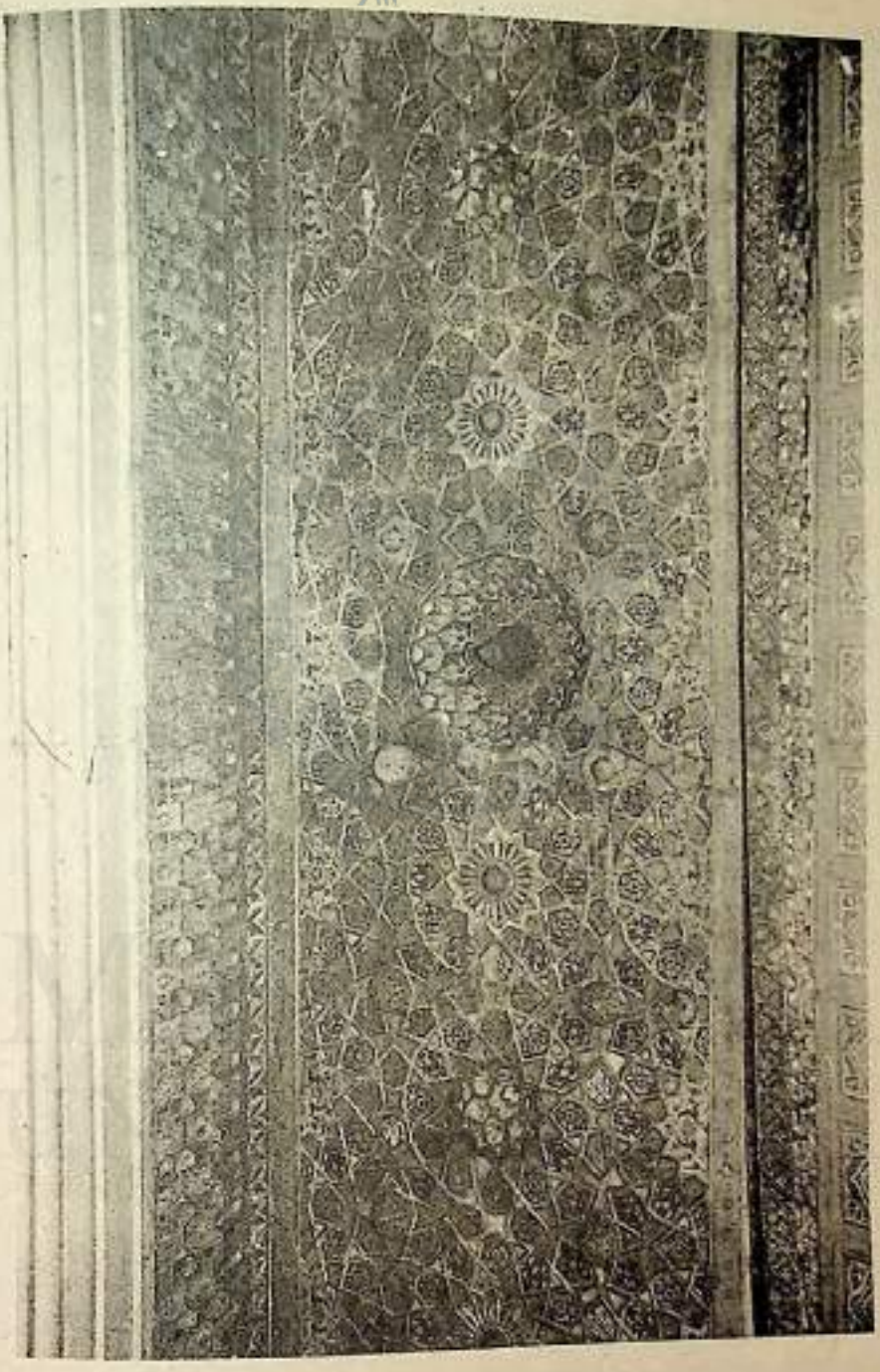
64- Edirne Üç Şerefeli Camisi vaiz kürsüsü

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

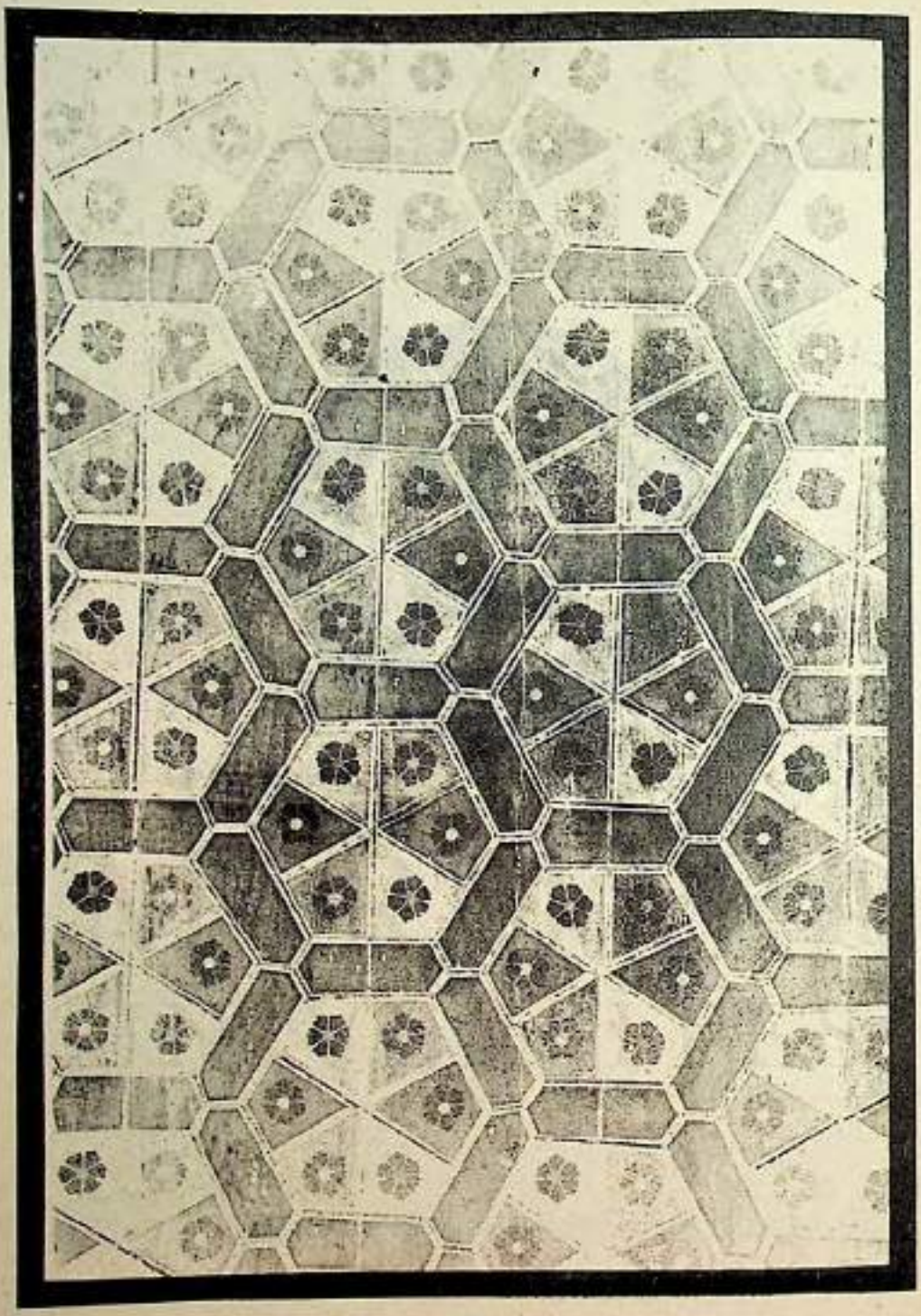
65- Bursa II.Murad Türbesi saçaklarından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

66– Bursa II. Murad Türbesi saçaklarından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

67– Bursa Hacılar Mescidi mahfil tavanı

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

68– Bursa Hacılar Mescidi mahfil tavanından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

69- Bursa Hacılar Mescidi mahfil tavanından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

70– Bursa Şirin Hatun Türbesi kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

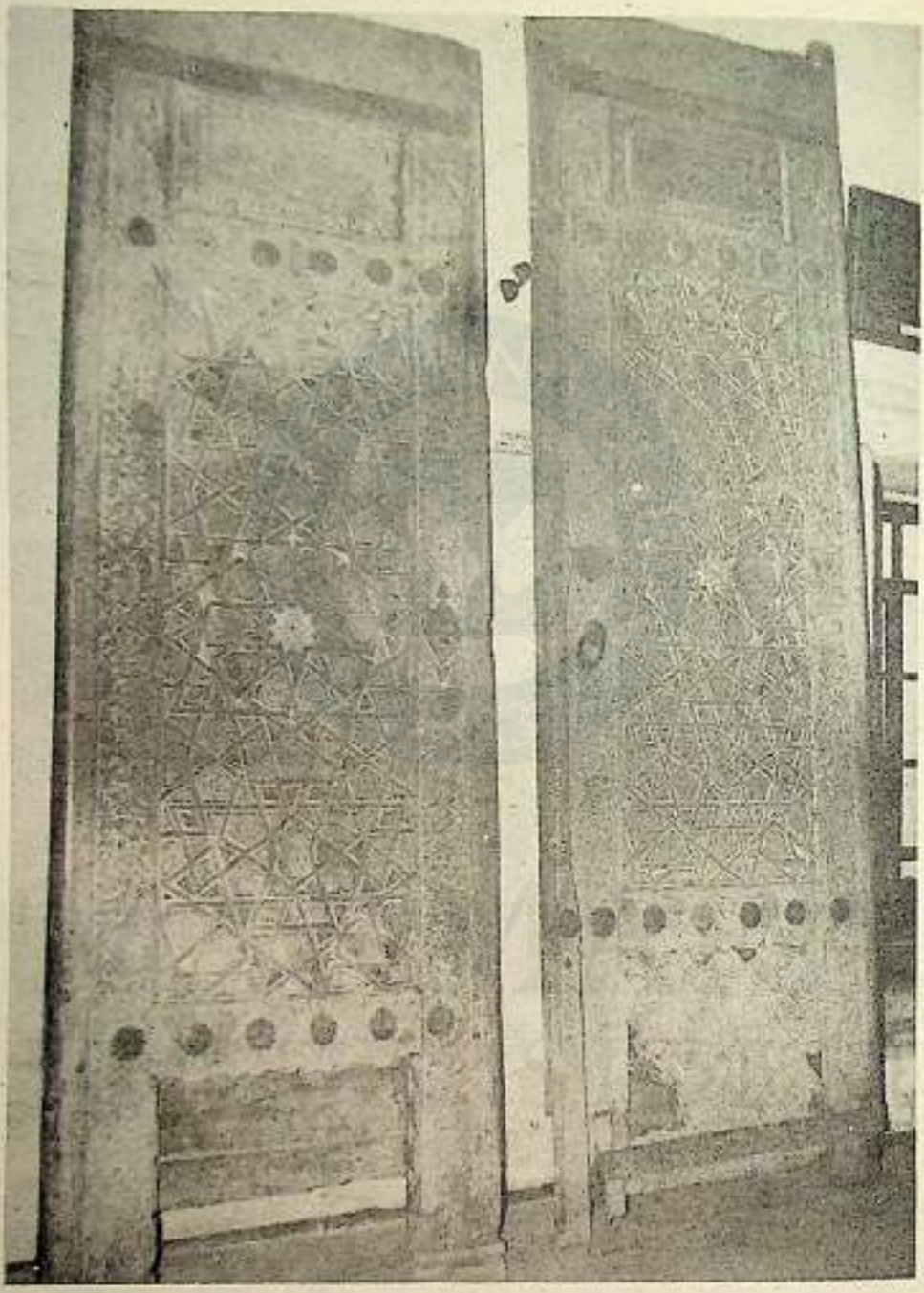
71– Alaşehir Şeyh Sinan Camisi kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

72– Alaşehir Şeyh Sinan Camisi kapısından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

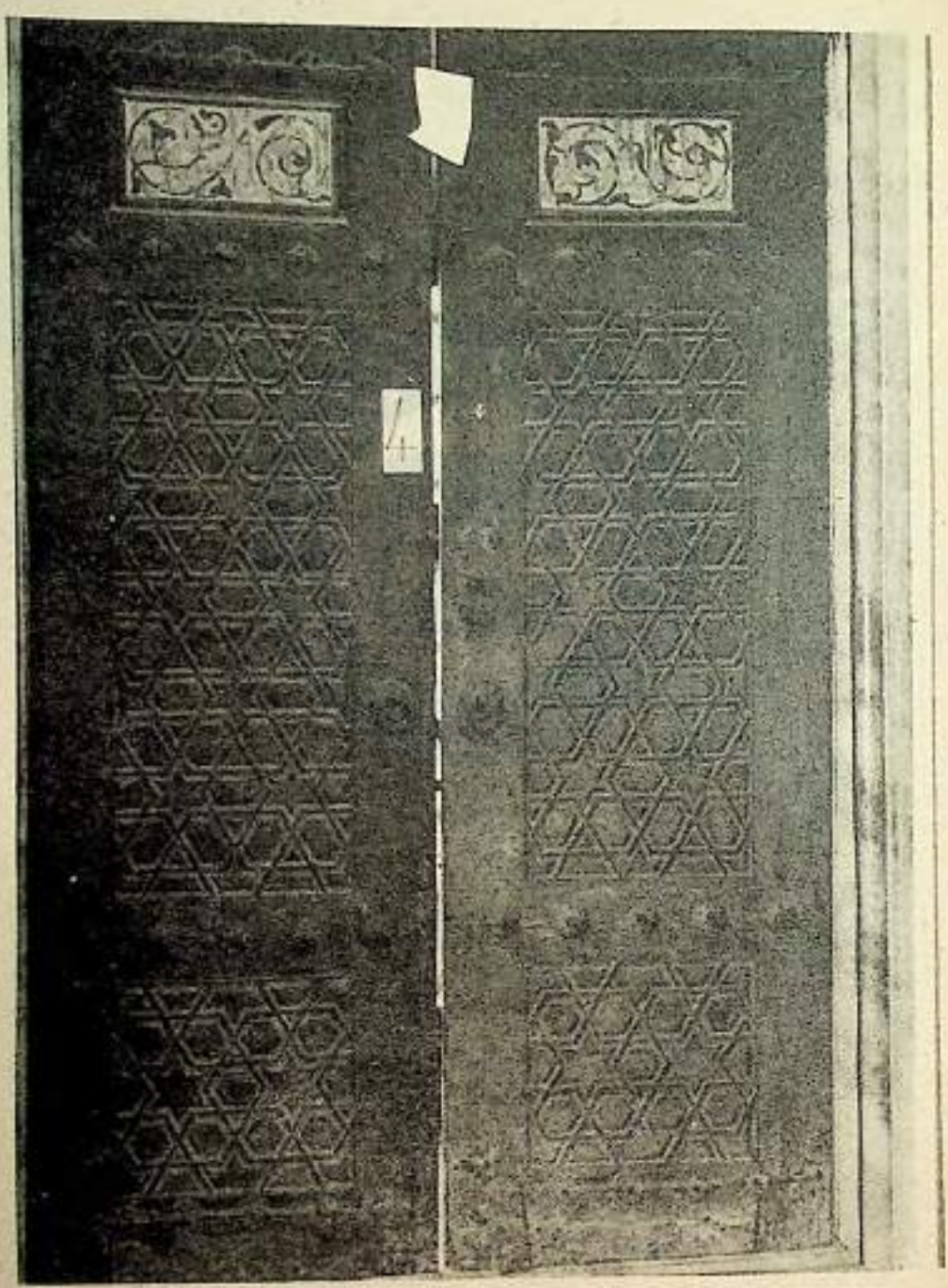
73– Edirne II. Bayezıd Camisi kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

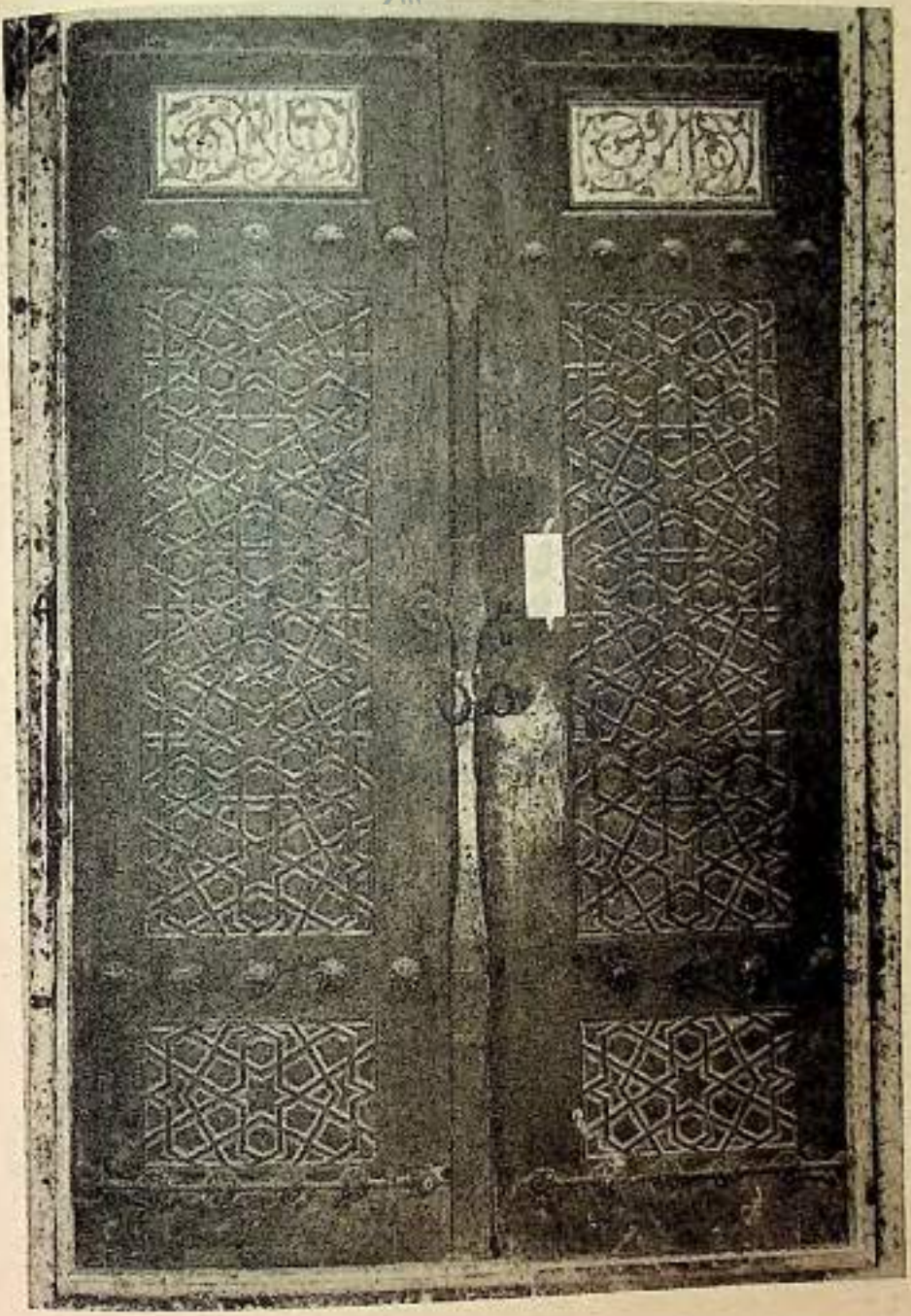
74– Edirne II. Bayezıd Camisi kapısından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

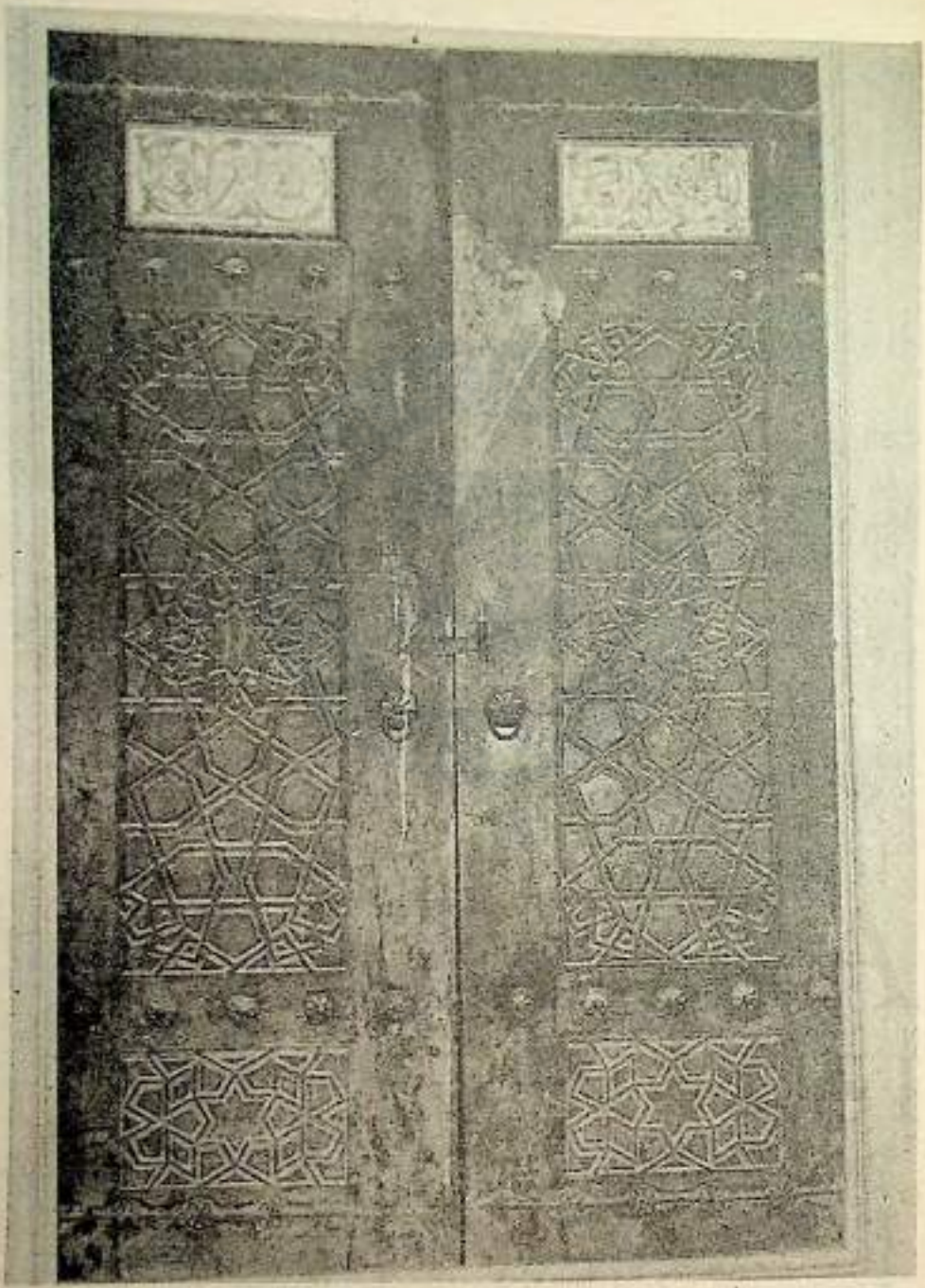
75– Edirne II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

76- Edirne II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

77– Edirne II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

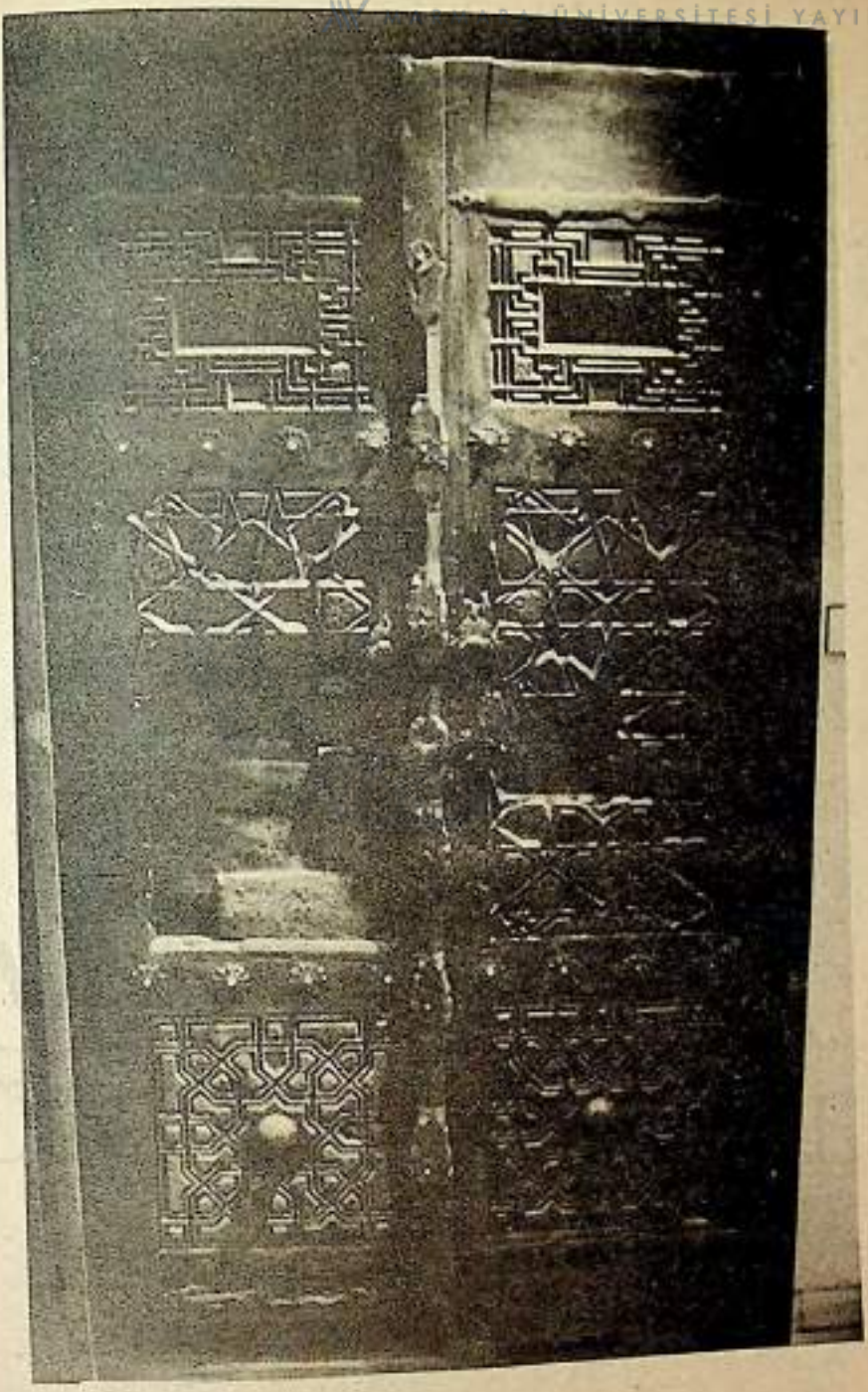
78– Edirne II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

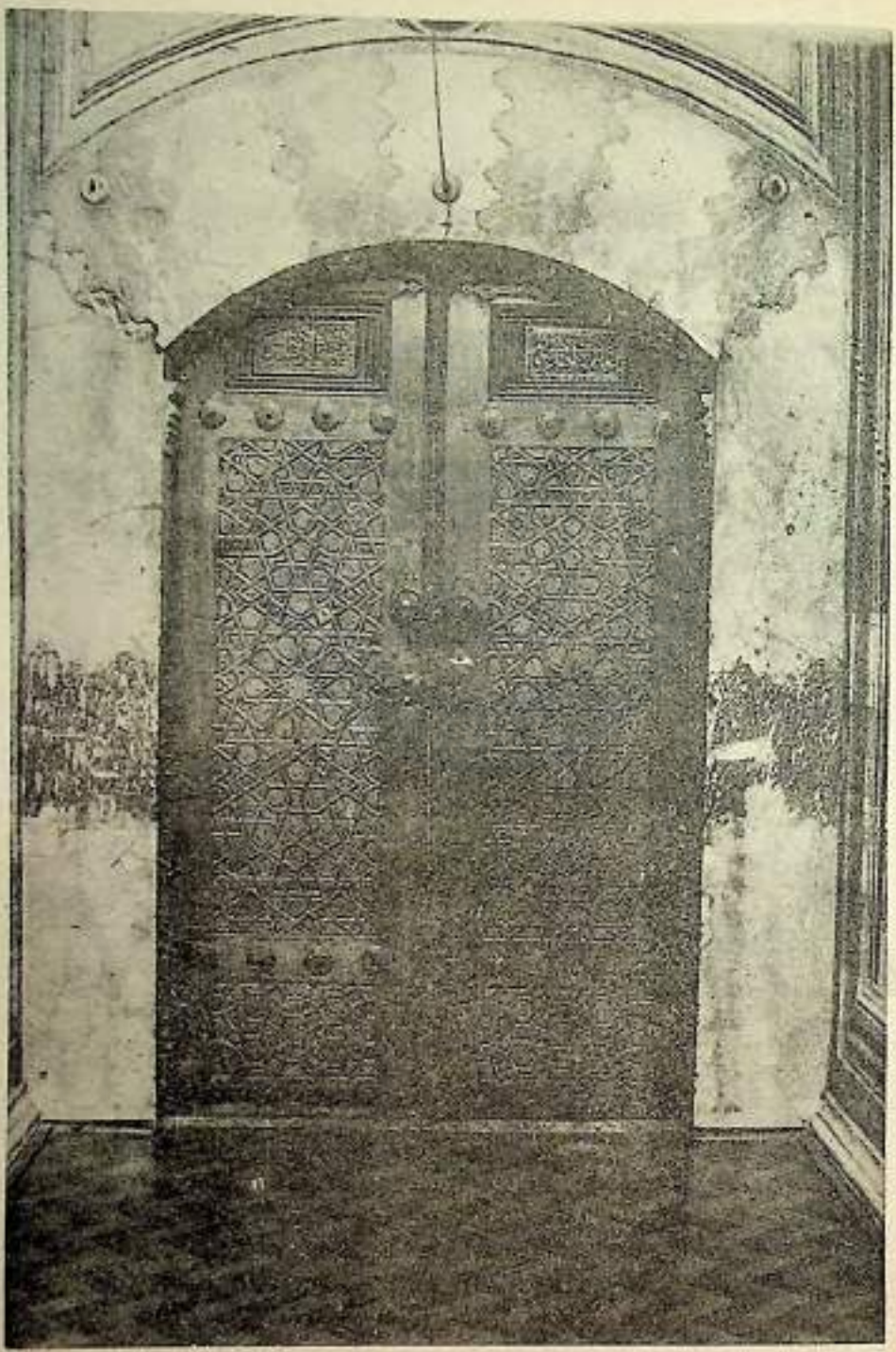
79– Edirne II. Bayezıd Camisi kepenklerinden biri

ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

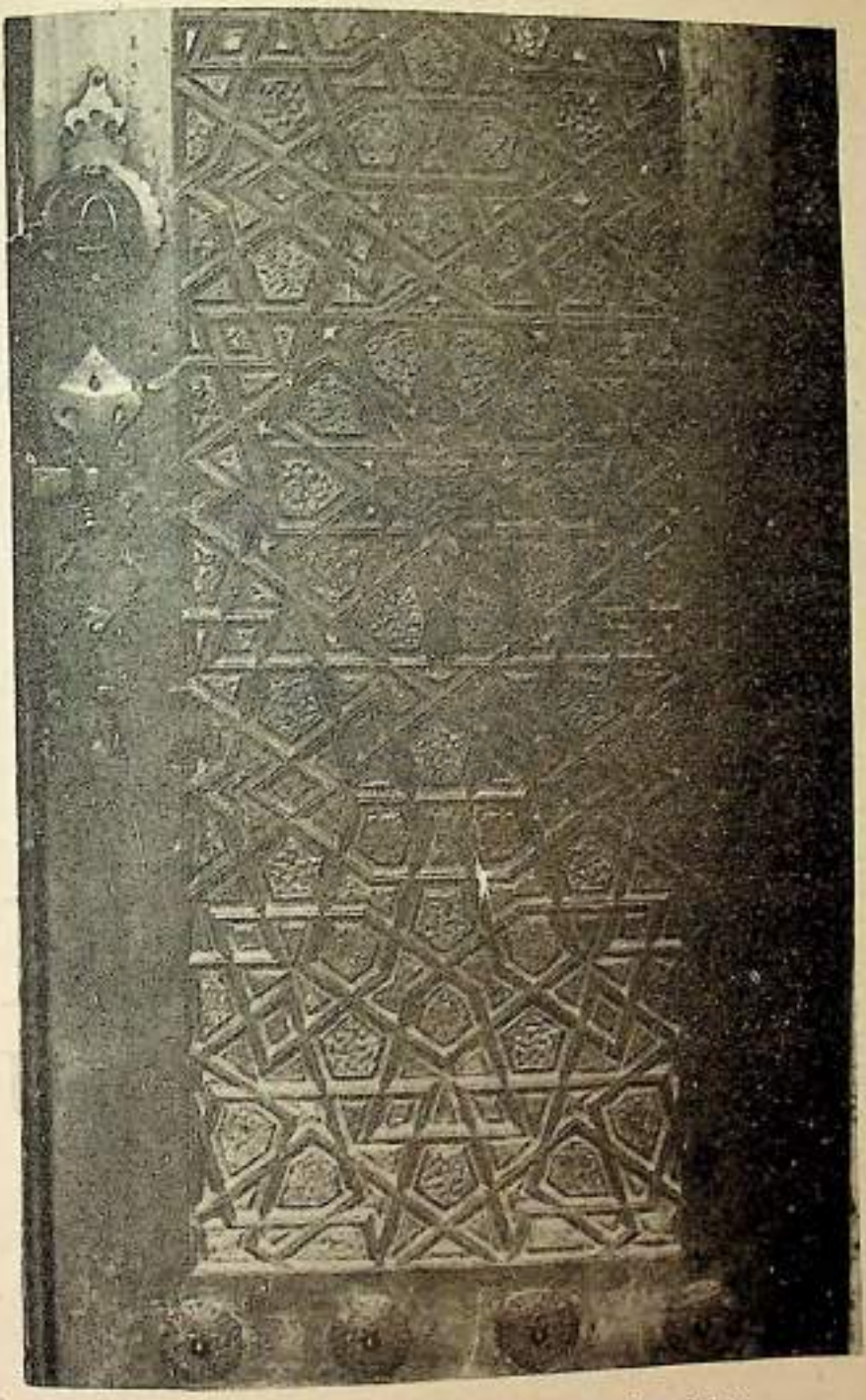
80- Amasya Mehmet Paşa Camisi kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

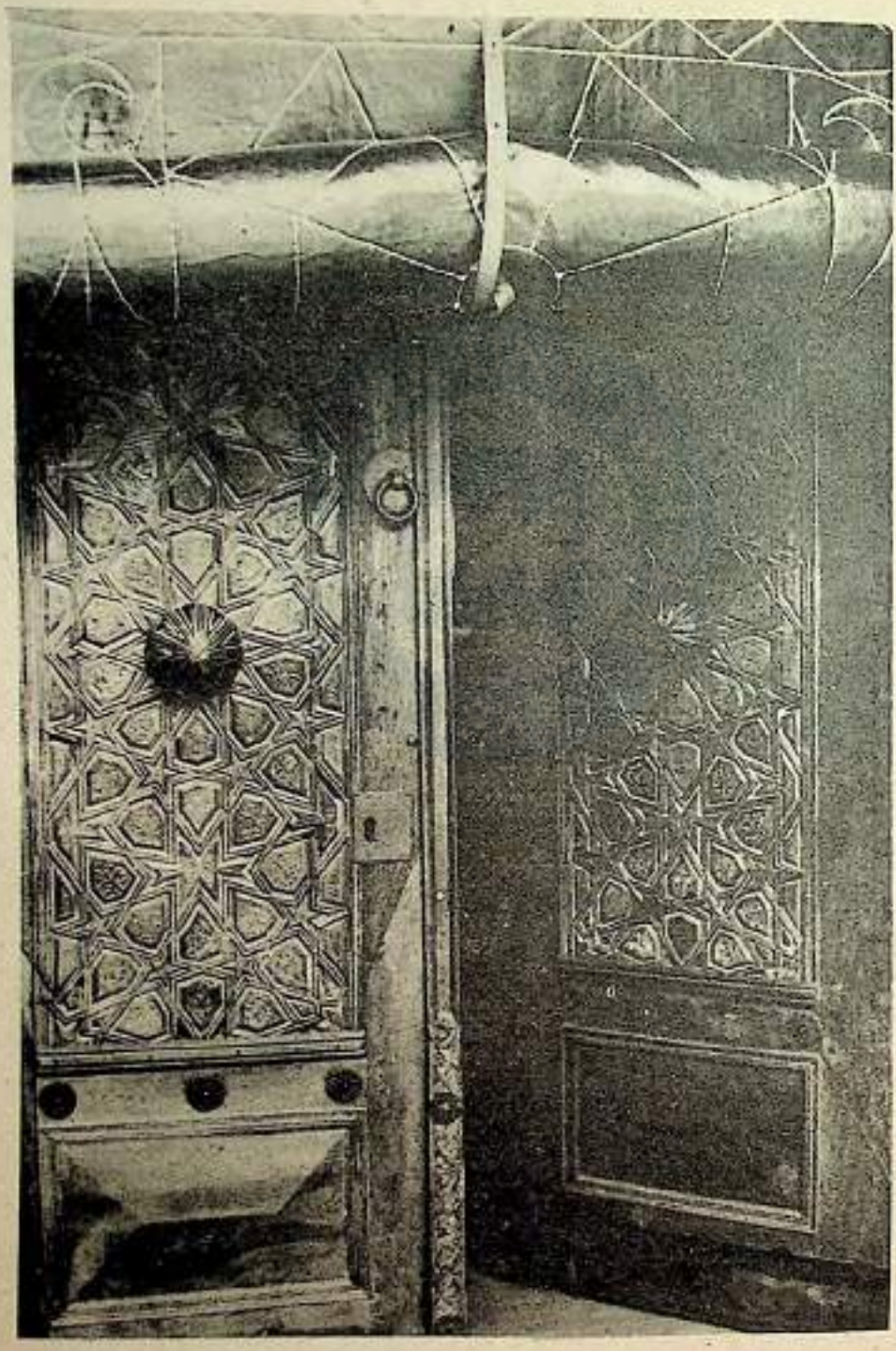
81– Tokat Hatuniye Camisi kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

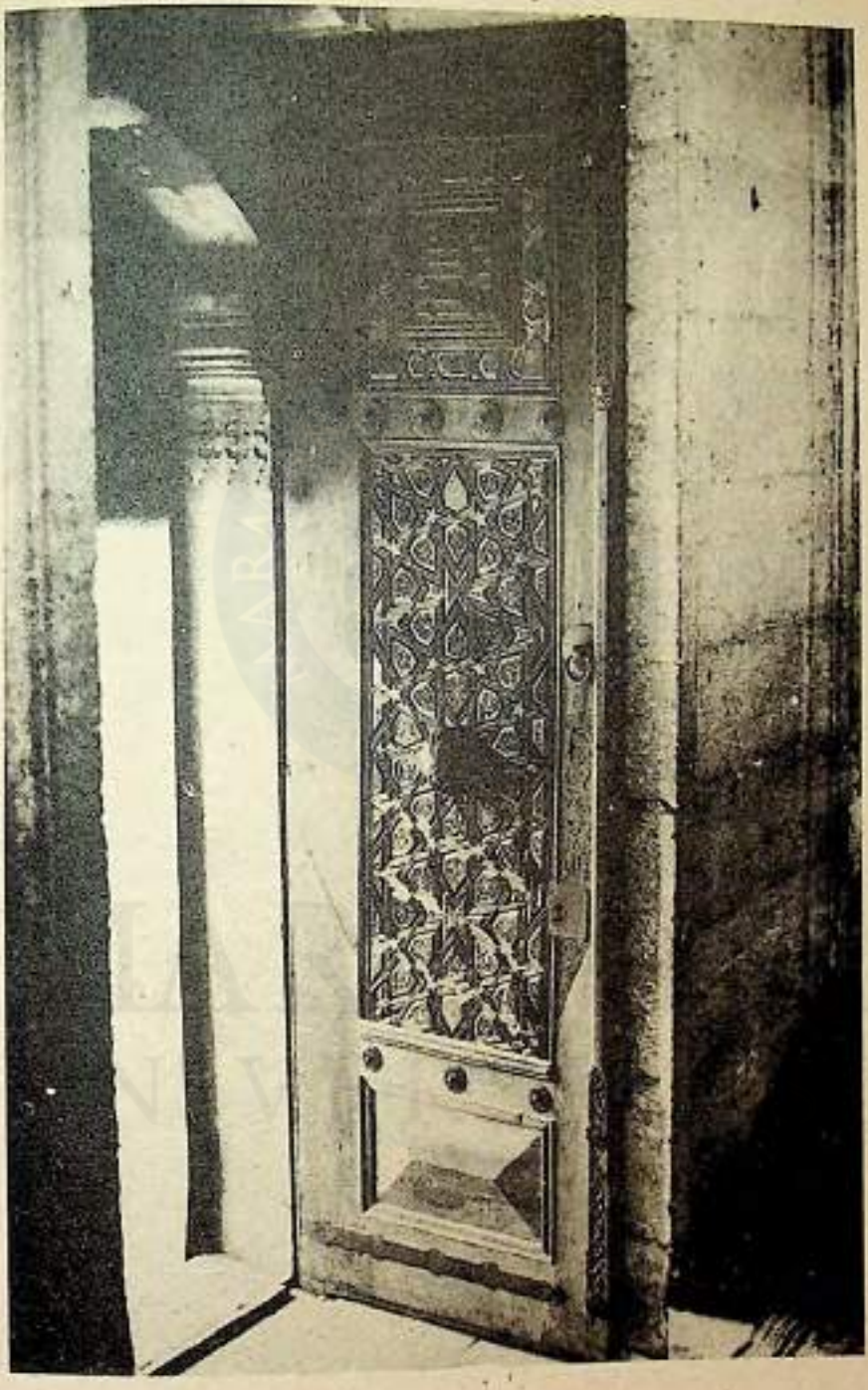
82– Tokat Hatuniye Camisi kapısından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

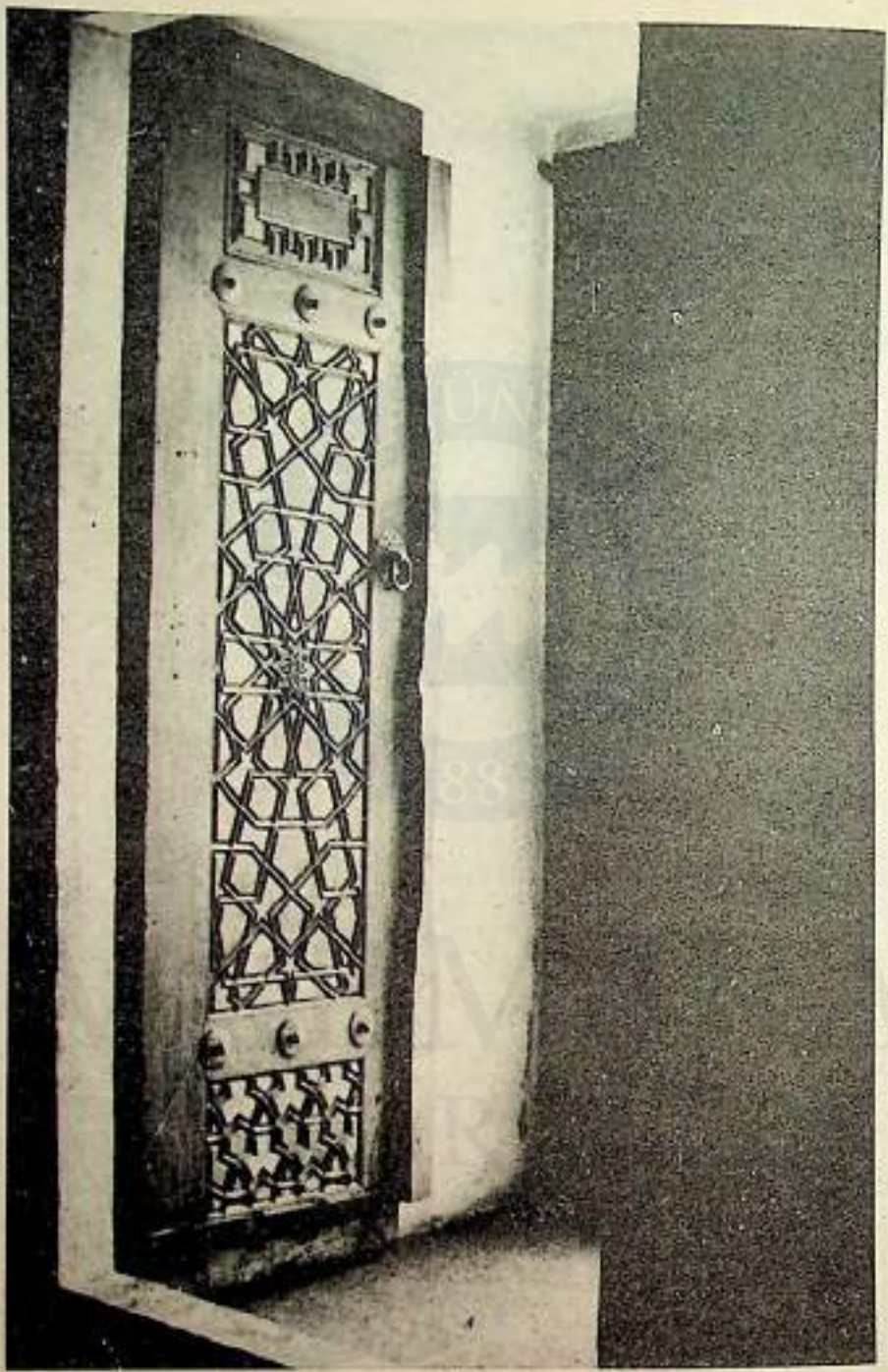
83– Amasya II. Bayezıd Camisi kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

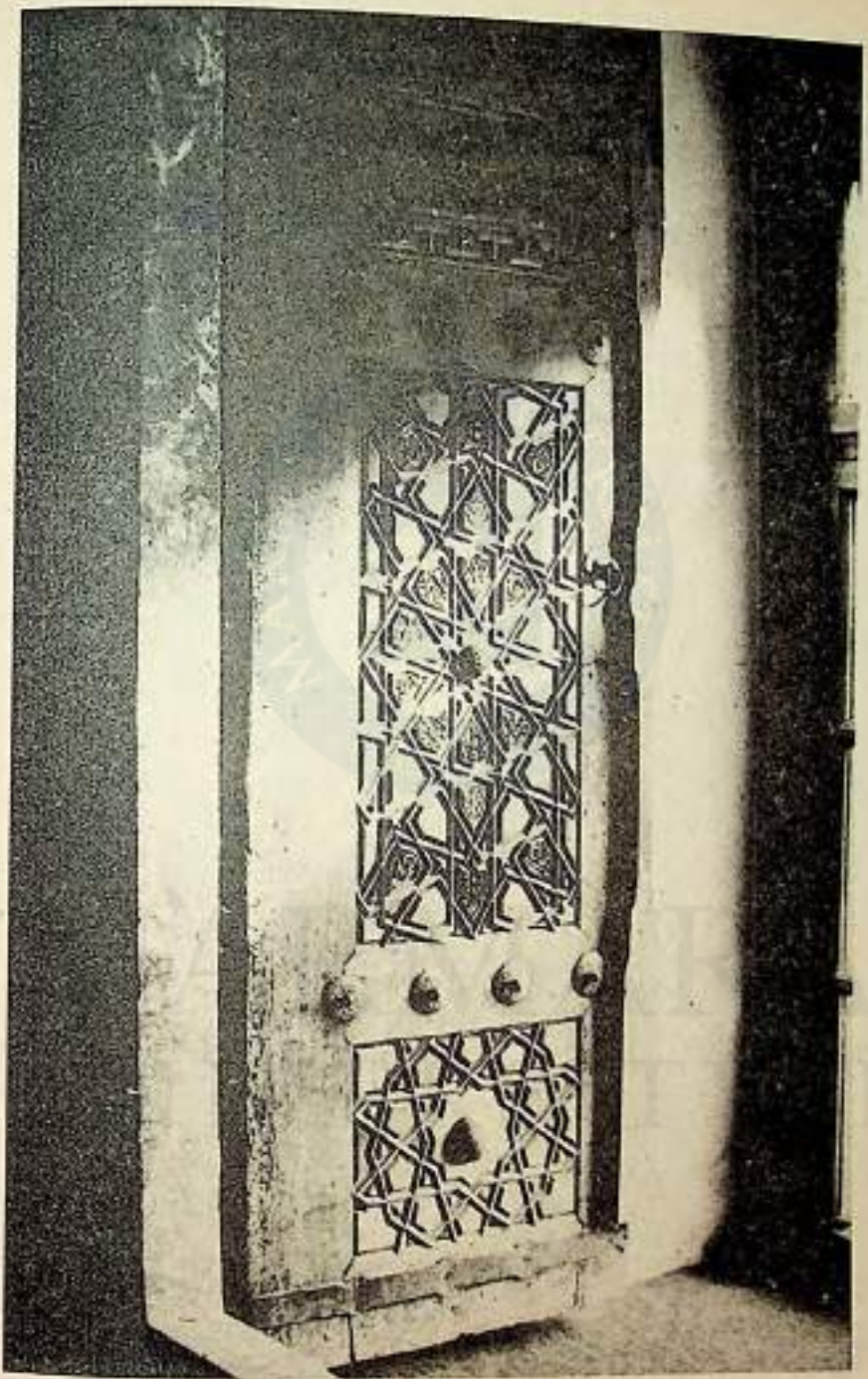
84– Amasya II. Bayezıd Camisi yan kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

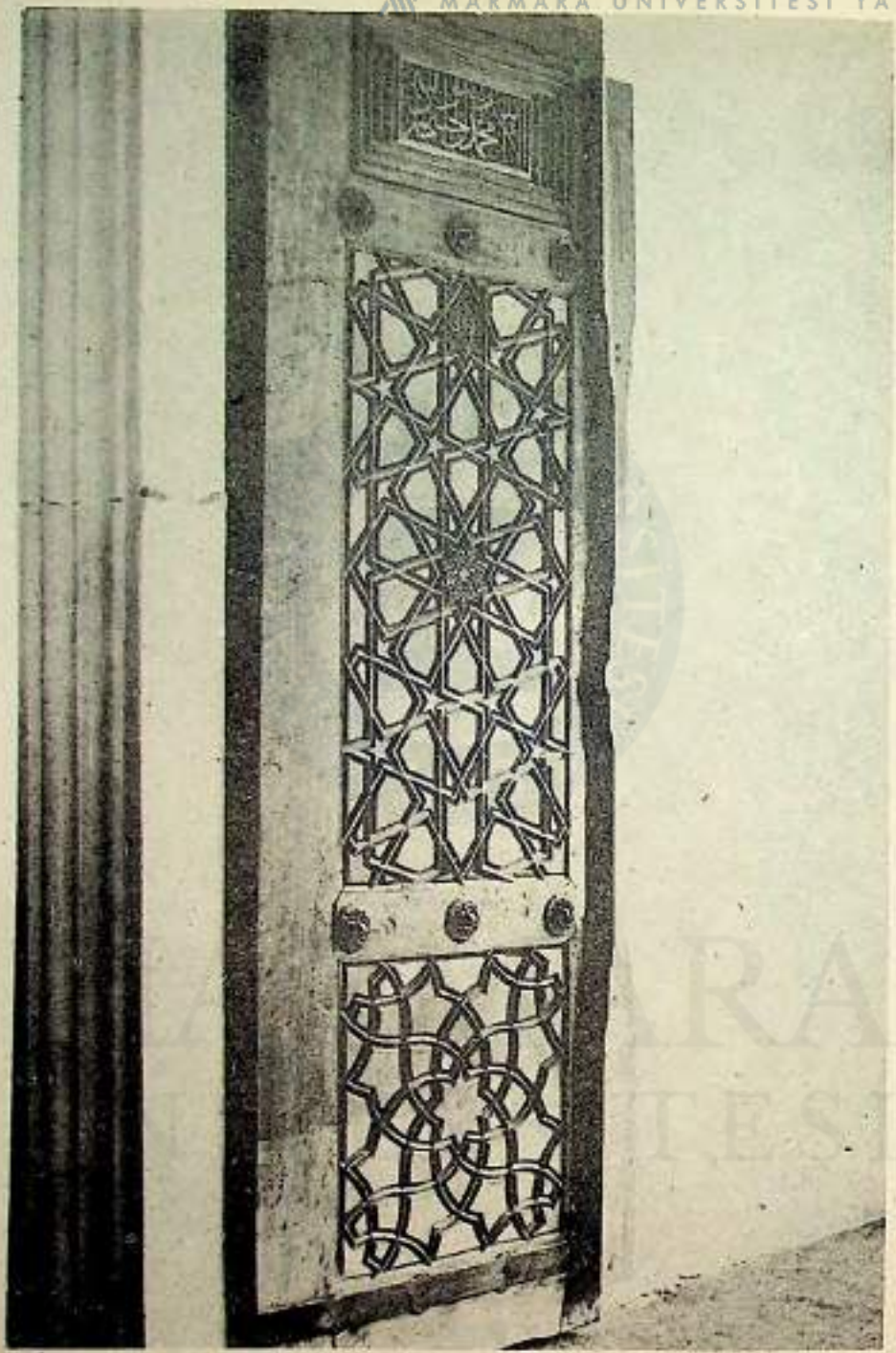
85- Amasya II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

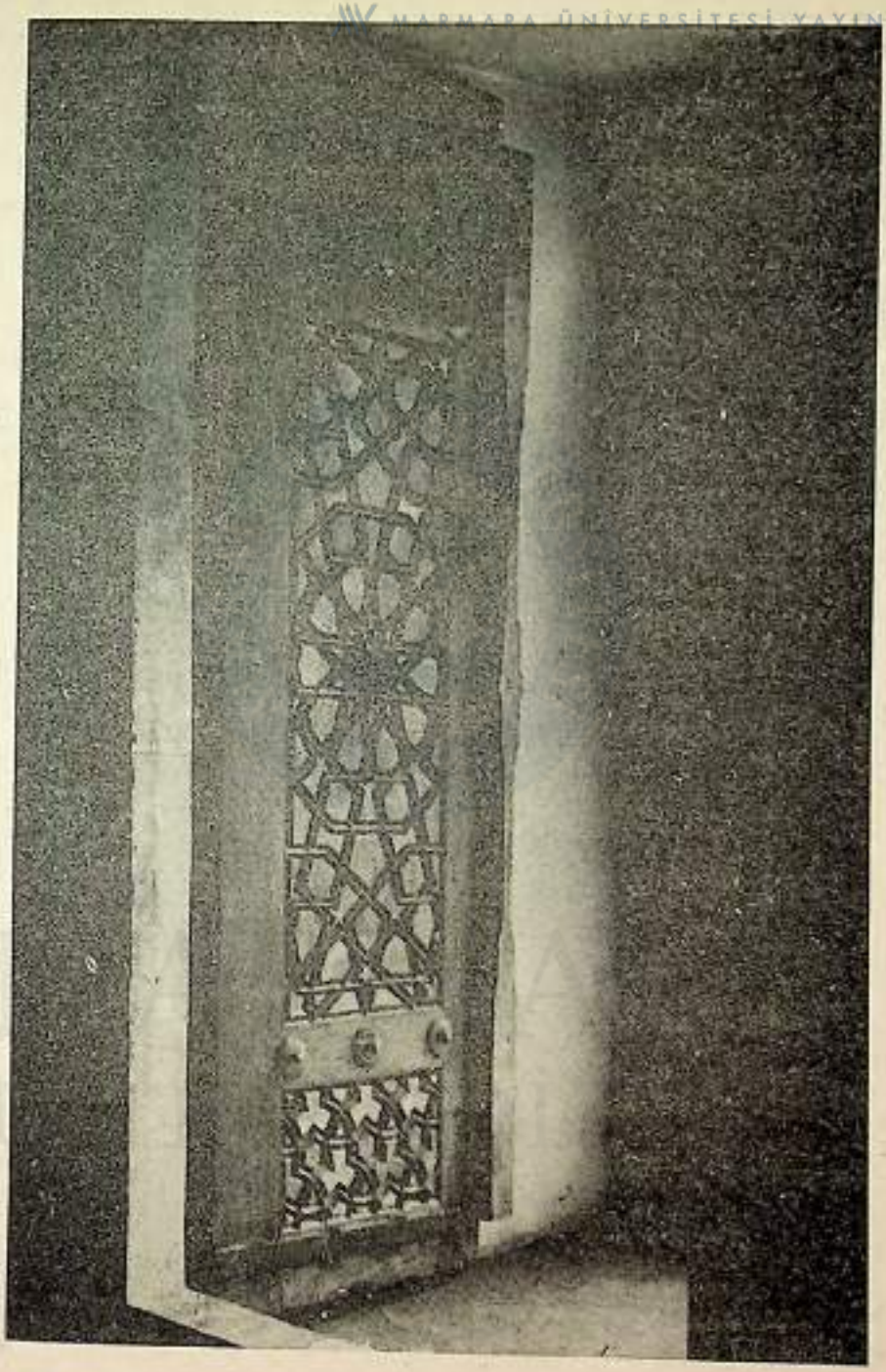
86- Amasya II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

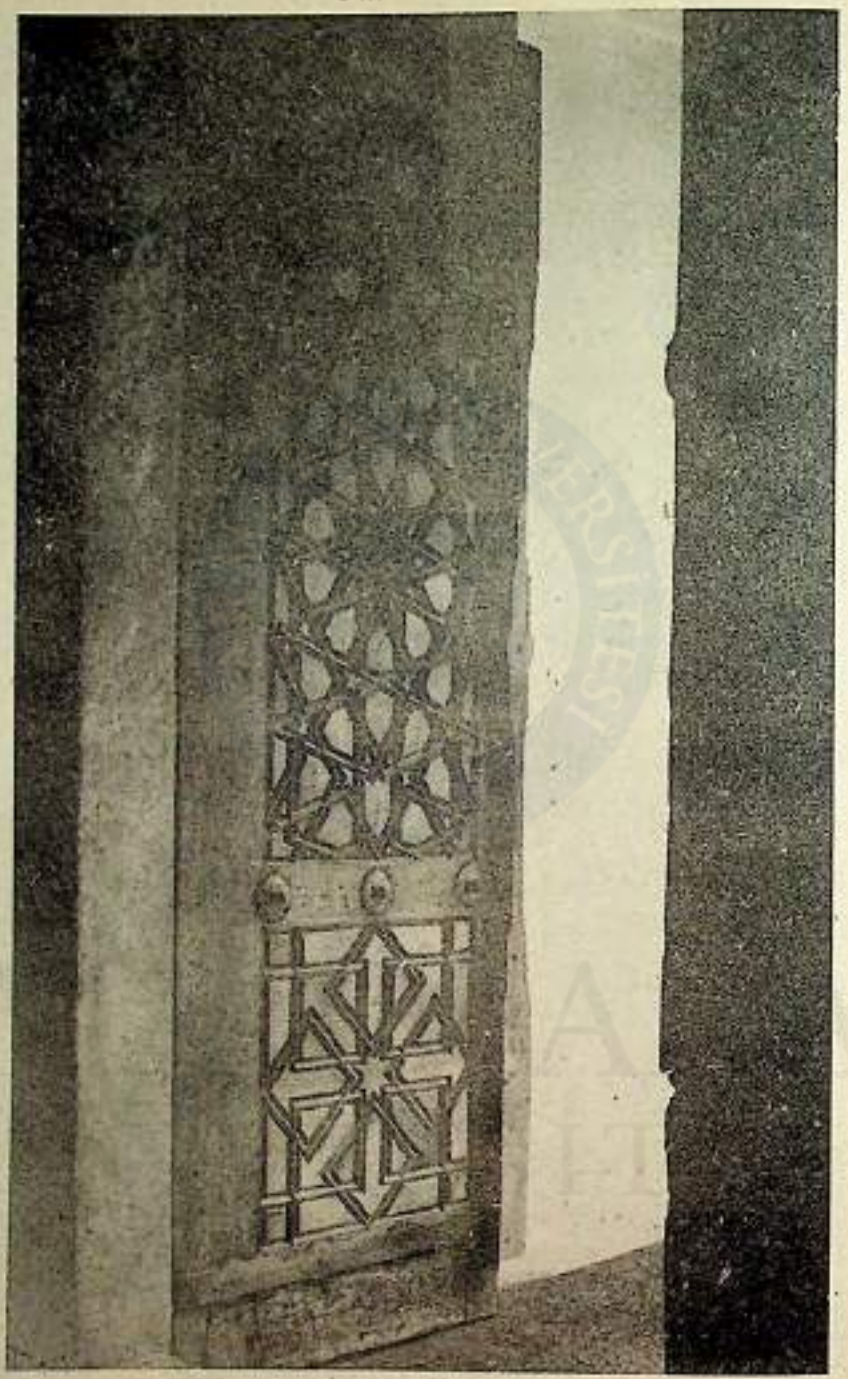
87- Amasya II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

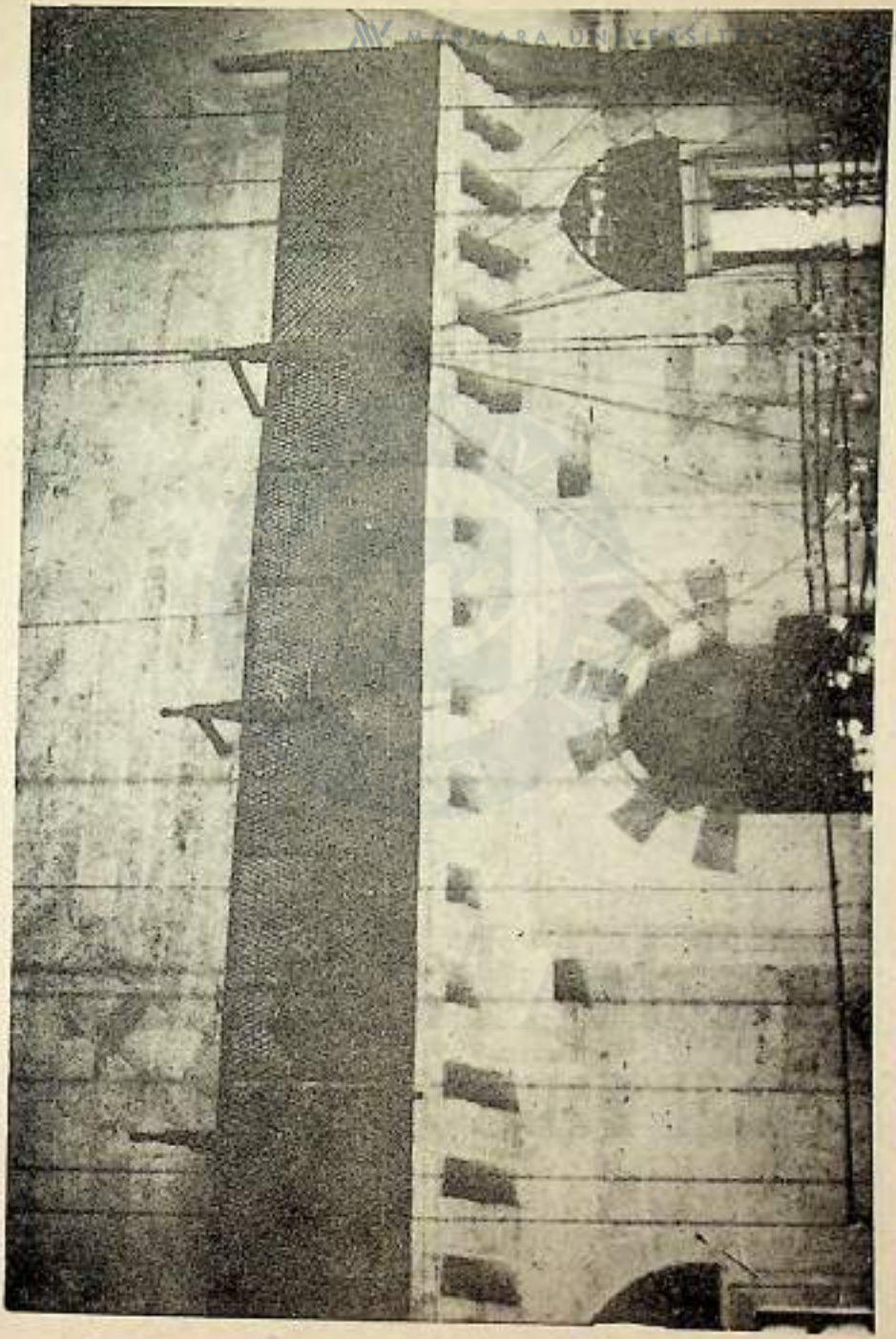
88- Amasya II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

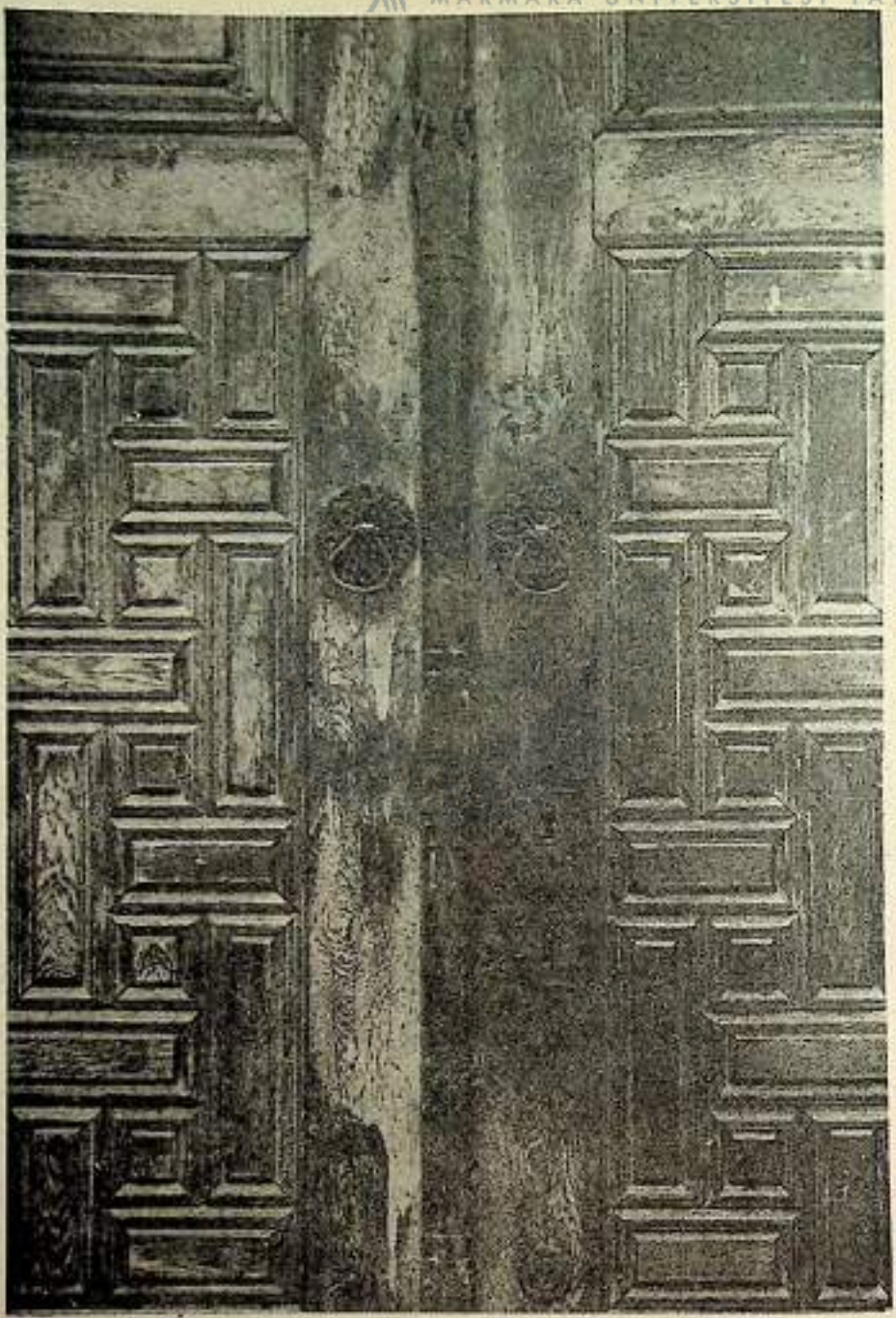
89- Amasya II. Bayezıd Camisi pencere kepenklerinden biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ

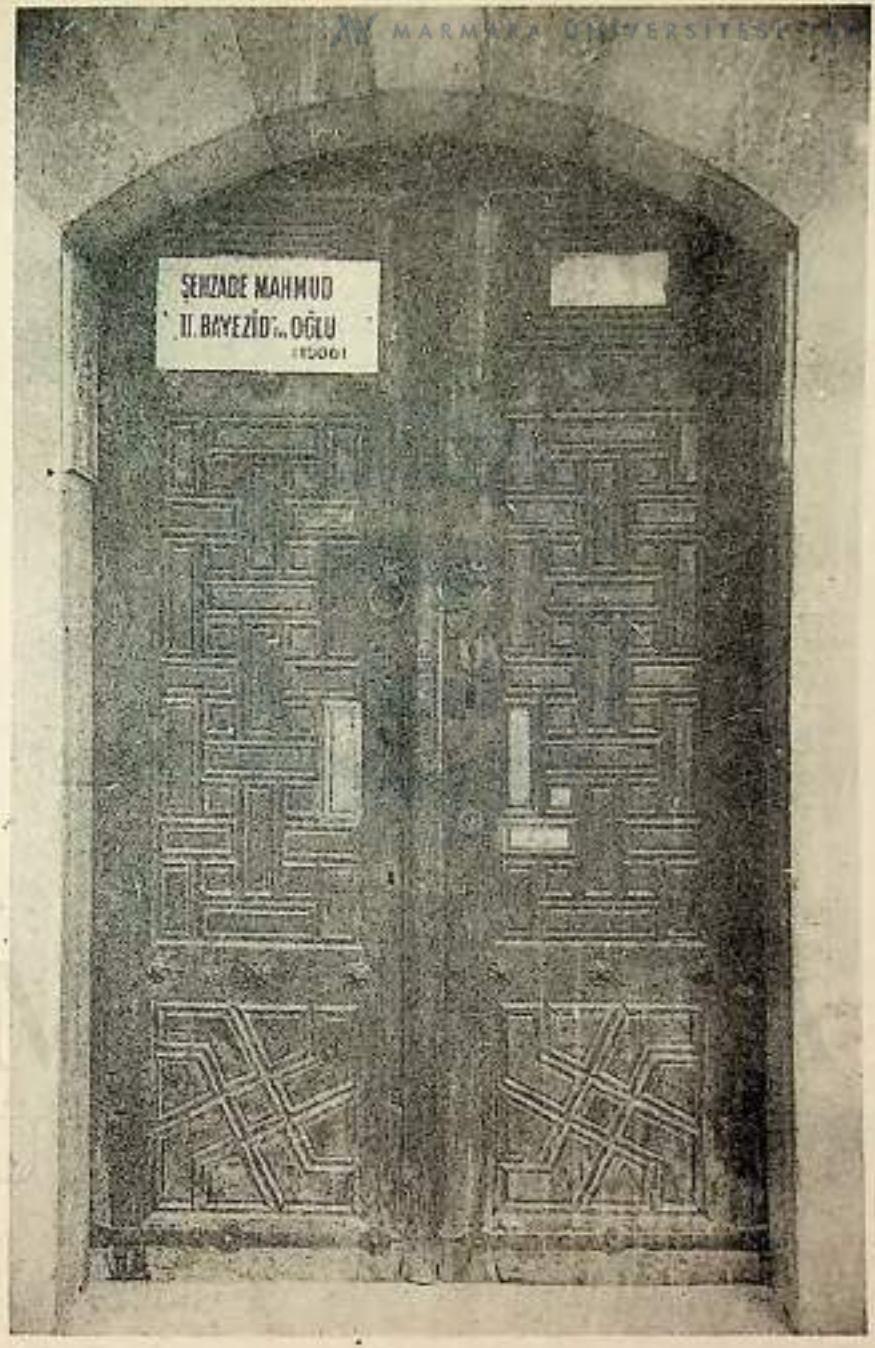
90- Amasya II. Bayezıd Camisi hünkar mahfili

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

91– Bursa Şehzade Mustafa türbesi kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ VAKFI NEVİ

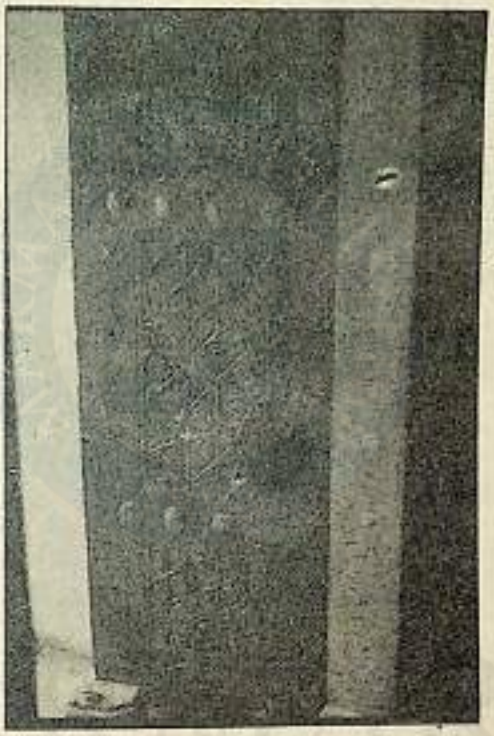
92– Bursa Şehzade Mahmut Türbesi kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

93– Manisa Hatuniye Camisi Pencere kepenklerinden biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

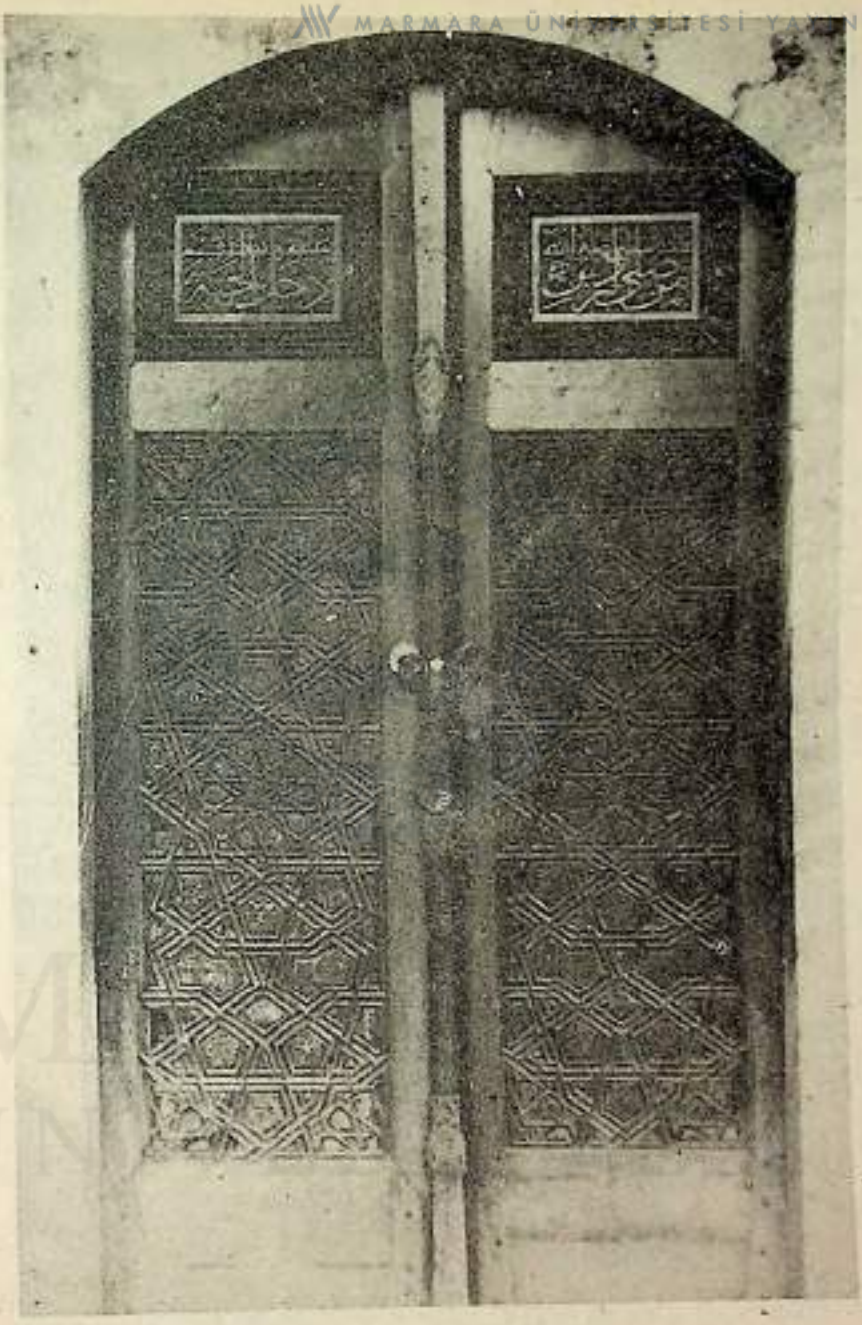
94– Manisa Hatuniye Camisi Pencere kepenklerinden biri

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

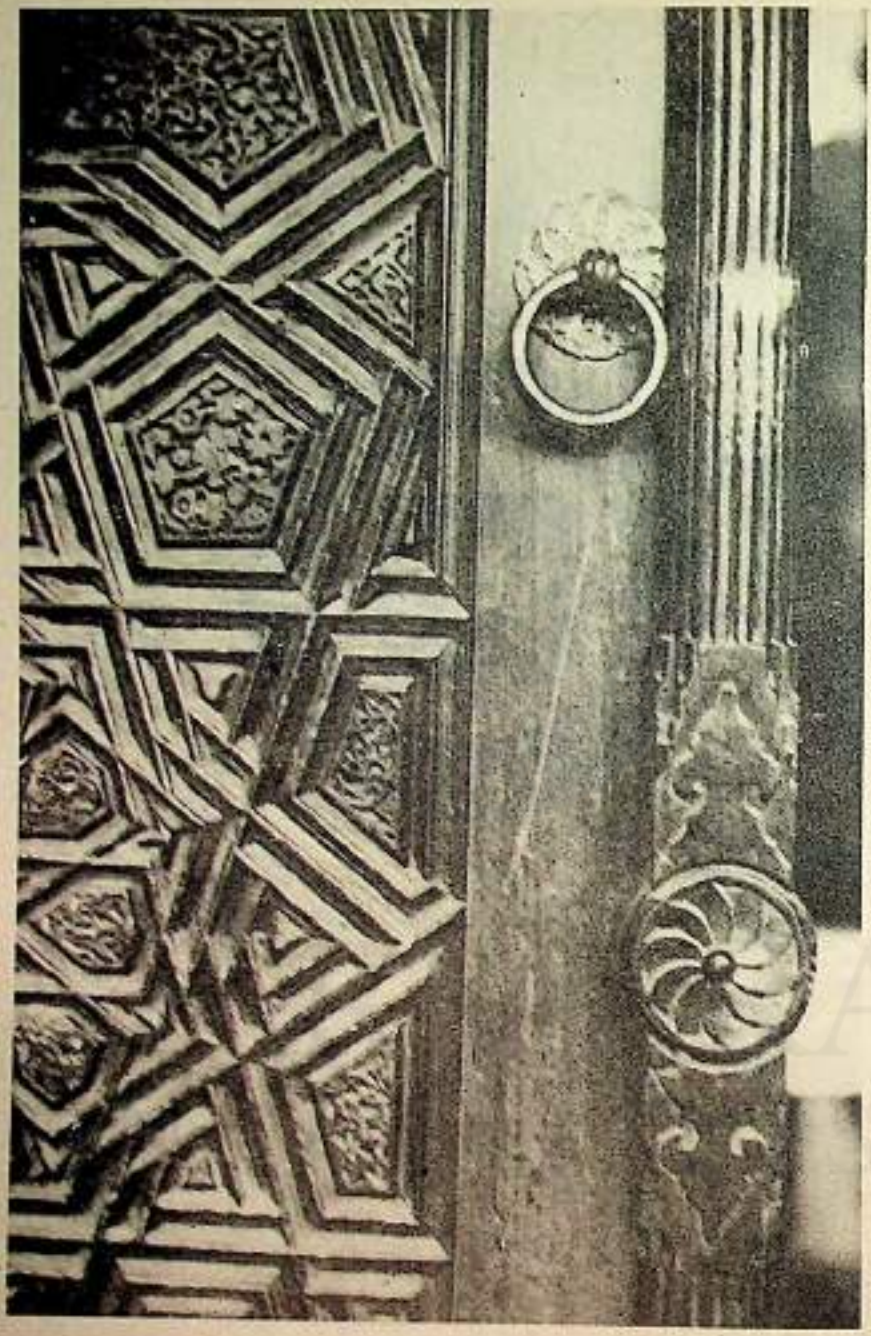
95– Manisa Hatuniye Camisi Pencere kepenklerinden detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

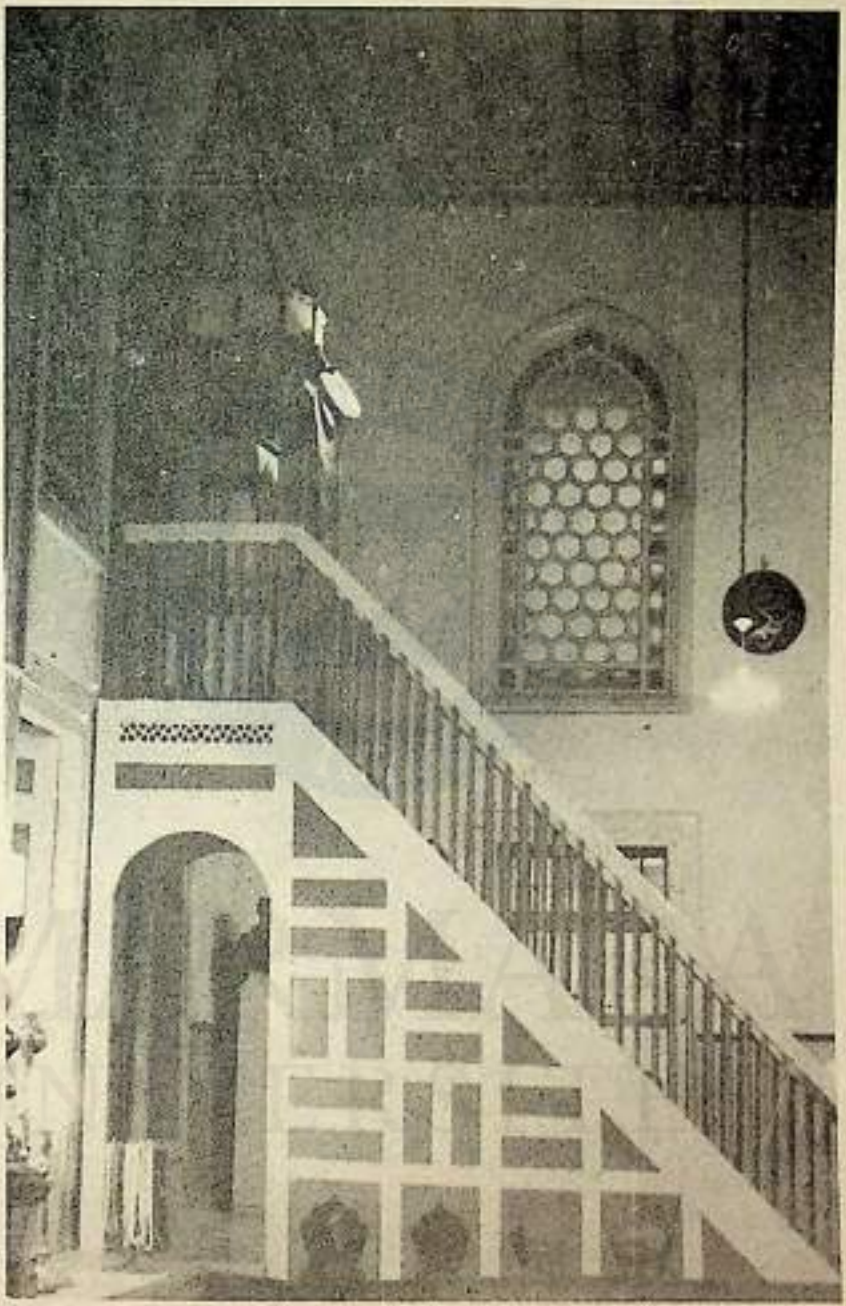
96– İstanbul Fatih Karadeniz Medresesi kapısı

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

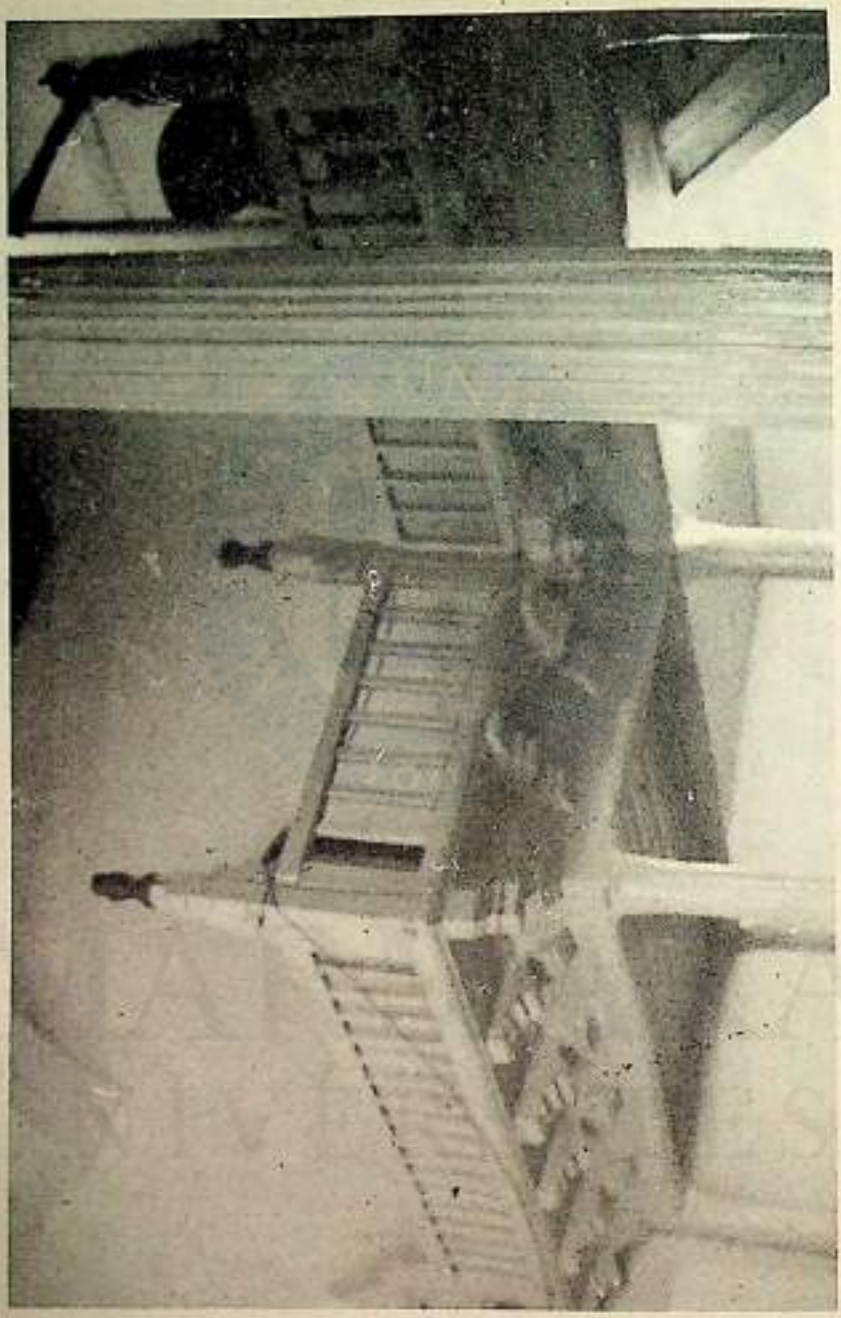
97– İstanbul Fatih Karadeniz Medresesi kapısından detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

98– İstanbul Yatağan mescidi minberi

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

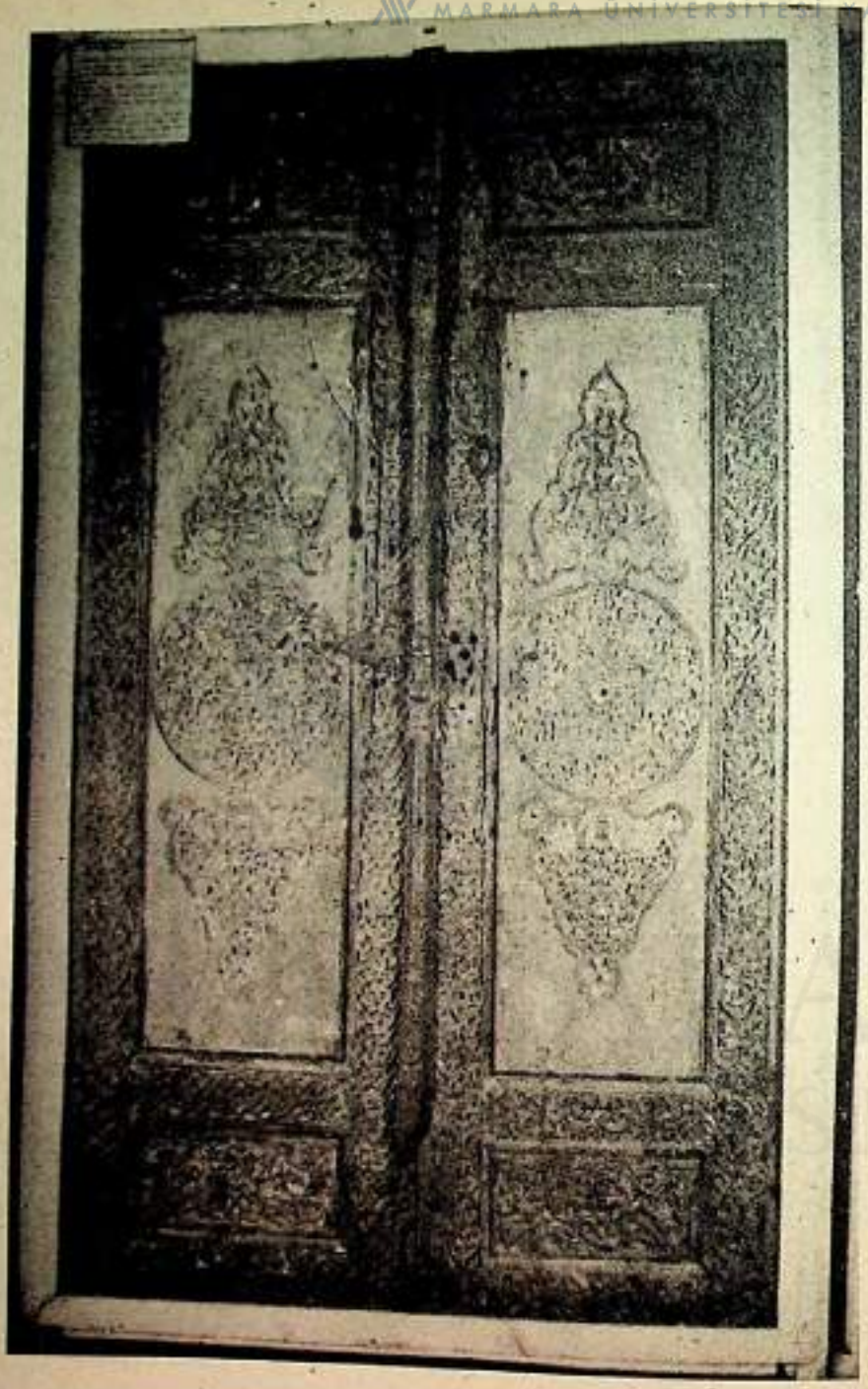
99– İstanbul Yatağan Mescidi mahfil konsolları

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

100– İstanbul Yatağan Mescidi ağaç sütun

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

101– Osmancık Koyun Baba Türbesi kapısı

DÜZELTMELER

MARMARA ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

	YANLIŞ	DOĞRU
Sayfa 118	Ankara Hoca Hundi Mescidi (Örtmeli Mescit) tavan konsolları	Ankara Karanlık Mescit tavan kirişleri
Sayfa 119	YANLIŞ Ankara Karanlık Mescit tavan kirişleri	DOĞRU Ankara Hoca Hundi Mescidi (Örtmeli Mescit) tavan konsolları
Sayfa 128	YANLIŞ Ankara Ahi Elvan Camisi Mimberi	DOĞRU Ankara Ahi Elvan Camisi mimberinden detay
Sayfa 129	YANLIŞ Ankara Ahi Elvan Camisi mimberinden detay	DOĞRU Ankara Ahi Elvan Camisi mimberi
Sayfa 144	YANLIŞ Bursa Yeşil Türbe kapısının alt panosundan detay	DOĞRU Bursa Muradiye Camisi mimberi
Sayfa 145	YANLIŞ Bursa Muradiye Camisi mimberi	DOĞRU Bursa Yeşil Türbe kapısının alt panosundan detay

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

ISBN 975 - 400 - 077 - 8
Marmara Üniversitesi
Teknik Eğitim Fakültesi
Döner Sermaye İşletmesi
Matbaa Biriminde Basılmıştır.

İSTANBUL - 1993